Ioannes ruffus foroliuiensis Archiepūs Cōsenti
nꝰ: legatꝰ apo. ad lectorē de orbe nouo.

Accipe non noti præclara uolumina mundi
Oceani: & magnas noscito lector opes.
Plurima debetur typhis tibi gratia: gentes
Ignotas: & aues qui uehis orbe nouo.
Magna quoqꝫ autori referenda est gratia nostro:
Qui facit hæc cunctis regna uidenda locis.

Autor.

Siste pedem lector: breuibus compacta libellis
Hæc lege: principibus uariis decimoqꝫ leoni
Pontifici summo inscripta. hic noua multa uidebis.
Oceani magnas terras: uasta æquora: linguas
Hactenus ignotas: atqꝫ aurea sæcula nosces:
Et gentes nudas expertes seminis atri:
Mortiferi nummi: gemmisqꝫ auroqꝫ feracem
Torrentem zonam: parcat ueneranda uetustas.

De orbe nouo Decades

ai

CLARISSIMO PRINCIPI CA
ROLO REGI CATHOLICO.

ERVAVIT DIVINA PROVIDENTIA: EX QVO FABRI
care uniuersum constituit: immensæ uastitatis occidentalis oceani
agnitionē ad nostra usq; tempora: in quib⁹ tibi potentissime rex
maternorū auorū fœlicibus auspiciis patefacta est. Eadem nescio
quo urgente fato: ex natali patria mediolano: mox ex urbe roma:
ubi fere decenniū egerā: ad hispaniam me uidetur ĩpulisse: ut hæc
ego miranda nouaq; particulatim colligerē: quæ forte alias in uo-
races fauces obliuiōis demersa latuissent: historicis hispanis egre
giis quippe uiris de generalib⁹ tantū harū rerū inuentis curā ha-
Cardi. asca nius. bentibus. Non tñ soli mihi huius sumpti laboris gratiā uēdicare intēdo. Ascanio viceco
miti cardinali uicecancellario prima debetur: qui me discedere iam uolentem ex urbe ut
granatensi bello interessem: dissuasit aduentū primo: mox uidēs id mihi aīo fixū sedere
hortat⁹ est: imo & rogans īperauit: ut quæcūq; in hispania emergerēt ad eū cōscriberem
In hispaniā cōcessi expeditiōis ei⁹ uisendæ studio: q; in hostes nr̃æ fidei sumpta esset: nil
q; mihi iuueni & rerū nouarū cupido præberet italia: unde ingeniū pascerē ob eius prin
cipes discordes: bello īterfui. Per epistolas diarias q̃ gerebātur a me ascani⁹ cardinalis ha
bebat. Fortuna ei⁹ ex altrice mutata ī nouercā cessi a scribēdo Purgata stratis hostib⁹ hispa
nia mauroq; malo gramīe extirpato: ne labētes ānos ocio īdecēti cōtererē: ī italiā regredi
meditabar. Amborū regis & reginæ catholicorū vita fūctorū singularis erga me benigni
tas & siml'āpla pollicita post reditū p̄cipue a legatōe mea babylōica me detinuerit. Fixisse
tñ pedē haudq̄q̄ pœnitet: tū quia nullibi terrarū hoc tp̄e æq̄ p̄claras res fieri videbā: tū et
q; ex xp̄ianorū p̄cipū dissidiis ruere oīa ī p̄ceps: depopulari agros ī vniuersa fere italia:
& hūano sanguine īpinguari: atq; vrbes hostiliter diripi. virgines nuptasq; cū bonis pa
Calamita tes italie triis in prædā trahi. Miseros innocētes viros ac genitores intra p̄prios lares inermes etiā
& gratuito crudeliter trucidari: q̃rulis clamorib⁹ nō audiebā mō sed pene sentiebā. Neq;
em affiniū & propinquorū meorū sanguis ab ea fera sæuitia īmunis euasit. Dū sic mora
rer: cardinalis aragoni⁹ fœderici regis patrui sui noīe seq̄ntes primæ decadis octo libellos
epistolares uisis duob⁹ ascanianis a me exegit. Vacuū omī cura demū de reb⁹ oceaneis a
postolici nūcii viri celeberrimi nr̃i sūmi pōtificis leonis decimi noīe: cui⁹ fœlici cōsilio &
que spes de pōtifice autoritate speram⁹ ærūnosis tot calamitatib⁹ italiā aliq̄n finē īpositurā: me dormiētē ex
citarūt. Ad suā sc̄titatē breuib⁹ epistolarib⁹ libellis cōpactas duas decades addidi primæ: q̄
me īcōsulto prælis fuit īpressorū exposita: uti p seq̄ntē p̄fationē cōstabit. Nūc ad te venio
serenissime rex: a quo parūper vagat⁹ sū. Qd̄ vniuersā tibi aui materni subdiderit hispa
niā angulo excepto: qd̄ pulchrā tibi cū feracib⁹ nr̃i maris insulis parthenopē reliquerint
magnum quidem: & ea nos per annales annotauimus. Sed pace maiorum dictum velim.
quidquid ab initio mūdi gestum scriptumq; reperio: meo iudicio parū est: si pensitaueri
mus q̄s tibi rex potētissime nouas terras: q̄ noua maria: q̄ varias natiōes & linguas: q̄les au
rifodinas: q̄ margaritarū uiuaria: p̄uētib⁹ aliis omissis: tibi pararūt. Quæ: q̄lia: q̄taq; sint
tres nr̃æ decades hæ patefaciēt. Veni ergo ueni rex electe a supis ad nōdū ab hoīb⁹ intelle
ctū rerū aliq̄d culmē: ueni & p̄pera. Aequinoctialē tibi circulū latētē hacten⁹: & furētē at
q; ardore solis adustā antiquorū opinione zonā paucis exceptis: tibi paratā habem⁹: po
pulis refertissimā: amœnā: uberē: fortunatissimā. Auro & cādētib⁹ margaritis coronatas
mille īsulas: & vno putato cōtinēti tres europas offerem⁹. Veni nouū orbē āplexur⁹: nec
tui nōs desiderio vlteri⁹ macerato. Hinc hīc tenelle rex clarissime īstrumēta qb⁹ tot⁹ tibi
pareat orbis: cōparabūtur. Valeat fœliciter tua Ma. cui⁹ gustui si sapidas fore culturæ nr̃æ
satiōes ītellexerim⁹ vberiorē īdies illarū copiā plenis canistris offerem⁹. Qui sim libello
rū īdices aperiēt. Ex mantua carpetana vulgo Madrid. pridie Kl'. octo. 1516.

AELII ANTONII NEBRISSENSIS EX GRAMMATI co & rhetore Historici regii in Protonotarii. P. Martyris angli Mediolanensis regii consiliarii opera Præfatio.

VID NAM ESSE CAVSAE DICAM CANDIDE LECTOR: quod cum tot librorum volumina ab hominibus sæculi nostri edantur inuulgus: scribantq; indocti doctiq; poemata passim: cur illi qui digni sunt: vt inter ora & manus hominū versentur: lateāt in media noctis caligine blattis tineisq; obnoxii: atq; e diuerso cōplura opera male nata musisq; & apolline nullo scripta legātur. laudētur. atq; per scholas. per porticus. per vicos circūferantur? An quod fortuna quæ vt aliis in rebus humanis: ita & in hac dominatur: a moribus suis nō recedit? quippe quæ illustria premit: & obscura in sublime tollit. An quod liber victurus vt ait poeta: debet habere genium: qui illū ab obliuiōis iniuria interituq; defendat? qui apud delicatos lectores illū cōmendabilē faciat: qui gratiā nouitatis illi semper inducat: qui deniq; ad ipsius lectionē non tam alliciat: quā impellat: non tam horretur ꝙ cogat. Hinc prouenire putādum est: vt præclarissimorū scriptorum opera interciderint: contra vero ineptissimi cuiusq; autoris libri legātur. amēturq;. Hæc sunt a me lector amice idcirco tam lōge repetita: vt ostenderē nō multū abfuisse: quin martyris mei quædā opera multo studio multaq; diligentia elaborata interirēt: nisi tēdillani comitis ꝓuidentia obstitisset. Nam cū eo sit ingenio martyr: vt facile in quocūq; scribēdi genere possit egregium aliquid cōcinnare: non multū curat labore parta inuulgus edere. siue quod gloriā suā negligit: siue ꝙ nō putat nos esse dignos: quibus tantū munus cōmunicetur. Comes nāq; tēdillanus cū multa efflagitatione ac propemodū cōuicio cotidiano extorsisset quædā eius opera: quæ adhuc latebāt: fortasseq; æternū latuissent: intelligēs esse e republica atq; cōmuni omniū vtilitate illa inuulgari: mihi hāc operā cōdixit: vt emendata redactaq; in ordinē per impressores in numerosos codices propagandā curarē. Id quod libētissime suscepi: tum vt viri optime de hispana rep. meriti iussis obtēperarem: tum vt martyris mei opuscula iucundissima lectu necessaria cognitu atq; ad nostrarū litterarū vsus maxime conducibilia nostris hominibus legēda traderē. Et quæ propter exēplarium raritatē internicioni fuerāt obnoxia: nolui in tam ancipitē fortunam doctissimi atq; omni æternitate dignissimi viri cōmitti. quare emēdata sibiq; ipsi restituta impressorum typis excudenda tradidi: vt per numerosas chartas propagata sint diuturniora ꝙ abolere possit vetustas. Dedi hoc versibus quos ille in meam laudē cōpositos edidit. Dedi amiciciæ nostræ multis vltro citroq; officiis cōfirmatæ. Dedi publicæ vtilitati: quæ ex istorum operū lectione proueniet. Prima fronte tris decades de rebus oceanicis & orbe nouo reperies. Secundam sibi sedem babylonica legatio obtinebit. Ea tribus constat libellis epistolaribus: quorum primus quid Petro martyri proficiscenti legato ad soldanū babylonicum acciderit in itinere ex urbe granata uenetias usq; cōtinebit. multaq; de uenetorum institutis & urbe ipsa lectu sapida. Secundus nauigationē ipsius a uenetiis in alexandriam ægypti. Tertius quid apud soldanum orator egerit: quæ memoratu digna uiderit. de soldani ac mamalucorum origine uita & moribus multisq; cuiq; ingenio celeberrimis iucundissimus index erit.

P. MARTYRIS ANGLI MEDIOL. CONSILIARII REGII prot. Apl'. oceaneæ decadis liber primus ad Ascaniū sfortiā uicecomitem cardinalem uicecancellarium.

OLEBAT GRATA VETVSTAS PRO DIIS HABEre uiros: quorū industria & animi magnitudine ignotæ maioribus eorum terræ panderentur. Nobis autem qui deum habemus unicū sub triplici persona quem colamus: restat ut huiuscemodi genus hominum si non coluerimus: admiremur tamen. Reges uero obseruemus quorum ductu & auspiciis datum est illis cogitata perficere: utrosq; etiam extollamus & pro uiribus illustremus iure merito. Quare de insulis maris occidui nuper repertis & rei autoribus quid referatur habeto. Hoc si quidem tuis litteris uehementer te cupere uideris: ab ipsius ergo initio ne sim cuiq; iniurius exordiri est animus. Christophorus Colonus quidam Lygur uir fernādo & Helisabethæ Regibus catholicis proposuit & suasit se ab occidente nostro finitimas indiæ insulas inuēturum: si nauigiis et rebus ad nauigationem attinentibus instruerent: a quibus augeri christiana religio: margaritarum aromatum atq; auri inopinata copia haberi facile posset. Instanti ex regio fisco destinata sunt tria nauigia: vnum onerarium caucatum. alia duo mercatoria leuia sine caueis: quæ ab hispanis carauelæ uocātur His habitis ab hispanis littorib9 circiter Kl'. septembris anni secūdi & nonagesimi supra quadringentesimum & millesimum a nostra salute iter institutum cum uiris hispanis circiter. ccxx. colonus cœpit. A gadibus in alto oceano fortunatæ vt multi putant: insulæ quæ ab hispanis canariæ nuncupantur iampridem repertæ distant millia passuum mille & ducenta secundum eorum rationem. Dicunt enim distare tercentum lequas: singulas autem lequas nauigationis periti quattuor millia passuum continere suis computationibus aiunt. Fortunatas insulas ob cœli temperiem appellauit antiquitas. Neq; enim grauis urget incolas hyems: neq; atrox æstas. Sunt tamē qui eas uelint esse fortunatas: quas capitis uiridis insulas portugalenses appellant Canarias: ad hæcusq; tempora hominibus nudis eo q; extra omne clima europæ ad meridiē: & sine ulla religione degentibus habitatas: colonus aquandi & reficiendarum nauium gratia priusq; se tam duro labori crederet: adiuit. Nō insuaue futurum arbitror quandoquidem in canarias incidimus: si ex ignotis quomodo notæ: si ex incultis quomodo cultæ sint et fectæ: narrauerimus. Lōga namq; annorum curricula incognitas iam obliuioni tradiderant. Hæ insulæ septem canariæ dictæ: anno circiter Millesimo. cccc. v. a gallo nomine betanchor ex concessione reginæ caterinæ regis Ioannis filii sui dum infans esset tutrice repertæ forte fortuna fuerunt. Pedem ibi fixit per aliquot annos betanchor. Duasq; ex illis occupauit ac redegit in cultum lancelotum & fortem uenturā. eo mortuo heres eius hispanis uiris precio insulam utranq; præbuit. Fernandus de hinc peraria & uxor eius ferream & gomeram inuaserunt. nostris temporib9 tres reliquas Canariam magnam. s. Petr9 de uera nobilis xericii ciuis & michael de moxica. Palmam autem ac tenerifen Alphonsus lugo sed impensa regia. Gomeria deinde ac ferrea non cū magno labore subditæ sunt Sed Alphonsus lugo duriuscule rem perfecit. gens enim illa nuda. siluestris saxis & fustibus bella gerens: semel eius exercitum fugauit: trucidauitq; circiter quadringentos: tandem eos deuicit. Ita canariæ omnes ad castellanā additæ sunt potentiam. Ab his igitur insulis colonus occidentem solem semper secutus licet in leuam paulisper tres & tringinta continuos dies cœlo tantum & aqua contentus nauigauit. Hispani comites murmurare primum secreto cœperunt: apertis mox conuiciis urgere. Deperimendo cogitare demū uel in mare proiiciendo consulebatur. Se deceptos fuisse ab hoīe lygure. in præceps trahi qua nunq; redire licebit. Post trigesimum iam diem furore perciti proclamabāt ut re-

Ex canariis iter capit.

ducerentur: ne ulterius procederet stimulabant hominem: ipse uero blandis modo uerbis. Ampla spe modo: diem ex die protrahēs iratos mulcebat depascebat. Proditiōe quoq; taxandos esse a regibus: si aduersi quicquam in eum molirentur: si parere recusarent prædicabat. Optatum tandem terræ prospectū læti suscipiunt. Patefecit nauigatione hac prima sex tantum insulas: atq; ex iis duas inauditæ magnitudinis: quarum alteram hispaniolam: ioannam alteram uocitauit: sed ioannam esse insulam non pro certo habuit.]

Illarum quarundam littora cum abraderent cantantem inter condensa nemora philomenam mense nouēbri audierunt. Dulcium aquarum ingentia flumina: natiuos portus magnarum classium capaces adinuenit. Ioannæ littora lambēs ad occidentem a septētrione recto latere non multo minus octigentis millibus passuum percurrit. Aiunt enim cētum & octoginta lequas continentem arbitratus: q; neq; terminus neq; termini ullius signum in insula quantum oculis prospectus inseruiebat: appareret: retrocedere instituit. redire etiam illum pelagi tumores coegerunt: nam ioannæ littora per uarios inflexus tātum iam ad septētrionem se uertebant & curuabantur: q; boreales flatus naues acrius infestarent: quoniam hyems uigebat. Ad orientem igitur proras uertens ophyram insulam sese reperisse refert: sed cosmographorum tractu diligēter considerato antiliæ insulæ sūt illæ & adiacentes aliæ. hanc hispaniolam appellauit. in cuius septētrionali latere tentare locorum naturam cupiens terræ appropinquabat: cum in planam quandam & cæcam rupem aquis coopertam carina grandioris nauis incidens aperitur: & perstat. saxi latentis planicies fuit illis ne submergerentur adiumento: cum reliquis igitur duabus properantes uiros omnes incolumes educunt. Ibi primum ad terram egressi homines indigenas uiderunt: qui uenientem inauditam gentem conspicati facto agmine in condensa nemora omnes ueluti a canibus gallicis timidi lepores sese fugientes recipiunt. Nostri multitudinem insecuti mulierem tantum capiunt: hanc cum ad naues perduxissent nostris cibis & uino bene saturatam atq; ornatam uestibus: nam ea gēs omnis utriusq; sexus nuda penitus uitam ducit natura contenta solutam reliquerunt. Quom primum ad suos mulier concessit: sciebat enim illa quō fugientes diuerterent: ostēdissetq; mirum esse nostrorum ornatum & liberalitatem: omnes ad littora certatim concurrunt: gentem esse missā e cœlo autumant. Aurum cuius erat apud illos aliqua copia ad naues natando portant: p frusto aut paropsidis fictilis aut uitrei crateris aurum commutabant. Si ligulam: si tintinabulum: si speculi fragmentum: si quicq; aliud simile nostri impartiebantur: tantum auri quantum petere libebat: aut unusquisq; eorum assequebatur: exhibebant. Cum iā res ipsa ad familiare commercium deuenisset: & gentium mores nostri perquirerent: Reges habere gentem illam per signa & coniecturas cognouerunt. E nauibus descendentes nostri a rege & reliquis īdigenis honorifice recipiūtur. Nostris oīb⁹ quib⁹ poterāt & sciebāt mōis assurgebāt. Sole ad occasū uergēte nr̄is: dato salutatōis āgelicæ signo: genua xpiano ritu flectētib⁹: itidē illi faciebāt. Crucē quocūq; mō xpianos colere cōspicerēt adorabāt. Ex naui quam saxo illisam diximus: nostros homines & quicquid in ea uehebatur: itace leriter atq; animo læto gens illa in terram suis lintribus quas Canoas uocant: eduxerunt q; affines affinibus apud nos nulli maiore misericordia tacti succurrant. Canoas aūt illas ex solo cauato acutissimis lapidibus ligno: longas sed angustas construūt: monoxyla p pterea eē dicemus. Octoginta remigum capaces plæraīq; se uidisse multi affirmāt. Vsus ferri apud eos nullus inuenitur. propterea quomodo siue domos quas mira arte laboratas uidebant: siue alia quæcūq; ad eorum usum pertinentia fabricarent: maxima nostros detinuit admiratio: sed ex fluuialibus quibusdā durissimis lapidibus præacutis oīa apud illos diduci certum est. Esse non longe ab illis insuli s quorūdā ferorum hominū insulas: qui carnibus humanis uescantur: fama didicere: id esse causæ q; ita trepidi aduentantes nostros confugerēt: postea retulerūt: Canibales arbitrati: sic truculentos illos siue caribes uocant. Horū obscœnorū īsulas itinere fere ī medio ad has īsulas ad meridiē reliquere. su

De insula ioanna.

De insula hispaniola

Homines reperit.

Nuda oīs gēs hec.

Aurum habet.

Gens docilis.

Ferrū non habent.

Canibales

as insulas ii mites a canibalibus nõ aliter incursionib9 crebris uexari perpetuo ad prædã conqueruntur:atq; per nemora uenatores per uim & per insidias feras insectantur.quos pueros capiunt ut nos pullos galinaceos aut porcos quos ad obsonia uolum9 pinguiores & teneriores educare:castrant:grandiores & pingues effectos comedunt.ætate aũt iã matura cum ad eorũ manus perueniũt:peremptos partiuntur.intestina & extremas mẽbrorum partes recentes epulantur membra sale condita : vt nos pernas suillas in tempora seruãt.Mulieres comedere apud eos nefas est & obscœnũ.si uero quas assequũtur iuuenes ad sobolem procreãdam nõ aliter atq; nos galinas.oues.iuuencas.& cætera animalia curant & custodiunt.uetulas ad obsequia præstanda pro seruis habent. Insularum quas nostras iam possumus appellare tam uiriq; fœminæ cum canibales aduentare præsentiunt: aliam q; fuga salutẽ nullã inueniunt. Sagittis arũdineis præacutis licet utantur:ad canibalium tamen vim & furores reprimendos parũ prodesse comperere.decẽ enim canibales centũ ex aliis facile si cõcurrant:superaturos omnes indiginæ fatentur. Quid utraq; gẽs præter cœlum atq; eius lumina adoret:non satis exploratum habuerunt.de reliquis insularium moribus breuitas temporis atq; interpretum inopia plura noscere non permiserunt. Radicibus ii mites nostris napis & magnitudine & forma sed gustu dulci castaneæ teneræ adhuc similibus ad cibũ utuntur.Has ages uocant ipsi.Est & aliud radicis genus: quã iuccam appellant.ex hac & panẽ conficiunt.Agibus uero magis assis aut elixis utuntur q; ad usum conficiendi panis.Iuccam uero sectam & compressam:succosa namq; est: pinsunt:& in placentas coquunt.Sed mirũ hoc:aconito lethaliorẽ esse aiunt iuccæ succũ: q epotus illico perimit:panẽ autem ex eius massa sapidum & salubrẽ esse omnes experti sunt.Panem & ex frumento quodã panico:cuius est apud insubres & granatenses hispanos maxima copia:non magno discrimine conficiunt. Est huius panicula longior spitama in acutum tendens:lacerti fere crassitudine.Grana miro ordine a natura confixa.Forma & corpore pisum legumen æmulantur. Albent acerba:ubi maturuerũt nigerrima efficiuntur:fracta candore niuẽ exuperãt: maizũ id frumẽti genus appellãt.& est apud eos aurum alicuius æstimationis:nam auricularũ torulis & naribus perforatis insertum in tenuissimas diductum laminas ferunt. Cum tamen neq; ad eos cõmeare mercatores: nec ipsos alia littora noscere præter sua nostri didicissent:quærere ab eis per signa cœperunt unde sibi id aurum compararent.q̃tum signis colligere licuit ex fluuiorũ arenis ab altis montibus collabentibus id:neq; magno labore lectum:in pillulas priusq; diduceretur in laminas astringebant non tamen in ea insulæ parte quã rex ille tenebat:quod postea patuit experimento:nam cum inde iam discessissent forte in flumen inciderunt cuius arenam multo auro mixtam esse cũ in terram aquandi & piscandi gratia exilissent : perpenderunt.Nullum animal quadrupes se uidisse dicunt:præterq; tria genera cuniculorum. Serpentes insulæ nutriũt:sed minime noxios. Anseres siluestres:turtures:anates nostris grandiores & cigneo candore capite purpureo reperer ũt Psittacos quorũ alii uirides erãt alii flaui toto corpore alii similes indicis torquati minio uti plinius ait:quadraginta tulerunt:sed coloribus uiuacissimis & lætis maximopere.Alas habent uersicolores uiridib9 enim & flauis pennis quasdam habẽt ceruleas & purpureas mixtas:quæ uarietas parit delectationem.Hæc uolui de psittacis illustrissime princeps recitasse:quoniã quamuis huius christofori coloni opinio magnitudini spheræ & opinioni ueterum de subnauigabili orbe uideatur aduersari:psittaci tamen inde asportati atq; alia multa uel propinquitate: uel natura solum indicũ has insulas sapere indicant. Cum præcipue aristoteles circa finẽ libri de cœlo & mundo:Seneca & alii non ignari cosmographiæ ab hispania:indica littora per occidentẽ non longo maris tractu distare attestẽtur. masticis:aloes:gosampii: atq; aliarum huiuscemodi rerum copiã suapte natura tellus illa producit.ex arboribus uelut apud seres uellera colliguntur.grana quædam rugosa diuersorũ colorum caucaseo pipere acutiora:ramalia etiam ex concisis arboribus cinamomi forma:gustu autẽ & odore

Salsas car nes humanas.

Quid comedant insulares.

Ex fluuiis aurũ legũt.

acrē singiuerim & medula & superiore libro imitātia tulerunt. His igitur inuentæ nouæ
telluris et inauditi alterius terrarū orbis signis contentus: prospero reditu flantibus ze=
phyris iam: propter nostrum uer propinquū redire constituens octo & .xxx. uiros apud
eum regem de quo supra memorauimus reliquit: qui locorum & temporū naturā donec
ipse reuerteretur: inquirerent. Is rex ab incolis dicebatur guaccanarillus: cum quo icto sin
gularis amiciciæ fœdere de uita & salute ac tutela eorum quos ibi relinquebat: quibus po
tuit modis ægit. Misericordia contactus rex erga nostros q͡ alienis terris desererentur:
lachrymas effudisse uisus est: atq͡ omnem opem pollicit9. Sic alter alterū complexi ad hi
spaniam colonus rediturus uela dari imperat: secum decem uiros ex illis abducens: a qui
bus posse omnium illarum insularum linguam nostris litteris latinis sine ullo discrimine
scribi compertum est. Vocāt enim cœlum turei. Domum boa. aurū cauni. uirum bonum
tayno. nihil mayani. Reliqua ue omnia uocabula non minus liquide proferūt atq͡ nos la=
tina nostra. Hæc habes quæ de prima eius nauigatione memoratu digna existimauerim
Rex autem & regina quorum omnes cogitatus uel dormientiū in religionis nostræ aug=
mento sunt siti: sperantes ad xp̄i legem tot nationes & simplices gentes facile trahi posse
iis auditis commouentur. Colonū aduenientem honorifice uti pro talibus ausis mereba
tur tractāt. Sedere illum coram se publice quod est maximū apud reges hispanos amoris
& gratitudinis supremi obsequii signum fecerunt. Præfectum marinuȝ uocari deinceps
colonum imperant. Is almirātus colonus apud hispanos nuncupatur. Fratrem etiā ipsi9
Bartholomæum colonum rei marinæ & ipsum peritum præfecturæ insulæ hispaniolæ
titulo ornarunt. Hunc magistratum uulgo adelantatum appellant. Almirantum igitur
& adelantatum ac nauigiorum præsentia nomina: cætera etiam huiuscemodi data opera
suis aliquando uulgaribus appellabo nominibus: quo apertius intelligar. Nunc ad insti=
tutum redeamus. Ex insulis uti in initio colonus ipse iam præfectus marinus pollliceba
tur: maxima eorum quæ mortales omnes totis uiribus sequimur cōmoda prouētura cre
ditum est. duabus igitur his causis cōmoti sanctissimi hi duo consortes. xvii. ad secundā
expeditionem nauigia parari iubent. tria oneraria caueata magna. xii. id genus nauium
quas dici apud hispanos carauelas scripsimus sine caueis. Eiusdem generis duas aliquan
to grandiores atq͡ ad sustinendas caueas propter malorum magnitudinem aptas. Huius
classis parandæ curam Ioanni fonsecæ uiro genere nobili decano hispalensi ingenio at
q͡ animo pollenti tradunt. ultra ducentos & mille armatos pedites illi imperant conduci
inter quos omnium mechanicarum artium fabros & opifices īnumeros stipendio accer=
siri iubent. equites quosdam cæteris armatis īmiscent. ad fœtus procreandos equas. oues.
iuuencas. & plura alia cum sui generis masculis. legumina. triticum. hordeum. & reliqua
iis similia non solum alimenti uerum etiam semināndi gratia præfectus apparat. Vites &
aliarum nostratium arborum plantaria quibus terra illa caret: ad eam important. nullas
enim apud eas insulas notas arbores inuenere præter pinus palmas q͡ & eas altissimas ac
miræ duricei & proceritatis ac rectitudinis propter soli ubertatem: atq͡ etiam ignotos
fructus alias plures procreantes. Terram aiunt esse terrarū omnium quas ambiunt side=
ra uberrimam: instrumenta omnia fabrilia ac demū alia cūcta quæ ad nouam ciuitatem
in alienis regionibus condendam faciunt: unicuiq͡ artifici imperat. Ex fidis regiis clien
tibus plures hanc nauigationē & rerum nouarum studio & præfecti auctoritate promo
ti sua sponte agressi sunt. Secundis igitur uelis. vii. Kl'. Octobris anni. iii. & nonagesi=
mi supra quadringentesimū & millesimū a salute nostra a gadibus mouit. Fortunatas in
Kl'. Octobris tetigere ex fortunatis ultima dicitur ab hispanis ferrea. in qua nulla est alia
potabilis aqua præterq͡ ex rore de arbore unica in insulæ supremo dorso stillante assi=
due & in lacunam manufactā cadente. Ab hac insula uela in altū oceanū tertio idus eius
deacœpit protendere. Hæc nobis intra paucos dies ab eius discessu renūciata fuerūt quic
quid succedet accipies. Vale felix. Ex hispana curia Idus Nouembris. 1493.

Guaccanarillus rex.

Admirantē creant.

Paratur secūda nauigatio.

Io. fonseca

P.MAR.ANG.MED.PROT.APOSTO.CONSI.REGII OCEaneæ decadis. Liber Scd's. Ad Asc.sphorciã.uic.Card.uicecãcellariũ.

REPETIS ILLVSTRISSIME PRINCEPS CVPERE TE QVAE accidunt in hispania de orbe nouo cognoscere: placuisseqꝫ tibi quæ hactenus de prima nauigatione scripserim insinuasti. accipe quæ successerunt. methymna campi celebre oppidũ est in Hispania respectu uestri ulteriore: & in ea parte quæ castella uetus dicitur: a gadibus circiter quadringenta millia passuũ distans. Ibi curia cõmorabatur cum circiter nono Kl'. Aprilis huius anni nonagesimi quarti cursores ad regem & reginã missi aduentasse.xii. ex insulis nauigia retulerũt. Gadesqꝫ ꝓspero reditu appulsas esse: sed nihil aliud se uelle regi & reginæ ductor ipsarũ nauium per nuncios significare ostendit: præterq̃ præfectum marinum cum quinqꝫ nauigiis & nongentis hominibus uestigandi causa in hispaniola permãsisse: cætera se corã recitaturũ scribit. Pridie igitur nonas Aprilis dux ipse classis frater nutricis primogeniti regii a præfecto marino legatus aduenit: ab eo cæterisqꝫ simul fide dignis hominibus quæ mihi per ordinem interroganti fuerũt enarrata: ut tibi gratũ faciã recensebo: accepi etenim ego quæ dederũt: quæ aũt dederũt cognoscito. Tertio idus Octobris ex insula ferrea fortunatarũ ultima ab hispanis littorib⁹ discedẽtes cum classe nauium septẽdecim in altum: unũ & uigĩti æquos dies: priusq̃ insulam ullam atingerent cõsumpserũt: ad leuã multo magis q̃ itinere primo aquilonẽ secuti data opera uertere proras: propterea in canibaliũ siue caribiũ insulas: de quibus fama tantum apud nostros erat noticia: inciderũt. Insulã arboribus ita consitã: q̃ neqꝫ ulnam quidem aut nudi aut lapidei soli: cõspicere licuerit primũ uiderunt. Hanc quoniã die dominico sors obtulerat: dominicã placuit uocari: nulla ibi mora contracta q̃ desertam esse præsenserunt progrediuntur. His uno & uiginti diebus octingentas & uiginti lequas sese arbitrati sunt: percurrisse a deo prosperi illos uenti aquilones appupi secuti sunt. Post breue spaciũ æquoris occurrerũt insulæ diuersis arboribus: uimine. trũco. radicibus & foliis: aromaticos & suaues odores emittentibus refertæ. neqꝫ homines neqꝫ ulla se ibi animalia uidisse præterq̃ inauditæ magnitudinis lacertos referunt qui in terram scrutandi gratia descenderant: galanam hanc appellant. ex eius insulæ promotorio quodam monte a longe uiso: discessere: a triginta millibus passuum ab hoc monte fluuiũ descendentem magni fluuii latitudinis signum prospexisse uisi sunt. hanc primam a fortunatis terram habitatã inueniũt. obscoenorum esse canibálium de quibus fama prius acceperant: nũc experimento & his interpretibus: quos primo itinere ad hispaniã præfectus duxerat cognouerũt. Insulam peragrãtes innumeros sed. xx. tantũ aut. xxx. domorũ singulos uicos inueniunt Ordinem plateæ tuguriis in gyrũ circa plateã cõstructis seruant. Quando quidẽ de illorum domibus in sermonem incidimus: haud absurdum mihi fore uidebitur: si quales eas esse audiuerim enarrauero. ligneas omnes & sphærali forma fabricatas esse aiunt. Ex arboribus sublicib⁹ altissimis terræ affixis circũferentiam primũ domus construunt. Aliis postmodũ ab interiore parte curtis trabibus appositis quæ exteriores altas ne labantur: sustineant. Altarum cacumina in tentorii castrensis formã coniungunt: ita ut acuta culmina domus illæ omnes habeant. Tegunt deinde palmarũ & quarundam aliarum similium arborum foliis cõtextis modo tutissimo a pluuia. A trabibus curtis postmodum ad trabes interius deductis funibus gossampinis aut ex quibusdam radicibus sparto similibus contortis lodices ex gossampino super imponunt. gossipiũm namqꝫ nutrit insula suapte natura. sic lectis pensilibus ex rudi gossipio: quod hispanũ uulgus algodonum: italum bombasium appellat: uel straminе superiniecto utuntur. Atrium habent quod uulgares aliæ domus circũeunt: in quod omnes lusuri cõueniunt. Domos uocant boios media acuta duas ligneas statuas rudes tñ

Reperit canibales.

Mira isula

Galana insula.

Quales sit dom⁹ eor.

Uulgaria gossipiũ nomina.

singulis anguibus ipsis in hærentibus eleuatis conspicati simulacra quæ colerent arbitra simulacra
ti sunt:sed ad decorem ibi posita postmodũ didicerunt:nam uti supra memorauimus:
nihil adorare præter cœli numen creduntur.quãuis ex gosipio texto laruas:in pictorum
lemurum quos se noctu uidere prædicant similitudinem conficiant. Sed unde digressi su
mus redeundum est. Aduentare nostros incolæ sentientes domibus derelictis tam uiri ꝙ fugiunt ca
fœminæ profugerunt. Ex pueris & mulieribus captiuis quos ex aliis insulis prædati fue= nibales
rant uel obsequii uel epularũ gratia seruatis ad nostros circiter.xxx. confugiũt. Domos
ingressi habere uasa fictilia omnis generis:fidelias.orcas.cantharos & alia huiuscemodi mẽbra ho=
a nostris nõ multũ dissimilia atq; in eorum coquinis elixas cum psittacis & anserinis car minũ in ve
nibus carnes humanas:& fixas uerubus alias assandas cõperere. Penetralia & domorum rubus.
latibula quæritando tibiarũ & brachiorum humanorum ossa accuratissime apud omnes
ad cuspides sagittarum cõficiendas. Seruari cognitum est.ex ossibus enim illasq; ferro ca
reant:fabrefaciunt.cætera ossa excesis carnibus proiiciunt.inuenere etiã caput nuper oc=
cissi iuuenis trabi appensum sanguine adhuc madidum.quæsitando uero insulam inter=
ne septem alia flumina præter id grandius quod esse bæti ubi cordubam lambit: nostro
autẽ ticino latius aiunt descẽdere per insulam mira riparum amœnitate inuenerũt:hãc Guadalu=
uocant Guadalupeã insulam a montis guadulapi similitudine:ubi intemeratæ uirginis pea.
mirabile colitur simulacrũ.carucueriam incolæ appellant.est caribium primaria habita=
tio. Tulerunt ab hac insula septẽ psittacos phasianis grandiores:qui ab aliis psittacis colo
re longissime absunt:habent enim totũ corpus & uentre & tergo purpureum:ex longio
rib⁹ plumis illis ab humeris lena dependet super purpureas breues:modo quo apud no
stros rusticolas sepe numero capones habere egoipse animaduerti:alarũ autẽ pennas uer
sicolores tenẽt:sunt enim earum glauce aliæ:aliæ purpureæ flauis ĩmixtæ. Psittacorũ nõ
minor est in omnibus insulis copia:ꝙ apud nos passerculorum:aut aliarũ auium nostra
tium:uti nostri picas turdos & alia huiuscemodi ad delitias nutriunt.ita illi quãuis eoruꝫ
nemora psittacis plena sunt:psittacos educant:illos tamen deinde comedunt. Mulieres
quas ex captiuis ad nostros cõcessisse supradictũ est:munusculis donatas ad caniba'les ad
ducendos ire per signa præfectus imperat:nec enĩ ille ubi laterent ignorabant. Hæ apud
uiros illa nocte cõmoratæ mane sequenti canibalium plurimos spe munerũ commotos
adducunt. Hi nostris uisis uel terrore uel scelerum conscientia permoti:inter sese ex orto
murmure alter in alterum oculos flectentes:cuneo facto ex insperato celerrime ut multi=
tudo auium concitati ad nemorosas ualles pede referunt. Nostris igitur:qui insulã inqui
rendi gratia aliquot dies pererrauerant in unum collectis sine ullo canibale. fractis eorũ
linthribus unilignеis pridie idus nouẽbris ex guadalupea anchoras eleuant. Visendo=
rum comitum qui primo itinere in hispaniola uestigandæ telluris gratia superiore anno
relicti fuerant desiderio:præfect⁹ permotus:a dextra leuaq; plures insulas nauigãdo co=
tidie post terga bat. Apparuit a septẽtrione grandis quædam insula. Et qui prima nauiga
tione in hispaniam uecti fuerant: & qui a canibalibus redẽpti:uocari insulã ab incolis ma
danino affirmarunt:quã solæ mulieres inhabitant. Ad nostrorum aures primo itinere de amazones
hac insula fama deuenerat: ad eas haud secus canibales certis anni tẽporibus concedere
creditum est:atq; ad amazonas lesbicas transfretasse thraces retulit antiquitas: & eodem
modo filios ad genitores mittere ablactatos:fœminas aũt apud se retinere. Has mulieres
subterraneos grandes cuniculos habere aiunt:ad quos si alio ꝙ constituto tempore quis
ꝙ ad eas proficiscatur confugiant. Vnde si aut per uim aut per insidias tentare aditum se
quentes audeant sagittis sese tueantur:quas certissimas iacere credũtur. Hæc dant:hæc ac
cipito:ad hanc insulam propter boreã ab ea flantem non licuit peruenire. Vulturnũ enĩ
iam sequebãtur. Inter nauigandum a conspectu madaninœ ad quadraginta millia passu
um non longe ab alia quam uecti indigenæ populosissimam & rerum omnium uictu ne
cessariarum copia pollentẽ esse aiebant:præter labuntur:qm altis montibus instructa eẽt

montem serratum illam uocant. Inter cætera quæ ab iis quos uehebant: tum uerbis: tum signis colligere inter loquendũ potuerunt. Isse caniballes plærũq; uenatum uescendorũ hominum gratia supra mille millia passuum a suis littoribus didicere. Altero die quandã aliam uident: cui q sphærica esset: sanctæ mariæ rotundæ nomen indidit præfectus: ne moram traherent: aliam iterum sequenti ab isto die quam sancti martini nomine placuit uocitari prætermisit. In tertium inde diem aliam: cuius diametrale latus ab oriẽte in occidentem centum & quinquaginta millia passuum esse iudicarunt: extrinsecus conspexere. Esse has insulas omnes miræ pulcritudinis & fertilitatis accipiunt: hanc ultimam beatam uirginem antiquam dixerunt. a qua pluribus aliis relictis ad quadraginta millia passuum cæteris omnibus grandior alia quædam occurrit: quam ay ay ab indigenis uocitatam sanctæ crucis nomine appellari uoluerunt: anchoras e proris iacere præfectus aquandi gratia in hac imperat. xxx. ibi uiros in terram descendere naui qua ipse uehebatur iubet. qui loca tẽtarent: ibi canes inuenere. quattuor in littore. Iuuenes ac fœminæ totidem statim protentis: in supplicum modum lacertis: quasi auxilium & a manu gentis nefande libertatem expetentes: obuii nostris efficiuntur: multo meliorem sortem sese consecuturos quæcunq; illa foret existimantes. Caniballes autẽ eodẽ quo apud quadalupeã modo se fugientes ad siluas receperũt. Biduũ ibi cõmorati: & stantibus interea nostris xxx. uiris in insidiis: ecce uenientem a longe canoã e caueis specularibus cõspexere: quã octo uiros cum totidẽ fœminis uectari aduertentes: dato signo canoã nostri adoriuntur. Appropinquantes nostros uiri simul & mulieres sagittis mira celeritate & crudelib9 ictibus transfigere ceperũt: ita priusq; sese scutis contegere potuerint: unũ ex nostris qui cãtaber erat q̃dã ex mulierib9 peremerit atq; alium illa eadẽ alia sagitta acri uulnere trãsegerit. Venenatas sagittas medicamenti quodam genere illinitas esse aduerterũt: acie ipsarum circũcisa qua medicamen: ne discurreret: retineretur. Erat inter eos fœmina quædam cui nti per coniecturas percipere fas erat cæteri obtemperabant: atq; ueluti reginæ assurgebant. Hanc filius iuuenis toruus: robustus: ferocissimi intuitus leoninæ faciei comitabatur. Nostri ergo ne grauius malum a longe uulnerati perferrẽt multo satius esse manum conserere ducentes: remis agitata nostra nauicula qua uehebantur canoã impetu maximo inuertunt. ea in profundum missa neq; pigrius neq; rarius natando tam uiri q̃ fœminæ spicula in nostros dirigebant. Ad saxum quoddã aqua coopertum recepti streane dimicantes tandem capiuntur: uno interempto & reginæ filio duobus uulneribus confosso. in præfecti nauim adducti non magis feritatẽ ac uultus atrocitatem deponebant: q̃ libici leones cũ sese in uincula detrusos esse præsentiunt. Hos nullus est qui uideat quin scalpi sibi horore quodam præcordia fateatur: adeo atrox tartareusq; est illis a natura: & ĩmanitate insitus prospectus. a me ipso & reliquis qui una mecum plerũq; ad illos intuendos methimane confluxerunt coniecturã facio: ad iter redeo. In dies magis atq; magis procedentes iam ultra quinq; & quingẽta millia passuũ ad aphricũ prius deinde ad fauoniũ postea ad argestẽ protẽderant: cum pelagi quandã uastitatem imensam insulis innumeris & miris modis inter se differẽtibus passim cõtextã intrarũt: harũ alias nemorosas atq; herbidas & amoenas: alias siccas & steriles ac lapidosas: altissimorum montiũ saxeorũ transeundo uidebant. Quarum aliæ purpureos in nudis saxis colores: aliæ uiolaceos: aliæ candidissimos ostendebant. metallis & gemmis esse conditas non desunt qui existimẽt: sed ne illic naues firmarẽt & obstitit maris in temperies & frequentiæ insularũ metus: ne forte naues maiores saxo aliquo illiderentur. In aliud igitur tempus harum insularũ uestigatione dilata: quas ob multitudinẽ & confusam inter mixtionem numerare non licuit: iter suum prosequuntur: sex tamen & quadraginta cum leuioribus quibusdam nauigiis quibus non magno opus erat fundo intersecuerũt: maioribus nauibus ab alto scopulorũ metu iter peragentibus. archipelagus contexturam hanc insularum uocauere. Ab hoc tractu procedentes itinere in medio iacet insula dicta

Sctã mariæ rotũda.
Scti martini insula.
Insula sanctæ mariæ ãtique.
Sctẽ crucis insula.
Variorum colorum insule.

ab indigenis buricheña.hanc sancti ioannis insulam appellauit:inde sese plures ex iis q̃ a cãniballibus liberati fuerant oriundos aiebant:populosissimam cultam : portuosã3: nec morosam q̃3 esse insulã fatebantur:eiusq̃3 incolas summa cũ cãniballibus odia atq̃3 inimicicias semper exercuisse.Non habent ipsi nauigia quibus a suis finibus ad littora cãniballium possint transfretare:sed si cãniballes eorum terras prædæ gratia incursionibus infestantes profligauerint:ut interdũ contingit q̃ belli euentus sint incerti:uices reddunt easdem:alterum enim ante oculos alterius secant:assant.& rabiosis dentibus lacerant & uorant.Hæc omnia per interprætes indigenas uectos in hispania3 primo itinere discebant. Hanc insulam ne morã traherent:prætermisere.Attamen in eius ultimo ad occidentem angulo aquandi solum gratia pauci in terrã descendere:ubi more gentis eius domũ inuenere magnam & conspicuã:quam uulgares aliæ.xii.sed desertæ circuibant. An q̃ p̃anni temporibus nunc ad mõtana ratione caloris:nunc ad planicies quando frigescit aer trãsmigrent:an cãniballium timore domos penitus dereliquerint non plane cõstitit. Regẽ habet unicum uniuersa insula:cui imperanti mira parent reuerentia.Circiter ducẽta millia passuum huius insulæ meridionale latus quod abraserant protenditur.In mare noctu duæ mulieres & unus adolescens ex liberatis a cãniballibus transilientes sese natando ad natale solum receperunt.Cũ reliquis deinde optatã hispaniolã a prima insula cãniballiũ quingẽtas leuqas distantem intra paucos dies attingunt:sed infœlici euentu:q̃ omnes socios ibi relictos interemptos repererint.Est in huius insulæ hispaniolæ initio regio xamanã abincolis nuncupata.Ab ea ad hispaniam prima nauigatione præfectus rediturus cum decem illis indigenis quos supra memorauimus:uela tetendit:e quibus tres tantum modo superstites erant:reliquis contraria terrarum aeris & ciborum mutatiõe defunctis De tribus cum primũ santheremus xamanæ latus ab eo sic appellatũ attigit : unum solui iubet.Alii duo noctu sese in mare furtim deiiciunt natando profugiũt.Id præfectus octo & triginta hominũ quos superiore anno paulo interius in insula reliquerat miserãdæ necis ignarus:non multũ ægre tulit:interprætes sibi non defuturos existimans:quã ob causam hos magnifaciebat. Vlterius aduectis nostris parũper:canoa oblonga multorũ remigum occurrit.In ea frater guaccanarilli eius regis quem sibi astricto fœdere discedens ab insula deuinctũ amicicia præfect9 reliquerat:cui etiã nr̃os maximopere cõmendauerat: uno tantu3 comitatus uehebatur.Is ad præfectum duas imagines aureas nomine fratris dono ferens:de nostrorũ morte uti postea per rei euẽtum cognitũ est : suo idiomate egit. sed qm̃ interprætes defuerant:eius colloquia non perpenderunt.Cum autẽ ad castellum ligneum & casas quas sibi aggere circunducto nostri construxerant peruenissent:oĩa in cinerem uersa & silere omnia cognouerunt.Ea res præfectũ marinũ cæterosq̃3 uiros graues deturbauit.Viuere tamen aliquem & si male coniectarent existimãtes:tormenta & balistas igni supposito una omnes exonerant:ut grauibus tonitruis littoribus & altis montibus late concussis si qui inter homines aut inter ferarũ latebras sorte metu perculsi degant aduentasse nostros per hæc signa persentirent.Id incassum:uiuebat enim nullus.A præfecto post hæc missi ad regem guaccanarillũ nuncii hæc dicta quantũ potuere percipere rettulerũt.Esse in ea insula maiores se reges q̃ miræ sit magnitudinis:plures ait.Horum duos maximis copiis suo more comparatis fama nouæ gentis commotos aduentasse:belloq̃3 uictos nostros omnes trucidasse : repagula casasq̃3 simul & eoru3 suppellectilia cõbussisse:& se q̃ nostris eẽ auxilio conatus fuerit:ab eisdem fuisse sagitta uulneratũ: crus uitta gossampina ligatum ostendens:rettulit.propterea non iuisse ad præfectũ quod maximopere cupiebat. Varios ibi esse reges hosq̃3 illis atq̃3 illos his potẽtiores ĩueniunt uti fabulosum legimus æneam in uarios diuisum reperisse latiũ:latinum puta : mezentiũq̃3 ac turnũ & tarchontẽ:qui angustis limitibus discriminabantur & huiuscemodi reliqua p̃ tirannos dispartita.Sed hispaniolos nostros ĩsulares illis beatiores esse sentio:modo religionem imbuant:quia nudi sine ponderibus sine mẽsura sine mortifera deniq̃3 pecunia

guaccanarilli frater ad p̃fectũ.

internicies triginta virorum

aurea ætate uiuentes sine legibus sine calũniosis iudicibus: sine libris: natura contenti ui tam agunt; de futuro minime solliciti. Ambitione & isti tamen ĩperii causa torquentur & se inuicem bellis conficiunt; qua peste aureã ætatẽ haudquaq̃ credimus uixisse ĩmunem. quin & eo tempore cede non cedam inter mortales perrauerit. Ad rem a qua digressi su mus redeamus. Altero die missus a præfecto melchiorius quidam hispalẽsis uir apud põ tificem summum pro rege & regina functus oratoris officio: quo anno malaca uenit in eorum potestatem: neq̃ uulnus neq̃ uulneris ullius cicatricem uitta sublata se uidisse re tulit. Lecto illum tamen aduersa ualitudine simulata iacentem reperit: cuius cubiculo se ptem concubinarum pellicum lectuli adhærerent: unde peremptos eius consilio nostros suspicari cœpit. Re tamen dissimulata cum guaccanarillo egit melchiorius: ut postero die ad uisendum præfectum sese ad naues conferret. Naues igitur uti pactus fuerat ingressus nostris salutatis atq̃ auro donatis primoribus ad mulieres a cãniballibus ereptas conuer sus in unam quam catherinam nostri uocabant: oculos semifractos coniicere uisus eam blande allocutus est: atq̃ sic urbaniter ac lepide a præfecto ueniam petẽs aspectu equorũ & aliarum rerum illis incognitarum admiratus discessit. Fuere qui præfecto consulerẽt guaccanarillum detinendum fore uti si eius consilio nostros peremptos fuisse comperi rent pœnas daret. Sed irritandi animos indigenarum nõ esse tempus præfectus ratus eũ dimisit. Postridie eius diei regis frater ad naues se conferens: uel suo: uel fratris nomine mulieres seduxit. nam sequẽti nocte intempesta catherina ipsa ut sese & quascunq̃ posset in libertatem uendicaret: aut regis & fratris eius pollicitationibus subornata multo ma ius facinus agressa est q̃ cloelia romana quæ tiberim ruptis uinculis porsenæ imperium fugiens cum reliquis obsidibus uirginibus enatauit. Illa enim fluuium equo: hæc cum se ptẽ aliis mulieribus suismet lacertis cõfisa circiter tria millia passuũ: atq̃ etiã maris nõ be ne tranquilli traiecit: tantum enim a littore classis omnium opinione distabat. Illas inse cuti cymbis leuioribus nostri eodem lumine: quo in littore uiso mulieres regebantur du ce: tres assecuti sunt. Catherinam cum quattuor reliquis ad guaccanarillum euasisse credi tum est. Nam ubi eluxit missi a præfecto nuncii aufugisse cum omni supellectile guacca narillum simul & fœminas ipsas cognouerunt. Id non iniuria fuisse nostros eius consen su interemptos suspitionẽ adauxit. Hunc deinde melchiorius: de quo supra tribus arma tis centuriis acceptis quæritans: centuriam centum uirorum numerũ appello licet me nõ lateat constare centuriam ex uiris centum uiginti octo: quindecimq̃ decuriam: in fau ces quasdam retortas utrinq̃ collibus erectis munitas incidit. Fluuii alicuius grande osti um arbitratus: portum ibi ualde commodum ac tutum adinuenit: portum regalem pro pterea nominandum censuerunt: falcatum eius ingressum atq̃ adeo in arcum disposi tum ferunt: q̃ siue in læuam siue in dextram introductas naues flectant: unde donec ad ostium reuertantur: ingressi fuerint non facile dignosci possit: quamuis tribus simul pa ribus proris onerariæ naues procedere ualeant. Hinc atq̃ inde sublati colles littorum lo co uenientes frangunt uentos. In eius medio sinu promontorium nemorosum psittacis atq̃ aliarũ uolucrum ibi nidificantium multis generibus suauissimeq̃ concinentium eri gitur. Duo in portum hunc flumina non mediocria defluere cognouerunt. dũ inter utrũ q̃ terram explorant: altam a longe domũ uident. Ibi latere guaccanarillum rati accedũt. Adeuntibus nostris uir quidam fronte rugosa & elato supercilio centum hominibus co mitatus efficitur obuius: arcu sagittis & lanceis præacutis sudalibus omnes armati minã tibus similes accurrunt. Se taynos idest nobiles esse non cãniballes inclamitant. Signo pa cis a nostris dato arma simul & feritatem illam deposuere: & singulis accipitreis tintin nabulis acceptis statim cum nostris adeo strictã amiciciam iniere ut ĩ nostrorum potesta tem sese sine ulla mora in naues ex altis fluuii ripis demiserint: & suis postea muneribus nostros donauerint. Domũ illã qui ea3 dimensi sunt: duorũ &.xxx. magnorum passuum a circũferẽtia ad circũferentiã; erat eñ sphærica: iacto diametro fuisse asserunt. xxx. aliis

mulieris audacia mi ra

popularibus circunseptam: lacunaribus harundineis uersicoloribus super inductis mira arte intertextis. Interrogati quibus modis melius dabatur: de guaccanarillo responderunt non esse guaccanarilli regionis huius: sed eius qui aderat imperium. Sensisse sese fatebantur: q Guaccanarillus a littoribus ad montana secesserit. Icto igitur cum hoc Cacico id est rege fraterno fœdere ad præfectum quæ uiderant: renunciaturi redicre. Diuersos interea centuriones exploratum longius suis centuriis comitatos præfectus emittit. inter quos Hoiedam & Gorualanu3 nobiles iuuenes & animosos ambos. Horũ alter quattuor flumina: alius alia parte tria ab iisdem montibus collabentia comperere: in quorum omnium arenis aurum nostris præsentibus indigenæ qui eos comitabantur hoc modo colligebant. arena manibus effossa ad scrobẽ usq; lacerti profunditate: ex imo scrobis plenas arena sinistras de hinc extrahentes: dextra auro delecto sine ulteriore industria ĩ manus nostrorum grana porrigebant. Quorum se uidisse multa ciceris crassitudine plures fatentur. uidi ego ipse postea allatum rudem fluuiali petræ similem globu3 põderis unciarum. ix. ab ipso hoieda repertu3. His signis contenti rẽ ad præfectum referunt. Iusserat enim præfectus: ut mihi relatum est: pœna etiã præposita ne quid ulterius prætereꝙ de locis & locorum signis curarent. Fama etiã increbuit esse quendã regẽ mõtiũ a quib⁹ flumina illa decidunt: quẽ cacicũ caunaboam uocant. i. dñm domus aureæ. boam enĩ domũ dicunt: cáuni aũt aurũ: & cacicũ regem uti iã dictum est. Nullibi aquarũ pisces ĩueniri posse illis præstãtiores saporosiores: aut min⁹ noxios: & aquas illorũ oĩm fluminum eẽ saluberrimas aiunt. diẽ esse apud canibáles mense decembri noctibus æqualem melchiorius ipse mihi retulit: sed id sphæræ rõ non patitur: ꝙuis eo mense auiũ aliæ nidificarent: aliæ filios iã natos in nidis haberent: & calor uigeret nõ mediocris. Abscondi totum plaustrum sub arctico polo atq; occidere custodes canibálibus mihi de altitudine poli ab horizonte diligentius scrutanti enarrauit. Cui de iis maior sit fides ꝙ huic adhibenda: nullus hoc itinere rediit. Si ergo fuisset astronomiæ peritus diem fere noctibus æqualem dixisset. nullibi enĩ terratum æqua ẽ uersus solstitia nox diei: ipsi uero æquinoctialẽ nunꝙ tetigere quandoquidẽ arcticũ polum semper habuere ducẽ & ab horizonte semper eleuatũ. Sunt enim alii neq; litterarum aut rerũ experientia periti: propterea breuib⁹ nunc & ĩcõposita epistola quæ colligere potuerim accipito. prope diem uti spero a me cætera quæ detegentur habiturus. scripsit enĩ ad me præfectus ipse marinus: cui sum intima familiaritate deuinctus: sese mihi latissime quæcunq; sors ostenderit significaturum. Ipse propinquum portui cuidam editum locum ad ciuitatem condendam elegit: ibiq; intra paucos dies domibus ut breuitas temporis passa est & sacello erectis eo die quo trium regũ solẽnia celebramus: diuina nostro ritu: in alio põt dici orbe ta3 exteró: tã ab omni cultu & religione alieno sacra sunt decantata terdecim sacerdotibus ministrantibus. Tẽpore quo iã sese ad regẽ & reginã missurũ fuerat pollicitus: appropinquãte & prospa nauigatione se offerẽte: nõ ultra cunctandũ ratus præfectus. xii. has carauelas quas aduentasse diximus: cõmeauit: nõ mediocri molestia nostrorũ internicione cõfect⁹ quorũ morte: multa q̃ iã de illorũ locorũ natura cognosceremus adhuc nos latẽt. Vt pharmacopolis syrophenicibus & aromatariis accitis possis quid regiones illæ ferãt: ꝙ calida sit earum superficies dignoscere: Ex granis oĩs generis ex libro & medula earũ arborũ quas cinnami esse autumant: ad te mitto: siue ex granis: siue ex animulis quibusdã quas ex ipsis granis decidisse cõspicies: siue ex ligno gustare uolueris illustrissime princeps: tenuiter ad moto labello pertĩgito: sunt enĩ ꝙuis non noxia: ob nimiã tñ caliditatis acuitatẽ acria: & linguam si in ea diu morentur expungunt: sed statim si forte eius degustatione lingua concoquatur: epota aqua asperitas illa tollitur: ex frumento etiã quo panẽ conficiũt: grana quædã alba & nigra tabellarius meo nomine dignationi tuæ dabit. ligni quod aloes esse dicunt. truncum affert: quod si iusseris scindi suauem senties ex eo odorem emanare. Vale ex hispana curia tertio calendas Maii. 1494.

de rege caunaboa.

de piscibus et aquis.

decẽbri nidificant volucres.

P.M. ANGLI MEDIOL.PROTO.APOSTO.REGII ꝙ consiliarii ad ludouicū aragoniū cardinalē in oceaneæ decadis librū tertiū præfatio incipitur.

Etis iterum ut phœbæos currus ineptus phaetō gubernet. Ex nudo silice suaues liquores exhaurire contendis. nouum: ut ita dixerim: terrarū orbem catholicorum fernandi & helisabeth regum tibi patruorum ductu ab occidēte: qui hactenus latitabat repertum: ut ego describā federici regis inclyti patrui tibi mihi litteras de hac re ostendens imperas. Preciosum hunc lapillū plumbo inepte circundatū ambo accipietis. Sed cū eruditos amice: detractores inuide: mordaces rabide in nostras formosas nereides oceaneas spumātia tela detorquere præsenties: ꝙ breui spacio inter rerum angustias & ualitudinariū hos me conscribere coegeris: ingenue profiteberis. scis nāq; me tanto celeriter ex præfecti ipsi⁹ marini coloni archetypis pauca hæc delegisse: quanto tuus a manu famulus qui me dictāte scribebat: poterat exarare. infestabas nanq; me cotidie: tuum discessum obiiciens: ut nostri regis sororē parthenopæam reginam: tibi amitā: quam huc fueras comitatus in patriā reduceres: singulis interdum diebus singulos me libellos cudere adegisti. Duos in prima fronte alieno cōperies noīe signatos: ꝙ dum ista quærebantur: ad infœlicē ego ascaniū sfortiam tibi affinem cardinalem uice cancellariū scriptitare incœperā: quo cadente cecidit & mihi animus ascribēdo. quē tu nunc tuiq; inclyti patrui regis federici litteræ ad me directæ excussistis: rē non pisturam degustate. uale ex Granata. ix. Kl̄. Maii

Aniballium littora colonū præfectū marinū percurrisse ad hispaniolāq; insulam cū integra classe quarto nonas Februarii anni tertii & nonagesimi appulsum fuisse supiore libro descripsimus. Nūc aūt quid de īsulæ natura explorās reperit: quid ue postea finitimā insulā cōtinētē uti credit terrā: pcurrēs inuenerit: enarrem⁹. Insula hæc hispaniola quā ipse ophirā de qua legitur regū tertio eē asseuerat: latitudinis est graduū australiū quinq;. Eleuatur enī a septētrione gradus septim⁹ & uigesimus: a meridie uero: ut ipsi referunt: uigesim⁹ secūdus. lōgitudo aūt ab oriēte ī occidentē passuū millia octogīta sup septingenta. Ex ipsius pfecti coloni comitib⁹ non desunt: qui utrāq; insulæ mēsurā pducāt ab oriēte ad occidētē. Distare a gadib⁹ insulā grad⁹ prædicant aliqui nouē & quadraginta alii āplius: neq; enī certā adhuc rōnē reperere. Insulæ forma castaneæ foliū æmulatur. sup edito igitur colle a septētriōe ciuitatē erigere decreuit: ꝙ huic loco mons emines & saxi fodinis ad ædificādū & calcē cōcoqndā aptissim⁹ adiaceat. Inhæret pterea huius mōtis radicib⁹ uasta planicies lōgitudinis milliū passuū circiter sexagīta: latitudinis uero duodecī alicubi: alibi ubi angustior sit sex. ubi uero āplior uiginti. planiciē salubriū aquarū flumina interluūt plura: sed eorū maius & id nauigabile in portū q urbi subiacet: ad stadiū dimidiū cadit. Quāta sit ei⁹ uallis ubertas: quāta soli benignitas: eorū relatu aduerte. in huius fluminis ripa hortos colendos limitib⁹ cōcluserūt: ex quib⁹ de oī holerū gñe ut puta raphanorū: lactucarū: cauliū: boraginū: & aliorū huiuscemodi: intra diē a iacto semine sextūdecimū uulgo matura euulsa sūt. melones. cucurbitas. cucumeres. & alia id genus in diem sextū & trigesimū carpserunt. Sed nusq̄ se meliores unq̄ comedisse aiebāt. hæc hortēsia toto āno habēt recētia. cānarū radices ex quarū succo saccarū extorquetur: cubitales cānas sed nō coagulatur succ⁹ itra quīdecimū etiā diem emiserunt. De plātatis ppaginibus aut sarmentis itidē aiunt: & scdo a plantatione āno suaues ex eis uuas comedisse. ast ex nimia ubertate racemos edunt ppaucos. Rustic⁹ pterea quidā tritici parūper circiter Kl̄. februarii seminauit. res mirāda in oīm conspectū

insulæ dimēsio.

hortensia

maturũ ſpicarum manipulum tertio Kl'.aprilis qui eo anno erat uigilia reſurrectionis do min icæ ſecum ad urbẽ tulit.legumina quæq; quotannis matureſcũt bis. Scripſi quæ oẽs uno ore inde redeuntes de eius terræ fœtura retulerũt:nõnulli tñ ferunt tritici nõ eſſe ter ram feracem in uniuerſo.interea dũ iſta agerentur triginta uiros qui cipangi alias ciba= ui regionem explorarent p diuerſa dimiſit præfectus. Eſt aũt hæc regio montoſa ſaxea& medium totius inſulæ dorſum in qua maximam eſſe auri copiã incolæ ſignis oſtẽdebãt. Miſſi a præfecto de regionis opibus mira referentes reuertũtur. Ex illis mõtibus quattu or ingentia flumina defluunt:quæ totã inſulã reliqua ſuis alueis ſuſcipiẽdo memoranda naturæ induſtria ĩ quattuor fere ptes æquales diuidũt.tendunt enĩ unus recta ad orientẽ qui ab accolis Iunna uocatur:ad occidentẽ alius huic terga uertẽs qui attibunicus:tertius ad ſeptentrionẽ quẽ iachem appellant:ultimus ad meridiẽ:quẽ naibã.ſed redeam⁹ ad cõ dendã urbẽ.foſſis & aggeribus urbe circũuallata:ut ſi eo abſente præliũ incolæ tentarent ſeſe qui relinquebantur tutari poſſint.pridie idus martii cũ oĩbus equitib⁹: peditib⁹ aũt circiter quadringentis ipſemet ad auriferã regionẽ recta ad meridiẽ pficiſcitur.Fluuium præterlabitur:trãſgreditur planiciẽ:mõtẽ qui aliud planiciei latus cingit:ſuperat. In aliã cõuallẽ quã flumẽ priore maius aliaq; multa mediocria interluebãt:incidit.exercitũ tra= ducit.hac ualle quæ priore nulla pte inferior eſt:ſupata:tertiũ mõtẽ facit peruiũ:qui hacte nus fuerat inuius. Deſcẽditq; in aliã conuallẽ :quæ iã cibaui eſt initiũ.p hanc flumĩa & ex oĩni colle riui currunt:in quorũ oĩm arenis aurũ reperiebatur.cũ iã ſecũdũ & ſeptuageſi mum ab urbe lapidem intra regionem auriferã pfectus fuiſſet:in magni cuiuſdam flumi nis ripa eminenti ſup colle condere arcem inſtituit:ut interioris regionis ſecreta inde tu to paulatim ſcrutarentur.hanc arcem ſancti thomæ nomine inſigniuit. Dum interea ar= cem ædificaret: eius regionis incolæ tintinnabuloruʒ & aliarum rerum noſtratium cupi di cotidie moram trahentem adibant.præfectus uero marinus ſe illis quæ peterent liben tiſſime daturum ſi aurum ferrent:inſinuat.At illi dato tergo ad hæc promiſſa ad ripam propinquiorem currentes intra breue temporis ſpacium onuſtis auro manibus redibãt. Grandæuus incola duos auri calculos ponderis unius fere unciæ tintinnabulum tantum modo petens attulit:qui cum noſtros calculorum magnitudinem admirari conſpiceret: eorum admiratione admiratus : eos eſſe paruos ac nullius mom̃eti calculos innuebat:ca ptiſq; manu quattuor lapidibus:quorum minor nucẽ:maior autem grande aureũ æqua bat malum:adeo magnos auri globos in ſolo natali ſuo quod ad dimidiam inde dietam diſtabat:paſſim reperiri aiebat:nec apud uicinos ſuos magnæ curæ eſſe aurum colligere Cognitũ enĩ eſt illos aurũ inquantum eſt aurum non magnifacere:ſed tanti illud æſtima= re :quãti artificis manus in formã cuiq; gratã diducere aut conflare didicerit.Quis rude marmor aut ebur incultum comparat magno?nullus equidem:ſed ſi phidiæ aut praxite lis dextra fabrefactum in comatam nereidẽ aut hamadriadem pulchre formataʒ pdierit nuſq̃ emptores deerunt.præter hunc ſenẽ:acceſſerũt & alii plures:qui decẽ & duodecim drachmarũ calculos attulerũt:auſiq; ſunt fateri:ubi aurũ illud collegerãt:auri globos pu eri caput quẽ oſtendebant æquantes fuiſſe aliqñ reptos.dũ ibidem dies aliquot morare= tur:Luxanũ quẽdã iuuenẽ nobilẽ cum paucis armatis regionis ptem exploratum miſit. hic etiam maiora ſibi ab incolis fuiſſe dicta:retulit.nihil tñ attulit:ex præfecti putant mã dato ita fieri.Aromatibus:ſed non iiſdem quibus nos utimur:habẽt plena nemora : quæ pari mõ colligunt:vt aurũ:tm̃.ſ.unuſquiſq; quãtũ pmutãdo:aliquid ſibi gratũ a finitima rũ iſularũ incolis aſſequãtur. Vt puta popſides.ſedilia & huiuſcemodi quæ in aliis inſulis ex nigro quodã ligno quo ipſi carẽt conficiũtur. Rediens ad p̃fectũ luxanus circiter idus martii labruſcas in ſiluis maturas ĩuenit optimi ut ait ſaporis. Sed nulla eſt inſularibus de his cura. Eſt hæc regio q̃uis ſaxea:nam eorum lingua cibauum id q̃ ſaxoſum ſonat:arbo rifera tñ & herbida.Immo & aiunt herbã corũ mõtiũ:quæ ſolũ gramen eſt : ſi ſcindatur quattuor dieruʒ intercapedine tritico altiorem creſcere.Frequentes in ea pluuias cadere

noĩa.4.flu uiorum.

accole au rum.

aromata.

referunt: hinc eē riuos & flumina adeo crebra: quorū cū sit arena ubiq͂ auro cōmixta: ex mōtibus illud aurū detrahi p torrētes autumāt. Gentē constat esse ociosam, nā interdum hyeme urgēte tremūt in mōtibus frigore: nec quum sint illis nemora gossipio refertissima: uestes sibi laborare studēt. In uallibus aūt uel cāpestribus locis minime frigescūt. His ita in initio regionis cibaui diligēter pquisitis K'l aprilis quē diē resurrectio seq̄batur: ad isabellā: id ē urbis nomē: reuertitur. Vñ i ei⁹ & toti⁹ insulæ gubernationē fratre suo & petro quodā margaritæo regio antiquo familiari relictis: ad discurrēdā quā arbitrabatur cōtinētē terrā: q̄ inde septuagessimū tm̄ lapidē distabat: sese accingit regii iperii memor: qui illū admonuerāt ut pcurrere noua littora festinaret ne rex alius quisq͂ prius suæ dicioni terras illas subdere studeret. Rex enī portugaliæ publice sua interesse latētia illa detegere aiebat. Sūmus uero pōtifex alexāder sext⁹ regi & reginæ hispaniarū p plūbatas cōcessit bullas: ne quis prīceps ali⁹ icognitas illas regiones ptingere auderet. a septētrione ad austrū linea recta extra palellū insularū quæ dicūtur caput uiride proiecta: ut dissidii causa tollatur lequas cētū. ex cōposito demū tercentū: credim⁹ has insulas esse hesperides. Hæ sunt regis portugaliæ & inde sui nautæ noua littora quotānis detegētes semper in læuam a tergo africæ: per æthiopū maria: ad orientē uertebāt proras: neq͂ ab hesperidibus unq͂ ad meridiē aut ad occidētē portugalēses adhuc nauigauerāt. Cum tribus igitur nauigiis discedēs ad eā regionē quā prima nauigatione insulā existimans ioannā uocitarāt: breui tēpore peruenit: uocauitq͂ eius initiū Alpha. o: eo q͂ ibi finē eē nostri orietis cū in ea sol occidat: occidentis aūt cū oriatur arbitretur. Instat enī esse ab occidente prīcipiū idiæ ultra gangē: ab oriente uero terminū ipsius ultimū. Neq͂ enī absonū penitus est: cū gangetidis indiæ termīos idiscretos cosmographi reliq̄rint: nec desint qui ab hispanis oris nō longe indica littora discedere sentiant. Cubā incolæ hanc ptē uocant: in cuius ꝓspectu in hispaniolæ angulo extremo portū reperit cōmodissimu3. sinū enī in se recipit latū in ea parte ipsa insula. hunc portū sancti michaelis noīe insigniuit. A quo uix uiginti lequas recedit cuba. Transfretat igitur: & cubæ meridionale lat⁹ capiens ad occidentē uergit. Incipiunt illi quo ulterius procedebat: tāto magis littora in latū protēdi & ad meridiē curuari. In cubæ latere ad meridiē primā reperit insulā quā incolæ iamaicam uocant: hanc insulam Sicilia longiorem latioremq͂ prædicat: uno tantum monte contentam: qui ab omnibus sui partibus a mari incipiens paulatim usq͂ ad insulæ medium eleuatur: atq͂ ita leniter sese indorsum extendit: ut ascendentes uix se ascendere sentiant: tam in littore q͂ in internis feracissimam & populis plenam esse asseuerat: incolasq͂ eius cæteris insularib⁹ ingenio acutiores ac mechanicis artibus magis deditos: bellicosioresq͂ finitimi fatentur. nam pluribus in locis uolenti præfecto terram capere: armati ac minitantes occurrerunt pugnasq͂ sæpius attentarunt: sed uicti semper amiciciam omnes cum præfecto iniere. iamayca igitur relicta: ad occidentem prospero uentorum flatu septuaginta dies nauigauit: seq͂ non longe ab aurea chersonesso nostri orientis ultra persidem initio perrexisse per inferiorem nobis terræ ambitum arbitratur: credit enim se duas tantum solis horas de duodecim quæ nobis erant incognitæ reliquisse. Dimidium enim solis cursum ueteres intactum reliquerant: cum eam tantum terræ superficiem quæ a gadibus usq͂ ad gāgem uel ad auream usq͂ chersonessum discussam habeamus. hoc itinere in currentia more torrentis maria: in uadosos gurgites: in angustias inumeras propter insularum adiacentium multitudinem cotidie incidebat: oīa tm̄ hæc picula parui faciens tantum ꝓcedere instituit: donec an insula esset cuba an terra continens certior fieret. Nauigauit igitur eius semper littora abradens ad occidentem duas lequas & uiginti supra biscentū: ut ipse ait: hoc est millia passuū circiter tercentum & mille. septingentisq͂ insulis nomē iposuit in læuā plusq͂ trib⁹ millibus passim ut ipse dicere audet: relictis sed ad ea q͂ memoratu digna internauigandum repiebat: reuertamur. Cum iam p cubæ latus locorū naturam ad nauigans perquireret: ab alpha. o. idest ab eius initio non magno tractu portū multaru3

paruo tractu ab hispania idia.

de iamayca insula.

diuersa maria reperit.

nauiū capacē reperit. falcatus enim est ei⁹ introitus: promōtoriis utrinq; uenie͂tes undas
recipientibus inclusus. Intus aūt ingens spacium & immensa profunditas. Portus littora
ambiens causulas uidit nō procul a littore culmeas duas: pluribus q; in locis ignem accē=
sum: demittit e nauibus uiros quosdā armatos qui casulas adeant. Descendunt: neminem
reperiunt: uerubus tamen ligneis appositas ignibus pisciū libras circiter centum: duosq;
octipedales serpentes cū piscibus ipsis inuenere. Admirati si quos incolas uideant: circun
spiciunt: cum nemo illis in toto prospectu sese offerret: uenientibus enī nostris sese ad mō
tana piscium dn̄i receperant: discūbunt & captis alieno labore piscibus: læti fruuntur. ser *serpētes vt*
pentes relinquunt: quos nihilo penitus ab egyptiis crocodillis differre affirmant: præter *croco.*
q; magnitudine. nā crocodillorū ait plinius aliquos fuisse repertos duorū & triginta cubi
torum. horū aūt maiores octipedales. Propinquū nemus postmodum iam saturi ingredi
entes ex iis serpentibus arboribus funiculis alligatos plures compercre: quorū ora alii fu
nibus astricta dentes alii euulsos habebant: cū deinde portus uicina scrutarentur: circiter
lxx. homines in cuiusdā altæ rupis culmine uiderunt: qui nostris adeūtibus profugerāt:
ut inde quid sibi uellet hæc noua gens: perdiscerent: nutibus & signis blanditiisq; nostri il
los adducere conabantur. munerū oblatorum a longe spe motus accessit un⁹: sed ī propī
quā rupē tn̄ timenti similis. Almirantus aūt qui secū habebat didacū quedā colonū inter
suos educatū iuuenē prima nauigatione abductū ex insula cubæ uicina nomine guana=
haini didaco interprete: cuius lingua patria fere horū linguæ quadrabat: insularē qui p=
pius uenerat alloquitur: metu deposito adit incola: cæterisq; ut tuto uenirent nec uererē=
tur persuadet. Nuncio habito ex rupibus ad naues circiter septuaginta descendunt: ami=
ciciam iniūt. muneribus a præfecto donātur: esse piscatores a rege suo qui solēne cōuiuiū
alteri regi parabat: piscatū missos præfectus cognouit. Quod pisces ignibus appositos *serpentes*
præfecti gens comederit: æquo libentiq; aīo passi sunt: qn̄quidē serpentes reliquere: ne= *magnifa=*
q; enī quicq; est inter edulia: quod tanti faciāt: quanti serpētes illos. popularib⁹ eos come *ciunt.*
dere minus licet: q; apud nos phasianos aut pauones. De piscibus aūt se totidē ea nocte ca=
pturos dicūt. Interrogati cur pisces quos regi suo laturi erāt coquere pararēt. ut recentio
res & incorruptos illos afferre possent responderūt. ita dextris in amiciciā iunctis ad sua
quisq; pficiscitur. Sequitur almirantus ut instituerat solē occidentē. A principio cubæ q;
alpha. o. uocatū ab almirato dixim⁹: littora ad hūc portū media q̄suis arboribus consita:
aspera tamē & montosa ex arboribus floridæ erant aliæ & ad mare suaues ex se odores e=
mittebant: aliæ uero fructib⁹ onustæ. ultra portū aūt terra est feracior populosiorq;: cui⁹
incolæ cæteris mitiores rerūq; nouarū cupidiores: nā ad littora oēs uisis nostris nauibus *populi ho*
certatī concurrebāt: panē quo ipsi uescuntur & cucurbitas aqua plenas nostris offerētes: *pitales.*
ut in terrā descēderēt inuitabāt. Habent hæ insulæ oēs arboris quoddā genus: ulmos æ=
quans magnitudine: quæ cucurbitas gignit pro fructu. ad aquæ usum illis utuntur: ad esū
minime. medullam nāq; ipsius: felle amariorē esse aiunt. Sed cortice testudineam æqua=
te duriciē. Idibus maii ex altiori cauea in leuā ad astrū speculatores prospicie͂tes dēsam ī
sularum multitudinem uiderunt inter nauigandum: herbidas. uirides. arboriferas. ube=
res. & habitatas esse animaduerterunt. In continenti littore in fluuium incidit nauigabi
gabilem aquarum adeo calidarum: quod manuē in ipsis ferre diu nemo posset. altero ue *fluuius ca=*
ro die piscatorum canoam a longe uidens: ne nostris uisis piscatores aufugerent ueritus *lidus.*
ut illos tacitis cymbis intercipiant imperat. Illi aūt intrepidi nostros expectant. audi no=
uum genus piscationis. Nō aliter ac nos canibus gallicis p æquora campi lepores insecta
mur: illi uenatorio pisce pisces alios capiebant. piscis erat formæ nobis ignotæ: corpus
eius anguillæ grandiori persimile: sed habens in occipite pellem tenacissimam in mo=
dum magnæ crumenæ. Hunc uinctum tenent in nauis sponda funiculo: sed tantum de= *nouū piscā*
misso q̄tuē piscis intra aquā carinæ queat inhærere. neq; enī patitur ullo pacto aeris aspe *di genus.*
ctū. uiso autem aliquo pisce grandi: aut testudine quæ ibi sunt magno scuto grandiores:

piscem soluūt:ille quō se solutū sentit: sagitta uelocius piscem aut testudinē qua extra cō-chile partē aliquā eductā teneat:adoritur:pelleq; illa crumenaria iniecta prædam raptam ita tenaciter apprehendit: ꝙ exoluere ipsam eo uiuo nulla uis sufficiat:nisi extra aq̄ margine paulatī glomerato funiculo extrahatur. uiso enī aeris fulgore statim prædā deserit. Præda igitur iam circa aquæ marginē euecta: in mare saltat piscatorum copia tanta: quā ta ad prædā sufficiat sustinendam: donec e naui comites eā apprehendāt. præda in nauim tracta: funiculi tātū soluūt: quantū uenator possit ad locū suæ sedis intra aquā redire. Ibiq; de præda ipsa ꝑ alium funiculū escas illi demittunt. Piscem incolæ guaicanū: nostri reuersum appallant ꝙ uersus uenetur. Quattuor testudines eo modo captas q̄ nauiculā illis fere īplebāt; nostris dono dāt. cib⁹ est em̄ apud eos nō illautus: nostri aūt ecōuerso gratis munerib⁹ donatos alacres eos reliquere. Interrogati nautæ de terræ illi⁹ ambitu nō habere finē ab occidēte significarūt. Institerūtq; ut almirat⁹ aut descēderet: aut suo noīe salutatū suū cazicū. i. Regē cū eis mitteret: cazicū nostris multa munera daturū si adiret pollicentes. Præfectus autē ne ab incepto detineretur morē illis gerere recusauit. petiere tamen nomē eius: suiq; cazici nomē nostris dederūt. Vlterius inde procedēs ad occidētē semper: intra paucos dies mōti adhæsit altissimo habitatoribus ob ubertateз referto. Ad naues panem: gossipium: cuniculos: & uolucres ferentes incolæ confluebant. ab interprete an e cœlo gens ista descenderet miro affectu sciscitabantur. Rex horum & alii plures q̄ illi astabant uiri graues non esse insulā terrā illā innuebant. Aliam insulam postmodū: ex his quæ in leua huic terræ adhærebant: ingressis: cōprehendere queq̄ nō licuit: fugere ei oēs uiri fœminæq; nostris adeuntibus. quattuor canes in ea sed non latrabiles aspect⁹ fœdissimi: quos comedūt uti nos hedos cōperere. Anseres: anates; ardeas hæc insula gignit innumeras. gurgites demū inter insulas & continentem adeo angustos ingressus est: ꝙ uix uertere retro nauigia fas esset: adeoq; uadosos: ꝙ arenam carina interdum uerrerent horū gurgitum per quadragīta milliaria erat aqua lactea: spissaq; ac si farinā toto illo pelago sparsissent. In amplū æquor quō tandē euasissent: ad octogesimum milliare mōs alius altissimus sese illi obtulit. Aquandi lignadiq; gratia hunc adit. Inter palmeta pinetaq; altissima fontes natiuos dulcium aquarum duos reperit. Interea dum ligna scindūtur: cadi īplentur. ex nostris sagittariis unus uenatū siluam ingreditur. ibi uir quidā alba tunica amict⁹ adeo īprouisus sese illi offert: quod prima facie esse quēdā fratrē ordinis sanctæ mariæ mercedis: quē secū almiratus pro sacerdote habebat existimauerit: sed hūc statī ex nemore alii duo sequuntur. deīde a lōge uidit agmē ueniēs circiter trigīta hoīm uestibus cōtectorū. Tunc uero terga uertens ac ꝓclamans ad naues q̄ꝫ celerrimo pōt cursu ꝓfugit: tunicati aūt illi applaudere: & ne uereretur persuadere omnib⁹ modis nitebantur. Sed nihilominus noster fugiebat. His præfecto renūciatis: alacer ꝙ gentē cultam inuenerit: statim armatos in terram misit cū mandatis: ut si opus fuerit quadraginta milliaria intra insulam pergerent: donec aut tunicatos eos aut alios incolas omni studio quæsitos īueniāt Nemus transgressi uastam planiciem herbidā: in qua nec semitæ uestigium unq̄ꝫ apparuit: offenderūt. ꝑ herbas ꝓficisci conātes adeo sese īplicuerūt: q̄d uix milliare processerint: erat enī herba nostris segetibus spicatis nihilominor. fessi igitur reuertūtur nō repta semita. postero die quinq; & uiginti armatos dimittit: quib⁹ impat ut q̄ gens terram incolat: diligenter explorent. hi cū non longe a littore magnorum animaliū uestigia quædā recentia comperissent: inter quæ leones esse arbitrati sunt: metu perculsi redeunt. Inter ueniendum siluam reperiunt serpentibus per altas arbores passim uitibus suapte natura productis arboribusq; aliis plurimis aromaticos fructus parturiētibus cōsitam: racemos tulere ponderosos ac succi plenos in hispaniam. De fructibus autem aliis quos ferebant: cum in nauibus passari non commode possent: nullus allatus est. putruerunt enim omnes: & corrupti in mare proiecti sunt. In pratis eorum nemorum gruum agmina nostratibus duplo grādiorū se uidisse retulerunt. inter nauigādū cū ad alios quosdam montes

venato; piscis.

putant cōtinentem.

vestiti homines.

Vites fructusq; aromaticos inueniunt.

uela dirigeret: in duabus casulis in littore uisis unum tantum reperit hominem. hic ad naues ductus terram quæ trans illos montes iacebat: esse populatissimam capite: digitis & quibus aliis poterat modis significabat. applicanti se ad ea littora præfecto multæ canoæ obuiam prodeunt: inuicem se placidissime per signa compellarunt. neqꝫ didacus ille qui in cubæ initio incolarum linguam intellexerat hos intelligebat. Varia enim esse idiomata in uariis cubæ prouinciis perpenderunt. Incolereqꝫ regionis interna potentissimum regem quise indueret ostendebant. Hunc tractum omnē sūmersum & aquis coopertum littoraqꝫ cænosa arboribus referta ut nostras paludes ait. Ibi tamen cū aquandi gratia ī terram descendisset: conchilia ex quibus uniones habētur uidit. Nec eo magis morā traxit. erat enim eius intentus non alius tunc ex præcepto regum ꝙ quotquot posset maria discurrere. Vlterius igitur procedentibus omnia littorum culmina usqꝫ ad alium montem qui se ad octoginta millia passuum ostēdebat fumigabant. Nulla erat specularis rupes ex qua fumus non egrederetur. Nec an incolarum essēt ignes bene constitit ad necessitatē paratī: an uti suspectis bellorum temporibus fieri solet per eos fumos signa uicinis darent ut se intutum reciperent: aut ut in unum conuenirent: si quid nostri contra eos moliri tentarent: aut forte quod magis consonum uidetur ut tanꝗ ad rem mirandam nostra nauigia inspecturi cōcurrerent. Littora iam præfecto modo ad austrum: modo ad africum siue libym curuabantur. Mare uero ubiqꝫ insulis implicitum. Hinc igitur carinæ quæ terram sæpius propter uadosa maria uerrerant quassatæ: rudentes: uela & reliquū amplustre iam putrida: alimentaqꝫ per rimas male stipatarum nauium madefacta: sed præcipue panis biscoctꝰ corrupta: uertere retro proras præfectuꝫ coegerunt. Hāc ultimā existimati continentis oram quam ipse attigit: uocauit euangelistam. Retro uela uertens inter alias insulas continenti non ita finitimas in pelagus incidit testudinibus magnis adeo condensum: ꝙ naues aliquando detarderent: gurgitemqꝫ postea ingressus est albidarum aquarum uti alium reperisse supra scripsimus. Ad crediti continentis tandem littora qua uenerat reuersus est insularum uada pertimescens: ad eumqꝫ cum neminē ueniens molestia affecisset: hilari uultu: posito omni timore: utriusqꝫ sexus incolæ dona ferebant: psittacos alii: alii panem: aquam cuniculos: sed præcipue palumbes nostris grandiores: quos sapore & gustu perdicibus nostris meliores fuisse præfectus ait: quare cum sensisset inter comedendum spirare eis aromaticum quēdam odorem: iussit de recenter interēptis quibusdam iugulos aperire. Plena illis odoratis floribus reperit guttura: inde gustum cum in palumbibus nouum emanare arguerunt: nutrimenti enim naturam sorbere carnes animalium æquum est credere. Dum in littore rem diuinam præfectus audiret: ecce primarium quēdam octogenarium uirum grauem nec eo minus nudum multis illum comitātibus. Hic donec sacra peragerentur admiratus ore oculisqꝫ intentus astitit. de hic præfecto canistrum quem manu gerebat plenum patriæ fructibus dono dedit: sedensqꝫ apud eū per interpretē didacū colonū qui id idioma cū ꝓpius accessissent intelligebat: orōnē habuit huiuscemodi. Terras oēs istas hactenus tibi ignotas manu potenti te percurrisse renunciatum nobis fuit: populisqꝫ incolis metum non mediocrē intulisse. Quare te hortor moneoqꝫ ut itinera duo cū e corpore prosiliūt aīas habere scias: tenebrosum unū ac tetrum his paratū: qui generi humano molesti infensiqꝫ sunt. Iucundum aliud & delectabile illis statutū qui pacem & quietem gentium uiuentes amarunt. Si igitur te mortalem esse & unicuiqꝫ pro præsentibus operibus futura merita obsignata memineris: neminē infestabis. His & aliis pluribus per interpretem insularem præfecto admirāti tale hominis nudi iudicium relatis respondit. Compertissima sibi esse quæcunqꝫ dixerit de animarū e corpore excuntiū uariis itineribꝰ ac præmiis. Immo & existimasse hactenus illa ipsi & reliquis earum regionum incolis fuisse ignota: cum ita uiuant natura cōtenti. Ad cætera uero se a Rege & Regina hispaniarum ut eas omnes orbis oras hactenus incognitas pacaret missum respondit: ut scilicet canibales & reliquos scelestos homines in

Non idē idioma.

vnionū cōchilia.

incertū cur tot flāmas viderint.

mare plenū testudinibꝰ

philosophica senis oratio.

digenas debellaret: debitisq́ꝫ suppliciis afficeret. Innoxios autem ob eorum uirtutes tu=taretur & honoraret. quare ne ipse aut alius quisq́ꝫ cui non sit animus nocendi: uerean=tur. Immo si quid forte a uicinis iniusti sibi aut aliis bonis illatū fuerit: aperiat. Seni præ=fecti dicta adeo placuerunt: ut se iturū quāuis ætate iam grauascentem cum præfecto libē tissime prædicaret: confectūq́ꝫ id fuisset: nisi uxor & filii obstitissent. Attamen φ alterius imperio hic subiaceret summoopere admiratus est: sed tunc multo magis quando rela=tum illi fuit per interpretem: qualis & quanta essent regum pompa. potentia: orna=tus. belloruꝫ apparatus. quantæ urbes. qualia oppida. obstupuit. Subtristis igitur prostra tis ante pedes eius obortis lachrymis uxore & filiis honoratus senex permansit: iterū at=q́ꝫ iterum an cœlum esset ea terra quæ tales tantosq́ꝫ uiros gigneret interrogans. Cōper=tum est apud eos uelut solem & aquā terram esse cōmunem: neq́ꝫ meum aut tuū maloruꝫ omniū semina cadere inter ipsos. sunt enim adeo paruo cōtenti: φ in ea ampla tellure ma gis agri supersint: φ̄ quicq́ꝫ desit. Etas est illis aurea: neq́ꝫ fossis: neq́ꝫ parietibꝰ aut sepibꝰ prædia sepiūt. Apertis uiuūt hortis. sine legibꝰ: sine libris. sine iudicibꝰ suapte natura re=ctū colunt. malū ac scelestū eū iudicāt: qui inferre cuiq́ꝫ iniuriā delectatur. Maiziū tamen & iuccā agesq́ꝫ isti colunt uti diximus in hispaniola fieri. Inde igitur rediturus discedens in iamaycam iterum ab ipsius latere meridionali incidit: ab occidenteq́ꝫ ad orientē totā percurrit: ex cuius ab oriente ultimo angulo cum a septentrione mōtes altos ad leuam si=bi conspiceret: nouit tandem esse meridionale latus hispaniolæ insulæ: quod nondū per=currerat. Quare portum eius insulæ in Kl. septembris qui sancti nicolai dicitur ingressus nauigia reparabat hoc animo: ut iterū canibalium insulas deuastaret: canoasq́ꝫ eorū om̄s cōbureret: ne nocere ulterius lupi rapaces finitimis ouibus possint. Sed obstitit ne id exe queretur: aduersa ualitudo: quæ illum præ nimia uigilia oppresserat. Semianimis igitur a nautis ad isabellicam ciuitatem ductus inter fratres quos ibi duos habebat & reliquos familiares pristinam tandem ualitudinem recuperauit: nec eo magis canibales infestare ob exortas inter hispanos quos in hispaniola reliquerat: seditiones licuit. De quibus in=fra dicemus. Vale.

etas aurea

quis malꝰ habeatur.

P.M.ANGLI.MEDIOL.PROT.APOSTO.CONSI.RE=gii oceaneæ decadis liber quartus ad cardinalem ludouicum aragonium nostri regis nepotem.

X CONTINENTI VT IPSE ARBITRATVR INDICO: COLO=nus præfectus marinus rediens fratrem boilum & petrum margaritem ueterē regis familiarem uirum nobilem atq́ꝫ alios plures ex iis quos ad regionis gubernationem reliquerat: ad hispaniam corrupto animo dis=cessisse comperit. Quapropter ut apud reges si quid horum relatu male sentirent: se expurgaret: nec non ut uiros peteret alios eorum loco qui re dierant sufficiendos: tum etiam ut prouideret alimentorum penuriæ ut puta tritici. uini. olei. & aliorum huiuscemodi quibus hispani uesci solent: cum insularibus cibis non facile assuefieri possent: redire ad curiam quæ tunc burgis urbe celebri in castella ueteri mora=batur: constituit: sed quæ prius confecerit breuiter enarrabo. Insulares reguli qui hacte nus suo paruoq́ꝫ contenti tranquille quieteq́ꝫ uitam duxerant: cum nostros in eorum so lo natali pedem figere conspicerent: grauiter id ferebant: nihil magis φ̄ funditus eos in=de detrudere aut euertere penitus & omnem eorum memoriam abolere cupiebant. Nam ea gens quæ præfectum in ea nauigatione secuta fuerat: maiori ex parte indomita. uaga. cui nihil pensi esseꝫ libertatē sibi quoquo modo posset quæritās: ab iniuriis minime se ab stinere poterat. Insularū fœminas ante parentū fratrū & uirorū oculos raptans stupris ra pinisq́ꝫ intenta aīos omniū incolarū perturbabat. Quāobrē pluribus in locis quotquot

imparatos e nostris incolæ reperiebãt: rabide & tanq̃ sacra offerentes deo trucidauerant Pacandos igitur perturbatorum animos: eosq̃ qui nostros interficerant puniendos esse priusq̃ inde discederet ratus: eius conuallis regem quam esse in radicibus montiũ cigua norum superiore libro descripsim⁹: in colloquium adducit. Hic uocabatur guarionexi⁹: cui ut præfecti amiciciam arctius sibi cõciliaret: placuit didaco colono homini apud præfectum a teneris educato: quo interprete in cubæ discursu usus fuerat: sororẽ dare in uxorem. Ad caunaboam deinde cibauorũ montium idest aureæ regionis dñm: cuius ditionarii hoiedã cũ quinquaginta armatis intra arcem Sancti thomæ obsesum triginta dies tenuerant: nec obsidionem unq̃ soluerãt donec aduẽtare præfectum ipsum cũ magna manu persenserint. Hoiedã ipsum oratorem mittit. Hoieda apud caunaboam morã trahente: a diuersis regionis regulis legati mittũtur: qui caunaboæ persuadere nitãtur: ne figere pedem in insula christianos patiatur: seruire nisi malit quam imperare. Fore enim ut nisi christicolæ ab insula penitus eliminentur: insulares omnes serui sint illorum futuri. Alia parte hoieda cũ caunaboa agebat: ut ad præfectum ipsemet proficisceretur: cum eo q̃ fœdus & amiciciã iniret. Regulorũ legati ad eam regionẽ capessendã se suaq̃ omnia offerebant. Hoieda cædem perniciẽq̃ suorum si bella q̃ pacẽ cum christianis mallet: minitabatur. Caunaboa igitur hinc atq̃ inde tanq̃ scopulus diuersis fluctibus in medio mari conflictatus: etiam conscientia scelerum agitatus: q̃ uiginti ex nostris hominibus per dolum incautos obtrucasset quamuis pacem cupere uideretur: adire tamen præfectũ uerebatur. Tandem fraude pensitata præfectum & reliquos sub pacis specie si sors offerret: perempturus cum omni familia sua pluribusq̃ aliis suo more armatis ad præfectum mouet. Interrogatus cur adeo magnas hominũ cateruas secum duceret: respondit tantum regem quãtus ipse sit pergere iter domoq̃ incomitatum exire non decere. Sed aliter longe q̃ cogitauerat euenit. decidit nãq̃ in laqueos quos parauerat. Blandiciis enim & pollicitationibus sui erroris inter eundum q̃ domo discessisset pertæsum: Hoieda tandem ad præfectum illum ducit. capitur. in uincula coniicitur. nec nostrorum animæ diu inultæ sine corporibus quieuerunt. caunaboa cum omni familia eius capto insulã percurrere præfectus instituit: sed significatum ei fuit tanta fame insulares urgeri: ut quinquagĩta millia hominum ampli⁹ iam perierint: cadantq̃ cotidie passim tanq̃ morbosi gregis pecudes: quod illis sua peruicacia accidisse scitũ est. Cum enim uidebant nostros in insula uelle sibi sedem eligere: existimantes posse eos inde propellere si insulares comeatus deessent: non modo non seminare plantareq̃ ulterius statuerunt: sed etiam utrumq̃ panis genus de quo primo libro mentionem fecimus seminatũ: perdere euellereq̃ in sua quisq̃ regione cœpit: sed inter cibauos siue cipangos montes præcipue: cum aurũ quo ea regio abundabat: causam esse potissimam quæ nostros in insula detineret: cognoscerent. Decurionem interea cum armatorum turba qui latus meridiolane insulæ exploraret dimisit. Tunc omnes regiones quas percurrerat panis penuria adeo laborare fassus est: q̃ nihil unq̃ sexdecim dierum spacio comederint aliud: q̃ herbarum palmularũq̃ radices: aut arborũ natiuos montanos fructus. Guarionexius cuius regnum nõ æque ac reliqua premebatur: nostris edenda quædam impartit⁹ est. Intra paucos dies ut breuiora essent itinerum spacia: ut ne crebriores ac plures nostri receptus haberẽt si qua uis insularium aliquando ingrueret: ab isabella urbe ad arcem sancti thomæ in finibus regni huius guarionexii intra cibaui terminos super cliuo salubrium aquarum scaturientium celebri arcem aliam erexit: quam conceptionem appellauit. Tum uero cum noua in dies insulares ædificia surgere: cum ĩ portu nostras naues iam putridas ac semifractas conspicerent: ab omni spe libertatis decidere cœperunt. sub tristes an essent ex insulis christiani discessuri sciscitabatur ex arce demũ cõceptionis cibauorum montiũ interna uestigantes auri rudem massam in tofi natiui similitudinem concauam pugillo grandiorem: ponderis uiginti unciarũ a quodã regulo non in amnis illius ripa sed in sicco tumulo repertã ha-

Capitur caunaboa.

Quare fame perierint.

Arx conceptionis.

buerunt. hanc ego ipse in emporio castellæ ueteris methymna campi ubi tunc curia hye
mabat uidi: manibusq; captam admirans libraui attrectauiq;. Vidi & electri puri quo cam
panæ pharmacopolarūq; mortaria possunt & alia huiuscemodi ueluti ex ære corinthia
co conflari frustū adeo magni ponderis: ut illud uix non modo non eleuare ambabus
manibus e terra: sed aut leuorsum aut dextrorsum mouere sufficerem. librarū oūciali
um tricentarū pondus superasse massam aiebant. Eam in cuiusdam reguli atrio a maio
ribus relictam repererāt. Sciebant tamen ipsi ꝙuis nullius insularis uiuētis ætate electri
quicꝙ eductum fuisset: ubi electrifodina esset: sed ab eis locus eius uix potuit extorqueri:
adeo iam stomacho pleni in nostros uiuebāt. ostenderunt tandem: sed dirutam & lapi
dibus ac terra super iniecta obcæcatam: tametsi leuius ꝙ in ferrifodinis ferrum fodiatur.
eam electri fodinam si oppifices fossoresq; ad id ministerium apti adeāt: reduci posse ar
bitrantur. Non longe ab eadem arce conceptionis in isdem mōtibus succini copiam nō
paruam: alibiq; stillare in speluncis glaucum colorē quo pictores utuntur non uulgarem
inuenerūt. Nemora prætergradiētes siluas immēsas: quæ arbores nullas nutriebāt alias
præterꝙ coccineas: quarum lignū uestri mercatores itali uerzinū hispani brasilū appel
lant: reperere. Hic forte princeps illustrissime tecum ipse anceps cōtemplaberis: dicesq;
tecum. Veluti ex coccineis arboribus naues quasdam onustas hispalim aduexerunt: uelu
ti ex auro parum: ex gossipio modicū ex succino aliquid: ex aromatib⁹ pauca: cur nō auri
cæterarumq; rerū eaꝝ copiam quā uti tu prædicas polliceri tellus illa uidetur: attulerunt.
Ad hæc quæ dederunt respondebo. Præfectus ipse colonus super his interrogatus hispa
nos quos secum duxit somno ocioq; magis fuisse ꝙ laboribus deditos: seditionūq; ac no
uarum rerū studiosiores ꝙ pacis aut quietis aiebat. Ab eo enim pars maior defecit. præ
terea non potuisse prius insulares uinci aut domari refert: eorūq; uires frangi ad impe
rium insulæ libere capessenduꝫ. Hispani se imperia eius sæua iniustaq; ferre nequiuisse:
multaq; in eum cōmenti sunt: propter quos obiices hactenus uix impensæ lucrū respon
disse uoluit. Hoc tamen anno primo & quingētesimo: quo hæc tuo iussu scribo: intra du
orum mēsium spaciū circiter ducentas supra mille oūciales libras auri collegerūt. Sed
ad inceptum redeamus. hæc enim quæ per digressionem leuiter tetigimus suo loco diffu
sius aperientur. Quum anxios igitur perturbatisq; animis incolas præfectus uideret: nec
a ui & rapinis donec inter eos uersarentur: prohibere nostros posset: pluribus ex finiti
marum regionum primoribus conuocatis: conuenerunt ut præfectus uagari per insulaꝫ
suos non sinat: sub prætextu enim auri & aliarum insularium rerū quærendarum nihil in
tactum aut impollutum relinquebant. ipsi uero incolæ præfecto se daturos uiritim a quar
to decimo anno usq; ad septuagesimū de suæ quisq; regionis prouentibus tributū quod
uellet: seruaturosq; quod ille statueret omnes pollicentur. Id fœdus ita ictum est. cibauo
rum montiū incolæ ut singulis tribus mensibus quos illi a luna lunas denominant: men
suram quandā illis obsignatam plenam auro ad ciuitatem mittant. qui uero terras inco
lunt ubi aromata aut gossipiū suapte natura oriantur: quantitatē quandam per capita tri
buant. placuit fœdus. confectūq; esset ut pars utraq; promissa seruasset: sed fames impro
ba hæc omnia rescidit. Vix enim illis satis corpora ad uictum per nemora quæritandum
sufficiebant herbarū radicibus & siluestrium arborum fructibus longo tempore conten
ti. plæriq; tamen cum ditionariis suis reguli inter eas egestatis angustias promissi uecti
galis partem attulerunt: petentes a præfecto supplices: ut ærūnæ eorū misereretur: igno
sceretq;: donec insula ad statū pristinū restitueretur. fore ut quæ nunc deficerent: reinte
grētur in duplū. Ex cibauensib⁹ pauci fœdera seruarūt. laborabāt enī acriore fame ꝙ cæ
teri. Hos moribus & lingua non aliter ab incolentibus plana differre aiunt: ac in cæteris
regionibus ruricolæ montani sunt a curialibus diuersi licet eodē genio uiuant oēs: rudi
s. ac simplici agresti ꝙ: aliquod tamen est inter eos discrimen. Ad canoboam captum re
deamus. Ille cum se cōiectum in uincula uideret: tanꝙ leo libycus dentibus frendens die

electri fodina.

coccin⁹ qui & brasilum

noctuq; q̃mõ se inde liberaret animo uersans suadere præfecto cœpit: ut quandoquidem cipangi regionem sibi assumpsit in ditionẽ: presidia xp̃iana quæ ab incursibus ueterũ hostium suorum finitimorũ eam tueantur mitteret. significatũ enim sibi fuisse ferebat: eã quoto die grassationis infestari: in prædamq; bona suorũ cuncta trahi. sed hoc excogitato dolo: existimauit fore ut frater eius qui erat in regione cum cæteris propĩquis aut per uim aut per insidias tot ex nostris caperent: quot ad se redimendũ permutatione suppeterent. Præfectus aũt intellecta fraude hoiedã mittit: sed cũ ea armatorum copia quæ cibauensium arma si arma nouerint: superare posset. Vix intra regionem nostri uenerant cũ caunaboæ frater conuocatis circiter quinq; millibus suo more armatorum: nudi enim sagittis sine ferreis cuspidibus sudibusq; & clauis quibusdam bella gerunt: intra quandam domunculã eos circunsepsit obseditq;. Hic cibauus tanq̃ uir disciplinæ bellicæ nõ ignarus ad unius stadii distantiã exercitũ in quinq; acies diuidit: cuiq; in gyrũ per æquos tractus locum statuens. Suam aũt aciem e regione nostris opponit. Inde cum diligenter oĩa instituisset: ex acie sua ut omnes æquis passibus una gradiãtur paulatim signa dari iubet: pedetentiq; ut uná omnes uocibus sublatis pugnam undiq; ineant manusq; conserãt imperatum omnibus ordinibus reliquerat: ne nostrorum quisq̃ ita circũuallatus posset euadere. Sed nostri cum una acie confligere satius esse rati quam cum impetum expectare: in aciem grandiorem per apertos agros uenientem irruũt: eo q̃ equestri prælio cõmittendo ea pars cũmodior esset. In eos igitur sese equites præcipitant. equorũ pectoribus eos prosternebant. leuiter profligantur. perimuntur quicunq; expectarunt. Cæteri metu perculsi in fugam cõuertuntur: ad montanasq; rupes asperas relictis domibus se recipiunt: indeq; ut eis ignosceretur precabantur: se quodcũq; imperatum libenter subituros si intra natales suos eos uiuere patiantur attestantes. Caunaboæ fratre tandẽ capto popularĩũ quæq; in sua remiserunt. His actis regio illa pacata est. inter eos mõtes uallis quã caunabóa incolebat magóna uocatur amnibus auriferis & fontibus fortunatissima fertilisq; maiorẽ in modum. Eo anno mense iunio inauditum ab euro turbinem eleuatis usq; ad sidera rapidis uorticibus exortuʒ fuisse prædicant: qui quascũq; maximas arbores offendebat radicitus euerteret. Is tipho quũ ad ciuitatis portum iam peruenisset tres naues quæ solæ in anchoris stabant ruptis rudentibus sine ulla maris procella aut fluctu circũactas ter aut quater: in profundum mersit: creuisseq; eo anno præter solitũ intra terrã & extendisse se mare plusq̃ cubiti mensurã ferunt. Gẽtem hanc perturbasse elementa atq; portenta hæc tulisse ĩmurmurabãt insulares: has aeris procellas uti græci tiphones furacanes isti appellant. crebro nãq; surgere in ea insula inquiũt: sed furacanes nunq̃ æque uiolentos aut furibundos: neq; enim uiuentis ullius ætate aut memoria maioruʒ extabat similem unq̃ turbinẽ qui & grandiores arbores euelleret ad eam insulam fuisse: neq; mare ibi tempestatem ullam fuisse unq̃ perpessuʒ constat: ĩmo neq; maris æstuaria pati. ubicunq; enim littora planiciem aliquã attingunt: prata florida littoribus proxima reperiũtur. caunabóam repetamus. Caunabóa rex & frater eius cum ad reges in hispaniam ducebantur dolore animi confecti: in itinere moriuntur. Præfectus aũt summersis fero turbine nauigiis se interceptum uidens duas statim carauelas iussit fabrefieri. omniũ enĩ artium magistros secum habebat. Interea dum hæc fierent: fratrem suũ bartholomæũ colonum ipsius insulæ more hispano adelãtatũ cum metallariis quibusdam armata manu ad auri fodinas quas ad lequas ab isabella sexaginta ante cipangas ductu insularium repertas ire tentatum iubet. In eis effossos ueterum tempestate profundos puteos inueniũt. præfectus inde ingentes thesauros sibi illos de quibus ueteri testamento agitur salomonem solymorum regem p̃sinum p̃ siccum compasse contendit. sit an non: non est meum diiudicare: sed longe abest meo iudicio. Metallarii diuersis in locis superficialem terram auri fodinarum circiter sex millia passuum durantium cribrantes in sicco: tantam ibi auri copiam iacere demersam censuerunt: ut mercennarius quisq; fossor ad id conduct⁹ tres

instruit acies caunaboe frater.

ordo datus exercitui.

violentus turbo.

creuit mare

moritur caunaboa.

auri drachmas singulis diebus facile queat effodere. Is ita indagatis adelantatus simul & metallarii præfecto rem per litteras significant: quibus habitis quinto idus martii anni quinti & nonagesimi naues quæ iam peracte erant: statim ad reges uenturus alacer conscendit: prouinciæ gubernandæ fratri bartholomæo colono adelantato omni potestate relicta.

P.M.ANGLI MEDIOL.PROTO.APOSTO.CONSI.
Regii oceaneæ decadis liber quintus ad cardinalem lodouicum aragonum nostri regis nepotem.

DELANTATVS AVTEM IPSE BARTHOLOMEVS EX SVI FRAtris discedentis consilio arcem in aurifodinis erigit. hanc arcem auream appellat: quoniam ex terra quæ ad muros construēdos ferebatur. calones & muratores inter pinsendū aurū deligebant. Tres menses ad instrumēta quibus aurum lauari & colligi posset conficienda cōsumpsit. Sed rem imperfectā fame compulsus reliquit. ad sexagesimū inde milliare quo ipse cum armatis pluribus concessit: panis insularis portionem quandam a prouincialibus habuit permutatione rerū nostrarū. Attamen morari diutius illic uequiuit. Relictis igitur ad eius arcis præsidium decem hominibus: cum ea panis insularis portiūcula quæ supererat: relictoq; illis uenatorio cane ad capiendum genus id animalis quod apud eos esse supradiximus cuniculo nostro simile nomine utias ad conceptionē reuertitur. Erat prætera is mensis quo guarionexius rex & alius illi finitimus manicautexius nomine tributa erant ei laturi. Ibi totum iunium immoratus uectigalia in integrū ab his duobus regibus & uictui necessaria sibi & iis quos ductabat: qui erant forte quadringenti exegit. Circiter. K l. iulii tres cum escariis rebus tritico, oleo, uino, suillis uacinisq; carnibus salsis carauellæ aduenerūt, ea uiritī pro cōstitutione ex hispania lata diuiduntur: quāuis ex his aliqua madida corruptaq; uecta esse conquerentur. Per has naues a regibus & fratre præfecto qui iā multa antea de hac re apud reges egerat: ut ad meridionale insulæ latus habitationē traducat: in mādatis bartholomæus gubernator habuit: erat enim ea pars aurifodinis propinquior. Imperatūq; etiam illi est: ut regulos eos qui christianos peremisse reperirentur cum suis ditionariis errati participibus uinctos in hispaniam mitteret. Tercentū insulares cum suis regulis captos mittit. post explorata diligentius meridionalia littora transportat habitationē: arcemq; ibi super edito colle apud portum bene tutum condidit: quam arcem sancti dñici quoniam die dñico eo apulsus est: uocitauit. Amnis salubrium aquarū & uariis piscium generibus optimis refertissimus: in portum amenis utrinq; ripis defluit. Miras eē fluminis naturæ dotes referunt. Quacunq; enim fluat: omnia iucūda: utilia omnia: palmeta: frutetaq; insularia omnis generis nauigantibus ramos floribus fructibusq; onustos in caput interdum declinabant: æquamq; soli eius uel beatiorem isabellica ubertatem prædicant. In isabella ualitudinarios tantum nauiūq; magistros quosdā qui duas quas inceperant carauellas perficerent: reliquit. Cæteros ad sanctum dominicū ad meridiem traducit. Post arcem conditam relicto in ea uiginti hominum præsidio: cum reliquis ipse occidentales insulæ partes internas hactenus nomine tantū notas exploraturus sese accingit Ad triginta inde leguas i. milliaria nongenta in fluuium naibam: quē a cibauis montibus ad meridiem recta p insulæ medium descendere memorauimus: incidit. Hoc amne superato: cū singulis armatorum hominum quinq; & uiginti turmis decuriones duos ad regulorum terras: quorū nemora ex coccineis arboribus constant: p diuersa dimittit. læuorsum isti tendunt: siluas inueniunt: ingrediuntur: scindunt: cadunt altæ intactæq; hactenus preciose arbores: singulas insulares casas decuriones singuli coccineis implent truncis. vbi donec nauigia ducantur quæ illos abducant: seruentur. Adelantatus autem dextrorsum iter capiens nō lō-

Marginal notes: arx aurea; silue coccinee.

ge a ripa fluminis naibæ potentē quendam nomine beuchiū anacauchoā regem castris positis contra naibenses incolas in armis esse reperit: ut illos suæ dicioni ueluti plures alios insulares regulos subiiceret. huius potentis regia occidentalē uersus insulæ calcem sita xaraguá uocatur: a flumine náiba triginta lequas distans. montosa. aspera. sed quicunq; reguli mediū tenent: huius imperio parent. omnis ea regio a náiba ad ultimā occidētis oram auri expers est. Nostros depositis armis datoq; pacis signo placidissime incertū metu an humanitate suscipiens: quid nam sibi uellent: interrogauit. Adelantatus inquit ut quēadmodum & reliqui huius insulæ principes præfecto marino fratri meo hispanorum regum nomine uectigalia præstes. cui ille. quomodo id a me potestis exigere: cuius nulla regio de multis quæ mihi imperanti auscultant: aurum gignit: audierat enim gētem exteram: quæ aurū auide quæritaret: ad insulam aduentasse; sed q aliud q aurum cuperet minime arbitrabatur. Tunc adelantat?. Absit ut cuiq; tributa iniūgamus: quæ persolui facile non possint: quibus ue regiones careāt. Gossampii canabi & aliarū huiuscemodi rerum copiam: regionē producere cōpertum habemus: ex quibus prouentibus ut nobis aliquid impartiaris petimus. At ille his auditis hilari fronte: sereno uultu se quantum uoluerint accipere de his daturū pollicetur: dimissoq; exercitu ipsemet præmissis nunciis adelantatum usq; ad locū ubi ipse regiam habebat: ad lequas uti diximus. xxx. comitatus est. totoq; eo tractu per regulorū ei subditorum dioceses iter semper fecerunt. aliis canabi quod non peius nostro ligno ad nauiū amplustre contexendū esse dicunt. panis alii. alii gossampii pro telluris uariæ natura tributa imperātes Ad regiam tandē xaraguēsem ueniunt. Hanc priusq; ingrediantur: incolæ omnes regē suum beechium anachaucóā ac nostros honorifice suo more recepturi occurrunt. Inter cætera spectacula audi duo inter nudas & incultas gentes memoratu digna. Appropinquantibus primū triginta fœminæ regis uxores omnes: ramos palmarū manibus ferentes tripudiis cantibusq; ac sonis ex regis præcepto nudæ toto corpore præter pudibunda: quæ femoralibus quibusdā gossampinis corruptæ contegunt: obuiam prodeunt. Virgines enī capillis per humeros sparsis frontibus tamen uitta ligatis nullam sui corporis partē cooperiunt. Faciem. pectora. māmas. manus. cæteraq; sub albido colore prædicant fuisse pulcherrima. Dryades formosissimas aut natiuas fontiū nymphas de quibus fabulatur antiquitas: se uidisse arbitrati sunt. Palmarū manipulos quos dextris gestabant chorizantes: psallentesq; inuicem poplitibus flexis adelantato omnes dono dant. domū deinde regis ingressi: eorū more laute paratam cœnā inueniunt. uires reficiunt. nocte uero superueniēte pro cuiusq; statu ad hospitia obsignata per regis ministros ducuntur. ubi in paratis pro eorū consuetudine lectis pensilibus quos alias descripsimus: quieuerunt. Altero die ad eā domū quam sibi loco theatri construunt: nostri ducuntur. Ibi post multas uariasq; choreas & saltatiōes in latam planiciem duæ ex insperato ingentes armatorū acies descēdunt: quas ludi & delectationis gratia ut apud hispanos ludus toicus. i. harundineus sæpius instruitur: rex apparari iusserat. Cominus accedentes ac si hostes collatis signis: pro opibus: pro focis: pro natis: pro imperio: pro uita deniq; ipsa certaturi concurrerent: ita duæ ille acies utrinq; manus conserunt. missilibus telis & sagittis intra breue horæ momentū quattuor ceciderе: pluresq; uulnerati fuerunt. acrius pugnatū fuisset: nisi rogatu nostrorum rex dato signo pugnam diremisset. In tertium inde diē consilio regi præbito ut gossampii plus deinceps in ripis aquarū quo impositum per focos tributum facilius persolueretur: sererēt ad isabellam ualitudinarios & nauigia quæ incepta reliquerat: uisurus tendit. Variis morbis circiter trecentos reperit cecidisse. quare anxius: & quid consilii caperet erat ignarus: cum non modo ad ualitudinem resarciendam: sed uictui necessaria fere cuncta deessent: neq; enim ex hispania nauis ulla aduentabat. sic hæsitans ualitudinarios per regiones & castella in ipsis erecta dispartiri constituit. Castella enim ab isabella recto itinere ad sctm̄ dominicum idest a septētrione ad meridiem per insulam hæc erexerunt. Ab isabella ad

bella gerūt inuicem

xaragua

virgīes nude penitus

lecti pēsiles

que castella crexerint et eoꝝ noīa

lapidem sextum & trigesimum sperancia arcem condidit. a sperancia uero ad lapidē quartum & uigesimū diuam catherinam. A catherina ad uigesimū: sanctum iacobum arcem. A diuo iacobo ad alia uiginti milliaria turritam condidit munitiorem: quam conceptionem appellauit: ꝙ in radice cibauorum mōtium: ꝙ ꝗ in planicie uastissima ubere & populosa. Aliam deinde mediā inter conceptionē & sanctum dominicum condidit conceptione munitiorem: quoniā intra terminos reguli cui supra quinq; incolarum millia parebant: bonauum nomine uocant insulares eius regionis uicū: qui caput est regni: propterea bonauū etiam uoluit arcem præfectus appellari. Per hæc igitur castella castellorumq; uicina in insularium domib⁹ infirmis dispartitis ad sanctum ipse dominicū proficiscitur a regulis qui medium tenebant imposita exigens intereundum uectigalia. Vbi cū aliquot dies moraretur: rumor exoritur regulos oēs finiuz conceptionis desperatis in nostros animis uiuere: studereq; defectiōi. Ad eos igitur ubi hæc nūciata sunt: lōgis mouet itineribus. Cū propius accederet: guarionexium prouīciæ huius capessandæ imperatorē ab oībus fuisse delectum fama increbuit: seductumq; & sollicitatū: semi inuitum tñ ab aliis fuisse: cum nostrorū astus & arma iam alias expertus ptimesceret. conuenerant certo die cum quindecim millib⁹ hominum suo more armatorum fortunā belli iterum tentare. Ibi adelantatus consilio habito cū arcis præfecto reliquis ue militibus quos ductitabat: adoriendos esse incautos & palantes regulos in propriis laribus: priusq; exercitū cōparent: cōstituunt. Ad singulos igitur regulos singuli centuriones mittuntur: qui ex insperato dormientes priusq; sparsis populis liceat cōuenire: uicos eorum congressi: quos non mœnibus: non fossis: non aggeribus circūseptos habent: impetunt. captant. uinciūt. ducunt quisq; suum uti fuerat imperatū. Ad guarionexium adelantatus ipse tanq; ad potentiorem perrexerat: cœpitq; sicut & alii eadez hora constituta suos. Quattuordecī ea nocte ex eis ad conceptionem tracti sunt. paulopost duobus ex iis qui guarionexium reliquos ue rerum nouarum studiosiores seduxerant ac subornauerant: supplicio affectis: ne suorū regū dolore confecti incolæ agros desererent: quod summum incōmodum propter sementes nostris afferre potuisset: guarionexium & reliquos dimisit: dicionarii ad quinq; millium numerum confluxerunt pro suorum regum liberatione inermes. intonuit aer. contremuit terra præ clamore illorum usq; ad sidera eleuato. Adelantatus guarionexiū atq; alios pollicendo. donando. minando: ut in posterū cauerent ne quid molirentur: admonet. Guarionexius apud populum orationem habuit de nostrorum potentia: indulgentia in delinquentes: liberalitate in fidos: ut sedent animos: nec quicq; ulterius astruant cogitentq; cōtra christianos: sed ut illis obtemperent: obsequātur: seruiant: nisi se in maiores in dies calamitates trudi cupiant. Oratione habita pensilem illū humeris captant: pensilemq; usq; ad suæ regiæ pagum humeris portant. ita per aliquot dies regio pacata est. Soliciti tamē & tristes nostri in exteris regionibus deserti: ꝙ quintus decimus iaz mensis a præfecti discessu ageretur: quia cuncta quibus indui uesciq; solebant deficerent: demisso uultu incidebant. Adelantatus eos: q; melius poterat: inani spe depascendo solabatur. dum hæc agerentur: Beechiusanacauchea sic enim xaraguæ occidentalis partis quā supra memorauimus: rex uocabatur ad adelantatū nuncios mittit: qui gossampiū cæteraq; uectigalia q̄ sibi suisq; incolis imperauerat: parata esse significarent. Ad iter se accingit adelantat⁹: pergit: honorifice a rege recipitur & eius sorore: quæ quondaz caunaboæ regis cibaui uxor non minoris erat in fraterni regni gubernatione momēti & consilii q; frater. Aiunt enī eam esse urbanam facetam ac prudentissimam fratriq; ut xp̄ianis assentetur: blandiatur: obtēperet exemplo mariti eius edoctus: persuaserat. hæc fœmina Anaccaona nūcupatur Duos & triginta ibi regulos in bechii aunachauchoe regia congregatos cum tributis expectantes reperit: qui omnes præter impeta uectigalia ad beniuolentiam cum nostris captandam munera tulerunt ingentia ex utroq; pane: radicali scilicet ac paniceo. Vtias id est cuniculos insulares innumeros piscesq;: sed ne putrescerent aut corrumperentur assos

conceptio.

bonauum.

xiiii. reguli capti

guarionexii oratio.

tulerunt: & de serpentibus quos inter edulia principatum obtinere crocodillisq; simillimos esse supra descripsimus. iuãnas serpentes uocãt. Has in īsula nasci sero didicerūt: neq; ex eis nostri ob fœditatem quæ horrorē non modo nauseam inducere uidebantur gustare hactenus ausi fuerant. præmordere paulatim adelantatus iuannã regis sororis pellectus facetiis statuit: sed ubi demulcere carnium earū sapor palatum & guttur cœpit: plenis deinde faucibus eas expetere uidebatur: non mordicus deinde neq; uix uncto labello illas delibabāt: sꝫ eluones oēs effecti: de re nulla iā præterq̃ de serpētium iuauitate sermocinabātur: lautioresq; esse dapes illarū q̃ aut pauonis aut phasiani uel perdicis apud nos. Sed si aliter q̃ uno condiantur modo uti pauones & phasiani nisi lardo inuoluti uerubus assentur: saporem perdunt. Euisceratas a iugulo ad inguina lotasq; ac detersas diligēter & in gyrum postea in modum anguis dormientis in se recepti insinuatas: in ollam sui tātum capacem paulisper aquæ cum pipere insulari super iniecto cōprimunt: tenuiter igne ex quodam ligno odorato minime fumoso supposito. Ex abdomine sic stillato ius efficitur ut aiunt: nectareū: nullūq; esse epularum genus ouis ipsarum serpentium par ferūt: quæ per se & lenius coquuntur. Si coctæ & recentes suauissimæ & seruatæ per aliquot dies iucundissimæ sunt. De eduliis satis. ad alia ueniamus. Quum uectigali gossipio insulárem quandam casam adelantatus impleuisset: panis sui quantuncunq; uellet se libenter imparrituros reguli pollicentur. Is oblata eorū acceptans gratias agit. Interea igitur dū per regiones panis conficeretur: ad regiãq; Beuchii anachauchéæ xaraguensis regis portaretur ad isabellam nuncios mittit: qui adduci peractam carauellam de duabus: quas inceptas reliquerat: suo nomine imperent. Pane namq; se onustam ad eos illam remissurū renunciauit. Læti nautæ nauim ad xaraguense littus insulam circueuntes plenis uelis tendunt. Beuchii anachauchéæ regis soror illa faceta prudens & magni ingenii mulier anacaóna uxor quondam caunabóe ubi nauim nostram ad patrium littus suum applicatã cognouit: fratri persuadet ut ambo ad illã uidendam proficiscantur. sex tantū passuum millia littus a regia distabat. Itinere aūt medio in uico quod est ipius regiæ sororis gazophylacium pernoctatū est. Illius uero thesauri: non aurum: non argentū: non gēmæ: sed utensilia tantum: resq; ad humanū usum attinentia: ut puta sedilia: paropsides: lances: pelues: patellæ ex ligno nigerrimo. lubrico. lucido. quod hebenū eximi⁹ artium & medicinæ doctor tuus. Io. Baptista elisius eē cōtendit: cōfectæ & arte mira laboratæ. In his enim quidquid est incolis ingenii a natura tributum: exercēt. Sed hæc illi fœminæ in insula sua guanabba quam in faucibus occidentalibus hispaniolæ insulæ si pictā uideris iacere conspicies: fabrefiunt. in eis lemurum quos noctu uidere se prædicant. serpentum. hominum & aliarum rerum quascunq; semel intuentur: uiuos uultus celant. Quid facturos illos illustrissime princeps putares: si ferrū & chalybem assequerētur? illa enim omnia igni prius interius mollefacta: lapillis postmodum fluuialibus quibusdā cauant & diducunt. de sedibus adelantato quattuordecim: de utensilibus aūt mensariis & coquinariis fictilibus sexaginta dono dedit. Quattuor præterea neti gossampi glomos pōderis immensi tribuit. Ad litt⁹ igitur postero die cum peruenissent: ubi pagus erat alter regius: seruitoriā iussit adelantatus cymbam instructam aduehi. Rex aūt canóas suo more depictas duas: unam qua ipse cum familiaribus suis: alterā qua soror anacaóna & eius ancillæ ueherentur. apparat. Sed in seruitoriam cymbam uoluit anacaóna cū adelantato uehi. Cum naui iā appropinquarent: ex composito ignē tormentis suffigunt. mare tonitruis: aer pulureo fumo implentur. tremunt. terrentur. mundi machinam laborare ea concussione arbitrati sunt: uerum enim ubi adelantatum ridere in faciē eorum uersum uident: sedant animos. cum aūt propius irent: fistulæ. tibiæ. tīpanaq; instructis choreis pulsantur. Illi sonitus dulcore allecti stupent: admirantur. Ingressi nauim ubi proram. pupī. castella. tabulata. carinā. cubicula diligenter percurrerunt: frater in sororē: soror in fratrem oculos uertētes obmutescebant. Neq; quid præ nimia admiratione inuicem loquerentur: inueniebant. Dū his

serpens iuanna.

quomõ cõdiatur iuanna.

admiratio insularium

intenti per nauim uagarentur: eleuari anchoras ex tēporeq; uela ex antenis deuolui & ꝑ
tendi in altumq; dirigi iubet. Tum uero stupidiores cum sine remis: sine hominū robo=
re: molem ita grandem adeo celeriter per æquor uolitare conspicerent: flabat enim e ter
ra optatus ad id uentus: sed tunc multo magis cum eodeʒ uento duce: ire modo: modo re
dire: modo in dextram: in læuam modo: uti libebat: uertere nauim cernerent: admiraban
tur. His ita peractis: naui pane radicali cæterisq; muneribus repleta nostris etiā munerib⁹
donatis: non modo beechium anacaucheam regē sororemq; eius: sed ministros ancillas
q; utriusq; alacres stuporeq; plenos dimisit. Ipse uero terrestre iter aggressus cū militib⁹
ad isabellam concessit. ibi rodalnum quendā ximenum facinorosum quem fossorū & ca=
lonum ductorem ex famulo suo: deinde iusti ciæ præsidem præfectus erexerat: malo uiue
re in adelantatum animo significatum est. Cōperit insuper guarionexiū regem huius ro
dalni & aliorum relictorū insolentias & rapinas pati ulterius nequiuisse: cum familiari=
busq; suis & dictionariis pluribus desperato animo ad montes quosdā qui ab isabella de=
cem tātum leuquas occidentem uersus in littore septentrionali distant: secessisse. Montes
montiūq; incolas uno nomine ciguaios uocant. Regē regulorum monticolarum princi

maiobanexia gens bellicosa.

pem maiobannexium appellant. eius regia capronus dicitur. Montes asperi. alti. inacces
si. in arcum a natura dispositi ad mare cornua porrigunt. Inter utrunq; mōtis eius cornu
pulcra planicies: per quam in mare plura flumina a montibus ipsis delabuntur. Gens fe=
ra: bellicosa: quæ a canibalibus originem traxisse creditur: cum enī e montibus ad plani

more canibaliū comedūt hoīes.

ciē bellū finitimis illaturi descēdūt: si quos perimāt comedūt. Guarionexi⁹ igitur ad hūc
regem monticolam confugiens: dona illi regia multa suo more quibus monticolæ carēt:
impartitus est: retulitq; sese nefarie. fœde. uiolenter a nostris tractatū: nec humilitatē nec
superbiam quicq; sibi apud nostros profuisse conqueritur. Propterea se supplicem ad eū
uenire: ut illum tutetur: defendatq; ab iniuriis facinorosum hominū precatur. Maioban
nexius aūt omnem illi opem. tutelam. præsidium contra christianos pollicetur. Ad cōce
ptionem igitur adelantatus proficiscitur. Roldanum ximenuʒ qui ī insularium pagis ad
miliare duodecimū cum iis qui eum sequebātur hospitabatur: accersiri facit. quid sibi uel
lent hi motus interrogat. Ille perfricata fronte respondet. almirantū fratrem tuum inte=
risse: regibusq; nostris paruæ curæ res nostras esse uidem⁹: fame dū te sequimur perim⁹.
cogimur infœlicem uictū per insulam quæritare. Præterea me una tecum insulæ guber=
natorem præfectus reliquit. quare mens nobis est nolle ulterius tuo imperio parere. Hæc
& alia roldanus. Adelantatus aūt manū in eū iniicere cupiēs nequiuit. euasit enī secutiq;
illū sunt septuagīta hoīes quib⁹ comitatus ad occidentē in xaraguā regionē se cōtulit: ibi
q; uti almirātus nūc & frater eius testātur solutis habenis stuprari: prædari: trucidare cœ=
perūt. Interea dū hæc fierēt in īsula: a regib⁹ tandē nauigia almirāto obsignātur octo: de

roldani defectio.

quibus primū duo ex gadibus herculeis recta cū alimētis mittit ad adelantatum fratrem
Hæc duo nauigia ad eā insulæ partē occidentalē in qua roldanus ximeneʒ cū cōsortibus
agebat. casu primū appulsa sūt. Seducit illos roldan⁹. ꝑ ligone puellarū papillas tractan=
das: ꝑ labore uoluptatē: pro fame affluentiā: pro lassitudine & uigiliis quietē promittēs.
Guarionexius interea cōparata manu amicorū ad plana sæpe numero descēdēs insulares
nostrorū amicos xpianosq; quoscūq; assequebatur: trucidabat. agros hostiliter uastabat.
semētes diripiebat. pagos depopulabatur. Roldanus comitesq; quāuis almirātū propedi

Guarionexi⁹ icursitat

em uēturū sensissent: qñquidē nouos homines cū duobus nauigiis præmissis uectos sub=
ornauerant: minime perterrebantur. Dum inter hos fluctus miser adelantatus fratrē indi
es expectans uersaretur: præfectus frater ex hispanis littoribus cū reliquis nauigiis disce
dit. Sed non itinere recto ad hispaniolam: uertit enim se ad meridiem. Qua nauigatione
quid sit operatus quas maris ac terrarū oras peragrauerit: quid nouos tractus detegens i
uenerit prius enarremus. Harum enim seditionum & tumultuum euentum in sequentis
libri calce late referemus. Yale.

P.MARTYRIS ANGLI MEDIOLAN.PROTO.CON.
Regii oceaneæ decadis liber sextus ad cardinalem ludouicum nostri regis nepotem.

X oppido Barrameda bætis ostio a gadibus parū distanti cum octo nauibus onustis tertio Kl's.iunii anni octaui & nonagesimi: colon⁹ dat uela Assuetūq; iter suū p fortunatas ob piratas quosdā gallos qui ut illū adorirentur: in itinere recto operiebātur: detorsit. Ad forrunatas ituris ad milliare uigesimū & septingētesimū leuorsum madera occurrit īsula: q̄ australior hispali est quattuor gradib⁹. Eleuatur em̄ hispali polus arctic⁹ grad⁹ sex&.xxx.huic aūt insulæ uti nautæ referūt duo &.xxx.maderā igitur primū adnauigauit.inde missis ad hispaniolā itinere recto nauib⁹ reliquis cōmeatus uehētibus cū una naui caueata& duab⁹ mercatoriis carauellis australis plagæ iter aggressus est: lineā petitur⁹ æquinoctialē: deīde ut eius occidētē sequēs locorū q̄ reperiret naturā hispaniola ad septētrionē dextrorsum relicta uestigaret. Iacēt in eo discursu mediæ hesperides portugalēsiū insulæ terdeci: præter unā inhabitatæ: q̄ caput uiride appellātur.hæ sunt interiori æthiopiæ e regione ad occidētē duorū tantū dierū nauigatiōe uicinæ. Ex his uocāt portugalenses unā bonauistā: cuius testudinib⁹ multi quotannis leprosi sua labe mūdātur. Inde cum esset ibi aer cōtagiosus: subito discedēs ad aphricū q medius est inter austrū & fauonium millia passuū.cccc.lxxx.nauigauit.ibi malachiis & ardorib⁹: nā erat is iuni⁹ mensis: adeo ut ait oppressus fuit ut fere nauigia illi incēderētur.cadorū circuli crepebāt & rūpebātur. aqua dispgebatur.hoīes eos æst⁹ sufferre nequibāt.eleuabatur enī eis ut ipē retulit ab horizonte polus grad⁹ quīq; tm̄. Octo dierū quib⁹ ea perpessus est: prim⁹ fuit serenus: reliqui nubili ac pluuiosi: nec eo min⁹ feruidi. quare sæpi⁹ adiisse non mediocriter pœnituit. Actis in eo discrimine &angustia his octo diebus: uulturn⁹ illis flatu secūdo exoritur: quē uentū secutus recta ad occidentē eius paralelli aliam stellarū faciē aliāq; aeris gratiā ait p̄fectus se reperisse. Nā in tertiū inde diem tēperiem se amœnissimā sensisse inquiunt oīs Asseuerat enim præfectus se a malachiis & ardoribus semper ascendisse per maris dorsū ueluti per altum montem cœlum uersus ascenditur: nec tamen adhuc in omni prospectu terram ullam uiderat. E cauea tandem grandioris nauis pridie calendas iulii nauta quidam speculator tres montes altissimos sublatis pre lætitia ad cœlum uocibus: se conspicere proclamat.ne frangantur animo hortatur: mœsti enī erant tū adusti solis ardorib⁹: tū qm̄ aqua illis deficiebat: cum cadi qui præ nimio calore concrepuerant aquam per scissuras euomuissent. Læti ergo adeunt.attamen ubi primum terram attigerunt: eo q̄ ibi esset mare uadosum: quamuis portum a longe uiderint alias satis commodum: non potuerunt terram capere. Habitatam esse regionem & bene cultam e nauibus namq; cultissimos hortos & amœna uiridaria uident: ex quorum herbis & arboribus matutini rores ad eos suaues efflabant odores. Ad uigesimum inde lapidem in portum incidit recipiendis nauibus satis aptum: sed nullus in eum amnis decurrebat. Procedens igitur reperit tandem portum reparandis nauibus aptum & aqua & lignis sumendis accommodatum arenalis putam hanc terram uocat. Vicina portui domicilia nulla reperere: sed innumera quorundam animalium uestigia ueluti caprina inuenerunt: de quorum genere unum uidére mortuum: ut aiunt: quasi capreæ simile. Altero die canóam a longe uenientem prospiciunt: qua uiginti quattuor homines uehebantur: iuuenes omnes elegantes & proceræ staturæ. Scutis præter arcus & sagittas ultra morem aliorum armati: capillis oblongis planis & quasi more hispano scissis in fronte. Pudibunda uitta gossampina uariis coloribus intexta tegebant. cæterum nudi. Tunc uero terram illam reliquis ei⁹ paralelli regionibus cœlo proximiorem esse: & a crassis cōualliū ac palu

Insula madera

hispali eleuatur pol⁹ gradus sex et triginta.

mūdātur leprosi.

intra furentem zonam laborauit.

alia sidera a nostris

scutatos reperiunt.

dũ uaporibus remotiorem credidit: quanto altorum montium a profundis uallibus suprema culmina recedunt. Quoniam se ab æthiopiæ paralellis nunq̃ exiisse in tota ea nauigatione pertinaciter almirantus affirmat: tantaq; sit in utriusq; terræ incolis continentis. s. æthiopiæ & insularum naturæ uarietas. æthiopes enim nigri. crispi. lanati. non aũt capillati. hi uero albi capillis oblongis: protentis: flauis. Vnde discrimen hoc tantum oriri possit alias non uideo. terræ igitur dispositio non cœlorum flatus eam causantur uarietatem. scimus in torridæ zonæ montibus niues cadere durareq;: scimus & in ualde distantibus ab ea ad septẽtrionez urgeri magno calore habitatores. Iuuenes obuios ut alliceret præfectus specula. uasa ænea. teria. lucida. tintinabula aliaq; eiuscemodi ignota illis osten di iussit. Illi autem quo magis uocabantur: tanto magis fraudem in esse & strui timentes retrocedebant: cum summa tamen admiratione nostros & eorum res ac nauigia fixis oculis intuentes: at remis semper immixi. Videns præfectus muneribus illos adduci non posse: iussit e cauea grandioris nauis tympana tibiasq; pulsari: cantariq; inferius ac instrui choreas: cantus & insoliti sonitus dulcedine illos posse uinci existimans. Iuuenes autem ad certamen canere nostros e caueis arbitrati citius ictu oculi relictis remis: sagittas arcubus: scuta brachiis aptarunt: cuspidibusq; in nostros directis quid sibi uellent hi sonit⁹ parati operiebantur. Nostri econuerso paratis sagittis ad illos paulatim mouent. Illi uero a naui prætoria discedentes dexteritate remorum freti unam ex minoribus adeunt: adeoq; illi adhæserunt ut nauis gubernatori sagulum cuidã primario pileumq; alteri e pupi porrigere licuerit. per signa ut eius nauis gubernator in littus descendat: ibi inuicem colloquturi ut aptius poterunt data fide conueniunt. Sed cũ ipsum nauis gubernatorem ad prætoriam nauim ueniã colloquii petitum accedere conspexerunt: insidias ueriti statĩ in canoam prosiliunt: auraq; uelocius aduolarunt. Nõ longo ab ea insula spacio semp ad occidentẽ præfectus se fluxũ aquæ rabidum ab oriente in occidentẽ atq; adeo ĩpetuosũ repe risse ait: ut nihilo torrẽti uasto ex altis mõtib⁹ decidẽti cederet. Ibi se ex quo nauigare a teneris cœpit: nusq̃ tantum formidasse fatetur. ulterius aliquantulum p id discrimen procedens fauces reperit quasdam octo milliarum ueluti alicuius maximi portus introitum: ad quas aquarum ille defluxus ruebat os draconis fauces appellauit & insulam ori oppositam margaritam. Ex faucibus autem non minor impetus aquarum dulcium uenientibus salsis occurrens egredi conabatur: ita quod ibi esset inter utrasq; undas non leue certamen. Sinuz ipsum ingressus tandẽ potabiles ac suaues aquas esse cognoscit: atq; aliud maius ipse præfectus & reliqui nauigationis eius comites fide digni mihi diligenti⁹ oĩa percunctanti retulerũt: se uidelicet lequas sex & uiginti hoc est millia passuũ quattuor supra centũ per semp dulces aquas adnauigasse: quantoq; ulterius ad occidẽtẽ præcipue procederet: tanto asseuerat dulciores. occurrit deinde monti altissimo quẽ cercopithecorum ab ea parte orientali multitudo tm̃ incolebat. id latus asperũ: propterea hoĩbus inhabitatum: apud littus tamen in terraz exploratũ missi: cultos plærosq; satosq; agros reperisse retulerunt: gentem aũt aut casas nullas ut ruricolæ nostri sæpius etiã a uillis aut statiõib⁹ quas incolũt seminatũ lõgi⁹ forte proficiscũtur. In mõtis eius occdentali latere latã agnoscunt iacere planitiẽ. hãc læti adeunt. Iaciunt anchoras in lato flumine. Cũ primũ indigenæ gentẽ ad eoruz littora nouã appulsam esse cognoscunt: certatĩ uisendi studio sine ullo metu ad nostros festinãt: a quibus per signa pariã uocari terrã illã q̃ maxima esset: & quãto ulterius ad occidentem tanto populosiorem collegerunt. Quattuor igitur hoĩbus ex eius terræ incolis in nauẽ suaz sumptis occidentale latus prosequitur. Ex aeris temperie: ex amœnitate terræ: ex populorum amplitudine quibus indies magis ac magis inter nauigandum occurrebant: q̃ regio illa magni aliquid portenderet omnes recẽsent: neq; illos sua fefellit opinio: uti suo loco uidebimus. Sole nondum exorto surgere tm̃ iam nolente quodã die locorũ suauitate allecti: sentiebant enim ex terræ uiretis gratissimos odores afflari: terram captant. Ibi numerosiorem q̃ alibi usq; incolarum multitudinem esse per

aufugiunt suspecti.

torrens marinus.

penderunt. Statimq; nostris propius se applicantibus: eius terræ cacichi nomine nuncii ad præfectum mittuntur: se suaq; omnia hilari fronte per signa & nutus offerendo: a præfecto ut in terram descenderet nec quicq; uereretur petiit. Renuente præfecto: ecce uisendi studio cum eorũ cymbis innumeri ad naues confluunt. Colla lacertosq; maiori ex parte auro & unionibus indicis torquati armillatiq;: atq; id adeo populariter gestabãt: ut ex uitro non maiora calculorum serta fœminæ nostrates ferant. Vbi nam illa quæ gerebant legerentur interrogati: proprium littus digito monstrabant. manuũq; ac labiorũ torsione & motu uniones apud se non magnifieri significare uidebãtur. Immo & canistris manu captis posse ibi si apud eos uersari uellent: canistratĩ colligi insinuare uidebantur. Sed qm̃ frumenta quæ uehebat ad hispaniolam: fere iam salo corrũperẽtur: differre id comercium in accomodatius tempus statuit. Duas tñ ex seruitoriis cymbis ad terram hominib⁹ onustas misit: qui de unionibus aliqua serta per rerum nostrarum permutationem referrent: & de locorum ac hominum natura quæcunq; possent scrutarentur. Illi nostros adeuntes hilares & animo læto suscipiunt: mirus ad nostros tãq; ad portentum aliquod erat numerus confluentium. Duoq; uiri graues nostris primum obuii quos reliqua turba sequebatur: prodeunt: grandeuus alter: alter iunior. patrem & filiũ successurũ autumant fuisse. Salutationibus utrinq; pactis in domũ quandã sphericam: cui magna platea adiacet nostros adducunt. Ex ligno nigerrimo arte mira laborato sedilia feruntur multa. Postq; nostri & eorum primates assederunt: ecce ueniunt ministri dapibus alii: alii uino onusti: sed eorũ cibi fructus tantũ: uarii tñ generis nostris penitus ignoti: uina uero tam alba quã rubentia non ex uuis sed ex diuersis fructibus compressa non iniucũda tñ: sũptis apud seniorem cibis: iunior illos ducit in tabernaculũ suum. Viri fœminæq; astabant plures: sed ubiq; uiri semper a fœminis separati. Vtriusq; sexus indigenæ albi ueluti nostrates: præter eos qui sub sole uersantur. mites. hospitales. pudenda gossampino uelamine uariis coloribus intexto contegunt. cæteri nudi. Nemo aderat qui non esset unionibus & auro aut torquatus aut armillatus: multi utrũq;: sed uti uitreos nostri rurales calculos ferunt. Interrogati ubi nam aurum illud quod gestabant gigneretur: digito signabant e regione ĩ quibusdam montibus sed nostris tanq; minitantes accessum dissuadere uidebantur. comedi enim illic homines gestu manibusq; innuebant: sed an a canibalibus dicerent an a feris sil uestribus nõ bene perceperũt: q; nostros intelligere a nostrisq; intelligi nequirent ingẽti molestia afficiebantur. His qui missi fuerant hora tertia post meridiem cum quibusdã unionum sertis ad naues redeuntibus anchoras eleuant: neq; propter frumenta uti ipse ait quæ uehebat: diuti⁹ morat⁹ est. aĩo tñ cõpositis rebus hispaniolæ intra paucos dies redeũdi: sed tanti præmiũ inuenti surripuit alter. Institit & ci⁹ pellagi profunditas modica aquarũ ue cursus p̃cipites qui assiduis cõflictibus grãdiorẽ nauẽ si uis uentorũ aliqua surgebat cõquassabat: ad euitanda uadorũ discrimina leuiorẽ ex carauelis quæ breui fundo contenta erat: tanq; exploratricẽ plũbatis fundi altitudinẽ tentantẽ: semp̃ p̃mittebat. seq̃bãtur aliæ. Cumaná & manacapána in uasta pariæ prouincia dicebantur ab incolis illæ regiũculæ in spacio milliariũ ducentorũ trigita a quib⁹ altera regio distat lequas sexagĩta noĩe curiána. Cum aũt longum ita maris tractũ pcurrisset putãs assidue insulã esse dubitansq; posse per occidentem se ad septentrionem ut ad hispaniolam iter caperet: exoluere: in fluuium incidit profunditatis triginta cubitorum: latitudinis uero inauditæ. ait enĩ viii. & uiginti lequarũ fuisse. Paulo aũt ulterius ad occidentem tñ semp: sed meridionalius aliquantisper cũ ita littorum se flectentium ratio exigeret: mare herbidum ingressus est: supnatãs herbarũ semen lentisci baccas æmulabatur. quare herbarũ dẽsitas ne bñfluerent nauigia ĩpediebãt. Ibi præfectus refert diem esse nullum toto anno multo longiorẽ aut breuiorem altero. Arcticũ polũ in ea regione quinq; tantũ gradus sicuti pariæ dispu tat eleuari: in cuius tractu hæc omnia littora iacent. De poli etiã uarietate q̃dam refert: q̃ qm̃ contra oĩm astronomorum sententiam prolata mihi uidentur sicco ptingam pede.

non ex uuis vina

pudẽda cõ tegunt.

quĩtus gra d⁹ polaris.

Compertum est illustrissime princeps polarem illam stellam quam nautæ nostri tramōtanā uocant: non esse arctici poli pūctū: super quo cœlorum axis uertatur: quod facile dignoscitur si stellis primum apparentibus per angustū aliquod foramen stellam ipsam cōspexeris: eandemq; si ultima uigilia aurora illas fugante per idem foramen conspicies: locum mutasse comperies: sed quomodo fieri possit: ut primo noctis crepusculo in ea regione quinq; tantum gradus tempore iunii eleuetur: stellis autem discedentibus obuenientes solares radios sumpto eodem quadrante quindecim: non intelligo: nec rationes quas ipse adducit: mihi plane nec ulla ex parte satisfaciunt. Inquit enim se orbem terrarū non esse sphericum coniectasse: sed in sui rotunditate tumulum quendam eductum: quū crearetur: fuisse ita: quod nō pilæ aut pomi: ut alii sentiunt: sed piri arbori appensi formā sumpserit. pariamq; esse regionem quæ super eminentiam illam cœlo uiciniorem possideat. Vnde in trium illorum culmine montium quos e cauea speculatorem nautam a longe uidisse memorauimus: paradisum esse terrestrem asseueranter contendit: rabiemq; illam aquarum dulcium de sinu & faucibus prædictis exire obuiam maris fluxui uenienti conantem: esse aquarum ex ipsis montiū culminibus in præceps descendentium. De his satis quum fabulosa mihi uideantur. ad historiam a qua digressi sumus reuertamur. Cum se præter optatum tam uasto sinu implicitum cerneret: nec iam reperiendi ad septentrionem exitum quo ad hispaniolam uertere proras posset: spem ullam haberet: eadem qua profectus fuerat regreditur: iterq; suum per septentrionem eius terræ ab oriente ad hispaniolam capit. hanc qui postmodum accuratius utilitatis causa inuestigarunt: continētem esse indicum uolunt: non autem cubam uti præfectus: neq; enī desunt qui se circuisse cubam audeant dicere. An hæc ita sint an inuidia tanti inuenti occasiones quærāt in hūc uirū: non diiudico: tp̄s loqtur in quo uerus iudex inuigilat. Sed quod paria sit uel non sit continens: præfectus non contendit. continentem ipse arbitratur. pariam autem esse hispaniola octigentis octoginta duobus millibus passuum australiorem præfectus refert. ad hispaniolam tandem uisendorum militum quos ibi cum fratribus reliquerat. iii. Kl. septembris octaui & nonagesimi cupidissimus tetendit. Sed uti plæraq; mortalium solent: inter tot secunda. dulcia. læta absinthi semen fortuna in medium proiecit zizaniaq; omnia eius suauia cōmaculauit.

Indicum continens.

OCEANEAE DECADIS. LIBER SEPTIMVS.

Eniens ad insulā præfect9 ultra spē oēm perturbata oīa in præcepsq; iā labētia cūcta īuenit. Roldanus enī qui eo absente a fratre discesserat: multitudine quæ eū sequebatur fret9 ad p̄fectū quōdā dn̄m: qui eū euexerat non modo nō uenire instituit: sed conuiciis illum lacerare scribereq; ad reges de utroq; fratre nefanda īcæpit. Præfect9 autem ad reges nuncios mittit: qui de eorum defectione certiores faciat: instatq; simul ut milites homines ad se mittantur: quibus uires eorum infringere punireq; pro cōmissis queq; ualeat. Illi de utroq; fratre grauiter conquesti. iniustos: impios: hispani sanguinis hostes: & profusores uocabant: q; leuibus de causis torquere: iugulare: obtruncare: quoquomodo perimere delectarentur. ambitiosos. superbos. inuidos. intolerabiles. tyrannos esse proclamabant. propterea se ab eis tanquam a feris sanguine gaudentibus & regum inimicis discessisse. perspexisse enim se aiebant nil aliud ipsos moliri aut animo uersare quā de usurpando insularum imperio: idq; mille coniecturis perpendisse argumentabantur. sed præcipue quod adire aurifodinas aurum collectum neminem præter familiares suos patiebantur. Præfectus autem econtrario quum a regibus auxilia quibus debitis illos pœnis posset afficere: poscebat: Homines eos esse qui talia in se commentarentur omnes flagitiosos. facinorosos. lenones. fures. stupratores. raptores. uagos. quibus nihil pensi: nulla ratio inesset. periuros. falsos. conuictos in prætoriis: aut pro commissis

Seruus ingratus domino

Se inuicē accusant.

minas iudicũ timentes sese de medio sustulisse. Ibiq; uiolando. rapiendo. ocio. uentri. sõno. libidinibus deditos nemini parcere. & qui ut foderent officioq; calonum fungerentur adducti fuerant: nunc neq; stadium domo egrediuntur pedibus: ab insularibus namq; miseris pensiles per totam insulã: tanquam ædiles curules feruntur. Ioci etiam gratia ne manus ab effundendo sanguine desuescat: ut lacertorum uires experiantur eductis ensibus inter se certant super obtruncandis innocentum capitibus uno ictu: & qui agilius ictu suo caput miseri deiiciebat in terram: ille fortior honoratiorq; inter ipos cẽsebatur. Illi in præfectum ea: præfectus in eos hæc & alia multa. Dũ hæc ita geruntur: ut ciguauis populis de quibus supra guarionexio duce multa damna inferentibus obuiaretur: Adelantatum fratrem cum nonaginta tantum peditibus equitibus uero paucis mittit. Tribus tamen milibus insularium qui a ciguauis alias acriter stimulati inimicicias cum eis capitales exercebant sequentibus illum. Cum igitur adelantatus ad cuiusdam magni fluminis ripam per eam planiciem: quam supra inter ciguaiorum montium cornua & mare iacere memorauimus defluentis exercitũ duxisset: exploratores hostiũ in dumis quibusdã latentes comperit duos: quorũ alter in mare se præcipitans per fluminis fauces trans fluuium ad suos euasit: alter autem captus: in nemore transfluuium delitescere dicebat sex ciguauorum armatorum millia: ut nostros transeuntes incautos adoriantur. Quãobrem adelantatus aduersa ripa uadũ quo traiiceret quæritans ascendit. Vado tandem reperto in lata planicie in traiicere uolentes nostros emissis uno spiritu horrendis clamoribus e siluis ciguáui facto agmine aspectu fœdo ac formidoloso prosiliunt: prodeunt ita maroniani agathyrsi: picti oms & aspersi maculis. nigro enim coccineoq; coloribus quos ex quibusdã fructib⁹ piro similib⁹ ex hortis ad id summo studio enutritis legũt: sese a frõte ad genua usq; depingunt: crinib⁹ mille modis cõpactis: quos nigros longosq; arte si natura negat nutriũt. Lemures e tartareis spelũcis prosilire uidebãtur: nostris fluuium superare ad nitẽtib⁹ sagittarũ: ac missiliũ sudiũ iactu trãsitũ ꝓhibẽtes obuiam prodeunt. Tanta erat telorũ multitudo: ꝙ solẽ fere illis demeret: & nisi scutati in se ictus recepissent male actũ fuisset. Adelantat⁹ uulneratis utrinq; in eo certamine nõ paucis traiecit tandem. fugiunt hostes. insequũtur nr̃i. perimũt. paucos tñ: ualent enĩ pedib⁹ maiorẽ in modũ: ad siluas se illico recipiũt. ex quib⁹ tuto nostros accedẽtes arcub⁹ cõficiebant: ipi enĩ nudi ꝑ uepres et dumos & arbusta uti apri sine ullo obiice siluis assueti ꝑlabũtur: nostris aũt scuta: uestes: lõge haste: locorũ impitia: itra dumos officiũt. quare quũ frustra ibi pernoctasset: posteroq; die neminẽ in siluis moueri sentiret. insulariũ: qui ciguauos ueteri odio ꝓseq̃bantur cõsilio & ductu ad mõtes ĩ quibus maiobanexi⁹ rex capronũ uicũ regiã habebat proficiscitur: ad milliareq; duodecimum in alterius reguli uico incolis omnibus præ metu uicum deserentibus castramentatus est. duos assequũtur: a quibus esse apud maiobanexium decem regulos in caprono eius regia cum octo millibus ciguauorũ congregatos cognouerunt. Leuibus incursionibus sese inuicem duabus lacessunt: nec procedere adelantatus ausus est: donec regionem diligentius exploraret. nocte sequenti intempesta exploratores mittuntur ductu insulariũ: qui terrã nouerant. Ciguaui e montibus nostros senserunt. Ad pugnam se uti solent sublatis clamoribus accingunt: neq; tamen e siluis egredi audent adelantatum cum omni exercitu adesse existimantes. Altero die adelãtato exercitũ ad eos ducente bis fortunam belli e siluis pugnando ꝓsilientes tentarunt. Impetu maximo in nostros ruũt. Vulnerãt plærosq;: priusq; scutis se tegere licuerit. Profligant illos. insequũtur. perimunt. capiunt multos. ad siluas non ulterius egressuri reuertuntur. Ex captis unum cum altero insulari ex amicis ad maiobanexium cum mandatis huiusce modi mittit. Non ut tibi o maiobanexi aut incolis tuis bellum inferret exercitum duxit adelantatus: amiciciam enim tuã exoptat: sed efflagitat ut guarionexius qui ad te confugit: tibiq; ut arma in maximũ tuorũ icomodũ sũmeres psuasit: cõmissorũ pœnas dephẽsus luat. propterea hortatur: monetq; ut guarionexiũ tradas. id si feceris te ꝑfect⁹ marin⁹

de feritate roldanẽsiũ

alterne sea cusabant.

ciguauorũ insidie.

insiliunt ciguaui.

picti ciguaui.

bis uno die atrectãt pugnam.

frater ei9 in amiciciã admittet: & tuorũ regnorũ amplitudinẽ integrã seruabit: ac tutabitur. sin facere recusaueris: dabitur opera ut te facti pœniteat. Regni enĩ quicquid tibi est ferro igniq; uastabitur: omnia diripientur. Maiobannexius autẽ propositione intellecta

orõ reguli caproni.

illis respondit. guarionexiũ uirũ bonum esse omniq; uirtute præditũ neminẽ latet. propterea auxilio præsidioq; dignum illum esse iudico. ipos aũt uiolentos & malos homĩes qui aliena tanto ope expetant: qui sanguinẽ innocentũ semper exoptẽt: nolle se cũ sceleratis hominibus cõmercia aut amiciciam inire. His auditis adelantatus uicum ubi castra metabatur: aliosq; uicinos cõplures cremari iussit. Maiobanexioq; propior factus iterum nuncios mittit: qui cum eo agant ut ex familiaribus intimis aliquem ad se uenire iubeat quo cũ possit de pace tractare: charissimum quendam ex primoribus duobus aliis illum comitantib9 rex ire imperat. Huic adelantatus ꝑponit suadetq; ac monet ne floridũ eius regnum maiobanexius diripi pro guarionexio patiatur. Vt tradat illũ hortatur: nisi perditum iri se suaq; omnia simul & incolas in prædam abduci mallet. Nuncio redeunte populum maiobanexius cõuocat: quæ acta sint: præponit. Populus autem tradi debere guarionexium proclamat: detestariq; & execrari diem: quo Guarionexius turbatum eorum quietem uenerat: incipiunt. Maiobanexius autem guarionexium uirum esse bonum &

alia orõ maiobanexii.

de se benemeritum ꝙ regia illi dona cum ad eum ueniret: multa præbuisset: uxorem ꝙ suam & ipsum chorizare tripudiareq; docuisset: quod non paruifaciebat: sibiq; curæ esse respondit. Propterea se nullo pacto eum quandoquidem ad se confugerat: & ipse tutandi fidem dederat deserturũ. Malleq; se extrema omnia cum eo perpeti: ꝙ obloquẽdi causam ꝙ hospitem tradiderit: detractoribus præbere. Ita populo suspiriis anhelante dimisso: guarionexium ad se uocat: omnem opem denuo pollicetur: uelle se fortunam omnẽ quoat uixerit cum eo expectare: neq; ad adelantatum quicq; referendum censet: immo & eum qui primus ab eo missus fuerat in itinere quo adelantati nuncii uenire ad se soliti erant cum fida custodia locat: imperans ut uenientes interimat: nec cuiusq; sermones ad

strategema

mittat. Mittuntur ab adelantato duo: unus ex captiuis ciguaiensibus: ex amicis insularibus alter: obtruncantur ambo. Sequitur illos adelantatus cum decem tantum peditibus: equitibus quattuor: mortuos reperit in itinere nuncios. Quare iratus sæuire acrius in maiobanexium constituit. Vadit instructo exercitu ad capronum regiam. Fugiunt reguli per diuersa. Imperatorem maiobanexium deserunt. Ad montes asperos maiobanexi9 cũ omni familia profugit: alia uero guarionexiũ ꝙ tanti mali causa fuisset: ciguaui ut eũ perimerent quæsierunt. Sed pedibus uitam seruauit: intra rupesq; desertorum montium fere solus delituit. Cũ iã longo bello: uigiliisq; ac laboribus & fame adelantati milites fatigarentur: agebat enĩ iam terti9 mensis quo inceptũ fuerat: ueniam multi petunt & ut redire ad conceptionẽ liceat: ubi plurimi ex eis prædia insulari more habebant cultissima. datur cõmeatus: recedunt multi. Triginta tantum cum adelantato comites permanẽt. Id

trimestre ærũnosum.

trimestre bellum satis ærũnose egerunt: neq; enim trimestri toto cibos ullos sunt assecuti præter cazabi id est radicalem eorum panem: atq; ex eo raro ad saturitatem: & de utiis id est eorũ cuniculis si quos ipsimet cũ suis canibus uenando capiebant: potusq; eorũ fuaues interdũ: interdũ cœnosæ & palustres aquæ. Inter has delicias sub dio fere semp ac in ꝑpetuo motu: sic enĩ belli natura exigebat. Cum his igitur paucis adelãtatus mõtana scrutari & latibula quæritare si qua maiobanexii aut guarionexii uestigia reperiat: constituit. Forte fortuna uenatores quidam ipsius adelantati quos fames ubi nam utias uenando captare possent: ĩdagare coegerat: cum cætera deessent: in duos maiobanexii familiares incidunt: qui ad pagos quosdam ipsius missi panem ferebant ab incolis datum. Hi ubi nam dominus delitesceret propalare coguntur. Quibus ducibus ciguaio more duodeciʒ ex nostris depictis per dolum maiobanexius cum uxore & filiis capitur. ad conceptionem ad præfectum ducuntur. Paucos post dies guarionexium de speluncis exire fames compulit: quem insulares præfectum uerití uenatorib9 quibusdam prodiderũt. Præfect9

ubi nam uersetur certior fit. Peditum turmā mittit: qui ex insidiis de plano ad montana re dire uolentē adoriantnr. Eunt. capiunt. ducunt. Ita illius regionis conuicina pacata sedataq; sunt omnia. Maiobanéxiū cognata quædā alterius reguli cuius regnu3 intactum ad huc erat uxor: in his aduersis comitabatur eā fœminarū oīm quas natura in ea insula creauit: formosissimā oēs prædicant. Hanc quō uir eius ut eius forma merebatur arderet in sanus & mentis inops uxore capta per deserta quid cōsilii caperet ignarus uagabatur. Ad præfectum tandē se suaq; oīa dicioni eius sine ullo obiice subditurum si uxorem rederet: promittens uenit. Vxor redditur: & ex incolis primarii plures. Iureiurando astringūtur se imperata facturos. sponte sua regulus hic idem incolarum quinq; millia inermiū cum agricultoriis instrumentis solum ducens adiit. maximā q; præfecto sementē in conuallis eius amplissimæ fundis sua impensa cultam reliquit: a præfecto donatus lætus reuertitur hæc fama ad ciguaios delata regulorum animos ad clementiæ spem mouit. ultro igitur ueniunt. se deinceps imperata facturos fidem præstant: pro rege suo & omni familia sup plicāt. Vxor & tota domus eius regulorū rogatu liberātur. rex uinctus detinetur. Hæc in insula a præfecto quid contra se apud reges aduersari molirentur inscio gerebantur. Cū reges tot querelis undiq; conflictati: & maxime q; ex tanta auri & aliarum rerum ampli tudine parum ob eorum discordias & seditiones afferretur: gubernatorem instituunt no uum. qui diligenter inquirat hæc omnia: sontesq; deprehensos corrigat: aut ad se mittat Quid in præfectum & eius fratrem: quid ue in illos qui eis aduersati sunt: fuerit perquisi tum: non bene percipio. Hoc unum scio: capitur uterq; frater. In uincula omnib9 bonis spolitatus coniectus ducitur: uti uides illustrissime princeps. Cum primum tamen reges gades uinctos aductos esse didicerunt: utrunq; statim per celeres tabellarios solui iubent utq; liberi adeant permittunt: moleste se tulisse eam ipsorum iniuriam ostendentes. Nouus ille gubernator ad reges præfecti dextera exaratas ignotis caractheribus scriptas lit teras misisse dicitur: quibus adelantatū fratrem absentē armata manu: ut se si uī guberna tor inferre pareret: ab eius īiuria tutaretur: uenire propere hortabatur monebatq;. Propterea quum adelantatus præcessisset armatos: incautos ambos| priusquam multitudo conueniret gubernator appræhendit. Quid futurum sit tempus rerum omnium iudex prudentissimus aperiet. Vale.

OCEANE DECADIS LIBER OCTAVVS.
Ad eundem cardinalem aragonium.

Pimum oceanū hactenus latitantem a xpōforo colono pfecto marino nostrorum regū auspiciis repertum: tanq; aureū torquē: & si male ob ineptas artificis man9 fabrefactū tuo splēdori illustrissime princeps cōdonaui. Nunc aūt gem matū accipito monile: quod torqui appensum perpēdiculi uicē gerat. Ex ipsi us præfecti nauiū gubernatoribus qui uentorū ductus diligenter annotauerant: plæriq; a regibus īpetrata uenia scrutandi ulterius ppriis īpensis: regib9 tū partē daturi illis con tingentē: quæ est quinta: prouīciā aggressi sunt. Sed qm̄ secundiore fortuna petrus alfonsus quidā cognomento nignus ad meridiē nauigauit: ab eo incipiendū merito existimaui. Hic ut reliquū iter omittamus: una tantū naui suamet impensa instructa: licet nō desint qui aliena dicant edicto regio sumpto: ne anchoras deiiceret ad lequas quinquaginta ab ullo loco quem præfectus tetigerit. Pariam ubi unionibus torquatos armillatosq; tā uiros q̄ fœminas præfectum reperisse supra memoranimus: proficiscitur. Procedensq; ex regio edicto: per idē littus tamen cumana & manacapana regionibus| postergatis in regionem incidit: quam curianam uocari ab incolis ipse refert. In qua portum se reperisse curiana ait gaditano portni simillimum: quem ingrediens casas quasdam in littore uidet: adiuit octo tantum domorū pagum reperit: attamen ex populoso quodā alio uico tria tantum

milliaria distanti nudi homines quinquaginta duce primario propere cucurrerunt: petuntq; ab alfonso nigno: ut ad eorum littus proficiscatur. Nignus ipse descendens tintinnabula. aciculas spintheres. armillas. uitrea calculorũ serta. anulosq; & alias huiuscemodi institorum merces secum portauerat: quibus cũ eis in horæ momento unionũ quos collo & brachiis appensos gestabant: uncias quindecim permutat: tũ magis ac magis illi ut ad suos nauigaret: nignũ amice amplectentes institerunt: habituros se ibi de unionib⁹ copiam quamcunq; optarent: innuunt. Altero die aurora surgente ad eos mouent. Adeunt anchoras iaciunt: ut ad se descenderet omnis populus cõcurrens supplex orabat. nignus aũt cum innumeram eorum esse multitudinẽ cerneret: ipse uero tres & triginta tantũ homines secum haberet: non est ausus sese illis credere: sed pernutus & signa ut cuȝ suis linthribus ad se nauigarent: significauit. Eorum linthres uniligneæ sicuti aliorũ: sed rudiores ineptioresq; quam canibalicæ: aut insulares hispanicæ: has gallitas uocant. Certatim igitur unionum serta nostrarum merciũ cupidissimi cuncti ferebant. Vniones appellant tenóras. mites. simplices. innocentes. & hospitales esse. xx. dierum cõmercio cognouerũt Cum eis intra eorum domos uersari incipiũt. Domus eorũ ligneæ palmaruȝ foliis tectæ. Cibi maiori ex parte conchilium: ex quibus uniones adipiscuntur: quibus habent plena littora: & siluestribus animalibus uescuntur. Ceruos. apros. cuniculos uilo & colore ac magnitudine leporibus similes. palũbes. turtures uulgo tellus illa parit. Anseres. anatesq; in domibus fœminæ sicuti nostrates nutriunt. Pauonesq; per nemora sed non picti aut uersicolores: discrepat enim a fœmina parũ masculus: & per paludũ arbusta phasiani passim uolitabãt. Sunt curianenses callidi uenatores: certisq; ictibus sagittarũ quodcũq; quadrupes siue uolucrẽ facile interficiunt. Lautos ibi dies aliquot nostri egerunt. Pauonem enim ferenti quattuor dabantur aciculæ spintheres. Si phasianũ quis ferret: duas præbebant. Si palũbem aut turturem: unam. Si anserẽ: totidem uel uitreum calculum tribuebant. Haud aliter inter eos replicando arguendo differendo agebatur in ea permutatione: quod nostratibus accidit mulieribus: cum sese cũ institoribus implicant. Cũ nudi ipi essent: quid illis aciculæ prodesse possent: sciscitabantur. Nostri aũt callido illis responso satisfecerũt. Per signa enim ad spinas quæ sæpenumero eorum carnibus figuntur euellẽdas: dentesq; purgandos esse accomodatissimas significarũt. Tunc illas magnifacere cœperunt: sed tintinnabuli colore ac sonitu allecti: magna tribuebant: ut tintinnabulũ assequerentur. In siluis quas ex uariis altissimisq; arboribus densissimas esse aiunt: animaliũ grandiorum horrẽdos mugitus ex incolarum domibus noctu sentiebant: sed minime noxiorũ. Libere enĩ incolæ nudi cũ arcubus & sagittis per illas uenatum continue uagantur: nec peremptum unq; ab ulla fera quẽq; meminerunt. Quotquot ceruos: quotquot apros nostri illos capere iubebant: tot sagittis perẽptos ad eos afferebant: bouibus: capris: ouibus carent. Pane radicali paniceoq; uti insulares hispanici utũtur. Capillos habȝ hæc gens nigros. crassos semicrispos: longos tamen: dentes albidos reddunt: herbam quandã ad id aptam toto fere die inter labia ferunt. Cum aũt illam eiiciunt: os lauant. Mulieres rebus familiaribus & agriculturæ magis intendunt quam uiri: uiri autẽ uenatu magis ac rebus bellicis & ducendis choreis & ludis inuigilant. Hydrias. cantharos: ollas: cæteraq; utensilia uarii generis fictilia habent aliunde comparata. Nundinas enim inter se celebrant: ad quas uicinus quisq; incola ut peregrinũ aliquid assequatur: de suæ regionis prouentibus portant: sed e proximo. Nullus enim est qui parare sibi noui aliquid quo sua tellus careat: non delectetur. Cũ hominibus cunctis sit a natura tributũ: ut nouis rebus studeant & alliciãtur. Auiculas aliaq; animalia multa pulchre formata: ex auro non puro tamen unionibus annectebant: sed ad eos aliunde per permutationẽ feruntur. est enim aurum illud ueluti germanicum quo floreni cuduntur. Ibi homines cucurbitula quadam in ãterioris braculæ caligarum nostrarum similitudinem scisse uel testa marina mentulam & genitalia includunt: funiculo ad lumbos alligato cucurbitula sustinetur: de cætero nudi. Alibi in eo tractu intra uagi

xv. vncie vnionum

libras. xcv. vnionum

anĩalia nostra tria

vasa fictilia

nam mentularem neruum reducunt: funiculoq; præputium alligant. Animalia de quib⁹ supra mentionem fecimus: & multa alia quæ in nulla insularum reperiuntur continentē terram esse testantur. Sed præcipua id ita esse coniectura arguunt: ꝙ per eius telluris littora a paria ad occidentem circiter tria milia milliarium adnauigauerint: neq; ullum finis signum repererint. Curianenses unde aurum illud assequerentur interrogati: ex quadam regione nomine cauchieta quæ a se ad occidentem recto littore sex soles. i. sex dierum iter distabat: afferri: in easq; formas ab ipsius terræ opificibus conflari innuebant. Eo tendūt nostri: regionem reperiunt: in calendis nouembris anni millesimi quingētesimi anchoras in cauchieto iaciunt littore. Incolæ adueniunt intrepidi. ferunt de auro: quod natiuū illis erat. Vniones & isti collo gestabāt: sed ex curiana p auri mutationem ad eos ferebātur Nullus ex eis uoluit quicq;: quod aliunde assequeretur: permutare: ut puta neq; curianenses aurum: neq; cauchietenses uniones: auri tamen parū apud cauchietenses lectum repe rere. Cercopithecos tulerūt inde pulcherrimos: uariorūq; colorum psittacos plures. Mēse nouembri temperies illic suauissima. frigus nullū. Custodes arctici poli utrisq; populis occidebant: adeo proximi erant æquinoctio. De gradibus polaribus nesciunt aliam reddere rationem. Bonæ mētis homines & minime suspiciosi tota fere nocte cū suis cymbis: uti curianenses ad nostros proficiscebantur: nauimq; securi intrabāt. uniones isti uocant corixas. Sunt zelotypi: nam si quis illos peregrinus adierit: mulieres semper a tergo locant: ut & ipsæ noua hæc tanq; prodigia inspectent. Gossipiū apud cauchietenses uulgo & suapte natura nascitur: ut apud nos arbusta siluestria producūtur: propterea fiūt apud eos femoralia: quibus in plærisq; regionibus pudēda contegunt. Cū ulterius postmodū per idem littus processissent: ecce circiter duo millia hominū suo more armatorū ad littus ne descendant prohibituri. Qui adeo agrestes: adeo efferos sese ostendunt: ut nullum unq; cōmercium aut cōsuetudinem cum nostris inire passi sint. qua uenerant igitur nostri suis unionibus contenti reuertuntur: apud curianenses uentres lautis cibis replendo uiginti dies alios demorati sunt. Haud absurdum alienūq; ab historia fore mihi uidetur: si quod illis acciderit: cum pariæ littus uenientes iam cernerent: īmiscuero. In canibaliu; qui uenatum homines proficiscebantur octo decem canoarū classem apud eos draconis & fauces sinus pariensis de quo supra mentione; fecimus inciderunt. canibales nostris uisis intrepidi nauim nostram adoriuntur: & circūsepiunt: undiq; sagittis & missilibus nostros infestant. Nostri autem tormētis illos adeo deterruerunt: ꝙ in fugam statī uersi sint. Insequentes illos seruitoria cymba unā ex eorū canois assecuti unum tantum canibalem cæteris natando fugientibus alterūq; hominē uinctum deprehenderunt. Ille quē uinctū seruabant: obortis lachrymis manuū oculorum & capitis gestibus sex eius comites misere euisceratos & in frusta crudeliter sectos: gentē illam nefandam comedisse: idētidēq; de se sequēti die futurū significauit. de canibale igitur homini potestatē fecere. Ille aūt in canibalem fustibus manibus pedibus frendens sæuire cœpit: nec adhuc satis ultam suorū comitum necem existimabat: cum exanimē totumq; fustibus & calcibus cōmaculatū cerneret. De natura & moribus canibaliū cū eo modo p terras peregrinas crassentur: interrogat⁹ dixit: canibales ex fustibus aggerē secū quocūq; eant ferre: quos descēdentes e nauibus terræ infigunt: seq; positis castris intra illos sæpiunt: ut tuti possint pernoctari. In curiana caput canibalis cuiusdam primarii foribus affixum quod tanq; uexillū aut galeā ab hostibus ereptam pro summa laude seruatū: repererunt. In ea pariæ ora regio est nouo genere salinarū insignis nomine haraia: ui nāq; uentorum agitatū ibi mare aquas impellit in adiacentē latam planiciem: quæ sole superueniente pacato æquoræ congellātur in candidissimum sal optimum: quo si priusq; pluat propere aderint: onerari quirent quotquot nauigia mare sustinet. Illico nāq; cadētibus hymbribus: liquefit & sorbetur arena liquor: reditq; per terræ meatus ad sua; originē unde fuerat impulsus. dicunt alii non e mari planiciē repleri: sed e quibusdā fontibus salientibus aqua marina amariorib⁹ qui

prope æquinoctium.

durum certamen.

periti rei bellice canibales

c.v.

reuomẽt illas aquas tempestate uigente. salinas eas magnificiunt incolæ qui sale non ad usum modo patrium fruũtur: sed in laterũ formam redactum peregrinis permutatiõe rerum alienarum uenũdatur. Primatum ibi cadauera super cratibus igni lẽto supposito distendunt: ut paulatim consumptis carnibus ossa pelle inclusa desiccata detineantur: quæ postmodum in honore habent: seruantq́ tanq́ penates: uirũ se uidisse ibi atq́ alibi fœminam hoc pacto impositos & seruatos memorant. Cum uero ex curiana octauo idus februarii ad reges redituri discederent: sex & nonaginta se libras unionum octunciales precio forte quinq́ solidorũ cõparasse cognouerunt. Discedentes igitur unum & sexaginta dies in itinere: licet breuius q́ ex hispaniola: consumpserunt: propter maris decurrẽtes ad occidentem fluctus continuos: qui nauim non modo remorabantur: uerum etiã interdũ retrahebant. Accedũt tandem nautæ unionibus uti paleis onusti. Ast magister ipe nauis petrus alfonsus cognomento nignus q̃ preciosorum unionũ copiam nõ mediocrẽ suffuratus fuisset: regiosq́ reditus qui sunt pars quinta: defraudasset: a comitib9 accusatus a fernando de uega uiro litteris & rerum experientia pollẽti gubernatore galleciæ quo appulsi erant: capitur. In uinclisq́ diu detentus soluitur tandẽ. Sed habuisse partem unionũ sibi contingentem adhuc negat. Vnionũ auellanas multi æquant orientalibus similes: sed quoniam male perforati non tanti precii sunt. Me præsente cum apud illustrẽ methynæ sidoniæ ducem inuitatus pranderem hispali: unam supra centum uncias uenũ ad eum tulerunt. Sua profecto pulchritudine ac nitore me delectarunt. sunt qui nignũ ferant nõ in curiana: quæ centũ uiginti amplius lequas distat ab ore drachonis: sed in cumana & menacapana regiunculis ori & margarite insulæ uicinis uniones habuisse: negantq́ curianã feracẽ margaritis adhuc sub iudice lis est nos ad alia tendamus. En habes quid ex his nuper terris: ex his occidẽtalib9 oris possit utilitatis expectari per annorũ curricula: q̃nquidem hac prima fronte talia de se argumenta opulentiæ ostendant.

libras. xcv. vnionum

fernãd9 de vega capit nignum.

vniones

OCEANE DECADIS LIBER NONVS.

Vincentiagnes cognomento pinzonus ariesq́ pinzonus illius ex fratre nepos qui colonum præfectum marinũ prima nauigatione fuerant cõmitati: duarũq́ minorũ nauium illarũ quas supra diximus carauelas uocitari domini a præfecto conducti: nouorũ tractuum nouarumq́ terrarum amplitudine pellecti: quattuor impensa propia carauelas in portu ipsorum natali solo: qui dicitur ab hispanis pálos: in occiduo oceano sito construunt: & a regibus habita uenia circiter Kl. decembris anni noni & nonagesimi a quadringentesimo supra millesimum e portu soluunt. Est autem is portus palensis a gadibus millia passuum duo & septũaginta: ab hispali uero bætica emporio milliaria quattuor & sexaginta. Sunt oppidani omnes: nullo excepto: rebus marinis dediti: cõtinuisq́ nauigationibus intenti. Ad fortunatas & ipsi primum tendunt per hesperides. i. per insulas caput uiride dictas quas alii dicunt gorgodes meduseas ad meridiem recta proficiscuntur. Ab ea hesperidũ quæ sancti iacobi a portugalensibus possessoribus appellatur: idibus ianuarii discedentes africum quem suduestum appellãt: qui medius inter austrum est ac zephyrum capiunt in proram. Cũ lequas se tercentũ nauigasse uentum illũ secuti arbitraretur: poli arctici aiunt se aspectum amisisse: quo illis occidente: uentorum uorticũq́ atq́ æstuum fera tempestas continuo oborta est. Vlterius tamen licet cum summo discrimine quadraginta super ducentas lequas uentũ semper eundem per polum iam amissum sequentes processerunt. Vnde an habitabilis sit an inaccessa linea æquinoctialis isti & prisci tam philosophi q́ poetæ & cosmographi discutiant. Hi nãq́ frequentibus habitatã populis contenduut: illi uero inhabitabilem ob solis perpendiculum scribunt. Non defuere tamen apud antiquos: qui habitabilem esse probare niterẽtur. Interrogati a me nautæ: ii an antarcticũ uiderint polum: stellam se nullam huic arcti-

insulæ sub æthiopie paralellis tẽperate.

cæ similem quæ discerni circa punctum possit: cognouisse inquiunt. Stellarum tamen ali am aiunt se prospexisse faciem densamq; quandam ab horizonte uaporosam caliginem quæ oculos fere obtenebraret. Tumulu3 attolli in terræ medio contendunt qui ne antar cticus uideatur obstet: donec illum penitus traiecerint. At stellarũ imagines ab hemisphæ rii nostri stellis ualde diuersas se uidisse credunt. Hæc dederunt: hæc accipito. daui sunt: non œdipi. Septimo Kalendas februarii tandem a longe terrã prospiciunt: & cum turbi dam esse maris aquam uiderent: iacto funiculo plumbato sexdecim ulnarum aiunt uul go brazatas: altitudinem reperiunt. Adeunt: descendunt: biduo ibidem cõmorati: quia nullum ibi hominem eo tẽpore uiderint: licet uestigia in littore humana cõpererint: scul ptis arboribus & saxis littori uicinis regiis suisq; nominib⁹ de aduẽtu suo discesserũt. Nõ longe ab ea statione nocturnos ignes secuti: castrensi more gentem reperiunt pernoctan tem sub dio. Hanc donec elucescat nolle perturbare fuit consilium. Sole aũt exorto arma ti e nostris quadraginta tendunt ad illos. Ad nostros duo & triginta ueniunt obuiã: arcu bus ac missilibus telis onusti parati ad certamen: cæteri sequebantur eodẽ modo instructi Germanis aut pannonibus proceriores aiunt eos esse incolas: uultu toruo ac minitãtib⁹ similes nostros inspectabãt: non armis esse agendum nostri censuerunt: siue id metu: si ue ne aufugerent illi: non habeo cõpertum. blanditiis atq; oblatione munerum illos alli cere nostri conantur. Illi aũt ut qui cõmercium inire cum nostris nullum statuerant: om nem sermonem reiiciunt: parati semper ad pugnam colloquia & nutus suscipiebant: ita quisq; regreditur. Nocte aũt intempesta illi aufugiunt: uacua relinquũt quæ occupauerãt loca. Gentem esse uagam ueluti scythas eos qui terræ fructus sine certis domibus cũ uxo ribus & filiis sequantur existimant. Iureiurando asserũt qui pedũ illorum in arena dimẽ si sunt uestigia: nostrorum pedũ mediocris hominis fere quantitatem in duplum æquare Vlterius ad nauigantes flumen aliud reperiunt: sed non ita profundum: ut carauellis per curri quiret. Seruitorios igitur lembos quattuor armatis onustos ad terram uestigatum mittunt. Super eminenti colle littori uicino incolarum cateruã conspiciunt. Nostri ad cõ mercium per unum peditẽ præmissum inuitant. Illi ex nostris apprehendere aliquẽ ab ducereq; uelle uisi sunt. Ad nostrũ nanq; paxillum cubitalẽ auratum a longe proiiciunt: quia noster prius adiecerat tintinabulum: ut eos alliceret. Cum pronus iactum paxillum auratum uellet noster sumere: dicto citius illum incolæ circumeunt: ut apprehendant. Is scuto enseq; tectus quibus armatus ueniebat: se ab eis tuetur: donec cymbis auxilium so cii attulerunt. Vt breuibus absoluam: qñquidem discessum tuum ante oculos mihi tã an xie præponis: sagittis & missilibus sudibus e nostris octo peremerunt: plerosq; uulnera runt. Intra fluuiũ lembos sepiunt: ad manus usq; temere ueniunt: apprehendunt ex ripa cymbarum spondas: lanceis ensibusq; ueluti oues quia nudi trucidãtur. Nec eo magis ce dunt. unam e cymbis e nostrorum potestate rapuerunt: uacuam tamen hominibus: & illi us præfecto sagitta transuerberato ac perempto: reliquæ euaserunt. ita bellaces illos dese ruere. Ad occidentem septentrionalẽ per idem littus mœsti ob interfectos tẽdũt. Lequas circiter. xl. percurrerant: quando in pelagus incidunt aquarũ adeo dulcium: ut ĩplere ibi cados aqua recenti licuerit. Vestigantes eius rei causam defluere magno impetu e uastis montibus rapidos fluminũ concursus reperiunt. Intra id æquor iacere plures insulas & fortunatas soli ubertate & populis refertas aiunt. Huius tractus incolas mites sociabilesq; esse referunt: ast ipsis parum utiles: quia nullos optabiles nostris prouentus assequantur auri ut pote aut lapillorum. Sex propterea ac trigĩta inde captiuos abduxerunt: regionẽ appellant indigenæ mariatambal. Regio aũt ab eius fluminis oriente camemorus dici tur: ab occidente paricora. In huius oræ internis non negligendã auri copia3 iacere ĩnu ebant incolæ: huius nanq; fluminis septentrionẽ recta captantes sic exigente littorum in flexu: arcticum recuperarunt polum. Id littus uniuersum pariæ est: quã colonum ipsum huius tanti inuenti auctorem reperisse diximus unionibus ornatam. contiguũ esse aiunt

graue prelĩũ cũ gẽte nuda.

littus id:idemq; cũ ore draconis de quo alibi: & reliquis oris ut cumaná manacapána cu riána : cauchieto: cuchibachóa: propterea gangetidis indiæ cõtinentem putant. Nec eni; is uastus ambitus ut insula sit pati uidetur: licet uniuersum terræ orbē large sumptum insulam dicere fas sit. Ab ea terræ cuspide quæ polũ amittit arcticum lequas circiter tercentum continuo tractu uenientes ad occidentem pariã uersus spacio fere medio in fluuiu; se inquiunt incidisse nomine maragnonũ adeo latum ut fabulatos suspicer. Interrogati a me postmodũ mare ne esset terras dirimens: responderunt esse dulces eius gurgitis haustus: quo q; altius tenditur aduerso flumine eo dulciores ferunt esse: insulisq; refertũ & piscibus. Lequas dicere audēt triginta amplius latum: rapaciq; cursu defluere in pelagus cedens eius furori: si tamen pensitauerimus quanta esse ferãtur boriostoméa spireostoméa q; histri ora quantoq; spacio uiolent maris aquas & nauigantibus præbeant dulces potus mirari desinemus: licet hoc flumē maius esse prædicetur. Quis naturæ auferet quin hoc illo grandius atq; illo hoc flumen potis sit generare? flumē de quo almirantus colon9 eas oras percurrens mentionem fecit hoc esse arbitror. Apertius ista ĩtelligemus aliquando. nunc ad terræ prouentus redeamus. Coccineas in plærisq; de pariensibus insulis siluas reperere: librarum millia allata sunt tria. uerzinum mercatores itali. hispani brasillũ appellant. Aiunt coccineas hispaniolæ arbores esse his longe meliores ad colorem lanis præbēdũ. aquilonē deinde quem hispani nautæ nordestum itali græcum appellant secuti: multas intertexũt canibalium sæuitia desertas insulas: ast feraces. Descenderunt nãq; pluribus in locis: & uicorũ dirutorum multa uestigia ingressi sunt. Viderunt tamen alicubi homines sed trepidos aspectu peregrinæ cuiusq; nauis aufugientes ad montanas rupes & abstrusa nemora: sine certis iam domibus uagantes ob canibalium insidias. Arbores inuenere maximas: quæ casiam fistulã ut uulgo dicitur: passim & suapte natura producunt. Non ineptiorem esse aiunt hanc illa quam a pharmacopolis febri laborantes petũt: at nondũ maturuerat quũ iam iter facerent. malo illis aliisq; hæc referentibus credere: q̃ ea laboriosius scrutari. Arbores ibi esse adeo proceras balbutiũt: ut pleræq; sexdecim hominum manu iunctorũ in gyrum uix lacertis concludi quirent. Inter eas arbores monstrosum illud animal uulpino rostro. cercopithecea cauda. uespertilioneis auribus. manibus humanis: pedibus simiam æmulans: quod natos iam filios alio gestat: quocunq; proficiscatur: utero exteriore in modũ magnæ crumenæ repertu; est. Id animal licet mortuum tu ipse mecum uidisti: conuoluisti: crumenãq; illam nouũ uterũ: nouu; naturæ remedium: quo a uenatoribus aut alias a cæteris uiolentis & rapacibus animalibus natos liberet: illos secum asportando admiratus es. Experimento esse compertũ aiunt: eo semp utero crumenali animal filios secũ portare: nec illos inde unq̃ emittere: nisi aut recreãdi aut lactandi gratia: donec sibi uictum per se quæritare didicerint. Cum filiis animal ipsum deprehenderant: ast in nauibus catuli propediem perierunt: mater autem filiis per aliquot menses superstitit: sed & ipsa tandē tantam aeris & ciborum mutationem ferre nequiuit. De hoc animali iam satis multa: redeamus ad rei autores. Hi duo pinzoni patruus & nepos horrenda per nauigationem hanc passi sunt: per pariense littus sexcentas iã lequas atq; ut ipsi putant ultra urbem cataii & littus indicum ultra gangen percurrerant: quãdo in eis oris mense iulio insperata illis exorta est tēpestas adeo fera: ut e quattuor quas ducebant carauellas duas ante illorũ oculos summerserit: illico tertiam ui ex anchoris rapta; ab eorum aspectu asportauerit. Quartã in anchoris concusserit: ut omnis compago iam solueretur. Vnde ad terram tamen ipsi ex hac ultima descenderunt: de naui penitus omni spe amissa. Quare inito consilio cum de parandis iam sibi domiciliis in regionibus illis agerēt: de perimēdis oĩbus incolis uicinis cogitabãt: ne finitimis reliquis aliquãdo cõuocatis ad se trucidandum conueniant. Ast meli9. Cessit tēpestas: rediit quam raptauerat hyems carauella: ea octodecim uiri uehebantur: & quæ in anchoris in eoru; prospectu steterat seruata est. His igitur duabus ad hispaniã iter capiũt. palos natale solũ ad uxores

casiafistula

animal nũ q̃ uisum

& filios concussi fluctibus & hominibus amicis nō paucis pridie. K l's. octobris reuertuntur. Hi ex arboribus plæraq; frusta tulerunt: quæ cinamomi & singiueris esse putāt: ast non utilis quia non cōditi: ut aiūt in sui excusationē: q nihil preciosum alias repererit: lapillos tamē se uidisse in eorū manibus inde allatos ex maritimis illarū orarū littoribus collectos baptista tuus elysius philosophus eximius & medicus nō inferior: quos ueros esse topazios prædicat mihi tibiq; ut arbitror enarrauit. Post hos et alii uicinorum æmulatione ad meridiem longissimos tractus percurrere: sed per aliorū inuēta coloniq; præfecti marini uestigia per litus ut puta pariēse. Casiam & hi fistulam preciosumq; illud ad capitis grauedinē suo suffumigio tollendam: quod hispani anime album uocant repere re. De his nil noui aliud quod tuo sit dignū ingenio percepi: finem propterea libello huic quia me iterum de tuo discessu fatigas: imponaз. Ast qui decadem impleat de uanis insulæ hispaniolæ superstitionibus alium libellū accipito. Si non fuerit liuiana decas: id esse causæ cognoscito: q tu9 hic martyr liuiano haud quaq; fuerit ꝑ pythagoræ ītellectu afflatus spū: si quid ultra montes isti prægnātes parient habebis. Nunc insulares illusiones accipito ueris luciani narrationibus tanto superiores: quanto hæc in usu hoīm sūt licet infantilia: illa uero cōficta ioci tantū gratia vel ea credentiū irrisui cōdonata. In hispaniola insula nostri priusq; indigenas quicq; aliud q̄ cœli nuīa colere aut religionē ullā exercere didicissent: diu uersati sunt. Sæpius. n. supra memorauimus nihil eos colere præter uisibilia cœli lumina. Cum tandē familiarius apud eos cōtuberniū ꝑmixtis utrinq; linguis plæriq; ex nostris agerent: uarias apud eos cerimonias uariosq; ritus obseruari cōperere runt. Ex cuiusdā eremitarū studio fratris ramoni scriptis: qui ex coloni mādato apud insulares regulos ut eos christiane erudiret diu uersatus de insulariū ritibus libellū cōposuit hispano idiomate: pauca hæc leuioribus omissis colligere fuit animus: illa igitur accipito. Nocturna insularibus apparere fantasmata: quæ in fatuos errores eos inducant ex simulachris quæ palam colūt aperte cognoscitur. Ex gossampio namq; intexto stipato interius sedentes imagines formant: quæ nocturnos quo pacto parietibus illos nostri pictores infigunt: æmulantur lemures. Cū ex simulachris opera mea ad te missis quattuor tu ipse uideris: qualia sint q̄ ue depictis lemuribus similia: poteris regi serenissimo tibi patruo melius corā significare: q̄ ego illa scribere. Hæc simulachra zemes appellant indigenæ: quorū minora infantulos dæmones referentia cū hostibus manus collaturi: frontibus alligant: propterea funiculis quos uidisti cōplexa sunt. ab his pluuias si pluuiæ desint: soles si sole indigeāt: se impetrare arbitrantur. eius enī quē unicū fine carentem omnipotentē inuisibilemq; esse fatentur: internūcios esse zemes putāt. Quisq; regulus suū habet zemē: quem colat. Cælesti numini æterno duo hæc noīa iocaúna: guamaónocon maiores eorū indiderunt. Numē ipsum habere genitricē quinq; his nominibus apellatā ferūt: attabéiram. s. mamónā: guacarapi'tam: iiellam: guimazóam. In terris autem quid puerascāt de hominis originē aduertito. Est in insula regio nomine caunana. Ex duobus montis cuiusdam specubus ꝑdiise genus hominū garriunt: maiorem hominū partem ex āplioribus faucibus antri: minorē ex arctioribus exiliisse prædicant. Rupem ex qua specus aperiuntur: cáutam apellāt. Maius antrū cazibaxaguá: minus amaiáuna nominant. Priusq; hominibus inde egredi licuerit: simpliciter inquiūt per hominem nomine machóchael singulis noctibus antri fauces custodiri solitas. Is machóchael cum longius ab antro uisendi studio perrexisset: a sole deprehēsus cuius aspectū minime pati posse dabatur: in lapidem mutatus dicitur. De pluribus idem aliis blacterant: q cū piscandi cupiditate noctu ab antro tantum ꝓcesserint: ut redire ante solis ortū nequiuerint: quem non licebat intueri: in arbores myrobolanos: quarū sua sponte copiam terra illa ꝓducit fuisse trasformatos. Aiunt præterea uagonióna primariū quēdam ex antro clausis familiaribus piscatū emisisse unū: quē inde in philomenā cadē causa q sol superuenerit priusq; se reciperet mutatum inquiūt quotannis quo tempore uersus est in auiculam no

de topatiis

iterū casia

quid credāt de vero deo.

homines in mirobalanos.

homo ī philomenam.

ctu suo cantu & sortē conqueri: & dñi uaguonióne auxiliū implorare: hinc noctu cātare lusciniā putāt. Vaguonióna uero familiaris sui desiderio: quē ardēter amabat uiris in antro relictis: fœminas tantū cū paruulis quos lactabant eduxit: equibus fœminas in una insularū eius tractus quā appellant mathininó reliquisse fertur: infantulos autē secū asportasse: qui miselli fame oppressi: in cuiusdam fluminis ripa: toa toa. i. mama mamma clamitantes in ranas conuersi feruntur: inde uocez illam ranis uerno tēpore dicūt insedisse Ita in antris illis e quibus per hispaniolam sparsi sunt homines: uiros tantū sine fœminis
pueri in ranas. permansisse balbutiūt. Referūt insup vaguonionā ipsuz per diuersa vagantē nec unq̄ ex speciali gratia mutatū: ad mulierem quā in fundo maris formosam uiderit descēdisse: ab eaq; marmoreos calculos & quos cibas uocāt & tebellas quasdā flauas ex auricalco: quas guaninos appellāt: habuisse dicunt. Hæc monilia ꝓ sacris apud reges habentur in hunc vsq; diem. Viros autem illos quos sine fœminis in antris relictos diximus: lotū se ad pluuidarū aquarū receptacula noctu referunt exiisse: atq; una noctiū in animalia quædā fœminas æmulantia ueluti formicarū agmina reptare per arbores myrobolanos a longe uidisse. Ad fœminea illa animalia ꝓcurrūt. capiūt. uelut anguillæ de manibus eorū labuntur. Consilium ineunt. Ex senioris consilio: scabiosos leprososq; si qui sint inter eos conquirunt: qui manus asperas callosasq; habeāt: ut apprehensa facilius queāt retinere. Hos homines ipsi caracaracóles appellant: uenatū proficiscūtur: ex multis quas capiebāt quattuor tantū retinent: ꝓ fœminis illis uti adnitūtur: carere fœminea natura cōperiūt. Iterū accitis senioribus quid faciendū consulunt. ut picus auis admittatur: qui acuto rostro intra ipsorum inguina foramen effodiat: constituerunt: ipsis met caracaracólibus hominibus callosis fœminas apertis cruribus tenētibus. Quā pulchre picus adducitur: picus fœminis sexum aperit. Hinc bellissime habuit insula quas cupiebat fœminas: hīc ꝓcreata soboles. Eia mirari iam desinito: quod de myrmidonibus grecia uerax tot uoluminib9 descripserit e formicis ut pote myrmidones ꝓcreatos. Hæc & alia huiusmodi multa pacato serenoq; uultu sapientiores e podiis suggestiolisq; turbæ simplici mirabūdæ suadēt: recitantq; ꝓ sacro. Ast de maris origine seuerius: qua in re fuisse quondā in insula potentē uirum nomīe iaiā qui filiū unicū hominē exuentē intra cucurbitā sepulcri loco cōdiderit. Is iaia paucis exactis mēsibus impatiens morte filii rediit ad cucurbitā: eam cū aperuisset balenæ ingentes & grandia cete prodierūt. quare inclusum in ea cucurbita mare cōuicinis quibusdā ꝑdicauit. Ea permoti fama quattuor fratres iuuenes eodē partu geniti ast partu matre perempta cucurbitā spe habendorū pisciū adeūt: manu capiunt: iaia superueniente qui crebro nati ossa inclusa reuisebat: perterriti sunt iuuenes sacrilegio furtiq; suspitione dephensi: ueluti qui iaiā obseruabāt: vt celerius fugerent cucurbitam e manu
vnde mare prodierit. soluerunt. ea pondere nimio pressa frangitur. per eius rimas effunditur mare. ualles implentur ea uasta planities quæ uniuersum illū insularem orbē sicca occupabat: summergitur: montesq; tantū ob altitudinē ab ea inundatione euaserunt: qui nunc eas continēt insulas: quas licet aspicere. En illustrissime princeps omni præconio dignā maris originē nec ab eis parui cū fieri putes: qui hæc recitare didicerit. Aiunt deīde fratres hos iaiæ metu tam diu per diuersa fuisse uagatos: ut fere iam fame perirent: quia nullubi sistere pedē audebant. hinc quoniā acrius urgerētur: pistoris domum pulsare ceperūt cazabi. i. panē petentes. pistor autē in primo ingredientem cōspuisse ita acriter fertur: ut illi ex ictu sputi exortū sit turgidissimū intercus: quo fere interierit. Ast fratrum consilio accepto lapide acuto apertum est: ex cuius ulcere natā aiunt fœminam: qua mutuo fratres illi omnes usi sunt: atq; ab ea ferunt filios filiasq; genuisse. Iucundius aliud aduertito princeps illustrissime: antrum extat iouanaboína nomine in cuiusdam reguli dioecesi: qui machinnech uocatur. Id religiosius q̄ corithium quondam aut cyrrham nisamq; græci colunt ac uenerantur: mille uariis ornatum picturis. In huius antri foribus duos habent sculptos zemes: quorū unum binthaitellem: maróhum alterum vocant. Cur tanta specum coleret

pierate interrogati: quia sol inde lunaq; lumē orbi præbituri ꝓdierūt: grauiter sensateq; respondent. Concuriationibus antra ueluti nos ui bem & uaticanū nostræ religionis caput: aut compostellam & Ierusalem domini sepulcrū frequentant. Subiacent & alteri superstitionum generi: mortuos putant noctu uagari: ac uesci guannába fructu nobis incognito cotono simili: lectisq; inter uiuos uersari aiunt: ac decipere mulieres. sumpta naq; uirili forma coire uelle uidentur: ast quū ad opus peruenitur: euanescunt. Si quis autem apud se iacere mortuū aliquando suspicatur: quum quid noui senserit in lecto: uteri attrectatione se dubio solui balbutit. Cuncta naq; aiunt mortuos posse humana membra suscipere præter umbilicum: si umbilico igitur mortuum esse dignoscit: tactus illico resoluitur. Noctu & sæpissime in itinerib9 præcipue uiisq; publicis mortuos occurrere uiuis credunt: contra quos si uiator intrepidus steterit: dissoluitur fantasma. si uero pertimescat illum ita adoriendo perterret: ut sæpius ea formidine multi debilitentur ac stupeāt. Interrogati a nostris insulares unde sibi eos ritus inanes tanq; contagionē cōparauerint: a maioribus hæreditarios respondent: rithmisq; aiunt ultra hominū memoriam ista contexta: quæ neminem licet præter regulorum filios edoceri: memoriæ illa cōmendant. neq; enim litteras unq; habuere: diebusq; festis populo canentes ueluti solemnia sacra præponunt: Instrumentū. habent unicum ligneū: concauū: reboans tantum: q cōcutitur tympani more. His illos imbuunt superstitionibus eorū augures quos boitios uocāt: sunt & iidem medici qui plebeculæ rerum insciæ mille astruunt fraudes. Credere cogunt plebē hi augures: quia sunt apud eam auctoritatis egregiæ q zemes ipsos alloquantur futuraq; prædicent. & si quis aduersa laborans ualitudine conualuerit: se dono zemis id assecutū persuadent: ieiunio & purgationi se obligant boitii: quando curā de primario sumūt aliquo: herbamq; uorant inebriantē: quam cum puluercam sorpserit: ueluti menades in furorem uersi multa se a zemibus audisse immurmurant. Valitudinarium adeunt osse vel lapillo in os sumpto aut frustulo carnis: ex hemicyclo eiiciunt omnes præterq; unum aut duos quos ipsemet inualidus elægerit. Circuit primariū boitius ter aut quater: faciem labia. naresq; extorquens fœdis gestibus. in frontem. in tēpora. in collum sufflat ægroti absorbens aerem: post hæc se morbum ex laborātis uenis exhaurire dicit. Per humeros deinde ac femora & crura ægrotum fricans: cōnexas a pedibus manus deducit atq; sic manibus complexis ad ostium procurrit apertum: ac manus excutit patentes: seq; morbū effugasse: futurūq; propediem incolumē persuadet. Ast a tergo illū adoriens carnis frustulum uti præstigiator ex ore attollit. ægrotoq; inclamitat dicens: en quid ultra necessitatem comederas. ualebis quoniā illud tibi detraxerim. Si uero ægrotum fallere grauius intendit: zemen esse suum iratū suadet: q uel ei domum non construxerit: aut minus illum religiose coluerit: q prædium non dicauerit. Si ægrotum perire contigerit: affines eius ueneficiis cogunt mortuū fateri: fato ne an boitii incuria q non integre ieiunauerit: aut consonum ægroto pharmacum non præbuerit. Si medici boitii culpa diē obierit: de boitio uindictam sumunt. De lapillis aut ossibus quos ore gestasse boitius aliquis putatur: si fœminæ aliquem assequuntur: pāniculis religiosissime inuolutū seruant. puerperiis enī prodesse plurimum posse credunt: habentq; fœminæ lapillos eos loco zemium. Zemes autem uarios uarii co.unt insulares. Ligneos quidam cōstruunt: nocturnis inter arbores umbris moniti: alii si responsa intra rupes habuerint: marmoreos insculpunt. In radicibus alii coluntur reperti. inter aies: id est genus edulii de quo supra. Hos zemes curam habere ut panis ille coalescat arbitrantur: ueluti antiquitas dryades hamadryades ac satyros & panes aut nereides fontium siluarū & pelagi curam habere putabat: suosq; rei cuiq; deos assignauit ut suum quisq; genus tueretur: ita & insulares hi suos zemes inuocatos eorum optatis auscultare autumant. Quare cum de belli euentu de annona: de incolumitate zemes reguli consulunt: domū zemi dicatam ingrediuntur: ibiq; absorpta per nares chohobba: sic herbam uocant inebriantem qua & boitii in furore statim uertūtur: domū

ex duobus antris sol et luna.

fantasmata nocturna.

quomō decipiūt turmi seri.

quomō boitii fallunt egrotos

illico tectis ad fundamenta uersus moueri: homines uersis uestigiis ābulare: se uidere garriunt. Tanta est pulueris illius contusi uis ex cohóbba: ut sensum oēm illico sumenti eum tollat. ut p̄mū cessit īsania brachiis demisso capite genua cōplectitur: quo ī statu attonitꝰ paulisper īmoratus caput ueluti somnolentus eleuat: atq; oculos in cœlū attollens intra se primū confusa quædā obloquitur: cui tunc primarii aulici astantes: neq; enim de populo quisq; ad ea sacra admittitur: sublatis uocibus gratias agunt: q̄ iam a zemis colloquio ad eos redierit: & quid uiderit percunctantur. Ille aūt os aperiens zemen eo tēpore se allocutum fuisse delirat: ipsiq; aut uictoriam aut perniciē si cū hostibus manus cōseruerint: aut famē uel ubertatem: pestem aut incolumitatem: & quicquid uenit in buccaȝ prædixisse illi zemē ueluti lymphaticus prædicat. Eia illustrissime princeps quid miraberis post hæc de apollineo spiritu suas ingenti rabie sybillas cōcutienti? Putabas superstitiosam illā antiquitatem deprisse? Q̄ñquidē generalia de zemibus tot enarrauimus: quid de particularibus quibusdā referatur silentio prætereundū minime censeo. Regulus quidā guamarétus habuisse zemē dicitur nomine corochóttū. Hūc e supremo domus culmine ubi uinctū guamarétus adseruabat: sæpe numero aiunt uel coitus aut cibi gratia uel ut sese abscōderet ruptis uinculis descendisse: per aliquotq; interdum dies latuisse iratū: eo q̄ in ipsius cultu & sacris guamarétus rex defecerit. In guamaréti regio uico nasci aliq̄ñ infantes coronas habentes duas referunt: hos corochóti zemi filios esse puerascunt. Ferunt & ab

varii zemes.

hostibus uictū fuisse in acie guamarétum: uicumq; ipsius ac regiam ferro igniq; uniuersam uastatam: corochótum autem incensa domo exiliisse uinculis ad stadium usq; fuisse deinde repertum. Zemē habet alium epileguanitam nomine: ligneum quadrupedē: qui sæpe ad siluas e loco ubi colebatur fertur profugisse. Hunc quoties discessisse sentiebant: piis facto agmine supplicationibus solicite quæritabant: inuentum religiose ad dicatum ei sacellum humeris reportabant. Ast christianis ad insulam euntibus auffugisse illum: nusq; q̄ fuisse ultra repertum patriæ perniciem ob id augurantes conqueruntur: hæc a senioribus audita sunt. Marmoreum colebant zemē alium sub fœmineo sexu: cui duo masculi pro ministris astabant. Horum alter fœminæ iussu præconis officio fungebatur: ad reliquos zemes qui auxilio assint fœminæ imperio: ad uentos pluuiasq; ac nubes concitandas. Alius autem dicitur ex fœminæ mandato aquas in uallibus ex altis montibus collabentes congregare: ut inde facto impetu more torrentis solutæ uastent agros si simulacro debitos optatosq; honores indigenæ non præstiterint. Dignum memoratu hoc unū accipito princeps illustrissime: quod opus iam claudat. Tritissimum apud insulares nostri reperere duos fuisse quondam regulos: e quibus unus guarionéxii de quo supra mētionem sæpe fecimus: fuit genitor: qui a cibo potuq; dies quinq; continuos abstinuerint ut de futuris aliquid a zemibus acciperent: eo ieiunio grati zemibus se habuisse in respō

ꝓnosticon de pernicie

sis retulerunt: uenturam non multos post annos ad eam insulam gentem coopertam uestibus: quæ ritus ac cerimonias omnes insulares esset uastatura: filiosq; omnes ipsorum aut peremptura aut priuatura libertate. De canibalibus apud iuniores coniecturam facientes sese ubi aduentare canibales sentiebant: fuga sibi consulere statutum erat: neq; unq̄ manus ultra cum canibalibus conseruerunt. Cum uero hispanos insulam ingressos uiderunt collectis de hac re coniecturis inter se hanc esse gentem illam augurati sunt. nec illos fefellit opinio. submissi christianis iam sunt omnes peruicacibus omnibus interfectis: nec ultra de zemibus extat memoria. ad hispaniam namq; sunt omnes asportati: ut eorum ludibria & dæmonum fallacias nosceremus: e quibus tu plures me tractante princeps illustrissime conspexisti. Multa prætereo quia te cras procul dubio in patriam discessurum: ut reginam tibi maiorem amitam quam huc es comitatus ex federici regis patrui tui mandato reducas: monuisti. Tu petasatus: ego autem lassus: ergo uale memor tui martyris quem de grandi rerum aceruo pauca hæc sub nomine federici patrui tui deligere coegisti.

LIBER DECIMVS OCEANEE DECADIS PERPENDICVLARIS

æpilogus ad inacum lopez mendocium tendille comitem granatæ proregem. Liber decimus.

B ORIGINE PRIMA ET RECENTI CONSILIO SVMENDAE A colono huius prouinciæ oceaneæ ab urbe roma litteris amicorum & principum stimulabar: ut ea conscriberem quæ acciderent: Admiratione quippe summa musitabant: cum repertas esse nouas terras nouasq; gentes quæ nudæ natura contentæ uitam agerent: desiderioq; ardenti cognoscendi hæc tenebantur. Detrusit in præceps ascanium fortuna: fratre ludouico a gallis mediolano eiecto: cui9 autoritas torpescere me non sinebat: quin assidue calamum in dextra haberem: Ad eum præter alia multa quæ ex meis latentibus adhuc comentariis aliquando uidebis: libellos huius decadis præeuntes direxeram duos. Haud secus mihi fortuna detorsit ingenium a scribendo: atq; ascanium deturbauit a potentia. Cessit a suadendo ille procellis agitatus: cessit & mihi feruor ista perquirendi: donec anno quingentesimo supra millesimū cum granatæ curia moraretur: Vbi tu prorex: ludouicus aragonius cardinalis: federici regis ex fratre nepos: qui granatæ erat cum regina parthenopæa nostri regis catholici sorore: federici regis ipsius litteras ad me directas porrexit: quibus me hortabatur: ut cætera colligerem quæ ascanianos epistolares duos libellos sequebātur. Ambo nanq; fatebantur se ad manus habuisse quæ ad cardinalem ascanium scriptitaueram. laborabam tunc ego uti nosti aduersa ualitudine: sumpsi tamen onus & animū impuli ad scribēdum. Pauca hæc ex magno cumulo rerum quæ relatu autorum illas conquirentium accepi memoratu dignarum delegi. Nunc uero quandoquidem tu exemplar integrum meorum operum extorquere a me fueris conatus: quo tuæ bibliothecæ uoluminibus: quæ habes innumera: nostra comisceres: fuit consilium addere paucis: quæ post eum ānum quingentesimū a millesimo ad hunc usq; qui est decimus ab illo: patefacta sunt. late aliquando scribentur si uixerimus. De superstitionibus insularium solutum per se libellum scripseram: ut decadem impleret: nunc placuit perpendiculum ad te directum decimi libelli titulo munire: tanq; huius turmæ substitem & tergi ductorem: prioremq; decimum nono connectere: non sublata de ducatu decimi præpositione ne tocies cogerer totum op9 transcribere aut mittere lituratum: propterea non miraberis si nonum legens promissum reperies irritum: non semper oportet stare pollicitis. Ad rem ueniamus. Varia diuersi nautæ hoc decennio littora percurrerunt: secuti tamen coloni inuenta. Pariæ nanq; littus tractu continuo lambentes quod indicum esse continens credunt: in plures orientales ii: occidentales illi regiones nouas inciderunt auriferas thuriferasq; inde nanq; aurea plæriq; monilia thurisq; copiam ab incolis partim: nostrarum rerum permutatione: partim acri bello stratis tulerunt. Alibi nostros licet nudi sint incolæ: strauerunt tamen: & acies integras trucidauerunt. Feroces quidem sunt: sagittis certant uenenatis: & adustis præacutis sudibus. Animalia reptilia: insecta: quadrupedia etiam a nostris dissimilia reperere multi formia: uaria: īnumeraq;: noxia tñ minime præter leones. tigrides. crocodillos in uariis magnæ illi9 telluris pariēsis regionib9 dico. In insulis haud quaq; neq; unū quidē. mitia sunt oīa insularia præter hoīes in plærisq;. uti iam dixim9 qui humanarum sunt carnium eluones caribes siue canibales dictos diuersi quoq; generis uolucres. Plærisq; in locis uespertiliones turturibus non minores ad eos acri furore primo noctis crepusculo uolitabant: & uenenato morsu ad rabiem usq; læsos trahebant: ita ut aufugere inde ueluti ab harpiis fuerint coacti. Alibi cum in terra noctu quidam in arena dormirent e mari monstrum exiens: furtim unum arripuit medium asportauitq; in conspectu sociorum: nec misero clamāti opem ferre potuerunt: donec in mare belua cum præda prosilierit. In his terris figere pedem arcesq; ibi condere est animus regi: nec desunt qui

noxii uespertiliones

monstrum

europe ambitum superant.
laus hispanie.

terræ illius subdendæ pacandæq; onus summere desiderent: & regi supplicant: ut ipsis prouincia demandetur. magni sunt tractus. uasta terrarum amplitudo. europā aiunt uniuersam sui magnitudine has regiones tū cōtinētes tū insulares triplo supare: præter eas quas portugalēses ad meridiē repererūt: q̄ maxime sunt. Magna laude digna est hac nostra tēpestate hispania: q̄ latētes hactenus tot antipodū myriadas nostris gentibus cognitas effecerit: ingeniosq; polentib⁹ amplā adeo scribendi materiā p̄buerit. Quib⁹ ego iter aperui: cū ista nude uti uides collegerī: tū quia elegantiorib⁹ nequeo uestib⁹ quicq̄ ornare: tū etiā quoniā calamū ut historice scriberē nunq̄ sumpsi: sed ut p ep̄las rapti scriptas his a quorū mādatis referre pedē nō licebat: satisfacerem. Iam satis digressus sum ad hispaniolam redeamus. panē agnoscunt insularem parui esse roboris nostro triticeo pani assuetis. hebetantur ob eam causam uires hominum. propterea nuper rex imperauit: ut diuersis in locis uarioq; anni tempore seratur. in harūdineas nāq; paleas inanes cum raris s; illis crassis & prægnantibus spicis prodibant. Sentiūt eandem esse in herbis molliciē crescunt ad segetum mensuram. armenta mirūimmodum impinguāt: sed carnes reddūt insipidas: immo & aiunt sine medullis: aut si insint aquosis. de porcis econuerso. salubres sapidosq;: ob insulares quosdam siluestres fructus quibus auide uescuntur: esse ferunt: In macellis nil secant aliud. Creuit porcorum multitudo: & siluestres effecti sunt: qui e subulcorum cura euaserunt. Non egent ultra ut aliunde genus ullum quadrupedum aut altilium ad eos inuehatur. Animalium omnium pulli propter herbæ luxuriem patrib⁹ grādiores euadunt: licet solo gramine sine ordeo aut ullo grano nutriantur de hispaniola satis. Nunc eius uiciniam complectamur. Cubam tellurem illam quam diu ob eius longitudinem continentem putauerunt: insulam esse reperiunt. Neq; mirum uideatur: q̄ ipsius incolæ dum p̄curreretur a nostris: fine carere dicerent. Quia gens hæc nuda paruo & finibus suis natalibus contenta: quid uicini facerent: minime erat sollicita. Esset ne aliud quicq̄ sub cœlo: necne præter id quod pedibus terebant: haud quaq̄ sciebāt. Est uero cuba ab oriente in occidentem multo longior hispaniola: lata uero a septentrione in meridiem contra eorum priorem opinionem multo minus. Est angustissima: si longitudinē respexeris. terra ferax maiori ex parte atq; amœna. Ab oriente non longe ab hispaniola iacet insula: dimidio amplius minor hispaniola sancti ioānis nomine a nostris dicta: quadrata fere. In hac aurifodinas esse ditissimas reperiunt: sed intenti nunc aurifodinis hispaniolæ: nondum opifices in eam insulam miserunt: parare tamen paulatim sese ad id: incipiunt. Hispaniolæ uero prouentus reliqui posthabentur omnes: omnisq; ad aurum legendu; cura est directa: cui opificio ordo est datus huiuscemodi. Cuiq; uiro industrio qui alicuius momenti sit: unus aut plures cacichi idest reguli cu; suis quisq; subditis assignātur. Cacichus certis anni temporibus ex fœdere cū incolarum turma uenit ad eius cui ad dictus est: aurifodinam. Ibi instrumenta illis fossoria assignantur. Statutumq; est cacicho & incolis præmium laboris certum præter alimoniam. Discedentibus nanq; ex aurifodinis ad sementes: quibus suis temporibus inuigilant: ne desint alimoniæ: reportant thoracem unus: interiorem textam alius: alius sagulum aut pileum. his nanq; iam delectātur nec ultra nudi incedunt: ita & auro & agriculturæ incolarum haud aliter ac seruorum opera intendunt. Ferunt iniquo animo iugum: ast ferunt. Anaborias uocāt hos mercenarios insulares non tamen rex patitur ut pro seruis habeantur. Dātur & tolluntur ad regis arbitriū. Tēpore quo accersuntur a cacichis eorū regulis: ueluti a cēturionib⁹ milites: aut calones: incolæ si queūt ad siluas & mōtes euadut multi. Cōtenti eo tp̄e siluestrib⁹ cibis latitātes: ne laborē illū subeāt. dociles uero sunt: priscorū rituū penit⁹ obliti: pie credūt: & recitāt quæ de nostra fide edocētur. Regulorū filios erudiūt domi primarii ex nostris: litterasq; ast uulgares & urbanos mores facile pueri ebibūt. Grandæuos ad natales mittunt: si præcipue patres interierint: gubernatum auitos incolas. Hi iam fide ualēt in christum & nostros: incolasq; suos in amore retinent: ac blandis suasionibus hilares ducunt ad au-

de cuba insula.

alia insula aurifera.

ordo datur

sunt dociles.

rifodinas: quæ duabus in regionibus insulæ iacēt. Ad milliare circiter trigesimū ab urbe dñica sancti xpophori dicta una. ad milliare uero circiter nonagesimū altera quæ dicitur cibaua: ubi portus regalis. magni tract⁹ sunt hæ regiones. Vbi passim superficial'r īterdū: alicubi inter saxa globi aut laminæ reperiūtur aureæ. minutæ interdū: plærisq; in locis magni ponderis. Tricentorū pondo globi interdū āplius. Ast unus repert⁹ fuit triū millium tricentorū decē auri pondo. Qui uti aliqñ audisti: īteger ad reges ferebatur ī ea naui qua boádilla gubernator in hispaniā redibat: & præ nimio gentiū & auri pōdere summersa interiit: cū iis qui inerant oībus. globū eū mille amplius hoīes uiderūt: atq; attrectauerūt. Pond⁹ aūt hoc a me sic appellatū nō libram intelligi uolo æquare sed ducati aurei & trientis summā uocant ipsi pesum: summāq; pōderis eius castellanū aureū appellatis hispani. Quicquid auri effoditur in mōtibus cibauis & portu regali: ad conceptionez oppidū ita appellatū fertur. ibi officinæ paratæ aurū suscipiūt: & cōflant in uectes. Dātq; accepta parte regia q̄ est quinta: cuiq; portionē quā attulit ex suo labore. Id uero auri qđ ī regione sancti chistophori legitur: ad officinas oppidi bonauēturæ affertur. Supra tercentū millia auri pondo quotānis in duab⁹ officinis cōflatur. Si quis fraudasse detinēdo quin magistratib⁹ regiis adsignetur quicquid auri reperitur: lege mulctatur auri dñs. Incidūt inter eos sæpe cōtētiones: quas nisi potis sit īsularis magistratus sedare: per appellationē ad curiæ senatū lis defertur. a cuius sentētia nō licet in oībus castellæ regnis retrocedere aut diuertere. Sunt aūt nostra tēpestate senatores insignes uiri nobiles oēs ex sanguine nitido: quos est consiliū eo ordine hic nominati inserere: quo de reb⁹ dubiis iudicaturi sedent in senatu. Primam sedem sibi legit Antonius Roies archiepiscopus granatensis tibi affinis: ingenio primas uir catoniano: qui neq; sibi ipi aut affinib⁹ si delinqueret: didicit ignoscere. uita integerrim⁹. litterarū & ipse cultor. Princeps hic senat⁹ est: uos p̄sidentē dicitis. Cæteri huic astant ordine quē tps īstituit: qui nāq; prior ad senatū accit⁹ fuit: hic prior sedet. Doctores oēs aut designati aut insignib⁹ decorati: designatos aūt uocat hispanū idioma licēciatos ex iure cōsultis regnorū delecti oēs. p̄sidenti assidet ueteranus noīe petrus cognomēto oropesa. sequitur hunc ludouic⁹ noīe zapata. ab hoc habet locū fernādus cognomēto tellus: quartā sibi sedē habet garsias cognomēto moxica. quīto sedet loco laurēti⁹ cognomēto carauaial. astat hui⁹ lateri toribius cognomēto santiago. sequitur Ioānes lopez palacios ruuios. de hic ludouic⁹ cognomēto polāco: ab hoc se dē tenet frācīscus cognomēto uargas: qui una est & regi⁹ thesaurari⁹: ultimas occupāt stationes duo sacris initiati sosa & cabrero iuris pōtificii periti. his nō licet in criminali ulla causa suffragari. horū oīm hūeris quicquid litis aut cōtētiōis exoritur: incūbit. Ad nouas iā terras a quib⁹ digressi sum⁹ redeamus. Innūeræ sunt: uariæ: fortunatæ. Nō saturno: nō herculi: nō cuiq; ueterū qui nouas oras q̄ritauerint: ad cultūq; redegerīt: nostri iuniores cedēt hispani. proh q̄ distentā posteri xpianā uidebūt religionē: q̄ late iā puagari hoīb⁹ licebit. Quid de hisce reb⁹ sentiā nequeo lingua uel calamo ullo pacto promere. claudo igitur decadis perpendicularē epilogū: animo tñ explorandi colligēdiq; cūcta particulatim ut mādare litteris illa queā qñ p ociū licuerit. colonus nāq; idē almirantus cū quattuor nauigiis & hominibus centum septuaginta a regibus præbitis percurrit anno. 1502. terram quæ occidentem cubæ ultimum spectat angulum ad lequas centum triginta circiter: quo medio spacio iacet insula frugibus & fructibus arboreis fortunatissima nomine guanassá: uertitq; se inde ad orientem per eius littoris oras: uersis uestigiis putans se littus pariæ reperturum sed minime cessit. procurrisse quoq; feruntur ea littora occidentalia Vīcentius agnes de quo supra & Ioannes quidam diaz solisius nebrissensis multiq; alii: quorum res nondum bene didici. modo uiuam aliquando illa uidere licebit. Nunc Vale.

vbi conflatur aurum

qui senatores regii nr̄o tēpore

P.M.ANGLI MEDIOLA.PROTO.N.REGII CONSI. de orbe nouo secunda decas ad leonē decimum summum pontificem maximum. Crediti continentis. Liber primus

X QVO BEATISSIME PATER GALEACIVS BVTRIGARIVS Bononiensis & Ioannes cursius florentinus ad catholicum regem p tua sanctitate ille: hic uero pro clarissima repu. sua in hispaniam se contulerunt: uiris astiti semper: & ob eorum uirtutes & sapientiā obseruaui utrūq;. Ii cum assidua uariorum auctorū lectione delectentur: in libellos quosdam ex nostra officina de cussos de uastis hactenus latentibus orbis terrarum regionibus: deq; occiduis fere antipodibus ab hispanis iampridem repertis inciderunt. Nouæ narrationis licet male comptæ amore pellecti rem commendarunt: petierūtq; a me cum suo: tum sanctitatis tuæ nomine: ut quæ post ea tempora reperta sunt: scriptis superadderem. Sibiq; exemplar ad beatitudinem tuam mittendum traderem Quo intelligat quantum nostra tempestate fœlicibus hispanorum regum auspiciis & humano generi decoris: & militanti ecclesiæ augmenti accesserit. Gentes nanq; ille nudæ ueluti rasæ tabellæ religionis nostræ ritus facile induunt: nostrorumq; commercio efferam natiuamq; rusticitatē excutiunt. Placuit uirorum sapientum & de tua sanctitate bene meritorum obtemperare mandatis: quippequi audito beatitudinis tuæ nomine: nefas inexpiabile fore putassem: nisi illico paruissem. Quæ igitur ordine suo littora latentia hispani discurrerint: quibusue auctoribus res actæ sint: ubi pedem fixerint: quid etiam spei afferatur: quid illi terrarum tractus polliceantur: breuibus recensebo. In decadis nostræ oceaneæ narratione: quæ me inconsulto per christianum orbem impressa uagatur: christophorum colonum lygurem eas insulas: quarum meminimus reperisse: in læuāq; de hinc uersum ad meridiem in uastas terrarum pelagiq; regiones ab æquinoctiali linea a quinto ad decimum gradum tantum discedentes incidisse descripsimus: ubi lata flumina niuales altissimosq; montes littoribus imminentes & placidissimos portus inuenerat. Colono iam uita functo regi cura ingens exorta est: ut terræ illæ nouæ a christianis habitandæ in religionis nostræ augmentum occuparētur. Propterea facultatem per chirographa regia id aggredi uolentibus præbuit honoratā. Sed duobus præcipue uiris Diego nicuesæ Baecensi uādalo & alphonso fogedæ cōchēsi. Quare ex hispaniola: ī q̄ urbē & colonias cōstruxisse hispanos diximus: quāq; ipi incolebāt: circiter idus decēbris alphonsus fogeda prior cum militibus circiter tercentum discessit: tendensq; fere recta ad meridiem e portubus iam antea repertis unum adiit: cui nomen erat a colono inditum carthagini: quoniam & insula uenientibus fluctibus opposita lociq; amplitudine: & falcatis lateribus carthaginensem hispaniæ portum æmulatur. Insulam uocāt incolæ Codégo: uti carthaginēses hispani suam appellant scombriam. Regio ab incolis caramairi dicitur: in qua uiros simul & fœminas aiunt statura pulcherrimos esse: nudos tamen: capillis aure tenus scissis mares: fœminas oblongis: quorum uterq; sexus sagittis plurimum ualet. Arbores in hac prouintia nostri reperere dulcium pomorum feraces: sed maxime noxiorum. In uermes nanq; comesa conuertuntur. Sed arboris umbra præcipue lœthalis. Nam qui sub ea aliquando dormierunt: turgido capite: & amisso penitus lumine excitati sunt. At si breui tēpore somno indulserint: post aliquot dies cæcitate liberantur. Distat is portus ab ea parte hispaniolæ: quam uocant hispani Beatam: in qua ad nouas terras traiecturi sese apparant millia. p. sex & quinquaginta supra quadringenta. Portum ingressus fogéda incolis ui intulit: quos palantes & nudos adortus est. Dati erant in prædam ex diplomate regio: quia fuerant in christianos olim crudelissimi: nec adduci unq̄ potuerant: ut pacato xpianos suscipere intra dicionis suæ terminos uellent. Auri copiā sed exiguā apud eos reperére: neq; id quidem purū erat. Eo sibi laminas & bullas pectori affigendas ad decorem conflāt.

portus carthaginis.

codego insula.

caramairi regio.

arbor sibra et fructu pniciosa.

Ea tamen grassatione spoliisq; non contentus fogeda captiuis: quos paulo ante cœperat: ducibus pagum in internis a littore distantem millia.p.duodecim: in quo fugientes ex uico maritimo suscepti fuerant: adortus gentem reperit licet nudam bello tamen aptam. Scutis quippe ancilibus & ensibus etiam ligneis oblongis & arcubus certant ac sagittis: cuspidibus aut præustis: aut osseis. Desperatis animis in nostros cum hospitib9 impetum fecerunt: animaduersa presertim eorundem qui ad eos aufugerant calamitate: ex paruulorum & fœminarum raptu & spoliis strageq; in ipsos illata. Strati fuerunt nostri. Proximum a fogeda præfecto Ioannem de la cossa: qui primus aurum in Vrabensi arena collegit: cum septuaginta militibus interemere. Sagittas nanq; liniunt herbæ cuiusdā succo lœthali. Cæteri in fugam uersi ad naues regente fogeda duce: qui & ipse terga dedit redierunt. Dum ea strage perculsi mœsti uiuerent in portu carthaginis: ecce ducem aliu3 Diegum de nicuesa cum quinq; nauigiis. In portu nanq; beatæ in hispaniola & hunc parantem se reliquerant fogeda & cossa. Is quinq; & octoginta supra septingentos adducebat. Plures nanq; hunc nicuesam milites secuti fuerant: cum esset cuiq; liberum ex ducibus alterutrum eligere: propterea quod maioris esset ob ætatem auctoritatis: & quia ferebatur uulgo beraguām ex regia concessione a Nicuesa colendam auro ditiorem esse: quam Vrabam Alphonso fogedæ destinatam. Appulso igitur Nicuesa: consilium iniere quid facto opus esset. Suffragiis uniuersorum statutum est: ut sociorum ultioni primum studeretur. Noctu agmine composito iter cœpere ad eos: qui cossam & septuaginta socios interfecerant. Vltima noctis uigilia imparatos adorti uicum qui domorum constabat centum amplius: sed uicinorum triplo refertum: incolunt nanq; gregatim: uniuersum ī gyrum circūseptum ne quisq; euaderet: supposito igne deleuerunt. Sunt domus eorum ligneæ palmarum foliis contegulatæ. Sex tantum paruulis ex ingenti uirorum ac mulierum multitudine pepercerunt cæteris qui non aufugerint ferro aut igne consumptis cū suppellectilibus. a seruatis pueris cossam & cæteros interemptos ab īterfectoribus in frusta secatos fuisse: & demum comesos intellexerunt. A caribibus nanq; siue cannibalibus carnium humanarum edacibus originē traxisse caramairenses existimant. Auri aliquid inter cineres repertum est. Auri nanq; sitis non minus q̄ terrarum ad hos labores & discrimina subeunda nostros concitat. His actis & cossæ ac sociorum nece pensitata: ad portum regrediuntur. Post hæc fogeda qui prior uenerat: prior cum sua caterua discedens. urabam suæ gubernationi addictam quæsiturus iter fecit per insulam: quæ fortis dicitur Ea est media inter urabam & carthaginensem portum: in qua descendens trucium eē patriam cānibalium didicit. Ex incolis mares duos: fœminas septem captiuos adduxit: cæteri euaserunt. Centum & nonaginta drachmas auri in uaria monilia conflati consecutus est. Inde urabam ab orientali præhendit ora: quam appellant indigenæ caribaná unde caribes insulares originem habere nomenq; retinere dicuntur. Ibi arcem & arci uicinū uicum cœpit condere: in quod reciperent. Dehinc a captiuis edoctus: esse in internis ad milliaria duodecim pagum nomine Tirufi aurifodina dite nobilem: consiliu3 sumpsit de pago debellando. It: paratos ad sui iuris defensionem paganos offendit: repulsus fuit non sine contumelia & damno. Sagittis nanq; uenenatis & isti bellum gerunt. Non multos post dies in alterius pagi oppugnationem cum egestate pressus uenisset: fuit & ipsi sagitta femur transuerberatum. Aiunt e sociis nonnulli ab indigena percussum: cuius uxorē captiuam ducebat. Amice prius de uxore redimenda inquiunt egisse maritum cum fogeda: ad certumq; diem fuisse pactum id auri pondus: quod fogeda pro uxore petebat. Statuto autem die rediisse: sed sagittis & telis aromatum: non auro onustum cum octo sociis ad mortem paratis animis: illatæ iniuriæ carthaginensibus & pagi postea combusti participib9. Trucidatur incola ab fogedæ sociis: nec datur ultra amata cōiuge frui. fogeda atrocitate ueneni paulatim desiccatur. Dū hæc ita succederēt. ecce nicuesam ducē alterum cui beragua regio urabæ occidentalis assignata est habitanda. Is postridie a fogedæ

nostri pro fligantur.

cossa cū septuaginta sociis interficiuntur.

vindicta in terēptoru3.

auri sitis trahit nros

fortis īsula canibaliu3 patria.

caribana prouintia

repulsa nostrorum.

uulneratur fogeda.

coiba prouincia.
linguarum uarietas.

digressu e portu carthaginis uela dedit beraguam aditurus. Littora semper lambens cum copiis: quas adduxerat: sinum cepit indigenarum appellatione coiba: cuius rex erat nomine Careta. Linguam repperit ab hispaniola & carthaginensi longe aliam. Diuersa etiam in his tractibus a suis met uicinis sunt idiomata. Regem nanq; hispaniola cacicum uocat: coiba uero prouincia chebi: alibi tibá: nobilem appellat hispaniola taino: coiba saccū: alibi iurá. Ex coiba ad Vrábam fogé de socii sui præfecturā tetendit. Nicuésa. Post aliquot inde dies ingressus ipse nauigii genus mercatorium: quod carauellā uocat hispanus: onerariæ naues ab alto ut sequantur imperat. Secum uero ducit biremes duas: uulgo bergantinos: quos est animus: simul & cætera nauigiorum genera: multa etiam alia: uulgaribus eorum nominibus in discursu nostræ narrationis nuncupare: ut apertius quid uelim intelligatur: neglectis tetricorum mordendi causas in scriptores querentium genuinis. Emergunt nanq; non pauca cotidie: quibus uera noīa relinquere nō potuit uetustatis ueneranda maiestas: Post nicuesæ discessum ad fogédam ex hispaniola uenit una nauis: duce Bernardino de talauera: qui eam fuerat ex hispaniola suffuratus cum hominibus sexaginta: Archithalasso: quem ipsi almirantū appellant: & gubernatoribus aliis inconsultis. Ex alimentis quæ ferebat: perditas egestate uires aliquantulum recrearunt. In fogedā indies magis ac magis exoriebantur sociorum murmura: q eos inani spe depasceret. Dicebat enim se in hispaniola reliquisse baccalarium ancisum iusticiæ prætorem a se electū auctoritate regia: quia sit peritus legibus: ut ad se duceret nauim unam commeatib9 onustam: Se q; mirari quod multis ante diebus non uenerit: Neq; id falso aiebat. Discedens nanq; q ancisum iam semiparatum reliquerat. Socii uero se deludi arbitrantes inania esse quæ de anciso narraret: suspicati sunt. Taciti secū statuunt pleriq; bergantinos duos furari fogédæ: ac ad hispaniolam reuerti. Re intellecta fogeda præoccupare sociorum cogitata constituit: relicto francisco pizarro nobili uiro præfecto ad arcis: quam condiderat: custodiam: cum paucis ita saucius nauim de qua ante diximus conscendit: ad hispaniolam tum curatum femur si quod remedium inuenerit: tum etiam ut uestiget quid rei ancisum moretur: profecturus. De reditu suo intra quinquagesimum diem spem sociis relinquēs qui ex circiter tercentum ad numerum sexaginta: cæteris tum fame tum incolarum telis consumptis: reducti erant: lege Pizarro & sociis conscripta: ne proditione taxarentur: si intra quinquagesimum diem non reuerteretur commeatuum & recentium sociorum auxilia ducens. Pactis igitur diebus exactis cum fame iam acri urgerentur: duos conscendūt relictos bergantinos: & eam terram deserunt. Hispaniolam uersus altum iam ad nauigātibus exorta tempestas e bergantinis unum cum uniuersis qui inerant: absorpsit. E sociis alii referunt se aperte uidisse immanem piscem circuneuntem bergantinum. Ingentia enim monstra maria illa nutriunt: & caudæ ictu bergantini temonem confregisse in frusta. Quo deficiente circumacta tempestate bergantinus obrut9 est circa littus insulæ: quam fortem appellant inter carthaginensem & urabanam oras sitam. A qua arcubus & sagittis bergantinus superstes accedens ab incolis feroci congressu barbarorum reiecta est. Iter ergo suum prosequens forte incidit in baccalarium ancisum inter carthaginensem portum & cuchibacoam regionem in ostio fluminis: quem nostri Boíum gatti appellant: quia ibi catum primo uiderint. Boíus autem hispaniola lingua domus dicitur. Veniebat ancisus una naui onusta commeatibus omnis generis tam ad uictum q̄ ad uestitum facientibus: & bergantino comite. Is erat cuius aduentum fogeda dux auide operiebatur: ex hispaniola idibus septembris soluerat: & quarto die a discessu montes altos quosdam recognouit: quos a perpetuis niuibus serram neuatam hispani appellarunt prætereunte colono primo repertore illarū regionū. Quinto aūt die p os draconis iter fecit anciso referūt: qui bergātino uehebātur: fogédā ad hispaniolā rediisse falso locutos ācisus existimās auctoritate p̄toria: ut reuertātur: īperat. Dicto parēt bergātinei. ācisū sequūtur: lz ab eo supplices petierit: ut alterutrū illis īdulgeret: aut ut bona ci9uenia liceat ad

ex calamitate dissidium
carib ana fame deserit.
boíus gatti
serra neuata.

hispaniolā regredi: uel eos ipē ducat ad nicuesā. In gratiæ præmiū sese donaturos ei duo millia drachmarū auri offerunt. Auro nanq; dites erant: sed pane egentes. Neutrū Ancisus annuit: se q; alio proficisci nullo modo posse testatus est: præterq; in Vrabam fogedæ prouinciam. Illis ergo ducibus Ancisus prætor Vrabam uersus tetendit. Sed unum prius memoratu dignum non sit molestum beatissime pater audire: quod huic prætori accidit uenienti. Iecit & iste anchoras in ora Caramairiana: quam diximus Carthaginensi portu & maritali fœminarum casta uenustate: atq; utriusq; sexus animi fortitudine esse illustrem. Aquandi gratia & scaphæ naualis quæ confracta erat reficiendæ causa: nonnullos in littus mittit. Attentos operi nostros indigenarum multitudo suo more armata circunsepsit: triduoq; obsessos tenuit: quo tempore neq; illi manus conserere: neq; nostri illos impetere ausi sunt. ordinibus seruatis utriq; toto triduo steterunt protentis oculis in alteros alteri. Nostri tamen interea opus demandatum prosequebantur: fabris nauticis medium agmen tenentibus. Dum sic hæsitarent: ex grege aberrarunt duo aqualem urnā impleturi ad ostium fluminis utrisq; uicini. Dicto citius ex hostibus adest cum decem armatis primarius unus: & ab utroq; latere aquatores circundant. Sagittis in eos directis minime tamen excussis: & trucibus oculis eos inspectabant. Aufugit e duobus alter: manet imperterritus alter: & fugientem socium iurgio reuocauit. hostes compellat eorum idiomate: quod didicerat ex captiuorum inde alias raptorum comercio. Admirati sermonem patrium in aduena truculentiam exuunt blandis inuicem uerbis agunt. qui sint eius cateruæ appulsæ duces interrogant indigenæ. Peregrinos esse transeuntes respondet pedes: & se mirari ait quod a littore prætereuntes naues conentur deturbare: arguens eos immanitatis: ac simul ruinam enunciat: in tale consilium abiiciant. Venturos nanq; armatos qui superent maris arenas in ipsorum perniciem certiores facit: nisi nō modo nō arma sumpserint: uerum etiam nisi honorifice uenientes ad ea littora susceperint: detineri pedites nunciatur Anciso. fraudem inesse suspicatus Ancisus scutatos educit socios omnes propter sagittas uenenatas: & composito agmnine pedetentim graditur ad eos qui pedites detinebant: Sed dato signo a pedite indicante ut sisteret: sustinuit gradum: & per reuocatum peditem alterum intelligit rem esse in tuto. Cupere pacem hostes inquit pedes: quandoquidem non ipsi sunt: quos arbitrantur: fogedam & Nicuesam insinuabāt qui pagum in littore illo spoliauerant captiuis abductis: & in internis alium prostrauerant combusserantq;. Vltum eam iniuriam se uenisse fatebantur hostes: si quiuissent. At contra insontes minime se uelle sua tela exercere. Impium nanq; aiunt esse in quemq; non lacessentem pugnare. Depositis igitur arcubus & sagittis nostros benigne excipiunt: salsis piscibus & pane patrio donant. Ceruisia quoq; ex fructibus patriis & sementibus uinum æquante iisdem uinarios cados impleuerunt. Ita pace confecta cum caramairensibus ab aliis ducibus acriter lacessitis: ancisus per insulam fortem Vrabam proficiscitur. Sua naui ancisus centum uehebat & quinquaginta uiros recentes: qui inde mortuorum locum sufficerentur. duodecim etiam equas & sues fœminas plures cum suis quod q; genus masculis ad sobolem in ea regione procreandam: & una tormentorum uasa quinquaginta cum hastarum. scutorum. ensium: reliquorumq; id genus telorum multitudine immensa ad bella gerenda. Sed male auspicato cuncta. Iamiam intrare portum uolentibus nauis gubernator: qui temoni inhærebat: in breuia & uadosas arenas direxit. Stat misera nauis arenis inuoluta. Vndis concutitur. aperitur. quicquid in ea uehebatur amittitur. Visu miserrimum. De commeatibus duodecim tantum farinæ cados caseosq; paucul os & biscocti panis copiam exiguā seruauerunt: animalia & ipsa suffocata undis. Per bergantinū & nauis scaphā pene nudis ipsi corporibus cū telorū parte euaserūt. Ita ex calamitate cadūt ī calamitates de uita tantum: de auro iam minime soliciti. Ecce uiuos & incolumes in complexu terræ: quā tota mente petierant. Sustinendis corporibus opera danda est: quia non uescuntur aereo flatu. De alieno quærendum est: proprio deficiente.

nonus casus.

quid ancisus secū uehat.

ancisi naufragium.

Vnum tamen illis inter tot aduersa secundum se se obtulit· Palmeta non procul a littore iuenere: inter quæ & palustres uluas aprorum multitudo libera uagabatur. aliquot ibi dies aprinis carnibus ad saturitatem usi sunt. Illos tamen aiunt nostris esse minores caudis breuissimis adeo: ut abscissas fuisse arbitrarentur. pedibus etiã nostris dissimiles sunt. Posteriores quippe aiunt pedes in his apris uno digito non ungulato constare: eorũ etiã carnes multo nostrorũ carnibus saporosiores & salubriores experti sunt. Palmarũ fructibus & palmulis radicalibus quibus interior bætica uescitur: & palmitos uocat: ex quorum ꝗ foliis roma scopas habet: necnõ prouincialibus pomis eo tempore usi sunt. Sed poma illa ut præcoca pruna quæ ossata parua etiã & rubẽtia ferũtur. Arbitror ego eius generis esse qualia ipse comedi aprili mense in ægyptia Alexandria: quorum arborẽ iudæi indigenæ periti legis mosex cedrum libani asseuerant. Ea sunt esui apta. Dulcedinem leni cuidam acrimoniæ mixtam habent: uti in sorbis uidemus. Loco persicorũ & cerasorum atqꝫ huiuscemodi aliarum arborũ incolæ in hortis arborẽ hanc plantant: & diligenti cura nutriunt: cum peregrina sit. Ea est ziziferæ arbori & foliis & altitudine trunco etiam simillima. Apris iam deficientibus de futuro consulere coguntur. Itur in interna turmati. Est huius terræ Caribanæ gens arcubus & sagittis tractandis aptissima. Centuriam ancisus ducebat: dico centum pedites: & si me nõ lateat constare centuriam ex centum uiginti octo militibus: ut decuriam ex quindecim. licet tamẽ de gente nuda scribenti nudis uti uerbis interdũ. Obuii occurrunt nostris tres tantum incolæ nudi: sine formidine ulla nostros adoriũtur. sagittis uenenatis transfigunt plures: plærosqꝫ perimũt: pharetris euacuatis euadunt uento celerius: pedibus nanqꝫ plurimũ ualent: & nostros lacessunt iurgiosis opprobriis. Sagittam in uacuũ emissam ex arcubus ferunt nullam. Redeunt ergo nostri: qua uenerant multis modis infœlices: & de reliquẽda terra illa consiliũ ineunt: præcipue quia diruerant arcem incolæ: quam fogeda condiderat: & uici domos triginta cõbusserãt ubi primũ terram a fogeda relicti Pizarrus & socii deseruere. Vestigantes igitur intellexere latus occidentale sinus illius urabæ fœlicius esse ac feracius. Quare dimidiã cum bergantinis uirorũ partem transmittunt: reliqua in orientali littore relicta. est sinus ille lat⁹ millia. p. quattuor & uigĩti: quoqꝫ magis intra continentẽ prouehit: eo magis ãgustatur. In sinum urabæ diuersa cadunt flumina: sed unũ nilo: ut aiunt fortunatius nomine Darién: in cuius ripa herbida & arborifera figere pedẽ statuunt: licet paruo lentoqꝫ alueo cõstet. Accolæ uero admirati uelorũ & bergantinorum aduentum: quæ suis lintribus erant grandiores: fœminis maribus ꝗ inermibus & supellectilibus emissis: bello apti animis ac telis parati nostros in elato quodam tumulo structa expectant acie. quingentos amplius numero illos nostri eẽ iudicarunt. Instruunt ergo acies duce Anciso prætore pro fogeda. flexis genibus prætor ipse ac cæteri pro uictoria supplices orant superos. Vouẽt simulacro beatæ uirginis: quod hispali sub nomine sanctæ mariæ antiquæ colitur: aurea & argentea quedam dona: missuros ꝗ se peregrinum pollicentur: & nomen uico habitando imposituros sanctæ mariæ antiquæ: templumqꝫ sub eodem nomine erecturos: uel ad id eius reguli atrium dicaturos. His actis milites omnes iureiurando astringit: ne quisqꝫ hostibus terga uertat. Dato signo lætis animis scuta lacertis accingunt: hastas uibrant. & sublato clamore in hostes ruunt. Impetum nostrorum diu sustinere hostes nudi minime potuerunt. in fugam uertuntur duce regulo cémaco. Nostri uicum occupãt: in quo ciborum copiam more patriæ ad præsentem esuriem propulsandam reperere: panem scilicet radicalem: & ex sementibus quas panico similes diximus in Decade: cum fructibus a nostris dissimilibus: quos ipsi uti nos castaneas & similia seruant ad usum. Ex gentibus iis mares nudos penitus fœminas uero ab umbilico gossampina contectas multitia repererunt. Est ea regio horroris hyberni expers. Distat nãqꝫ dariensis fluminis ostiũ ab æquinoctio gradus octo tantum: ita ꝗ populus uix diei ac noctis toto anno discrimen sentiat: ut plærisqꝫ

nouũ gen⁹ aprorum.

cedr⁹ libãi.

de cẽturia.

audacia inaudita.

latitudo sinus urabensis.

pugna dariennensis.

cemacus regulus.

aiunt: neq; enim sunt astronomiæ periti. Propterea nil curæ nobis sit: an gradus ii ab eorũ sententia dissentiant: nec ne: quandoquidẽ paruo differunt: Licet ipsi arguant se intelligere: quantũ a puncto arctico stella polaris distans circumeat. Postero igitur die ex quo ad littus appulsi sunt: aduerso flumine tendunt. Canneta fluuialia reperiunt ad unũ milliare densissima. Rati quod accidit: ꝓfugos accolas ibi uel latitare: uel supellectilia abscondisse. Cannetũ sagaci indagine scutis tamẽ insidiarũ metu contecti perambulãt. Desertum hominibus reperere cannetũ: sed supellectilibus & auro refertum. Lodicum ex arboreo Serico siue gossipio contextarũ: quod uulgus italũ bombasum hispanũ uero algodon nuncupant: copiam nõ exiguã: & utensiliũ ex ligno plæraq; alia ex fictilibus reperere: aureos & thoraces inuenere pectorales: & monilia eorũ more ad libraruꝫ summã duarũ supra cẽtũ. Auro nãq; & ipsi monilia sibi cõparant: & miris modis laborata cõficiunt. E a ꝓcẽtuũ suorũ ꝓmutatõe assequũtur. Nã quæ regio pane fortunatur aut gossipio auro caret. q̃ uero aurũ gignit aut alia metalla maiori ex ꝑte mõtana, saxea mĩnĩe ferax. Sic inuicem cõmercia peragũt pecuniæ expertes. Duplici ergo lætitia psallentes q; auri magna cernerent argumẽta: & terram sors amœnã ac feracem obtulerit: socios in orientali sinus Vrabæ parte relictos alias accersunt. Nonnulli tamẽ insalubrem esse ibi aerẽ cõtendunt: quia in summissa ualle iaceat pars illa montibus & paludibus circũsepta. De gossipio noĩa vulgaria. Aurea monilia.

CREDITI CONTINENTIS LIBER SECVNDVS.

Habes beatissime pater ubi figere pedeꝫ cõstituãt: qui fogeda duce uastos tractus Vrabẽses habitandos sanctione Regia sortiti sunt. Sinamus ergo Vrabenses parumper: & Nicuẽsam Beraguæ amplissimæ prouintiæ gubernatorem destinatũ repetamus. Ex uraba amici & socii fogedæ iurisditione diximus Nicuesam una carauella & duobus bergantinis ad occidẽtem beraguam uersus tetendisse: nauibus grandioribus a tergo ut sequerentur: relictis. Male auspicato consiliũ sumpsit. Nicuesa noctu amittit socios: ꝓcedit ipse & beraguæ fauces: quas optabat præterit. Ex bergãtinis unũ ducebat lupus quidam de olano cantaber unius e nauibus grandioribus p̃fectus. Is a tergo succedẽs ab incolis didicit qua iter esset ad Beraguæ sinum ab oriente relictũ a nicuesa. Versa igitur ad orientem prora ꝓcedens olanus occurrit altero bergãtino comiti: quod & ipsũ per noctis tenebras aberrauerat: cuius erat ductor Petrus de Vmbria. Læti ambo cõsulũt quid eligendũ: qua putent Nicuesam gubernatorem suum fecisse iter. Deliberato iudicãt. Nicuẽsæ ductori minus defuisse monitores de Beragua: quã sibi ductis: & spe reperiẽdi ducis in Baragua Beraguam uersus tẽdũt: cui reperere ad millia. p. sexdeci uicinũ flumẽ nomine dato a Colono de lagartos: quia lagartos hispana lingua latine lacertos nutriat maximos hominibus cæteris q; animalibus noxios niliacos crocodillos æmulãtes. In eo fluuio errorũ socios reperere in anchoris cum nauibus grandioribus: quæ ab alto ex ducis mandato ꝓcesserant. Ibi uniuersa concio de gubernatoris errore solicita ex ducum Bergantinorũ consilio: qui ꝓxime Beraguã abraserant: Beraguam proficiscuntur. Est beragua incolarum appellatione fluuius aurifer: & idem regionis nomen a fluuio sumptũ. In eius fluminis faucibus anchoras iaciũt naues grandiores: & uniuersos commeatus in terrã scaphis seruitoriis deportant: & Lupũ de olano Nicuesæ amissi loco gubernatorẽ erigunt. Cuius et primorum consilio ut abeundi aduectis spes omnis tolleretur: sedarent q; animos ad eas incolendas: naues illas uetustate corrosas parumq; ꝓfuturas deserunt: & quassari ab ũdis sinunt. Attamen ex eorũ recentioribus tabulis & nouis aliis ex regionis arboribus: quas aiunt ualde proceras esse & miræ altitudinis: sectis nouã post hæc cõstruxere carauellam qua uterentur ad emergentes necessitates. Fato infœlici a petro Vmbriæ bergãtini unius ductore Beragua reperta est. Is ingenio celer tentandæ terræ ꝓuinciam sumpsit: ut quo

Nicuese infortunium. fl. de lagartos. Naues deperduntur ut spes tollat abeundi.

in loco terra capienda esset: sociis renũciaret. Duodecim nautas elegit. Scapham nauiũ grãdiorum ministram conscendit. pelagi fluxus ibi mugiebat horrendo quodã murmure: ueluti de Scylla legitur sicula ob immanes pelago ꝓminẽtes rupes: ex acri undarum refluxu quẽ hispani uocant ressaccam: intra rupes repercussarũ. Luctatur aliquantisper Vmbría. Ad miserũ reiectus instar mõtis e rupibus turbo cooperuit: & cũ scapha ante sociorum oculos obsorptũ uorauit. Vnus tantum ex omnibus: quia natator esset egregius: emersit: et apprehenso paruulo inter undas scopulo turbati maris furorẽ sustinens pacato altero die mari: & ex siccato ex refluxu littore euasit ad suos. Vmbría & reliqui undeci deplorati. Cætera multitudo non ausa se credere lintribus cũ bergantinis descendit i terram: ubi paucos dies cõmorata aduerso flumine ascendens incolarũ pagos reperit: quos ipsi mumu appellant. Arcem in littore cõdere incipiũt: & in ualle quadã uberis soli: cum alioqui sit regío sterilis: sementes more patriæ iecerunt. Rebus ita se habentibus in Beragua: ecce ab alta speculari rupe unus e sociis ad occidentẽ tendens oculos lintea uela lintea uela proclamat. Quo ꝓpius uento appellitur: scapham esse carbasiolo erecto uenientem cernit. Læti tamẽ scapham suscipiunt. Ea enim erat carauellæ nicuesanæ piscatoria quinq; uirorũ tantũ capax: qua tũ tres uehebantur: nicuesa inconsulto scapha suffurata: quia credere illis Nicuesa recusasset: quod beragua esset ab oriente a tergo relicta. hi uidẽtes Nicuesam & socios paulatim esurie cõsumi: fortunã experiri ea scapha statuerunt: an beraguam ipsi quirent detegere. In beraguenses igitur socios incidunt. Nicuesã referũt errare amissa carauella per tẽpestates: inter paludes maritimas & deserta littora peragrare omniũ rerũ egentẽ calamitosũ: qui septuagesimũ amplius iam diẽ traheret herbarũ aut radicũ escis: aut patriæ fructibus raro contentus potabili aqua sæpe deficiẽte: quia instaret ad occidentẽ pedibus tendere Beraguã animo gestans. Tractũ cũ Colonus eius tã uastæ terræ primus repertor percurrerat: & gratia dei nomẽ indiderat incolarũ appellatione cerabaró. Interluit regionẽ fluuius a nostris sancti Mathei appellatus a beragua occidentalis millia. p. circiter centũ triginta. Huius fluminis & locorum pluriũ patriã prætereo appellationem: quia ignorant eorum nomina: qui ad nos redeunt. Eo trium nautarũ relatu lupus de oláno unius e duabus nicuesæ nauibus ductor: tũc etiã ꝓpraetor unũ misit bergantinũ ducibus nautis aduectis scapha. Nicuesam reperiũt. Aductus Nicuesa olánum electuʒ gubernatorẽ donec ipse aduentaret: in carcerẽ & uicula cõpegit proditionis accusans: ꝙ sibi gubernatoris autoritatẽ induisset: & imperãdi dulcedine pellect9 minime fuerit de ipsius erroribus solicitus: negligenter q; se habuerit: in uestigando quid ipsum tanto tẽpore moraretur: primarios oẽs perturbato animo alloquebatur: & intra dies paucos ut sarcinulas colligerent om̃s: si quas habebãt: imperat. Expectaret parump æquo animo rogant: donec semẽtes quas ipsimet iecerãt: metãtur: quæ iam prope maturuerãt: nam quarto quoq; mense a iacto semine maturescunt. Se nolle quicq̃ expectare proclamat. Illico inquit a tellure tã male fortunata discedẽdũ fore. Eruit ex sinu beraguẽsi quicquid aduectum erat. Ad orientẽ vela dirigi iubet. Ad miliaria sedecim. Gregorius quidã iuuenis Ianuẽsis Coloni primi repertoris a teneris famulus portũ ibi esse uicinũ recognouit. Sociis quibus se uera dicere probabat: signa dedit: in arena semi obrutã ãchoram ex naui amissa: subq; arbore portui proxima fontẽ liquidum se reperturos enunciat terrã prehendunt. Anchora & fonte repertis ab ingenio & memoria Gregorium cõmendant: ꝙ eius rei solus e multis nautis: qui littora illa cum colono percurrerãt: reminisceretur. Portum bellum Colonus appellauerat. Quum ex itinere plærisq; in locis urgẽte fame descenderent: e nauibus ab incolis male excipiebantur. Ex egestate tanta nr̃os inuaserat hebetudo: quod arma capere in quẽquã licet nudũ resistentem nequirẽt. Viginti homines propterea uenenatis percussos sagittis amiserant. In portu bello fuit cõsilium dimidiã sociorum partem relinquere: reliquã nicuesa traducit orientẽ uersus: ubi ad milliaria octo & uiginti a portu bello statuit arcã condere in littore apud promontoriũ olim a

Miserãdus Vmbrie casus.

Scapha nicuesana.

Nicuese calamitas.

gratia dei.

Sãcti mathei fluuius

Reperitur ĩfelix nicuesa.

beragua deserit icursa

Colono marmor appellatum. Sed nemini uires ad laborē illuꝫ ob esuriem suppetebant: Turriculā tamen ad primos incolarū īpetus sustinēdos erexit: quā nomē Dei appellauit. Ex quo Beraguā reliquit: tum in itinere inter arenosas planities: tum egestate dū turrim ædificaret: e paucis superstitibus ducentū amisit. Ita paulatim cōsumpta est septingentorum octoginta quinqꝫ uirorū multitudo ad uix centum iā reducta. Dum Nicuesa cū paucis illis miserrimis hominū uiueret: exorta est inter Vrabenses de principatu contentio. Vaschus núnez halbóa quidā omnium iudicio magis armis ꝙ cōsilio confisus manu prōptos in Ancisum prætorē concitauit inquiens: Ancisum litteras regias prætoriā potestatem annuentes minime habere: nec satis esse quod a fogeda fuerit autoritate gubernatoria electus. Vetuit igitur ne ius prætoriū exerceret Ancisus: & quosdam īter se uiros vrabēses statuerūt: quorū consilio regerētur. Quare in factiones diuisi non redeūte duce suo fogéda: quē sagittæ ueneno iam perisse arbitrabantur: an accersendus esset eius loco Nicuesa nec ne: inuicem contendebant. Qui magis consilio ualebant: & nicuesæ familiares fuerant: quique Vaschi núnez insolentiam ferre nequibant: Nicuesam debere quæri per ea uniuersa littora censebant. Intellexerāt enī ex Beragua ob terræ sterilitatē discessisse: posseqꝫ ipsum Ancisi exemplo & aliorum qui naufragati fuerāt: in secessu aliquo oberrare: neqꝫ esse animo quiescendū: donec aperte intelligatur: uiuat ne cum sociis: an obierit. Vaschus autē núnez uerit⁹ ne adueniente Nicuesa imperio in socios exueretur: insanos appellabat eos: qui putarent Nicuesam uiuere: & si uiueret opera Nicuesæ ipsos non indigere. Asserebat enim neminē ex sociis esse: qui non sit æque imperio aptus: atqꝫ Nicuesa. Dum ita in contrariis uersaretur studiis: ecce duarū nauium grandiorū ductorē Rodericum enriquū colmenares cum sexaginta uiris recētib⁹: & cōmeatuum tā ad uictū quā ad uestitū copia. De huius colmenaris nauigatiōe animus est plæraqꝫ referre. Ex Beata portu hispaniolæ ubi ad has terras traiecturi se instruūt. Colmenares iste discessit circiter id⁹ octobris anni Millesimi quingentesimi decimi. Prehendit autem terrā in nonis nouembris in uasta Pariæ regiūcula a Colono reperta inter portū carthaginis & regionē cuchibacóam. Passus est inter nauigandū tū ab incolis: tū a maris ira Incōmoda nō mediocria. Aqua potabili deficiente naues applicat ad fluminis ostiū suscipiendis nauibus aptū: incolarū appellatione Gairæ defluebat autē gaira ex alto niuali monte quo altiorē nemo ex ducis Roderici comitibus aiebat se uidisse unqꝫ: neqꝫ aliter putandū est: si niuibus albescebat in ea regione quæ intra decimū gradū distat ab æquinoctiali linea. In gaire igitur fluminis ripa ad implēdos cados lintrē seruitoriā demittit. Dum haurire aquam inciperent e scapha: ecce regulum uestibus amictū gossampinis cū sociis palatinis uiginti: insuetum uisu. lena illi pendebat ab humeris cubito tenus: A cingulo vero demissa. uestis alia talaris fœmineū æmulabatur ornatū. Accedens Regulus amice uisus est monere nostros: ne inde aquā sumerent: quod noxia esset hominibus: ostendit qꝫ proxime labi fluuiū aliū aquæ salubrioris ductorē. Monstratū a Regulo fluuiū adeūt. fundum tentare nitētes tepestate ꝓhibentur: ebulientes etiā arenæ uadosum esse ibi mare indicabant. Coacti sunt igitur ad primū redire fluuium iaciēdis anchoris tutum. Struxit cacichus ille nr̄is ꝑinsidias adeuntibus. Attentos nanqꝫ cadis implendis: cū armatis more suo nostrorū iuditio septingentis licet nudis alias: Soli nanqꝫ regulus & palatini eius amiciūtur nostros perturbat. Lintrē raptat & in assulas cōfringit. Sagittis uno ictu oculi septē & quadraginta e nr̄is prius quā scutis se contegere quiuerint: transuerberauerūt: e quibus unus tantum euasit. Cæteri atrocitate ueneni periere illico. Neqꝫ enim remedia contra id ueneni gen⁹ adhuc intelligebāt: uti postea ab insularibus hispaniolæ didicerūt. Herbā nāqꝫ gignit hispaniola huius herbæ uirus extinguēs: modo propere succurratur. Seruati sunt & alii septē elapsi intra magnæ arboris corrosum uetustate sinum ad noctē usqꝫ ibi latitantes: Sed minime uitauerunt hostium manus. Noctu nanqꝫ illis relictis nauis discessit. De his nulla ulterior mentio habita est. Ita per multa huiusmodi discrimina: quæ: ne sim minuta recensen

marmor ꝓ montariū. Nomē dei

discordia inter vrabenses.

vaschus recusat de nicuesa. Succurrit egētib⁹ colmenares.

roderici colmenaris nauigatio.

gēs vestita

proditio incolaruꝫ et nostrorum strages.

do tuæ Sanctitati fastidiosus: prætereo. Vrabæ tandem sinū assecutus est. In orientali ci⁹ latere sterili iecit anchoras: vnde paucis aute diebus ad occidentale fortuuatius nr̄i transmigrauerant. Admiratus locorū silentiū ibi nanq; socios se reperturū putarat. Quid rei hoc sit non intelligit: uiuant ne: an locū mutauerint: ambigens. Salubre ad rem consiliū amplexus est. æneas ballistas & pulueraria quæcunq; torm̄eta nauibus gestabat globis & puluere farciri: flammasq; per cacumina rupiū accendi noctu iubet. Igne supposito uniuersa simul tormenta quatiunt. Tonitribus & mugitu horrendo sinus Vrabensis intremuit: licet millia passuum quattuor & uiginti distarent. Ea est enim sinus Vrabensis latitudo Exauditur tamen a sociis: & flammis aduentantiū sociorū. Dariennēses mutuis respondent flammis. Quare flammarū respondētiū ductu ad occidentale latus Colmenares traducit naues. ærūnosi dariennenses: qui iam uix aīam egestate lassam dentibus retinebāt: ob Ancisi prætoris naufragiū protētis in cœlum manib⁹: obortis præ læticia simul et mærore lachrymis: eo plausu: quem tanta necessitas expostulabat. Rodericū & socios ad se uenientes suscipiūt. Commeatibus & indumentis: erant enim pene nudi: habuīrde fruūtur Restat Beatissime pater: ut quid vrabensium dissidia de p̄rcipatu ducibus amissis pepererint: edisseramus.

Confundit colm̄eares sociis non repertis.

succuritur erumnosis

PVTATI CONTINENTIS LIBER TERTIVS.

RIMORES Vrabenses oēs: & qui consilio magis pollebant: accersenduʒ esse quoquomodo Nicuésam sicubi reperiatur: censent. Ab Anciso prætore renuēte aduentum Nicuésæ bergantinū quē ipse propria impensa construi fecerat: abripiūt: & contra ipsius Ancisi uolūtatē ac Vaschi núnnez gladiatoris iudicium statuunt vt Nicuesa quæratur ad inuidiā de principatu inter se tollendā. Colmenari ergo de quo supra mentionē fecimus: negociū dant ut nicuésam queritet per ea littora uti suspicabantur. errantē. Audierant nanq; deseruisse Baraguā telluris in fœcūdæ regionem. Dantq; in mādatis: ut repertum aduehat. Spem rei bene gerendæ illi præbeat: si ad tollendas inter eos coalescentes iam seditiones uenerit. Prouinciā summit Colmenares quia nicuésæ deuictus esset amicicia: nec se minus ut nicuésæ succurreret cum suis cōmeatibus q̄ vrabensibus: uenisse fateretur. Vnā igitur e suis nauibus quas aduexerat: & ablatum Anciso prætori bergantinū cum parte cōmeatuū: quos īportauerat: instruxit. Vniuersa circumuicina littora peragrās ædificantē turrim ad Marmor ꝓmontoriuʒ Nicuésam tandē reperit uiuentiū oīm infœlicissimum suprema macie confectū: squallore oblitum una cū sexaginta tantūmodo sociis ex septingentorū amplius numero superstitibus adeo ut nil minus illorū misereretur: q̄ si mortuos offendisset. Nicuésam amicum Colmenares recreat. lachrymis & blandis sermonibus solatur. Ampla spe melioris success⁹ & mutandæ fortunæ Nicuésam replet: . A bonis omnibus vrabensibus aduentū eius desiderari arguit: q̄ sperent eius autoritate sedatum iri discordias inter eos exortas. Colmenari amico Nicuésa gratias agit: quales tanta calamitas exigebat. Mare unā conscendunt Vrabam uersus ꝓficiscuntur. Veteri solēt homīes naturæ instituto ex lætis fortunæ success ib⁹ insolescere. Post lachrymas: post flet⁹. & uarios de infœlici fato suo cōquest⁹: post gratiarum actiones prouolutus ad pedes Roderici colmenaris seruatoris sui Nicuesa: fame iā domo expulsa: cœpit obloqui priusq̄ Vrabenses uiseret: de mutando rerū statu in vrabā deq; auro demendo cunctis: inquiens nequiuisse quenquam se aut fogéda collega suo inconsultis auro manū imponere. Hæc huiusmodi dicta ad vrabensium aures delata. Ancisi prætoris pro fogéda & vaschi núnnez partis aduersæ suscitatoris. animos in nicuésā cōcitarunt. Adeuntē reiiciunt: uelut alii referunt: posteaq; interrā descenderat cum sexaginta sociis: ut inde abiret minis etiam additis cœgerūt. Bonis omnibus id minime placuit: Sed populi tumultū ueriti quē vaschus núnnez excitabat: rē iniquā passi sunt. In bergantinum igitur: quē ipse miser aduexerat: cū septendecim tantū ex sexaginta superstitibus

nicuesaquæritur.

nicuesa erūnosus.

gratiarum actio

Notabile.

repertus nicuesa minatur vrabensibus.

Eiicitur nicuesa

trudũt. In calendis martiis anni Millesimi quĩgentesimi undecimi infœlix nicuesa mare conscendit iturus ad hispaniolã cõquestũ de vaschi nunnez temeritate: atq; illata ui p Ancisum prætorẽ in ipsũ. Hora infausta bergantinum cõscendit. nusq̃ apparuit ultra. Summersos omnes & bergantinũ ipsum arbitrantur. Id utcunq; feratur: nicuesa ex erũna præceps in ærumnã cadens uitam finiuit ærumnosius q̃ uixerit. Turpiter eiecto nicuesa: consumptisq; quos colmenares ĩportauerat cõmeatibus: fame rabidi uti e siluis lupi rapaces coguntur uiciniã perturbare. Duce vascho nunnez circiter centũ triginta uiri conueniũt Vaschus aciem suo more gladiatorio instruit. Folle tumidior præstites substitesq; sibi ac tergiductores ad libitum eligit. Comitem & collegã ducit secum Colmenarẽ. Exit raptustus a finitimis regulis quicquid fiet obuiũ. Regionẽ per id littus nomine Cóibaz: de qua mentionẽ alias fecimus: adit. Caretã eius regulũ: a quo nil unq̃ aduersi passi fuerant transeuntes: appellat. Imperiose truciq; uultu petit præberi aduenientibus cibaria. Careta regulus posse illis quicq̃ impartiri negat. Se transeuntibus christianis succurisse sæpe numero unde penu habeat exhaustũ: arguit. Ex dissidiis præterea & simultatibus: quas exercuit ab ineunte sua ætate cũ finitimo regulo: qui Poncha dicitur: laborare domũ suã rerum penuria. Nil horũ admittit vaschus gladiator Miserũ Caretam spoliato eius uico uinctum iubet duci ad Darienẽ cũ duabus uxoribus & filiis uniuersaq; familia apud Caretã regulum repererunt tres e sociis nicuesæ: qui nicuesa prætereũte ut beraguã quæreret: iudiciũ ex male factis timentes aufugerant e nauibus in anchoris stantibus. Classe uero abeunte carete regulo se crediderunt. Careta hos tractauit amicissime: agebatur iam mensis duodeuigesimus: ppterea & nudos reperere penitus: uti reliquos incolas: & saginatos uti capones manu fœminea domi depastos in obscuro. obsonia dapesq; regias fuisse sibi illo tempore incolarũ cibaria uisa sunt: quod sine mei tuiq;: sine cede nõ cedam cõtentione uixerint: quæ duo trahunt: cogunt & raptant homines: ut uiuẽdo minime uiuãt. Ad pristinas tamen curas redire elegerunt. Ex carete uico ad pñtem famẽ propulsandã: non autem ad necessitatem penitus tollendã cibaria detulerũt ad socios in dariene relictos. An post hæc an prius id acciderit: non aperte intelligo: Scio tamẽ post nicuesam eiectũ in ancisum prætorẽ occasiones fuisse per vaschum & factionarios eius quæsitas. Captus est ancisus & cõiectus in uincula: bonaq; illius fisco addicta: causa suscepta q a fogeda tantũ: quẽ iam uita functũ aiebant: non a rege litteras prætorias haberet: seq; ĩquit nolle cuiq̃ parcere: qui ab ipso Rege per propriũ diploma potestatẽ non hẽat. Bonorũ tamẽ rogatu flexit animum: & mitius egit bonus digladiator: stigmati pepercit. Ancisum solui iussit: qui liber nauim ipse libens conscendit: ut inde abiret ad hisponiolam. Priusq̃ uela daret: boni omnes ad eũ supplices iuerunt: vt e naui descenderet ab eo petunt: seq; daturos operam pollicentur: ut uascho recõciliato integra illi prætoria autoritas restituatur. Recusasse fertur ancisus: discessitq;. nec desunt: qui sub lingua ĩmurmurent: uoluisse deũ & cœlites in ancisum ista patrari in eiecti eius cõsilio nicuesæ uindictam. Vt cunq; sit nouarum terrarum uestigatores ruũt in præceps: & se ipsos conficiũt intestinis odiis: neq; inuigilant: ut par esset: tantæ rei inuẽto. Statuunt interea oẽs una sententia mittẽdos esse ad Hispaniolam ad almirantũ siue Archithalassum iuuenẽ Coloni primi repertoris hæredem filium ĩ hispaniola proregẽ: & ad reliquos insulæ gubernatores: a quibus nouæ terræ auxilia & leges recipiunt: qui significent de statu rerum: & quãta angustia laborent: quidue repererint: quid speretur si cõmmeatibus succurrant egentibus. Ad id uolẽte vascho nunnez eligitur e factionariis eius Valdiuia quidã nomine processu in Ancisum suo insultorio iure formato: additur & illi collega homo cantaber qdã zamudius. Vt valdiuia ex hispaniola redeat cum cõmeatibus expositis mandatis: & zamudius in hispaniã ad regem se conferat edicitur. Discedunt ambo una cum anciso aliter: quæ acciderint: regi q̃ ualdiuia uel zamudius relaturo. Et ancisus & zamudius me domi in Curia cõuenerunt. Quæ mecum egerint alibi dicentur. Dum in his uersantur miseri Dariennenses Caretã regulum coibẽ

Infeliciter periit nicuesa.

careta regulus spoliat & capitur.

tres pfugi saginati.

qd trahat pceps hũanũ genus.

capit ãcis9

Soluitur ancisus.

ãcisi discessus ex vraba.

valdiuia et zamudius vraben siũ nuncii

Careta soluitur.

sem soluunt statuto fœdere de bello gerendo nr̄is auxiliantibus contra poncham caréte finitimū hostem intra continentē regulum. Transituris Caréta pollicetur se necessaria p̄biturū: p̄ntemq; cū sua familia & armis futurū in bello. Sunt autem ipsorum arma non arcus: non sagittæ uenenatæ: uti habere īdigenas illos trans sinum orientales diximus. Cominus hi certant ut plurimū ensibus oblongis quos macanas ipsi appellant: ligneis tamen: quia ferrum non assequūtur: & præustis sudibus aut osseis cuspidibus missilibus etiam ad prælium utuntur. Sementibus ergo iactis q̄ maximas iacere potuerunt: itur ad Pońcham duce causasq; primas agente Caréta. Post aliquot a pacto fœdere menses: ut se rēdi meteńdiq; caretæ ruricolis copia daretur. Ponchæ regiam adoriuntur. aufugit poncha. Vicum & uniuersa diripiunt: bonis ponchæ famem ꝓpulsant. Sed minime sociis ob locorum distantiam illis bonis: licet multa repererint: succurrere potuerunt. Distabat nanq; regia ponchæ a Darieńe milia. p. centum amplius & humeris portanda erant: ad maxime distans littus: ubi nauigia: quibus aducti erāt ad caretæ uicū: relinquerāt. Auri libras aliquot repere cælatas in diuersa monilia. Redeunt ergo ad naues deleto pōcha: reges internos relicturi: Maritimos autem infestare constituunt. Est non longe a Cóiba in eadē ora regio cui nomē Comógra: regulusq; illius Comógrus. Hunc post ponchā deletum adeunt. Comógri regiam in aduersa montiū uicinorū radice sitā uberi duodecim leucarū planicie celebrē repererunt. Ad comógrū afinis & primari⁹ Caŕtæ palatin⁹ ex dissidio cum careta se receperat. Appellat hos lingua eorū Iurá. sese medium dedit Iurá Coibensis: & comogrū nr̄is conciliauit: quia nostris erat a trāsitu Nicuesæ notissim⁹: tres q; illos trāsfugas domi iurá hic habuisse ī honore toto eo tp̄e ferebatur. Pacato igitur nr̄i Comogri regiā adierūt quæ distabat ab darieńe leuas. 30. itinere puio: circuire nāq; mōtes medii cogunt euntes. Septem habere filios egregia forma iuuenes & adolescentes ex uariis uxoribus Comógrū comperere licet nudos. Atrium autē ex sublicibus trabibus inter se connexis roborosa miris modis structura constare aiunt: lapideis mœnibus nihilo minus ualida. Longitudinem dimensi passuū centum quinquaginta. Latitudinem uero pedū octoginta in uacuo dinumerarūt: laquearibus & pauimentis arte eximia laboratis. Penuariā uero cellā repere refertam dapibus patriis omnifariam. Vinariā autē doliis fictilibus & ligneis cupis munitā: hispano uel italo more: optimisq; uinis licet nō ex uuis repletam. Neq; enim uites habēt. At ex tribus illis radicum & granorū ad conficiendum panem generibus: quæ Iucca áges & mai's diximus in nr̄a decade appellari: & ex palmarum fructibus uina cōficiunt: uti germanos: Belgas: britannos: montanos etiā nr̄os hispanos puta vascones & astures: & in alpibus noricos sueuos & heluetios ex ordeo tritico q; & pomis alicam cōficere audiuimus. Alba nigra etiam uariorūq; saporum & mulsum plæraq; imitantia apud comogrū se potasse uina dictitant. Audi summe pontifex audi aliud monstrosum spectaculū. Huius reguli penetrale ingressi camerā reperiunt pēsilib⁹ repleta3 cadaueribus gossampinis funibus appēsis. Interrogati quid sibi uellet ea superstitio: Parentum esse & auorū atauorumq; comogri reguli ea cadauera inquiunt. De quibus seruandis maximā esse apud eos curam: & pro religione eam pietatem haberi recensent. Pro cuiusq; gradu indumenta cuiq; cadaueri imposita auro gemmisq; superintexta. Penates sic colebat antiquitas summe pontifex. Quo uero pacto cadauera illa cratib⁹ desiccent: ita ut sola restet cutis tanq̄ ossium retinaculum igne lento supposito: in decade descripsimus. Ex septem comogri filiis ætate grandior mira pollebat natiua sapiētia. Blandiendū esse hominibus iis uagis intellexit: dandāq; opera3 ne causas nanciscantur quibus in se domumq; suam uti in cæteros cōterminos sæuire queant. Ad uascū & colmenarē primarios: quattuor auri affabre laborati drachmarū millia: septuaginta etiam mācipia dono misit. Se nanq; inuicem capiūt: ac uendunt rerum usui uel appetitui suo consonarū permutatione: Pecunias quidem nesciunt. Aurum illud tantum dēq; alibi congestum una librabant in comogri uestibulo nostri: ut regio fisco quinta pars debita secerne

[Margin notes: itur in poncha regulū · adit comogrus · descriptio comogree domus. · more nr̄o vasa & vinū. ex palmarū fructib⁹ vina. · Comogri penates. · Comogri munera.]

retut. Est nanq; id ordinariū in iis regnis decretū: ut ex auro argentoue ac gemmis quæ storibus regiis assignetur quinta: Reliquum inter se ex composito diuidūt. Exortæ sunt ī auro diuidendo inter nostros rixæ. Aderat comógri filius prudens ille primarius: qui accedens librales lances pugno excussit rigido: & aurum quodcunq; inerat per uestibulum dispersit: iurgiis nostros insectando eleganter in hanc sententiā differuit. Quid hoc rei ē uiri christiani? adeo exiguā auri copiā tāti facitis quā præcipue uultis ex pulchre fabrefactis mōilib⁹ ī rudes uectes cōflare (Secū nāq; cōflatoria īstrumēta portabāt) Si auri est ūrā fames tāta ut illi⁹ causa tot quietas gētes pturbetis calamitates & incōmoda pferēdo p uniuersum e patriis regionibus extorres: regionē affluētem auro uobis ostendā: ex qua poteritis auri sitim istam explere. Sed maioribus uos oportet copiis rē aggredi. Vobis nāq; necesse est potentes reges: patriæ ditionis acerrimos deffensores: armorum ui debellare Præter cæteros sese uobis obiiciet tumanamá Rex: cuius regnum est auro reliquis fortunatius: a nobis distans soles tantū sex: A sole nanq; dies cōputant. Medios præterea montes Caribes genus hominū ferox humanarū carniū edax. sine legibus sine imperio uagū occupant. Oppressis nanq; montiū habitatoribus aurifodinarū: quæ scatent in iis montibus: cupiditate raptati proprias & ipi sedes deseruere. Eo enī auro quod ipi miserorum monticolarū lacertis effodiūt: in laboratas laminas & uarias imagines has & huiuscemodi alias effigiato: quicquid appetunt: assequūtur. Fabros nanq; & ipsi aurarios habēt: qui monilibus formandis inuigilant: Rude siquidem aurum nos non maioris facimus q̄ luteos globos: priusquam opificum dextra fabrefacti prodeant in fictile uas aliquod nobis gratum aut necessariū. Fictilia & ipsi habent nō inculte formata. Hæc nos ab illis nostrorum prouentuū puta mancipiorū in bello profligatis hostibus captorū: quæ coemūt edēda lodicūq; & supellectiliū ad domorū ornatum permutatione cōparamus. Esculēta quoq; illis nos præbemus: quibus ipsi carent: Quippe qui montes incolunt. Armis igitur est hoc montanū iter aperiendum. Hos montes (idicce digito montes australes mōstrabat) traiiciendo mare aliud e promontoriis despectare licebit: quod nauigiis uelificatur nihilo uestris minoribus: & carauellas insinuabat: licet & illi nudi agant more nostro: uelis tamen & remis utuntur. Ab aquarum e montibus diuortio latus illud uniuersum ad austrū spectans aurū gignit affluenter. hæc ille & una insinuabat escaria uasa cæteraq; utēsilia regem tumanamá cismontanū & transmontanos oēs ex auro habere formata: aiebatq; non minorē esse apud australes illos auri copiā: quā apud nos ferri. Ex qua nanq; materia nostri enses & reliqua tela cōficiant: intelligebat relatu nostrorum. Duces nostri Iuuenis nudiorationem admirati: interpretes enim habebant tres illos saginatos: qui sesquiannum inter caretæ familiares uersati fuerant: animos ad eius dicta erexerūt: & auri e lancibus libralibus discussi temeritatem in facetias & urbanitatem conuerterunt: cōmendantq; illius & facta & exposita. Sed quibus argumentis innixus ista ferat amice interrogant: quidue faciendum censeat: si plures copiæ uenerint. Ad hæc iuuenis comógreus idiomate patrio in se parump receptus: uti orator qui se ad aliquid graue diserendū accingit: & corpus ad motus persuasioni necessarios disponit: in hanc repetiit sententiam. Attendite uiri christiani: licet nos homines nudos auri cupiditas haud quaq; exagitet: ambitione tamen: imperii causa nos bellis inuicem cōficimus: & uicinis præcellere nostris cupimus Hinc pullulant inter nos diffidia: hic nostra pernicies. Bella gessere maiores nostri: gessit & genitor comógrus cum finitimis regibus: in quibus & uicimus & uicti fuimus: Sicuti ex stratis hostibus apud nos mancipia cernitis: ex quibus septuaginta uobis dono dedi: haud secus nobis profligatis e nostris hostes captiuos duxerunt aliquādo. Bellorū nanq; uices hæ sunt. Ex familiaribus nostris: qui apud eos mācipiū egerunt: ecce unū qui apud transmontanū regulū & eius regionis transmontanæ quæ magis auro scatet: dominum longo tempore uictus sub seruili ferula uitam duxit infœlicem. Ab hoc & innumeris aliis huiuscemodi; A liberis etiā hominibus ab illis ad nos & e conuerso amice traiicientib⁹

redarguit nr̄os comogri filius. pulchra comogri filii oratio.

Rex tūanama diues auro.

quid inuicē pmutēt.

Alia utilis ōro comogrei iuuēis

hæc nobis ab immortali memoria propriis facultatibus notiora sunt. Atamē quo certius uobis ista referri sciatis: ne falli suspicemini: me duce uincto resteq; parato ad supplicium rem aggredimini: ut me ex arbore uicina suspendatis si differre a meis dictis uel puncto intellexeritis. Accite igitur accite mille christianos ad bella paratos: quorū robore possimus una cum comogri genitoris mei nostro more bellatoribus hostiū uires confringere. Id uobis auri copiam optatam præbebit. Nos autem in ducatus & auxilii præmiū ab hostiū nostrorum iniuriis & formidine perpetua: qua cōcepta male pacati uiuimus: liberabitis. His dictis prudēs iuuenis comógreus conticuit. nostri uero saliuā deglutire mercurialem ampla spe auri iterato cœperunt.

consiliū comogrei iuuenis

PVTATI CONTINENTIS LIBER QVARTVS

PAVCOS inde dies ibi commorati Comógro sub nomine caroli ob hispaniarum principem baptizato cum eius familia redeunt ad Socios Dariennenses relicta comógro spe de militibus a filio petitis: quibus tuto queant ad australe pelagus montes superare: victū quem habitādum elegerunt ingressi: rediisse Valdiuiā post semestre a suo discessu intellexerunt. Sed cum parua cōmeatuū copia quia paruum aduexerat nauigiū. Spe tamen ampla de mittendis prope diem & cōmeatuum & recentiū uirorū auxiliis. Almirantus prorex & reliqui hispaniolæ gubernatores se nullam habuisse hactenus curā de Dariennēsibus fatentur q: Ancisum prætorem cū sua naui onusta incolumen fuisse appulsum arbitrarentur. bono sint animo in posterum hortātur. se nulla in re defuturos: Ad presēs nullam habere nauim qua plura valdiuiæ queant præbere de necessariis īquiūt neq; erat carauella quaz ipse aduexerat capatior. Erat nāq; licet nomine carauella ob formam exiguū tamen nauigiū. Quare ad presentem tantum necessitatem parumper moderandam non ad egestatem tollēdā commeatus attulit valdiuia. Post paucos igitur dies a valdiuiæ regressu iisdem angebantur angustiis: præsertim quia ueniens ex altis montibus turbo cū fulguribus & tonitruis horrendis mense nouembri tantum aquarū attulit alluuiem: ut segetes omnes quas in solo bene fortunato septembri mense: priusq; ad comógrū regulum proficiscerētur: satas reliquerant: abstulerit partim: partim suffocauerit. Erant sementes illæ paniceæ quod grani genus hispaniola maisum vrabahóbam appellat: quas diximus quotannis ter maturescere quia regiones illæ horrore hyemali minime grauantur ob uiciniam ad æquinoctialem lineam. Ex hobba siue maiso panem esse triticeo regiones illas incolētibus salubriorē: q: facilius cōcoquatur: consonat physicæ rationi. Deficiente nāq; frigore ab extremis ad præcordia calores minime pelluntur. Frustrati ergo spe suarum segetum: & uicinis regulis iam & cōmeatibus & auro expilatis: quærere cibum a distantibus coguntur: & una significare gubernatoribus hispaniolæ quāta egestate urgeantur: quæue apud comogrū de Anstrali plaga intellexerint: quo sit regi cura de mittendis mille illis armatis: quorū dextra si pacato nequiuerint: periuos liceat facere montes utrunq; mare intersecantes. Mittitur cum mandatis idem valdiuia: cui præbendas quæstoribus regiis in hispaniola sedem habentibus: octunciales tercentum libras ex quinta Regio fisco debita crediderunt. Eam libram hispanus Marchum appellat: quam quinquaginta nummi aurei castellani nuncupati cōplent. Castellani pondus pesum dicunt. Quindecim ergo millium castellanorū summā dicimus eam fuisse. Est uero castellanus nummus paulo minus triente Ducatū aureū superans prouinciæ pecularis moneta: quæ nullibi præterq; in castella cuditur. Constat ex ea summa libras mille quingentas octunciales a regulis assecutos fuisse. Quod uniuersū in diuersa conflatū uel diductum monilia puta torques collis: armillas brachiis: & bullas pectoribus imponendas: laminulas etiam auribus & naribus affigendas repererant. Mare igitur valdiuia cōscendit ea carauellula: qua uenerat: redieratq; alias: tertio idus Ianua

comeat⁹ sꝫ pauci.

factura turbinis.

ter serit panis vno āno

Ex regia quintatercētū auri libre octūcia les mittuntur. quid sit aureus castellanus.

rii anni iam millesimi undecimi ab aduentu domini: cum mandatis ad uaschi nunnez ar bitriuz: & ea quã rettulimus auri summa regiis præbenda quæstoribus: & ex amicis portanda in hispaniam ad affines & cognatos: quam quisq; optauisset. Quid ualdiuiæ inter nauigandum acciderit suo loco dicemus: ad permanentes in vraba redeamus. Hi dimisso ualdiuia: rabida fame stimulati statuunt eius sinus intima uestigare per diuersa. Est ab ostio sinus eiusdem extremus angulus distans millia circiter octoginta. Angulum illũ appellarunt hispani culatam. Angulum præhendit uaschus ipse cum centum hominib9 uectis per sinũ uno Bergantino & monoxylis prouincialibus quibusdam: quas diximus canoas ab insularibus hispaniolis appellari: ab urabensibus uru. In sinum ex angulo fluui9 cadit: ab oriente labens dariene decuplo maior. Aduerso fluuio millia .p. triginta: aiũt nã q; ipsi lequas nouem amplius sed in dextram conuersi ad meridiem incolarum pagos offendunt: quorum regulus dabaiba nuncupatur: uti cacichum hispaniola ii chebi ultima acuta appellant. Ad dabaibam se recepisse cemacchũ dariensis regulum a nostris in prælio profligatũ intellexarunt. Aufugit dabaiba. Putatur a cemaccho monitus ne nostrorũ impetum operiretur. Deserta omnia reliquit. Arcuum tamen & sagittarum aceruos: supellectilia etiam & retia: piscatoriasq; scaphas plures repererunt. Lacunosa nanq; palustriaq; loca illa neq; iaciendis sementibus aut arborum plantationi apta esse cognouerunt. Propterea exiguam eorum: quæ affectabant: cibariorum scilicet copiam consecuti sunt: quia piscium permutatione a finitimis panem ad propriam tãtum indigentiam ii piscatores comparant: auri autem cœlati millia castellanoruz septem ex desertis domibus habuerũt E monoxylis quædam: ex arcubus centum: ex sagittis fasces aliquot: ex suppellectilibus cuncta. De prouincialibus uru id est lintribus duas abduxerunt. Ex eius fluminis paludibus uespertiliones inquiunt prodire noctu turturibus non minores morsu lœthali nostros infestãtes. Id aliqui ex iis qui morsus experti sunt testantur. Ancisus prætor electus ĩterroganti mihi de uespertilionum uenenato morsu rettulit se fuisse inter dormiendum a uespertilione demorsum in talo pedis æstate ob calorem detecti: nec magis nocuisse: q̃ si alterius animalis non uenenosi dentibus læsus fuisset. Dicunt alii uenenosum esse morsum: sed aqua marina illico lotum curari. Rettulit etiam Ancisus mederi aqua marina: & igneis cauteriis simul uulnerato ab incolis uenenata sagitta: seq; id in regione caribana ubi plures ex suis percussi fuerunt: experimento cõperisse. Ex angulo igitur sinuali urabæ redeunt parum contenti: quandoquidem non onusti cibariis. Redeuntibus illis exorta est in uasto illo sinu tanta tempestas: ut supellectilia omnia: quæ a miseris piscatoribus afferebant: proiicere in pelagus fuerint coacti. Ex uru etiam id est lintribus quasdam una cum hominibus absorpsit mare. Eodem uero tempore quo Vaschus nunnez tentare sinus angulum ad meridiem constituit: ex composito rodericus colmenares cum uiris sexaginta per alterius gurgitis alueuz ab oriente ad montana carpit iter. Is ab ostio fluminis ad millia .p. circiter quadraginta: inquiũt nãq; lequas duodecim: pagos offendit in ripa fluminis sitos: quorum chebi id est regulus Turui appellabatur. Apud hunc regulum adhuc morabatur colmenares: quando Vaschus nunnez post reditum ad darienem: aduerso & ipse flumine colmenarem adiit. Inde refecta iam eius turui cibariis sociorum caterua statuunt una conscendere. Ad milliaria totidem ab illis quadraginta insulam complectitur fluuius piscatorum patriam. Eam: quia natiuas ibi arbores offenderint cassiam fistulam gignentes; cannafistulam appellarunt. Vicinos in ea sexaginta repererunt gregatim casas decem habitantes. A dextro insulæ latere labitur alter fluuius: & ipse prouincialibus lintribus et Bergantinis sustinendis aptus. Riuum nigrum fluuium appellarunt. Ab ostio fluminis eius ad millia passuum quindecim sparsim reperere uicum domorum quingentarum ædificatum: cuius chebin id est regulum abena

de ãgulisi n9 vrabẽsis

dabaiba regulus.

quid repererint i abaibe regia.

magni uespertiliones

fera tempestas.

canna fistula.

Riu9 niger.

abenamachei. machéi uocari aiunt. Domos deseruere omnes ubi primum nostros aduentare senserunt Sed cum fugientes insequerentur: mutato consilio reuertũtur: & irruerunt in nostros atrocibus animis: ut qui e propriis laribus pellebantur. Ensibus ligneis: sudibus etiam præustis & hastis teretibus oblongis non autem sagittis nostros impetunt. occidentales nanq sinui haud quaq arcubus bella gerunt facile profligati miseri nudi sunt nostrorum telis Dum eos insequerentur nostri regulum abenamachéi & primarios quosdam capiunt Capto regulo pedes unus: qui uulneratus ab eo fuerat: lacertum abscidit uno ictu gladii Ducibus tamen inuitis. Erat ibi christianorum numerus circiter centum quinquaginta. horum dimidiã partem ibi duces reliquerunt: ipsi uero cũ cæteris aduerso iterũ flumine tendunt lintribus patriis nouem quas diximus appellari uru. A riuo nigro & insula canna fistula millia passuum septuaginta: relictis a dextra læuaq pluribus in id maius cadentibus fluminibus: unum capiunt duce incola nudo ducendarum per ea flumina nauium magistro: in cuius ripa ostio ipsius proxima Abibeiba regulus incolis imperabat. loca esse palustria cognouerunt. Propterea primarium abibeibæ reguli atrium in arbore summa ædificatum erat. nouum & insuetum habitandi genus: sed adeo proceras arbores terra illa nutrit: ut inter earum ramos ædificare domos liceat indigenis uti de aliis apud uarios legimus autores qui æstuante oceano confugium habebant ad altas arbores: quum refluente piscibus uescerentur relictis trabibus inter ramos distentis & connexis inuicẽ: congeriem struunt contra omnem uentorum uim tutam. Putant nostri ob fluuiorum alluuies: quæ ibi crebræ sunt: arboreas domos ĩcolas habere. Est arborum illarum altitudo tanta q nulla uirilis lacerti uis sit: quæ domum ædificatam iactu lapidis attingere sufficiat. Nec miror quidez: si plinio & autoribus aliis crediderimus de arboribus indicis: quas adeo proceras esse tradunt ob soli ubertatem & aquarum abundantiã: ut sagitta nequeãt superari. Neq enim eius terræ campi omnium iudicio cedunt ubertate aut aquaruz abũdantia ulli telluri: quam sol ambiat. Ex illis arboribus plerasq dimensi brachiorum ambitu uiri septem interdum octo stantes uix complexi sunt. In solo tamen cellas habent uinarias eo uino: de quo supra diximus: refertas. quia licet uentorum furor minime potis sit domos illas diruere: aut confringere ramos. Conuoluitur tamen q̃uis integra: quacũq flatus trahat: unde uina perturbarentur eo motu. Reliqua secum habent in arboribus. Vina per gradus constructos arbori inhærentes famuli ad regulum & primarios prandẽtes aut cœnantes recentia supportant non tardiore gressu: ac pede plano nostri pueri nobis ex abaco mensæ uicino ministrant. Abibeibæ arborem nostri adeunt. colloquia ineũt petunt nostri ut descendat dato pacis signo. negat abibéiba: ut se uiuere sua sorte sinant orat. Se post blandicias diruturos arborem a radice: uel igne supposito crematuros: nisi cum omni familia descendat: nostri minantur. Renuente iterum abibéiba securibus impactis arborem quatere incipiunt. Visis ex arbore salientibus assulis ex sectione: mutauit abibéiba consilium. descendit: sed ipse tantum cum filiis duobus. agunt de pace: deq auro colligendo. Se aurum non habere inquit abibeiba: quod auro non indigeat: & se de auro nunq fuisse sollicitum dicit. Instantibus inquit abibeiba: si tanta est auri uestra cupiditas: aurum in uicinis montibus quæritabo: & repertum ad uos feram: gignitur nãq i pximis montibus aurum. Diem statuit quo rediturus esset. nec statuto die: nec post statutũ regressus est abibeiba. Discedunt ergo inde bene saturi dapibus & uino abibeibæ: sed minime auro diuites: uti putauerant. Ab abibeiba tamen & dicionariis eius ac filiis de aurifodinis & caribibus siue canibalibus humana carne uesci solitis: de quibus alias latius: illa eadem accepere: quæ apud comogrum regulũ audiuerant. Ad millia. p. iterum triginta circiter ascendentes in canibalium tuguria: sed uacua penitus cuncta inciderunt. Cuz nãq sentirent nostros uiciniam perambulare: se fortunasq suas humeris ad montana in tutum receperant.

Marginal notes: abibeiba regulus. Domus in arboribus. puerorũ celeritas. abibeibe oratio.

CREDITI CONTINENTIS. LIBER QVINTVS.

NTEREA DVM PERFLVVIORVM RIPAS ISTA GERuntur ex iis quos uaschus & colmenares in riuo nigro Abenamache'i reguli dicione reliquerant ad terræ custodiam: Decurio quidā noīe ráia siue fame cōpulsus: siue qđ fatalis esset ei ille dies cum sociis nouem uiciniam fuit ausus uestigare. Pagum finitimum reguli nomine abrá'ibe adiuit. Ra'iam ipsum & duos e sociis abráibes trucidauit: cæteri aufugerunt. Post paucos inde dies affinis & uicini abenamache'i domo expulsi cui brachium ut malum malo adderetur: abscidisse peditē in riuo nigro diximus: Abraibæ misertus profugus nāq; ad Abra'ibē abenamache'ius cōcesserat: abibe'ibā arboreum habitatorem conuenit: qui & ipse domo extorris nostrorum congressum uitans per deuia montium & siluarum errabat Abibe'ibam compellat Abráibes in hunc sensum. Quid rei hoc est Abibe'iba infœlix? Quæ gens hæc? proh miseros? quæ nos tranquilla pace fruentes exagitat? Quousq; tandem patiemur horum sæuiciam? nonne satius est emori: quam ea ferre: quæ tu: quæ Abenamache'ius affinis noster: quæ cémacchus: quæ Care'ta: quæ po'ncha: & reliqui nostri ordinis principes ab his passi sunt? Vxores filiosq;: etiam dicionarios captiuos duci: & fortunas omnes in prædam trahi ante oculos? me nondum attigerunt: sed exemplo aliorum nō longe abesse meā perniciē æquū est credere. Vires igitur nostras & fortunā experiamur in eos: qui abenamacheium domo expulerunt & male tractarunt. irruamus. iis trucidatis forte reliqui nos adoriri ultra uerebuntur. & si tentauerint: hos habebimus ex eorū acie detractos. Quidquid euenerit æquanimius tolerandum erit. His & huiuscemodi auditis abibe'iba in abráibes sententiam it pedibus. Diem ad rem gerendam statuunt: sed eis minime successit ad uotum. Ex iis nanq; quos diximus ad caniba'les usq; ascendisse: redierant ad riuum nigrum forte fortuna ea nocte: quæ diem insidiarum præcesserat: uiri triginta missi in auxilium relictoru3: si qua uis ingrueret de qua suspicabantur. ecce ubi primum eluxit: reguli cum dicionariis armatis more suo quingentis pagum sublato ingenti clamore impetunt: de recentibus: qui ea nocte uenerant: inscii. Nostri scutati ad eos pdeunt. Sagittis primo percutiunt: dehinc hastis: & cominus ensibus strictis irruūt in aduersos. Gens nuda plures inspectans hostes q̄ sibi persuaserat: facile profligatur: trucidaturq; maiori ex parte ueluti grex incompositus. Reguli euaserunt. captiuos ad Dariennē mittunt: quoscunq; uiuos assecuti sunt. Horum opera utuntur ad agros sementesq; colendas. His actis & pacata ea prouincia redeunt secundo flumine ad darienem: relictis ibi triginta uiris in prouinciæ custodiam duce furtado quodam decurione: licet decurioni more romano nō sint addicti præcise quindecī milites quos regat: centurioniq; cētū uiginti octo. Centuriones tamen ultro citroq; centenarium numerum: & ultro citro quindenu3 decurionem est consilium appellare. Nec enim hos seruant ordines hispani examusim: cogimurq; nomina rebus & magistratibus dare. Is ergo furtat9 decurio e riuo nigro cui præerat: uiginti e suis sociis & unam fœminam cum captiuis quattuor & uiginti una tantum ingenti lintre prouinciali demittebat secundo flumine ad uaschum præfectum & socios. Ecce illos ex transuerso quattuor uru' idest monoxyla impetunt. prosternunt. neq; enim parati descendebant per fluminis alueū: quia nil tale suspicabātur. Lintrē nostrorū inuertūt. trucidāt quos assequi possunt. Cæteri obruūtur duob9 exceptis: q ligna q̄dā cōplexi ad socios usq; ab hostiū furore lignorū fascib9: qui p alueum defluebāt: inuoluti de-

abraibes regulus.

raia decurio pimit.

colloquium regulorum de nostris interficiēdis

casus seruauit nostros

de centuria et de curia.

Incolarum in nostros impetus.

ceptis hostibus euaserunt. Ab his duobus seruatis moniti quid rei hoc sit scrutari omni studio incipiunt. Solliciti de seipsis meditantes ꝙ sociorum in riuo nigro discrimen: nisi sors recentes illos triginta demissos nocte insidias præcedente ad uicum appulisset. Cōcilia frequentant. in re tam dubia musitantes quid consilii capiant haud quaꝙ occurrit. Sagaci tandem indagine uestigando intellexerunt regulos quinꝙ: puta Abibeibam palustris arboris incolam: Cemacchum uico: quem nostri habitant spoliatum: Abraibem & abenamacheium affines riui nigri accolas & Dabaibam piscatorum anguli sinualis: quē diximus culatam appellari dominum detrucidandis statuto die christianis conuenisse: & quippe cessisset: nisi uetuissent superi. Miraculo ascribitur & quidem nō iniuria: si pie librauerim⁹ quonam pacto sors regulorum cōsilium patefecerit. Auditu dignum est: propterea rem breuibus pandam ordine suo. Vaschus ille nunnez: qui magis ui quam suffragiis principatum in dariennenses usurpauerat egregius digladiator: iter multas quas rapuerat: fœminas prouinciales: unam præter cæteras habebat forma eximia. Ad eam ibat acredibat frequens germanus eius: qui cemaccho regulo familiaris erat palatinus: domo & ipse priuatus patria sororis amore stimulatus interloquendum hæc uerba protulit. Dilecta mihi soror dilecta ausculta meis dictis: & celato: quæ referam: si tibi mihiꝙ uniuerso etiam generi nostro bene consultum iri desideras. Est horum hominum qui nos auitis laribus propellunt: insolentia tanta: ut nullo pacto eos ferre ultra constituant terræ pricipes. Ducibus quinꝙ regulis: regulos ordine suo nominatim enumerauit: ad rem gerendam centum esse uru paratas: mari terraꝙ multitudo armatorum ad quinꝙ millia cogetur. Ad exercitum nutriendum commeatus in uico tichiri coaceruantur. Diuisisse etiam regulos inter se ex composito nostrorum & capita & facultates enarrat sorori bon⁹ frater. Propterea monet ut statuto die in tutum se recipiat: occasionē nacta aliquam ne in cōfuso trucidetur. Nescit nanꝙ uictor miles occurrenti cuiꝙ ignoscere: & diem cædi adiectum puellæ sorori patefacit. Puella uero quia ferrum est: quod fœminæ obseruāt magis quam catonianam grauitatem: siue ꝙ uaschum amaret: siue ꝙ uereretur parentuȝ & propinquorum omnium & uniuersæ uiciniæ oblita: regulorum etiam quibus gladium iugulo tenus imposuit: uascho rem omnem aperuit. nil eorum prætermisit: quæ imprudēs germanus differuerat. Re intellecta datur opera per fuluiam ut frater reuertatur. Accitus a sorore illico regressus est. Capitur. fateri cogitur. Cemacchum Regulum herum suum quattuor illas uru ad nostrorum perniciem misisse cemachiꝙ consilio paratas esse insidias aperte fatetur. Struxisse etiam cemacchum particulatim interitum ipsi uascho: dato in mandatis quadraginta dicionariis suis: quos in amiciciæ pignus ad uaschum miserat ad colendum uaschi agros serendos more patriæ ut marris interficerent. Solebat uasch⁹ adire fossores: uti moris est bonorum æconomorum quo animum præberet ad laborem ferendum. Dicionarii tamen heri reguli mandatum exequi haud quaꝙ ausi sunt: quia nunꝙ pedes aut inermis ad eos profectus esset uaschus. Equam nanꝙ habebat: qua uisebat agricolas: & lanceam dextra gestabat semper suo patrio more. Quare frustratus particulari consilio cemacchus hoc ultimum aggressus est sibi uniuersis ꝙ finitimis perniciosum. Coniuratione nanꝙ patefacta uaschus ipse septuaginta uocat uiros: se sequantur edicit. Quo tendat: quid ue statuerat nemini palam facit. Ad cemachum primo tendit: ꝙ agebat abipsis millia. p. decem. Sed esse apud dabaibam palustrem culatæ regulum profugum intellexit. Sacchum eius idest primarium affinem palatinum: sic enim primarios appellant: uti regulos chebbi cum cæteris familiaribus præhendit. captiuos ducit. Aliquot ibi tam mares ꝙ fœminas reperit. Eadem hora qua ipse Cemacchum quæsiturus pedem e terra mouit: Rodericus colmenares aqua aduerso flumine cum uni quattuor & uiris sexagīta duce puellæ fratre tetendit. Vicū adoritur Tichiri appellatū: in quo dixim⁹ cogi cōmeatus ad alendū exercitū. Vicū occupat. Quicquid ibi coaceruatū erat: puta uini diuersorum colorū: uti apud comógrū diximus: & ex omni genere panis reliquorūꝙ

Marginal notes: perturbatio nostrorum ob casū trucem. — cōuētus regulorū de nostris trucidandis. — oro patefactoris cōiurationis. — bellicus regulorū apparatus. — p feminam detegit cōiuratio. — quid pⁿ deatur īte lecta cōiuratione. — cōiuratorū copia capit — Tichiri locus rapit predam.

edulium prouincialium:in suam potestatem reducit. Saccum tirichēsem: cuius ueluti per prætorem exercitus res patranda erat:una & quattuor primarios præhendit. Imparatos nanq; reperit. Suspensum ab arbore: quam ipse coluerat: sacchum sagittis configi ante oculos incolarum: & primarios patibulis colligari iussit Colmenares ad aliorum exemplum. Hac pœna coniuratis illata formidine tanta repleuit prouinciam uniuersam: q̄ nullus est iam: qui audeat erigere uel digitum contra torrentem nostrorum iram. Pacato iā uiuunt. Subdunt colla libentes cæteri reguli: neq; ultra sæuitum est in reliquos. Ex hostium horreis & cellis uinariis refertis in Tirichensi uico geniales egerunt dies aliquot.

præfect⁹ exercit⁹ regulorū p̄imit.

CREDITI CONTINENTIS·LIBER SEXTVS.

POST HAEC VOCATIS IN CONCIONEM SOCIIS omnium suffragiis sancitum est: ut procurator aliquis ad hispaniolam unde ius & auxilia expectant: deinde in hispaniam ad regem mittendus deligatur: qui seriem rerum omniū almiranto & gubernatoribus regi deinde proponat: nitaturq; regi persuadere de mittendis mille hominibus illis: quos iuuenis comogreus ad traiiciendos montes australem plagam ab eis dirimētes opus esse dixerat. Ambiuit sibi Vaschus nunnez procuratorium id munus: sed minime sociorum suffragiis id assequi potuit: neq; factionarii eius assensi sunt: ut inde discederet: cum quia se desertos arbitrarentur: tū etiam quia immurmurabant omnes Vaschum si semel inde euaderet: ad eam calamitatum combustionem nunq̄ rediturum exemplo ualdiuiæ ac zamudii quos a mense Ianuario miserant: putabātq; deliberato nonluisse reuerti Sed aliter: uti suo loco dicemus: res se habebat: nam perierant. Scrutiniis igitur uariis inter se diu contendunt. Deligunt tandem Ioannem quēdam Quicédum uirū grauem & maturum ætate fisci regii quæstorem in illis terris. In hoc quicédo fidem habebant summam de re bene gerenda. De reditu etiam quia uxorem ad eas regiones secū duxerat: quam in pignus sui regressus in sociorum potestate relinquebat. Quicédo electo de collega illi præbendo diuersæ surgunt sententiæ. Maximo esse discrimini inquiūt aliqui rem tantam locare in unius uiri manibus: non q̄ quicedo diffidant: sed quia sit uita hominum fragilis ipsis præcipue iam æquinoctiali uicinæ temperiei assuetis: si cogantur ad septentrionem reuerti ad uarias aeris & ciborum mutationes. Dandum ergo esse collegam quicédo censent: ut uno deficiente: quod facile potest accidere: supersit alter: ut q̄ duorum relatui si ambo euaserint: firmior a rege fides adhibeatur. In diuersa studia rē distendunt. Sors tandem in Rodericum colmenárem: de quo sæpe mentionem fecimus: cecidit: quia polleret rerum experientia. Percurrerat nanq; ab adolescentia ac iuuentute mari ac terris europam uniuersam: & rerum in italia gestarum in gallos fuerat particeps Non infirmior tamen illis causa uisa est: qua sperare deberent colmenarem si uiueret rediturum: q̄ in dariene maxima sibi prædia comparasset: maximasq; sementes iactas relinqueret: quibus uendendis sicco pede speraret se aurum promercale a sociis consecutu rum. Reliquit igitur curam rerum suarum contubernali cuidam suo matritensi municipali alfonso mei hospitis filio unico nunnez nomine: qui iuris dicendi prætor erat. & fere sociorum suffragiis fuerat procurator electus pro contubernali colmenare: perfectumq; fuisset: nisi sponsam nunnez ipsum habere matriti e sociis unus patefecisset. Veriti nanq; sunt ne sponsæ lachrymis deuinceretur: & abiret non rediturus. Colmenare igitur libero uiro electo quicedi collega: bergantinū ambo: neq; enī grandius iā ullū nauigium

ad regē nūcii deligūt

alfōsus nūnez.

quicedus & colmēares nūcii ad regem.

habebant: ingrediuntur quarto calendas nouembris anni Duodecimi supra quingen-
tesimum & millesimum a nostra redemptione. Ex itinere uariis agitati tempestatibus:
ui uentorum proiecti sunt ad occidentale littus eius uastæ insulæ diu creditæ continen-
tis: quam in prima decade Cubã diximus appellari. Egestate iam summa premebantur
trimestris ob diuturnitatem temporis. Agebatur nanqꝫ tertius iam mensis a discessu a sociis. terraꝫ
error in mari captare coguntur: ut si qua reperiant: ab indigenis auxilium experiantur. Forte ad eam
eius insulæ oram appulsi sunt: in qua & ualdiuia tempestatibus quassatus terram capta-
uerat. Proh miseri? Expectate darienenses ualdiuiam: ut uestris ærumnis mederetur: mis
sum: expectate. Appulsum cubenses incolæ cum sociis omnibus ad unum trucidarunt: &
discerptam in littore carauellam qua uehebantur reliquerunt. Super repertas quasdam
carauellæ tabulas arena semiobrutas ualdiuiam & socios deplorarunt. Cadauer nullum
offenderunt: putant uel in mare proiecta: uel canibállibus edenda præbuisse recentia. Eas
valdiuie et nanqꝫ regiones canibales sæpe incursitant edendorum hominum causa. Ab insularibus
sociorũ iter duobus: quos deprehenderunt: ualdiuiam intellexerunt perniciem: auri etiam cupidita-
nicies a cu te: quod habere ualdiuiam incolæ ab loquace e sociis uno cognouerant: pellectos depatrã
bensibus. do tanto scelere cogitasse suos conterraneos duo illi professi sunt: aureis nanqꝫ & isti mo
nilibus oblectantur. Truculenta sorte perculsi quia præcipue frustra sociorum ultioni in-
tendissent: aufugere crudeles terras & auaram nudorum hominum sæuiciam constitu-
unt. Iter ergo suum mœsti ob casum sociorum penuria rerum laborantes prosequũtur.
Priusqꝫ cubæ latus illud meridionale superarent: mille illis aduersi casus acciderunt: & fo-
fogede na gedam intellexerunt appulsum: & ipsum per ea littora infœlicissimam transegisse uita-
uigatio & i tempestatibus quassatum aiunt: per mille amfractus ærumnarum mille genera fuisse per
teritus. pessum: de hinc pene solum sociis amissis uel fame anhelantibus in diuersa relictis uix ui
uum ad hispaniolam deuectum: ueneniqꝫ tandem atrocitate ex illo uulnere: quo percus-
sum diximus ab incola urabensi proiecisse animam. Ancisus uero prætor eiectus secun-
diore fortuna terras easdem peragrauit. Se optatos uentos inter ea littora offendisse mihi
assensus est in curia: & ab incolis cubæ se fuisse benigne susceptum iactitauit: sed in Caci-
chi cuiusdam præcipue dominatu cui nomen est commendatori. Is cum baptizari a tran
seuntibus christianis peteret: quo nomine hispaniolæ uicinæ insulæ gubernator appel-
laretur interrogans: commendatorem nominari audiuit. Erat enim eo tempore quo is
uoluit baptizari gubernator quidam egregius uir ordinis equestris militiæ calatrauæ:
Cuius institutionis equites commendatores appellantur. Optauit propterea cacichus
ille id est regulus appellari commendator. Commendator igitur iste insularis Ancisum
de cõmẽda ad se appulsum benigne suscepit hospitio: & oppleuit necessariis ad uictum: sed quid de
tore cubẽsi religione sanctimoniaqꝫ ibi ancisus seruari didicerit ab incolis: tu sanctissime pater: cu-
regulo. ius dextra religionem sanctimoniamqꝫ induimus accipito. Nautam ignotum male se ha
bentem per cubensia littora facientes iter e nostris quidam reliquerant apud commẽda
torem regulum. Nauta in honore habitus a regulo & eius dicionariis ualetudine recupe
rata commendatoris præfecturam in bellis gerendis sæpe exercuit: mutuis nanqꝫ sese in
uicem conficiunt præliis: & uictor euasit semper. Is licet litterarum ignarus bono animo
uir: Beatam uirginem deiparam pientissime colebat: & secum perpetuo consutum in pe
ctore uirginis ipsius in charta pulchre depictum gestabat simulachrum. eam pietatem ui
ctoriam sibi semper peperisse commendatori significauit: atqꝫ una commendatori per-
suasit abiiciendos esse cemes omnes: quos ipsi colerent: quia nocturnos lemures anima-
rum nostrarum uoratores infensissimos referrent: beatam qꝫ uirginem deiparam patro-
nam sumerent: si fœlici ductu res suas oẽs bello & pace iri gubernatũ optarent. Defuturã
nullo tpe uirginẽ deiparã: si corde pio numẽ eiꝰ inuocauerint: facile nudis gẽtibus nauta
persuasit. Virginis ergo simulachrũ regulo rogãte dono dedit: cui & ædem & altare dica
uit: cemibus quos auitos colebãt posthabitis. De cemibꝰ pater beatissime ex gossampino

ad nocturnorum lemurum: quos familiariter passim uident & alloquuntur similitudinẽ contextos: & eodem gossampino in miram duriciem interius constipatos: in decimo nostræ decadis libello latissime. Ex nautæ instituto sole uergente ad occasum commendator ille regulus & uniuersi eius dicionarii utriusq; sexus domum mariæ uirgini dicatam adeunt cotidie. Ingressi flexis genibus capite reuerenter obstipo & manibus iunctis simulachrum his uerbis multiplicato salutant: aue maria aue maria. Pauci nanq; ex eis plura proferre eius orationis uerba didicerunt. Ancisum itaq; & socios adeuntes dextra præhensos ad dicatam domũ alacres ducunt. Se illis mira ostensuros inquiunt. Simulachrũ digito monstrauerunt monilibus & fictilibus uasis eduliis & aqua plenis per podia circũseptum. Hæc nanq; simulachro sacrificii loco donant ex auita religione erga cemes. inquiunt ea se simulachro præbere: ne si fame urgeatur: desint cibaria. fame urgeri posse simulachrum integro sensu putant. Sed quid auxilii a simulachri numine hoc est a Beata uirgine se fateantur habuisse auditu pulcherrimum est: & medius fidius beatissime pater pro certo habendum. tantus est enim ex nostrorum relatu pietatis erga deiparam uirginem in his simplicibus incolis feruor: ut ad se laborantes in prælio præcipue cõtra suos hostes: pene dixerim: cogant e cœlo descendere. quandoquidem precium: quo emere ipsum & suos cœlites possimus reliquit hominibus deus: pium scilicet amorem & charitatem ardentem. Quo nam igitur pacto poterit ullo tempore deesse beata uirgo: præsidiũ ei⁹ pura fide inuocantibus? Anciso & sociis commendator & palatini eius omnes asseuerant: conserta manu nauta duce simulachrum portante secum: cemes hostium in conspectu simulachri uirginei omnibus rem intuẽtibus uersa facie intremuisse. Cemes enim quiq; suos ad prælium in auxilium portant. Nec simulachrum modo sed uiuẽtem fœminam candidis uestibus pulchre amictam pugnæ tempore auxilia ferentem in hostes se uidisse asseuerant. Fatentur itidem hostes ex aduerso sceptratam & minacem apparuisse suis hostibus fauentem mulierem: cuius aspectu præcordia sibi horrescere sentiebant.

mira de religione cubensium ancilus honorifice suscipitur

mira simplicitas insularum.

preciũ quo deus & supi emuntur. Miracula pugne tẽpe.

Postea uero q̃ abiuit nauta ab adeuntibus ea littora christianis susceptus nauigio: seruasse ad unguem nautæ instituta se cõmendator fatetur. Cum finitimis exortam esse diram contentionẽ de cemibus retulit: puta qui nam cemes esset alio sanctior ac potentior: superq; hac disceptatione certatum fuisse aperto marte sæpius cum finitimis: sed beatã uirginem defuisse nunq̃: quin ingruente certamine affuerit: attuleritq; cõtra maximas hostium copias parua manu facilem uictoriam. Quibus uerbis clamore sublato in hostes irruerent interrogati: se nil aliud unq̃ ex nautæ doctrina protulisse: q̃ sancta maria adiuua nos: sancta maria adiuua nos idiomate tamen castellano. Id enim in omnium ore liquide prolatum nauta reliquerat. Dum ita sese inuicem crudeliter trucidarent: pacto fœdere conuentum est: non ut singulari electorum ex utroq; exercitu certamine: ut sæpe romanis: multisq; aliis contingit apud antiquos: aut sagaci aliquo consilio res decerneretur: sed ut alterne ex utroq; populo manibus post terga ligatis: & ad uincientis arbitriũ post terga innodatis uinculis in aperto agro singuli iuuenes sisterentur: eumq; meliorem esse cemen aduersi annuerent: qui suæ partis colligatum iuuenem celerius liberaret Sancito fœdere iuuenes alterne uinciunt duos: commendatoriani aduersum: aduersi uero commendatorianum: ter idem tentasse inquiunt: terq; inuocatum sui cemis dæmonẽ ad ligatum ex aduerso accurrisse utroq; uincto inspectante. Sed proclamante commendatoriano assuetam appellationem Sancta maria adiuua me Sancta maria adiuua me: aduentasse illico candidatam uirginem: & fugato dæmone imposita uirga: quam manu gestabat: in commendatoriani uincula solutũ subito fuisse ante alterius oculos cõmẽdatorianum: transisseq; in aduersum ea uincula: quibus erat cõmendatorian⁹ ab hostib⁹ ĩnodatus: ita q̃ hostes repererint liberatũ aduerse partis iuuenẽ: suũ uero duplicibus astrictũ uinculis. Sed neq; his cõtentos referunt hostes: præstigiis nanq; id agi humanis arguunt: nõ melioris numinis aduenientis potestate. Vt igitur uiri graues ætate ac moribus pol-

nota lector q̃ta sit pure fidei uehementia.

lentes ab utroq; populo quattuor assint in prospectu ligandorum iuuenum: qui an fraus insit: nec ne: diiudicent: expostularunt hostes: o simplicem: o puram animorum benignitatem? o auream: o beatam simplicitatem? annuit hostium postulatis cum suis familiaribus commendator ea fide: qua petiisse salutem sanguinis alluuie ualetudinariam: qua petrum cuius tu beatissime pater uicem geris: siccis pedibus uiso domino fluctus calcasse dicimus. fœdus iacitur. uinciūtur iuuenes uiris grauibus octo astantibus. stat uto limite locantur. Dato signo suum quisq; cemen appellat. in auxilium uocat. aduentantem sui cemis dæmonez caudatum: hiatu uasto dentatum: cornutum: Cemen ipsum manufactum æmulantem & ligati & spectantes cernunt uolentem e uinculis iam soluere sibi dicatum iuuenem. Ad proclamantis commēdatoriani uocem præsto fuit beata uirgo: uiris grauibus protentis oculis ad rem tendentibus animum: assueta facit uirga in aduersum fugato dæmone transilire sui clientis uincula. Perculsi tanto miraculo commendatoris hostes uirginis cemen suo ceme digniorem esse fatentur. Eius rei argumentum est: quod audito christianorum appulsu ad eas terras: pagani commendatori finitimi: qui cum eo capitalia odia exercuerant: & sæpe conflixerant: oratores ad ancisum miserunt rogatuz ut sacerdotes ire iuberet: qui eos baptizarent. Duos quos secum habebat ancisus propere mittit. Centum triginta uno die ex cōmendatoris quondam hostibus: tunc amicis & affinibus baptizarūt. Gallinaceum genus apud hos incolas nostrorum industria coaluisse diximus. Quicunq; ad baptismum confluxerat: sacerdotibus gallinam offerebat aut gallum: caponem haud quaq;. Neq; enim: ut capones efficiant: castrare pullos adhuc didicerunt. Salsos etiam pisces & ex pane recentes afferebat quisq; placentas una cum altilibus. Redeuntes ad littus sacerdotes illos sex homines ex baptizatis muneribus onusti comitati sunt: quibus lautum pascha peregerunt. Ante lazari nanq; dominicuz diem biduo tantum ex Dariene discesserant: & vltimum cubæ angulum cuneatum ab oriente hispaniolæ uicinum eo tempore abradebant. Commendatoris rogatu relictus est apud eū unus e sociis libens tamen: non alia de causa: quā ut ipsum dicionariosq; suos & finitimos si accesserint: angelicam salutationem edoceat. Arbitrantur nanq; se maiori curæ fore numini deiparæ uirginis: quo plura eius orationis uerba didicerint. Assensus est ancisus commendatori: & his actis iter suum ad hispaniolam: cui iam proximus erat: prosecutus est. De hinc ad regem in ualladolæto morantem se contulit: ubi mecum uersatus est familiariter: & in uaschum nunnez gladiatorem acriter concitauit: promulgataq; fuit in eum aduersa sententia anciso procurante. Hæc uolui beatissime pater de incolarum religione recensuisse: quæ non ab anciso solum uerum etiam a pluribus aliis autoritate pollentib? uiris scrutatus sum. Quo intelligat beatitudo tua: quam docile sit hoc genus hominū: quāq; facilis pateat eis ad nostræ religionis ritus imbuendos aditus. Nequeunt ista fieri repente. Paulatim ad christi legem euangelicam in cuius culmine sedes: trahentur omnes: & tui gregis oues multiplicatas indies magis ac magis beatissime pater intelliges. Iā dariennenses procuratores repetantur.

Inaudita fiducia de btā uirgie.

Baptizātur cōmēdatoris hostes perculsi miraculis.

Que munera baptizātibus obtulerunt.

Vascus cōdēnatus.

Apostrophat ad pō

CREDITI CONTINENTIS. LIBER SEPTIMVS.

EST AB DARIENE AD HISSANIOLAM OCTO DIERVM ET interdū breuior: si flauerit in puppim placidi uēti nauigatio. Eam uix cētum dieb? procellarū causa ꝓcuratores peregerūt. Paucos nanq; dies in hispaniola cōmorati mandatis almiranto & gubernatorib? expositis paratas ipsis adeūtibus mercatorias naues: quæ frequētes ad hispaniolā eūt & redeunt: ascenderunt. nec ante Kl' maii alterius anni ab eorū discessu ex dariene ad curiā ꝓfecti sunt. Duo igitur dariēnensiū ꝓcuratores quicedus & colmenares mēse maio āni. xiii. & quīgētisimi a millesimo curiā ingressi sunt. Ioannes uero fonseca

Qn̄ dariēsiū nūcii curiā ingressi sint.

cui ab initio curandæ negociationis huius fuit onus demandatum: quē ob fida in reges obsequia in pacensē: de hinc cordubensem: post palantinum & una Rosanū Antistitem alii pontifices: nunc tua sanctitas in burgensem erexistis: & quia sit regiæ domus capellanus maior & consiliarius: indulti Regii cruciatæq; Regibus contra mauros concessæ generalem comissarium creastis: uenientes Quicedum & Colmenarem ab orbe diuerso a gentibus nudis a terris alias ignotis suscepit honorifice. Burgensis ergo antistitis patrocinio Quicedus & Colmenares a catholico Rege audiuntur. Quæ attulerūt regi palatinisq; omnibus auditu grata fuerunt ob rerū nouitatē: & apud me sæpe cōtubernati sunt. Dariennensis aeris inclementiā horum uultus testantur. flauescunt nāq; similes ictericis & turgescunt: sed ipsi præteritæ id ascribunt egestati. Ab iis procuratoribus & anciso zamudioq; altero etiā baccallario iurisperito qui baccia dicebatur: & terras illas peragrauerat: & a Vincentio annez nauiū patrono littorum omnium illorum perito: & alfonso nigno multis præterea gregariis: qui ductu eorū eas oras adnauigauerāt: quæcūq; gesta sunt intellexi. nullus nanq; ad curiam rediit unq̄: qui non fuerit delectatus & uoce uiua & scriptis mihi quæcunq; ipsi didicissent: patefacere. Ego uero e multis quæ quisq; mihi recēsuit prætermissis memoratu minime dignis illa tantum colligo: quæ meo iudicio satis factura historiæ amatoribus arbitror. In tanta quippe rerum magnitudine multa necessario emergunt: quæ ne nimis longa texatur oratio prætereunda iudico. Sed ad effectum: quē procuratorum aduētus pepererit: ueniamus. Priusq̄ ii procuratores aduentarēt fama relatum erat primarios illos præfectos Nicuēsam & fogēdam Ioannem etiam a cossa tanti momenti uirum: ut Regio diplomate nauiū magister appellatus sit regius: in fœlici sorte periisse. Dissidereq; inter se paucos illos superstites in dariēne: ita ut neq; trahendis ad fidem nostram simplicibus illis gentibus studeretur: neq; de uestiganda natura terrarum curam gererent: fuit consilium mittere ducē: qui rem deperditā sublato imperio iis qui in iussu regio imperiū usurpauerant: restitueret. Eligitur ad prouinciam hāc capessendam petrus Arias Abulensis ciuis autem segouiensis cui est inter hispanos ātonomasice nomen inditum iustatori: quia egregius fuerit a iuuentute hastilusor. Vulgato per procuratores Dariennenses in curia quanti momenti res sit: tollere Petro ariæ ducatū e manibus multi apud regem pertinaciter institerunt. At capellanus maior Burgēsis Antistes cuia interest: uti iam diximus: huic negocio laboranti præbere remedia: regem adiens re intellecta his uerbis compellauit. Quando quidem petrus arias forti animo Rex catholice tuæ maiestati sub incerta spe lucri per certa discrimina trahendā obtulit uitā: sciamusq; longo experimento militibus regendis aptum esse: sed in africanis certaminibus præcipue: in quibus se gessit uti strenuum decet militem: & sagacē militiæ præfectū oportuit: impiū fore iudicarem si cuiusq̄ alterius auaricia tantum excitati causa hic exautoraretur. Eat uir bonus iste dextris auibus: eat tuæ maiestati fidus alumnus in Regia educatus a teneris. Ex burgensis igitur episcopi consilio Rex petri ariæ cum amplioribus mādatis firmauit electionem. Mille ducentos bello aptos milites stipendio regio burgensis episcopus conscribit Petro ariæ. Ex iis plærosq; duxit e curia: discessitq; ex valladoleto circiter calendas octobris anni tertii decimi supra quingentesimū a millesimo hispalim urbem uulgo Siuillam appellatam multitudine ciuiū et opulentia insignē profecturus: ubi per Regios magistratus & militum supplementum: & commeatus: reliqua etiam ad rem tantā facientia sunt illi tribuenda. habet enim rex in ea urbe ad oceanea tantum negocia domū erectam: ad quam euntes redeuntesq; negociatores confluunt de iis quæ ad nouas terras important: deq; auro inde relato rationem præbituri. Domum uocant indicæ contractationis. Reperit Petrus arias Hispali coacta iuuenū duo millia amplius: Auarorum etiam senum non exiguum numerum. E quibus multi sese Petrum ariam propria pecunia sine stipendio regio secuturos obtulerunt. Sed ne nimium destinata nauigia onerarētur: neue commeatus aliquando deficerēt: traiiciēdi libertas ablata est. Est præterea cau

Fōseca administrator.

petrus arias eligitur mittēd' ad darienem.

burgēsis fauet. p. ariæ.

virtus burgensis.

militū designatorum numerus.

indice contractatiōis domus.

Furtuz cadamusti.

tum ne alienigena quisq̄ in iussu regio commisceatur hispanis. Propterea fui admirat⁹ Aloisium quendã cadamustũ venetũ scriptorem rerum Portugalensiũ ita perfricata frõte scripsisse de rebus castellanis fecimus uidimus iuimus: quæ neq; fecit unq̄ neq; uenetus quisq̄ uidit. ex tribus meæ decadis primis libellis: ad cardinalem Ascaniũ & Arcimboldum: quibus eram conterraneus: quando illa fiebant: scriptitata: ea excerpsit & suffuratus est: existimans nostra nunq̄ proditura in publicũ: Potuit & forte apud oratorẽ aliquẽ venetum in eos libellos incidisse. Celebres nanq; uiri ab illustrissimo senatu illo missi sunt ad reges hos catholicos: quibus ego ipse illa ostendebam libens: utq; exemplaria ab eis caperent facile assentiebar. Vtcunq; sit bonus uir Aloisius cadamustus alieni laboris fructum sibi studuit uendicare. De portugalensium inuentis: quæ quidẽ admiranda sunt: an uisa: uti ait: annotauerit: an ab alterius eodem modo uigiliis subtraxerit: nõ ẽ meum uestigare. Viuat & ipse marte suo. Nullus ergo mare conscendit in ea militum copia: qui non fuerit a regiis magistratibus conscriptus. Censiti tamen sunt extra ordinẽ plærię; inter quos & iuuenis quidam nomine Franciscus cotta cõterraneus meus: sed adepto meo supplicatu diplomate regio: quo ut illum aduenam cum Petro ária traiicere sinerent: magistratibus imperabat: Aliter haud quaq̄ licuisset. Eat ergo cadamustus uenet⁹ & se cuncta uidisse scribat: cum sex & uiginti ãnorum: quibus huic catholico regi nõ male gratus semper astiti autoritas uix ualuerit ad impetrandũ de trãsitu aduenæ diploma. Ex genuensibus aliquibus Sed quidem paucis ob almirantum primi earum terrarum repertoris filium ea impenditur uenia. Cæteris minime. Conscẽdit igitur mare Petrus árias per Betim hispalim interluentem secundo flumine circiter anni prĩcipium Millesimi quingentesimi quarti decimi: sed male auspicato soluit. Tanta classem eã tẽpestas adorta est: ut naues duas discerpserit. & e reliquis deiicere in mare cõmeatuum partem ad naues exonerandas fuerint coacti. Superstites ad hispana littora retrocesserunt. Sed illico a Regiis magistratib⁹ refecti remissi sunt. Prætoriæ nauis iussu regio magister naucler⁹ erat Io. vespucius florentinus americi uesputii de quo supra nepos cui patruus hereditariam reliquit artis naucleriæ graduũq; calculi pitiam. Secundioribus uentis ex hispaniola relatum est oceanum illos suscepisse. Veniens nanq; nũdinaria nauis iam captare uolentes hispaniolæ vicinas insulas eos offendit. Interea tamẽ dum stimulatores mei Galeacius Butrigarius & Ioannes cursius tuæ sanctitatis studiosissimi paratum se hẽre tabelarium: qui nostras has oceaneas male comptas nereides sit delatur⁹ ad beatitudinem tuam ne tempus teramus in cassum: plæraq; alia postergata: memoratu digna tamen iudicio meo licet nõ locata suis sedibus recensebo. Petrus is arias ductor uxorẽ habet cui nomen est elisabeth a boadilla ex fratre neptẽ Boadillæ marchionissæ amoia: quæ vrbẽ segouiam fernando & helisabethæ regibus portugalensibus castellam inuadentibus tradidit. Vnde uires ad resistendum primo: dehinc ad bellum aperto marte portugalensibus inferendum propulsandosq; ipsos sumpserunt: ob thesauros quos ibi Enricus rex helisabethæ Reginæ frater coegerat. Bello & pace marchionissã hæc dum uiueret: uirilem ostẽdit animũ: & eius cõsilio præclara multa gesta sunt in castella. Hui⁹ est neptis ex fratre petri ariæ vxor. Amitã magnanimitate neptis æmulata discedere ad ignotas orbis oras & uastos terrarũ pelagiq; discursus parantem se maritum his uerbis compellat. Dilecte coniux. Maritali iugo nos fuisse a iuuentute nostra coniunctos hac lege arbitror: ut una non seiunctim uitam ageremus: quacunq; te fata trahent: siue per undosos oceani furores siue per horrenda terrarum discrimina comitem me tibi futuram scito. nullum mihi potest periculum imminere a deo atrox: nullum genus mortis occurrere: quod mihi nõ sit multo lenius perferendum: quã a te tanta locorũ intercapedine me semotã uiuere. Emori semel satius est: & in mare piscibus: aut in terram cannibalibus uorandã proiici: q̄ cõtinuo luctu & perpetuo mærore non maritũ sed mariti litteras expectando cõtabescere. Mea est hæc non temerarie: non ex tempore: nõ fœmineo raptu excogitata: sed mature

mirãda portugalẽsiuz. nõ licet ad uenis sine iussu Regio nouas terras adire

discess⁹ petri ariae ex hispania. graui tẽpestate quassatur.

galeati⁹ nũci⁹ scribere fecit.

laus marchionissae boadille.

oratio uxoris. p. arie.

virilis animus i femina.

librata sententia. vtrũ malis eligito. uel iugulũ mihi gladio impete: uel meis postulatis assentire. Nec filiorũ quos deus nobis præstitit: (quattuor enim mares & fœmellas totidẽ reliquebant:) uel momẽto me retardabunt. Auitas illis & dotales opes: quibus queant inter sui ordinis equites uitam agere relinquemus. De cætero nil mihi curæ. Hæc ubi uirilis animi matrona disseruit: uidens maritus fixum uxoris animũ ad ea perficienda: quæ dixerat: contraire postulatis minime ausus est: sed uxoris tantæ propositum commendauit. Secuta est ergo uti suum Ipsycrateia scissis crinibus mithridatẽ. Amat uiuum hæc: uti mortuum Alicarnassea caria: mausolum suum artemisia. Intelleximusq; non infirmiore pectore oceanea murmura helisabetham boadillam generosam molli pluma: ut est in puerbio: educatam perferre: ac maritum aut e nautis inter marinos fluctus educatis quenquam. Sunt & alia e postergatis quæ referam. In prima decade mentio facta est non uulgaris de vincentio annez pinzono. Is Christoforo colono genuensi postea almiranto in prima nauigatione fuerat comes: per se & pecunia sua postmodũ cũ diplomate ac uenia regia: uti est in decade: uno tantum nauigio explorauit. Anno priore a discessu ducũ Nicuésæ & fogédæ: iterũ tertio tractus illos percurrit ex hispaniola. Hic vincentius annez meridionale cubæ latus uniuersum ab oriente perlustrauit ad occidentem: & cubam a multis ad ea usq; tempora ob suam longitudinem continentẽ putatam circuiuit: itidem & alii plures se fecisse aiunt. Vincentius annez cognito iam experimento patenti cubam esse insulam processit ulterius: & terras alias ad occidentẽ cubæ offendit: sed tactas prius ab almiranto. Quare implicitus noua terra in læuam conuersus illius terræ littora p oriẽtem abradens Beraguæ vrabæ & cuchibacóæ sinuum fauces transgrediens ad regionem quã diximus in decade pariam appellari: & os draconis nauim suam qua vehebatur applicuit ingressusq; est uastum sinum a colono tactũ dulciũ aquarũ & piscium copia insularumq; multitudine celebrem: ab oriente a curiána distantem milliaria centuz triginta circiter: in quo tractu sunt mediæ cumaná & manacapána: quibus principatũ de margaritis plærịq; donãt nõ curianæ. Facti certiores de nostrorũ aduẽtu regionis ei⁹ reguli: qui chiacónes ut in hispaniola cacicchi appellantur: exploratum mittunt: quæ gens hæc noua sit: quid ue noui afferat: quid uelit: atq; una lintres unilligneas quæ monoxyla esse dixim⁹ in decade uti de canois hispaniolæ parari iubent armatas. lintres isti chicos appellant. Stupuerunt quippe uisis eius uauis protentis uelis: neq; enim ipsi uelis utũtur ullis: & si uterentur exiguis uti opus esset ob lintriũ angustiaz. Suis ergo monoxyllis pluríb⁹ ad nauim uectis sagittis ausu temerario nostros adhuc spondarum repagulo: uti mœnibus tutos configere aut perterrefacere existimarunt. Nostri bombardas in illos excutiunt quarum tonitribus & vasta strage: quando feriebãt: attoniti sese ipsi profligarunt. Dispersos & fugientes nostri per nauis cymbam seruitoriam assequũtur: & trucidant quosdam plures capiunt. His intellectis & tormentorum mugitibus auditis reguli oratores ad vincentium annez mittunt ueriti uicorum suorum direptionem & hominũ interniciẽ: si descẽderent irati ex naui. Pacem orant quantũ per signa & nutus colligere possunt. Neq; eniz uerbum ullum nostri se intellexisse fatentur. In pacis optatæ signũ nostros egregiis muneribus donarunt: ut pote auri tribus millibus ponderis eius: quod nummũ castellanum uocari dixim⁹: uulgo pesum appellatum: & pleno masculi thuris præstãtissimi ligneo dolio librarum octun cialium circiter bis millium sexcentarum: quare thuris feracem esse terram cognouerunt. Neq; enim incolis pariæ cum sabæis est quicq; commercii: quippe quibus nihil penitus notum est extra sua littora. Cumq; auro et thure et pauonibus patriis a nostris tamen dissimilibus colorum uarietate fœminas uiuas ad sobolem nouarũ uolucrum procreandam in hispania & e masculis numerũ ingẽtem ad præsentem edẽdi usum præbuerunt. Supellectilia etiam gossãpina quędã ad domorum ornatũ pro aulæis miris modis & coloribus diuersis laborata: quibus erãt pendula sparsim per fimbrias appẽsa aurea tintinabula id genus: quod uulgus italum uocat sonáglios: hispanũ cascaueles

Sequit⁰ maritum vxor

Circũ uelifficata cuba. Discurs⁹ vincẽcii annez

Fer⁹ ipet⁹ agrestiũ in nostros. profligant incolis.

Thurifera regio.

Varii pauones.

psitacorum multitudo varia

loquaces quoq psittacos uariis coloribus quotquot placuit asportare: est nanq psitacorū apud parienses non minor copia quā apud nos palumbium aut passerculorum. Hos incolas omnes genu tenus mares: fœminas furarum ten9 gossampinis uestib9 amictos simplicibus repererunt. Sed uiros more turcarum īsuto minutim gossipio ad belli usum duplicibus. Dico gossipium id lanuginis genus quod alias bombicinum appellatione uulgari itala dixi: Ascripturi ne sint ignorantiæ: an incuriæ plæraq similia latinissimi uiri qui adrianum incolunt aut lygusticū: si ad eorum manus nostra deuenerint aliquando: uti primā decadem uidimus nobis inconsultis impressorum prelis subpositam: neutro cruciari statuo ad summum: uoloq sciant me insubrem esse: non latium & longe alatio natum: quia mediolani: & longissime uitam egisse: quia in hispania. Idem uelim dictum genuinis adriaticis siue lygusticis latio propioribus de bergantinis: de carauellis: & almiranto adelantatoq uulgari appellatione hispana. Me quippe non latet græcissātes architalassum: latinissantes simul & græcissātes nauarchum hos: pontarchum illos garrire dici debere magistratus eius principem. De cæteris huiusmodi idem: dum modo tuæ sanctitati satisfactum iri credam hac simplici mea de tantis inuentis narratione. His iā omissis ad pariæ regulos redeamus. Hos reperit vincentius annez esse apud parienses tanq annuos rectores uicorum primarios tantū: quos cæteri siue bello siue pace sit agendū: sequūtur. Vicos habent structos in ambitu sinus illius uasti. Ad nostros cum muneribus uenisse e regulis quinq referunt: quorum nomina hic inserere statui ad tantæ rei memoriā chiacónū: chiauácchan: chiacónos nanq suos optimates uno nomine appellant: chiacónum pintignánum: chiaconū camáilaba chiacónum polónium: chiaconū pot. Sinum eū ab almiranto colono primo repertū uocant Baiam natiuitatis: quia natalis christiani die fuerit cum ingressus: prætereundo tamen sinu non perlustrato. Baíam hispanus uocat sinum. Icto fœdere cum illis chiacónis vincentius annez institutum iter suum prosequens ad orientem regiones inuenit aquarum crebra illuuie desertas & stagnantia magnis tractibus loca. Nec destitit a proposito donec terræ illius longissimæ cuspidem attigit: si cuspides appellare licet cuneos aut frontes acutas uel promontoria marinas terras terminātia. Ea cuspis atlantem uidetur uelle impetere. Illam quippe africæ partē spectat: quæ a portugalensibus caput bonæ sperantiæ dicitur: atlantici montis squalentia in oceanum protēta promontoria: sed bonæ sperantiæ caput gradus antarctici colligit quattuor & triginta: cuspis autem illa septem tātum. Puto terrā hanc esse: quā apud cosmographiæ scriptores atlanticam dici magnam insulam reperio sine ulteriore de illius aut situ aut rebus exploratu. & quando quidem in huius terræ marginē primū ab herculeo freto incidimus: non erit alienum a re si pauca disseruero: quæ dissidiū forte parerent: nisi socer & gener essent inter Fernandum regem catholicū & Emanuelem portugalliæ Regem. Dico portugaliæ non lusitaniæ: uti multos audio litterarū non ignaros: qui falluntur non mediocriter. Nā si est lusitania: quam egregii cosmographi Ana & Duria fluminibus includunt: quota est portio lusitaniæ portugallia.

Aduēt9 regulorū ad nostros. Regulorū nomina.

Fallunt q portugaliā lusitaniam appellant.

PVTATI CONTINENTIS LIBER OCTAVVS

IVENTE Ioanne Rege portugaliæ emanuellis in præsentiarū regis & sororio & prædecessore: exorta est acris inter castellanos & portugallenses contentio de iis inuentis. Sibi deberi nauigationes oceani uniuersas arguebat portugallēsis. quia prior & fere ab immortali memoria oceanum tentare ausus sit. Castellani uero quæcunq deus ministra natura in terris formauerit ab initio rerum fuisse hominibus cōmunia proponūt. Propterea licere cuiq illa occupare: quæ christianis habitatoribus uacua repererit. Dum ita in confuso res tractaretur: pars utraq pacta est: ut a sūmo pontifice decerneretur quid

cōtentio inter castellanos & portugallēses.

iuris. Futuros se obtemperantes pontificiæ sanctioni fideiubent utrincp. Res castellæ tunc Regina illa magna helisabetha cũ uiro regebat: quia dotalia eius regna castellæ sint. Erat regina Ioanni regi portugalliæ consobrina: propterea facilius res est composita. Ex utri usqꝫ partis igitur assensu lineam ex plumbata bulla Summus pontifex Alexander sext⁹ illis a septentrione ad meridiem extra earum Insularum quas uocant de cabo uerde parallellos ad occidentem lequas centum diametro tetendit. Alexandri nanqꝫ sexti pontificatu res hæc in contentionem uenerat. Intra iactam lineam licet negent non nulli cadit ei⁹ terræ cuspis scti augustini caput appellata. Propterea nõ licet castellanis figere pedem in eius terræ initio. Regressus ergo inde est uincentius annez habito ab incolis ꝙ ciamba ꝓuincia ferax auro ad aliud latus montium altorum: quos ante oculos habebant ad meridiem iaceret: & e captis in sinu pario qui aperte castellanæ est dicionis: abduxit quosdã ad hispaniolam almirantoqꝫ iuueni reliquit: ut nostra discant idiomata: quo interpretum postea loco uti possint ad secreta regionũ illarum exploranda: ipseqꝫ ad curiam uenit impetraturus a rege: ut bona eius uenia liceat sibi nomen sumere gubernatoris insulæ Sancti Ioannis: quæ ab hispaniola tractu distat lequarũ quinqꝫ & uiginti tantũ: quoniã in ea gigni aurum primus ipse uincentius annez patefecerit ab incolis diximus in decade prĩa buricchenã appellari hanc insulam. In ea insula gubernator erat Christophorus quidã comitis camignæ portugallensis filius. Hunc uicinarum insularum caniballes cum christianis omnibus trucidarunt: præter episcopũ et familiares eius: qui sese templo & templi ornatibus derelictis in tutũ receperunt aufugientes. Episcopos nanqꝫ iam quinqꝫ supplicatu regio tua sedes apostolica Beatis. pater nouos erexit. In urbe primaria sancti dominici in hispaniola fratrem garsiam de padilla diui francisci regularem. In conceptione oppido doctorem petrum xuarez de deza & in insula sancti Ioannis licentiatum Alphonsum mansum: ambos diui Petri institutionis obseruatores. Quartum fratrem bernardum de mesa nobilem genere toletanum: concionatorem: dominicum asseclã in cuba insula Quintum Ioannem cabedum & eundem franciscææ obseruationis pulpitariũ concionatorem tua sanctitas unxit ut dariennensibus præsit. Rependent propediem caribes debitas pœnas. In illos ibitur: præcipue quia patrato illo nefario scelere post menses aliquot reuecti ex uicina sancte crucis insula caciccum nostris amicum & familiam eius uniuersam trucidarunt: comederuntqꝫ uico eius funditus euerso: nacti occasionem quod regulus ille uiolato iure hospitii caribes septem conficiẽdarum canoarum magistros apud eum relictos ut canoas quasdam construerent: quia proceriores arbores ad ea monoxyla formãda insula sancti Ioannis nutriat: ꝙ̃ eorum insula sancta crux cognominata. Caribibus his adhuc in insula manentibus e nostris plæriqꝫ traiicientes ex hispaniola in eos inciderũt. Re intellecta per interprætes incipiunt a caribibus uelle de tanto facinore rationem exigere. Illi autem arcubus & uenenatis sagittis in nostros directis trucibus & toruis uultibus nostris edicunt ne uim tentent: ni sinistris auibus uenisse uelint. Nostri uenenatas sagittas ueriti: neqꝫ enim parati ad certamen uenerant: signa pacis dant. Cur uicum euerterit: & ubi nam sint regulus & eius familia interrogati caribes respondent se uicum deleuisse: regulumqꝫ & familiã eius in frusta sectos cõedisse ĩ suorum septem opificũ uindictã in cõpositosqꝫ fasces illorum ossa seruari ad opificum uxores & filios deportanda: quo intelligant non iacere ĩ ulta maritorũ & parentum corpora fascesqꝫ ossiũ nostris ostenderũt Stupidi tanto facinore nostri rex dissimulare coacti conticuerunt: neqꝫ incusare aut coarguere caniballes ausi sunt. Ex his et huiuscemodi multa eueniunt quotidie: quæ ne sacras aures tuæ. S. hisce cruentis narrationibus inficiam prætereo. Satis euagatum est Beatiss. pater extra beraguensem & urabensem regiones instituti nostri primarias nutrices. Prætermittemus ne quæ sit urabẽsium fluminũ amplitudo? quæ ꝓfunditas? quidue ipsa: quid ꝙ ablutæ ab eis terræ gignãt? deqꝫ terræ magnitudine ab oriente in occidentem ac latitudine a meridie in septentrionem? quid ue credatur de ignotis adhuc in ea? minime quidẽ

diuisio maris iter castellanos & portugalles.

Interficit christophorus camigna

quinqꝫ epi noui in terris nouis.

Beatissime pater. Vrabam igitur repetamus: & a nominibus prouinciarum recenter im positis exordiamur. prouinciasq; liceat appellare quia ꝓcul uictæ christianis parent.

CREDITI CONTINENTIS LIBER NONVS.

nova nomi na ꝓuīcia rum.

ERAGVAM STATVERVNT castellam auriferam: vrabám uero an daluzíam nouam appellari: & ueluti ex insulis pluribus hispaniolam in quam multæ deductæ sunt coloniæ in caput insularum habitandam ele gerunt: ita in immensis pariæ tractibus in duabus regionib9 vrabá & be raguá statuta est mansio: ut ad eas tanq̃ ad portus uagaturi sese recipiant fessiq; & rerũ indigentes sese queant ibi reficere. Sata iã in vrabá & hor tensia omnia mirifice coalescunt. Nonne hoc admiratione dignuʒ sanctissime pater? om nium rerum sementes taleas quoq;: surculos: & calamos: propagines etiam aliquarũ ar borum ad eas terras: uti de quadrupedibus & altilibus diximus: important. O mira uber tas? a iacto semine cucumerum & huiuscemodi rerum ad diem citra vigesimũ fructus eo rum colligunt. Caules: betas: lactucas: borragines & hortensia his similia intra decimũ. Cucurbitas uero & melones decerpunt intra octauum & uigesimum a sementis satione. De taleis & surculis arborum nostratium per seminaria & scrobes satis: & calamis in ra mulis patriarum: quæ consonent: insertis: eadem referunt celeritate fruticare qua dixim9 de hispaniola. Arboreos natiuos fructus habent Dariennenses multiformes & uariorũ sa porum ad usum humanũ salubres: e quibus est consiliũ præstantiores describere. Guaiá nam colunt arborem: quæ fructum parit citrorum generi quos uulg9 limones appellat ꝑ similem sapore acro dulci commixto. Nucibus etiam pineis abundant & palmarũ uariis cariotis iis quæ nobis notæ sunt grandioribus: sed minime aptis ad esum ob austeritatem Palmulas steriles: quæ tamen ipsæmet eduntur: & folia creant ad scoparum usum: passim ac sponte sua nasci certum est. Guarauaná uero: quæ aurea mala ferente arbore procerior est: fructum gignit magnũ malum citreum æquantem. Est & alia arbor castaneæ ferme si milis: hæc ficum grandioreʒ fructu suo æmulatur: sapore dulci & salubri. Mameís est ar bor alia: quæ fructum producit aurei mali magnitudine: sapore melone optimo haud in suauior. Guananalá fructum dat cæteris minorem: sed odoriferum aromatice & sup om nes sapidum. Hóuos est alia quæ prunis per similem generat fructum & forma & sapore sed aliquanto grandiorem: hanc mirabolanũ esse pro certo habent. Est hispaniolæ arbor hæc adeo peculiaris: ut eius fructibus porci saginentur: neq; cum maturescunt retinere il los aut regere subulci queant: quin ex eorum ferula elapsi siluas earum arborum altrices sparsim petant: vnde multitudo ingẽs siluestris effecta est. Propterea suillas aiunt carnes arietinis esse in hispaniola saporosiores salubrioresq;: nemini nãq; dubiũ est quin uaria ciborũ genera uariã carnibus edendis uim gustumq; longe alium ingenerẽt. Alium fru ctum se inuictissimus Rex ferdinand9 comedisse fatetur ab iisdem terris aduectũ: squam mosum: pinus nucamentum aspectu: forma: calore æmulatur: sed mollicie par melope poni: sapore omnem superat hortensem fructum non enim arbor est sed herba carduo ꝑ similis aut acantho. Huic & rex ipse palmam tribuit. Ex iis ego pomis minime comedi: quia unum tantum e paucis allatis reperere incorruptum: cæteris ex longa nauigatiõe pu trefactis. Qui in natiuo solo recentia ederunt: illorum cum admiratiõe suauitatem extol lunt: effodiunt etiam e tellure suapte natura nascentes radices: indigenæ Batátas appellãt quas ut uidi insubres napos existimaui: aut magna terræ tubera. Quocunq; modo condi antur assæ uel elixæ nulli crustulo aut alio cuiuis edulio cedunt dulcorata mollicie. cutis aliquanto tenatior q̃ tuberibus aut napis terreiq; coloris: caro cãdidissima. Serũtur etiã & coluntur in hortis uti de iucca dixim9 in decade prim. Comeduntur & crudæ. Viridis castaneæ gustum cruda imitatur: est tamen dulcior: Sed de arboreis & hortensibus uege

Mira soli ubertas.

arborum & fructuũ no mina

getatiuisq; aliis iam satis:ad sensitiua ueniamus. Terræ illius horrentes saltus depascũt præter tigres & leones cæteraq; nobis iam nota animalia: uel saltem ab egregiis autorib9 descripta: monstrosa plura. Sed animal unum præcipue procreat: in quo natura studuit se se mirã artificem ostendere. Id est corpore bouem æquans promuscide armatum est elephantina non elephas. bouino colore non bos. equinis ungulis non equus: auriculis etiã elephantinis sed minus patentibus & demissis: q̃ cæterorum tamen animalium patentiotibus: De animali ferente secum natam sobolem in uterali crumena scriptoru3 nulli meo iudicio noto: quod serptim arboreis depascitur fructib9: in decade satis: quã puto ad tuæ sanctitatis manus priusq̃ id rerum culmen adepisceretur deuenisse. Quandoquidẽ e meis latebris impressa euasit. Quid uero de fluminibus urabensibus restet referamus. Darien angusto in sinum vrabensem deuoluitur alueo: monoxylorum ꝓuincialiũ uix patiens & uicũ quem habitandũ elegerant præterlabitur: sed fluuiũ in angulo sinus quẽ dixim9 a uascho per nauigatum reperere latitudinis eẽ stadiorum quattuor & uiginti lequam dicunt profunditatis etiã immensæ cubitorũ puta ducẽtorum amplius: per diuersa ostia in sinũ cadere. Hunc uti legimus histrũ in ponticũ pelagus: & nilũ in ægyptium defluere ĩ vrabensem sinum aiunt. Antonomasice grandẽ fluuiũ appellant: quẽ magnorũ esse ac multorum crocodillorũ nutritorem inquiunt: ueluti de nilo didicim9: ego præcipue qui nilum aduerso secũdoq; flumine nauigaui soldanum petens & ab eo rediens. Quid propterea queam ex tot insignium doctrina & autoritate uirorum scriptis de Nilo colligere non intelligo: Duos nanq; Nilos siue a lunæ montibus siue solis: aut e squalidis æthiopũ iugis undecunq; fluere uelint: aiunt naturam dedisse telluri irrigandæ: ad septẽtrionem in ægyptum sinum cadere unũ: in oceanum meridionalem alterum. Quid hoc loco dicemus? De ægyptio nihil ambigimus. Meridionalem alium Portugalẽses: qui per nigritas & melindos æquinoctialem circulum trãsmeant: in suis mirabilibus inuentis repererũt: & e lunæ montibus ipsimet deriuari arguunt: esseq; Nili alueum alterum quia crocodillos generet: neq; alibi præterq̃ in nili fluẽtis crocodillos gigni legerint. Senégam uocãt fluuium portugallenses. Nigritas is interluit septentrionali ripa fortunatus: meridionali arenosus horridus. Crocodillos passim emittit. Quid ergo referemus de hoc tertio: imo & pene dixerim quarto? Crocodillos nanq; esse puto: quos armatos conchis testudineæ duriciei duce colono castellani reperere in flumine: quod dici de lagartos supra memorauimus. Dicemus hos e lunæ montibus oriri? haud quaq̃ Beatissime pater. Crocodillos ergo posse alias præter Niliacas aquas producere iuniores nostri experimẽto didicere. Nõ enim hæc flumina e lunæ montibus scatent: neq; possunt cu3 ægyptio nilo aut nigrito siue melindo quacunq; illi deriuentur eandem originem habere: quippe qui ex proximis defluent montibus: quos diximus a septentrionali oceano non magno discrimine mare aliud australe dirimere. In dariensis præterea & aliorum fluminũ palustrib9 locis relictis ex alluuie aquosis: phasianos: pauones sed non pictos: & multa uolucrũ genera a nostris dissimilia tam ad esum apta: quam ad demulcendum uariis concentibus audientium aures nutriuntur. Sed aucupii imperitia castellani nostri negligenter uolucres insectantur. Psittacorum etiam sub eodem genere species in stagnantibus illis locis innumeræ garriunt. Sunt e psittacis qui capones æquent magnitudine: sunt & qui ne passerculum quidẽ superent. De psitacorum uariatate in prima decade satis. In huius nanq; uastæ terræ discursu colonus ipse ad curiam & misit et tulit ex omni specie non paucos: quos omnibus uulgo licuit inspectare feruntur q; cotidie. Vnum restat Beatissime pater dignissimum historia: quod mallem in Ciceronianas manus aut liuianas ĩcidisse: quam meas: tanti nãq; miraculi est apud me: ut implicatius reperiam in eius descriptione ingenium meum: q̃ de gallinaceo feratur pulliculo stuppis inuoluto. Terræ illius latitudinem a septentrionali oceano ad australe pelagus sex tantum dierum esse diximus incolarũ testimonio. Magnitudo propterea fluuiorum & numerus hinc: illinc terræ angustia me trahunt in ambi

Animalia diuersa.

latitudo et ꝓfunditas

nil9 duplex

Senega alter nil9 crocodillos generans.

volucrũ in ripis variení varietas

psitacoꝝ varietas.

Multa de flumib9 et montibus.

guum: qui fieri possit: ut intercapidine tam exigua dierum trium a supremis eorum mõtium cacuminibus dimetiendo: tòt tamq; magna flumina diuertant in hoc septentrionale non intelligo. Credere nanq; licet ad australes incolas totidem defluere: sunt hæc urabensia flumina exigua si plærisq; aliis comparentur. Aiunt se reperisse coloni tempore castellani & pernauigasse post illum: flumen: cuius hostium in mare cadens passuum asseuerant esse paulo minus centum mile in primis pariæ littoribus: uti alias diximus: nanq; furibundo meatu in oceanum ex altis mõtib9 decidere prædicant: ut retrocedere mare etiam exæstuans ui uentorũ dico impulsum suo impetu & amplitudine cogat: neq; in magno eius spatio amari quicq; sensisse in aquis: sed potui aptas & suaues omnes ĩquiũt: maragnonũ appellant hunc fluuiuz incolæ adiacentes autem regiones mariatambal camamorũ: & paricoram. Præter ea flumina quæ supra nominaui: dariẽnẽ puta grãde dabaibæ: beraguense: Sãcti Mathæi: Boii gatti: et de lagartos et gairam: passim reperiũt alia multa qui peragrant ea littora. Deliberanti ergo mecum unde sibi specus tanti capaces habeant hi montes littoribus adeo uicini & angusti sentẽtia incolarum & unde repleãt humores tantos cogantur euomere: succurrunt uaria. Magnitudo primũ montiũ: altissimos quippe esse inquiunt. Aiebat & idem primus repertor colonus: immo & aliud ipse differebat. Esse deliciarũ paradisum in eorum montium culminibus: qui ex sinu pario & ore draconis apparent: sibi statuto persuaserat. Vastæ ergo montium moles uastos in esse specus multi capaces arguunt: sed unde repleantur pensitandum est. Si dulciuz aquarum omnium ex sententia multorum ita refluunt e mari flumina: maris ipsius ponderosa mole compulsa per terræ meatus: uti e meatibus ipsis scatentia uidems ad mare cursuz dirigere: minus hic mirandum est quam alibi. Quia nullibi legim9 adhuc duo maria huiuscemodi terram ullam tam angusto limite si uera ferunt incolæ circunserpere. Magnũ quippe est a dextro latere oceanũm in quem sol uergit a sinistro alium unde nascitur forte non cedentem: quia putant indico mixtum: habere cubitantes. Tanta ergo mole grauata (si ualet sententia) tellus ista nimirum cogitur tot aquarum uoratus deglutire: deglutitos per patulos gurgittes emittere. Sed si e mari sorbere humores terram negauerimus: fontesq; gigni omnes ex aeris conuersione in aquam intra montium cauernas stillantem assentiemur uti plæriq; autumant: autoritati magis eorum qui talibus ĩnituntur rationibus caput flectemus: q̃ quod intellectus noster sit eius sententiæ capax. Conuerti in aquam absorptum in cauernis montiũ aliquibus aerẽ non quippe recuso: Vidinãq; ego ipse in hispania e pluribus antris gutatim imbres decidere perpetuos: & inde collectas aquas per collium latera riuos demittere: quib9 plantata in cliuis uineta olinetaq; ac fruteta omnis generis rigabãtur. Sed uno in loco præsertim testes habeo Illustrissimum Ludouicum Aragonium cardinalem tuæ Sanctitatis obseruantissimũ & antistites duos italos episcopum vnũ Bouiensem Siluium pandonum nomine: Archiepiscopum alterũ cuius neq; nomen propriũ recolo: neq; titulum didici. Granatæ nanq; nuper e maurorũ potestate ereptæ agebam9: & nos omnes oblectandi animi gratia ad quosdã amœnos tumulos duxit: per quos suaui murmure riuus irrigans defluebat. Interea loci dum Illustrissimus noster Ludouicus salientes per arbusta riuo inhærentia uolucres sagittis insectatur ego & antistes uterq; cliuum ascendere statuimus: ut unde riuus oriretur intelligerem9: Eramus nanq; cacumini montium illorum proximi. Succinti ergo riui uestigia sequentes antrum reperimus eiusmodi perpetuo imbre uberrimũ: ex cuius aqua per frequẽtes guttas cadente in receptaculum in subiacentibus saxis manu cauatũ riuus efficitur. Licet uulgo conspicere & aliud rorans antrũ in hoc celebri oppido Valladoleto: ubi nunc agimus in oppidani egregii uiri iurisperiti cognomine licentiati de villena ab oppidi mœnibus minus stadio distante uiridario. Fateor igitur ex antrorum roratu per conuersionẽ aeris inter pendentium rupium cauernulas absorpti posse fontes alicubi generari. Sed naturam arbitror de tanta illuuie aqaurum hac industria tenui generãda minime fuisse

Inaudita magnitudo fluminis.

Argumẽta de generatiõe & fluxu aq̃rum.

De antris rorantib9.

aragonius card. testis

de antro licenciati de villena.

sollicitam. Consonant ergo rationes duæ ingenio meo. frequentiū pluuiarum casus altera ob perpetuum ibi uer uel autūnum: quia sunt ita propinquæ æquinoctiali circulo terræ illæ: ut uulgus non aperte dignoscat diei ac noctis discrimen toto āno: suntq; hæc duo tēpora gignendis pluuiis aptiora: quā grauis hyems aut æstas feruida. Altera prioris effectiua est huiuscemodi. Si porosum esse mare perq; poros eius austris illos aperientib9: uapores quibus aquosæ nubes generentur: eleuari assentiemur: terram hanc oportet crebrioribus pluuiis madefieri: quā terrā aliam: si sit uti aiunt angusta: duoq; teneat īmensa maria. quæ illam ita proxime sepiant: collateralia. Vtcūq; sit beatissime pater: nequeo tot uiris eas terras frequentātibus non credere: cogorq; illa licet plæraq; uideantur non uerisimilia referre. Propterea per hæc argumenta fuit consilium discurrere: ne uiri doctrina celebres hinc: illinc quærendarum occasionum in aliena scripta studiosi nos ita hebetes eē diiudicēt: ut nulla ratione media fidem facile præstemus emergenti cuiq; narrationi. De impetu tamen illo dulcium aquarum: qui obiectus pelago facit ostium adeo ingēs: uti supra diximus: aquas existimo cadentium multorum esse fluuiorum coactas: quæ lacum īgentem efficiant: non autem fluuium unum: ut ipsi aiunt. Sed quia sint montes ardui tantam esse puto uim declinantum aquarum: ut impulsu stagnantiu3 ea fiat cōflictatio: & ne salsæ aquæ ingrediantur in sinum resistant. Surgent & forte alii: qui me tantopere fuisse admiratum mirabuntur: & subsannabunt dicentes. En quid pro miraculo hic recitat magna inesse flumina regionibus illis? Nonne italia suum creat eridanū: fluuiorum regē ab autoribus egregiis appellatum? Nonne & regiones aliæ sua ingentia: uti de tanai gangeq; legimus atq; histri fluentis q̄ uincere mare ita produntur ut dulces haustus in quadraginta millia passuum liceat colligere. Iis satisfactum iri uelim hac ratione. Padus alpinos aggeres gallias & germanias Pannoniasq; secernentes ab italia sibi habet a tergo magna mole succosos: longoq; tractu ticinum & innumera alia bibens flumina tendit in adriaticum. idem de cæteris. Flumina uero hæc plenioribus alueis e proximo uti ex regulorum dictis nostri referunt lapsa cadunt in oceanum. Sunt tamen qui amplissimam esse alibi licet hic angusta sit arbitrentur terram. Succurrit & alia causa: quam licet habeam pro inualida: scribere tamen eam statuo. Longitudo forsan terræ ab oriente protenta per immēsum in occidentem si angusta est adiumento erit. Quia sicuti legimus Alpheum ab elide in siculam aretusam per meatus subtermarinos occultos scatere: ita & posse montes illos productas adeo cauernas habere: ut longissime distantibus terrarum cauernis responde ant: augeanturq; passim aquæ uenientes aeris illa transmutatione qua3 diximus. Capiāt & qui sano pectore aliena īterpretantur: & qui subsannationibus īuigilāt: rē uti malint. In hac re nescio quid ultra referā in præsentiarū: qn̄ aliter rē eē repererim9 cādide uerū ꝓfitebimur. Qn̄quidē de terræ huius latitudine tot tantaq; disseruimus: De longitudine formaq; ipsius iam tandem sermo resurgat.

CREDITI CONTINENTIS. LIBER DECIMVS.

EST IN MARE PROTENTA TERRA ILLA NON SECVS AC italia: licet non humano cruri hæc ut illa similis. Sed pigmeolum giganti comparo. Est nanq; pars ea quam a dicta cuspide orientali quæ uergit ad Atlantem castellani percurrerunt: fine nondum reperto ad occidentē Italia longior octuplo amplius. Qua ratione fretus octuplum hoc ausim ꝓmerere uult tua sctitas ītelligere. Ex q̄ parere statui postulātib9 vt sctitatis tuæ noie ista redigerē i latiū sermonē ego nō lati9: curaui ne qd eat non rite exploratum.

fi

burgensis epushuius nauigatõis caput. Burgensē antistitem huius nauigationis confugiū: de quo supra lata mentio: adiui. Inclu si uno cubiculo multos harum rerū indices habuimus ad manus: solidā uniuersi cū his in uentis spheram: & mēbranas: quas nautæ chartas uocant nauigatorias: plures: quarum una a portugalensibus depicta erat: in qua manum dicitur imposuisse Americus vespuci us florentinus uir in hac arte peritus: qui ad antarcticum & ipe auspiciis & stipendio por tugalensium ultra lineā æquinoctialem plures gradus adnauigauit. In hoc indice latiorē esse primā huius terræ frontē reperimus ꝙ reguli vrabēses nostris persuaserint de suis mō tibus. Alteri colonus uiuens cū ea perlustraret loca dedit initiū: cui & frater eius Bartho lomæus colonus hispaniolæ adelantatus iudiciū suum addidit. Peragrauit nanq; & ipe ea littora. Præterea castellanorū omnium quotquot sibi sentire quid sit metiri terras & litto ra persuadent: suā quisq; nauigatoriā depinxit membranā. Ex omnibus cōmendatiores seruāt: quos Ioānes ille de la cossa fogedæ comes: quē a caramairēsibus apud carthaginis portū peremptū diximus: ediderat: & gubernator alius nauium nomine andreas mora les cum ob maiorem earum rerum experientiam: Familiares enim notosq; habebāt am bo tractus illos nō minus iā ac suæ domus cubicula: tū etiā quia cosmographiæ naualis pe ritiores haberentur ꝙ cæteri. Omnibus igitur indicibus allatis: in quorum singulis iace bat linea: quæ hispano more nō millia. p. sed lequas designabat: circinos afferri iubemus & hoc ordine cœpimus littora metiri. A cuspide siue fronte illa quā diximus portugalen sium includi linea p eas: insularū quas uocāt de cabouerde paralellos deducta: sed lequas centum ulterius ad occidentem quam & ipsi ultro citroq; iam explorarūt: reperimus ad maragnoni fluminis ostium lequas tercentum. Inde ad os usq; Draconis lequas septingē tas in nonnullis paulominus: neq; enim penitus conueniūt. Volunt lequam hispani mil lia. p. quattuor continere mari præserti: terra uero tria. Ex ore draconis ad Cuchibacoæ protentam: in mare cuspidem: qua superata in læuā sinus efficitur: lequas tercentū dimē

de lequis a pruta sctí augustini ad riuum pditorū. si sumus in uno: in aliis circiter. Ex cuchibachoæ illo pmōtorio cuspidali ad caramairiē sem regionē: ubi port9 est carthaginis: circiter cētū septuagīta. Ex caramairia ad isulā for tē quiquagita. Inde ad vrabæ fauces ītra quas uic9 ē sctē mariæ ātiquæ: ubi sedes posita ē: quinq; tātū & triginta. Ex urabensi dariene ad beraguēsem fluuiū: ubi fixurus erat pedē nicuesa: nisi aliter apud superos statutū reperisset: centū triginta interesse dimensi sum9 Ex beragua ad eum fluuiū: quem diximus sancti Matthei appellatum a colono: in quo nicuesa carauella ammissa pererrauit omnium hominum calamitosissimus: lequas in indi cibus centum quadraginta tantum reperimus: multo tamen plures in hoc tractu a sancto mattheo multi e redeuntibus mihi rettulerunt: in quo & locant diuersa flumina puta abu rema cum preiacente insula nomine scutum cateba cuius regulus facies combusta est ap pellatus. aliud 3obrāba: vridā post illud. Durabaq; auriferum & portus etiam egregios: inter quos cerabaroum & hiebram incolarum appellatione. Si rite dinumeraueris Bea tissime pater: lequas iuenies in hoc calculo quinq; & uiginti post quingētas a mille: quæ amplectūtur milliaria septingenta supra quinq; millia a cuspide ad sancti matthei quē p

sunt millia ria. 5700. Joan. dias de solis. ditorū uocātsinum. Sed non sistit opus. Astur ouetensis auito genere quidā nomine Ioā nes dia3 de solis qui se nebrissæ: quæ doctos edit uiros: natū iquit: ab eo fluuio ad occidē tem tendens lequas & ipse percurrit nō paucas. Sed littus illud mediū ad septētrionē cur uatur. Propterea nō examusim locatū inter dimensa: putamus tamen colligere diametro lequas tercentum circiter. Quanta ergo beatissime pater sit terræ illius quæ tuo throno subiicienda est: longitudo: ex dictis colligito de latitudine forte aliter aliquando sentie mus. De polarium nunc graduum uarietate pauca referamus. Terra hæc licet ab oriente protenta sit in occidentem: retorta tamen est: & ad meridiem sua cuspide tantum incur uatur: ut polum arcticum amittat: æquinoctialemq; su peret lineam ad antarcticum sep ptem gradus. Sed portugalensium est eius cuspidis iurisditio uti iam diximus. Cuspide relicta. pariam uersus: arcticus reuisitur polus: & quo magis ad occidentem regio uer

git:eo magis polus eleuatur. Habent ergo castellani uariam graduum eleuationem: donec ad Darienem statutam earum terrarum sedem primariã ueniatur: beraguensis nãq̃ derelicta est: ubi eleuatum gradus octo reperiunt polum. Sed inde tantũ terra incuruatur ad septentrionẽ: ut quasi herculei freti gradus æquet: si præcipue terras dimetiamur quasdã ad latus hispaniolæ septentrionale ab iisdẽ repertas. Inter quas ad leuquas ab hispaniola quinq̃ ac. xx. supra tercentũ unã esse insulã fabulãtur: qui eã explorarũt ad intima noĩe boiũca alias agnaneo fonte perẽni adeo nobilẽ: ut eius fontis aqua epota senes reiuuenescãt. Nec arbitretur beatitudo tua hoc dictũ iocose aut leuiter: Ita serio rẽ hanc p curiã uniuersã ausi sũt spargere: ut popul⁹ oĩs & ex iis quos uirtus aut fortuna secernit a populo: nõ pauci rẽ esse uerã arbitrẽtur. Ego uero si quid sentiã interrogaueris: naturæ rerũ genitrici nõ me tantũ tribuere respõdebo: sibiq̃ seruasse deũ hanc prærogatiuã, p nõ minus ppria: q̃ scrutari corda hoĩm aut priuationi dare accessum ad habitũ existimo. nisi colchia forte fabula de rnouato esone erythreæ sibyllæ fuisse folia crediderim⁹. Hæc de lõgitudine latitudineq̃ ac mõtibus abruptis & eorũ specub⁹ aquosis deq̃ uariis terræ illius gradib⁹. & quidẽ satis. Sed minime ptereũda puto quæ miseris ĩter generales calamitates acciderũt. Horrebant puero mihi uiscera: cruciabarq̃ præ miseratiõe de Achemeni de uergiliano inter cyclopũ littora ab vlysse relicto: q̃ baccis lapidosisq̃ cornis ab vlyssis transitu ad æneæ aduẽtũ dies nõ multos fuisse depastũ Vergili⁹ recẽseret. Baccas lapidosa q̃ corna p delicatis epulis ĩfœlices habuissent hispani: q nicuésam secuti beráguã habitãdã elegerãt. Quid de asini capite magno empto op⁹ est magnifacere rẽ? Quid de huiuscemodi mltis: q̃ obsessos pati oportet? Postq̃ nicuésa cõsiliũ cepit de berágua deserẽda ob terræ squallorẽ & sterilitatẽ: portũ bellũ & de hĩc pmõtorii marmoris appellati littora tẽtauit: an ibi fortunati⁹ quiret insidere. Oppressit socios ei⁹ egestas tãta: ut neq̃ a scabiosis canibus: quos uenat⁹ & tutelæ causa secũ habebãt: in certaminibus nãq̃ cũ nudis ĩcolis canũ opera plurimũ utebãtur: neq̃ aliqñ a perẽptis ĩcolis abstinuerũt. Nõ enĩ ibi fructificãtes arbores: aut uolucres quas dariẽnẽ alere dixim⁹ pcreari: ac pinde terrã minime frequentẽ habitatorib⁹ reperiebãt. Cõuenerũt e sociis quidã de cane macerrimo emẽdo: q iã fere & ipẽ deficiebat ob esuriẽ: mltos pbẽt canis dño auri pesos: idest aureos castellanos canẽ excoriãt comedẽdũ. scabiosam canis pellẽ capitis ossibus appẽsis ĩter dumeta pxĩa piecerũt. Postridie pedes quidã e sociis in abiectã pellẽ incidit uermib⁹ iã refertã ac semiferentem: domum asportauit. Excussis uermibus pellem in ollam coquendã coniecit: coctam edit. Ad coctæ pellis ius cum suis multi paropsidibus singulos castellanos aureos p singulis iuris paropsidib⁹ offerẽtes accurrebãt. Bufones alius duos reperit: coctos ægrotus quidã bufonũ dño emit comedẽdos: p q̃ illis duas fertur lineas auro ĩtexto subuculas q̃ ualorẽ æquabãt castellanorũ sex. pbuisse. In cãpestri uia quadã mortuũ repererũt plæriq̃ ĩcolã a sociis ĩterfectũ: & iã putridũ: dimẽbrarũt secreto: siue assis siue elixis carnibus illis tanq̃ pauonis esca famẽ tũc pepulerũt. Saburra ĩquiũt cõtentũ palustri p aliquot dies e sociis aliũ: qui noctu a sociorũ cuneo secedẽs piscatũ ĩter palustres uluas diuerterat: donec serpti iã semimortuus uiã ad socios reperit. Hæc & huiusmodi multa ppessi infœlices berágueses ex numero militũ septĩgẽtorũ septuagĩta ãplius ad uix quadragenariũ redu cti dariẽnẽses & ipsi effecti sũt: ab ĩcolis perẽpti pauci: fame cæteri cõsumpti animas euomuere anhelãtes: aperiẽdo uiã ad nouas terras posteris pacãdas suo sanguine. Ad cõuiuia ergo posthac nuptialia cæteri: si q̃ hi passi sunt pẽsitauerimus: per tuta nouaq̃ itinera ad tutas nouasq̃ terras: in quibus & habitatores & sata iam reperiẽt: pficiscentur. Quo aũt petrus arias ductor cũ regia classe sit appulsus ad hanc usq̃ horã nõ intelligimus. Quæ successerint: si hoc sanctitati tuæ gratũ fore cognouero: uigilãtius explorabo. Ex catholici regis curia pridie nonas decẽbris. Anno a xpi natali. 1514.

de uariis magne terre gradib⁹.

mira fõtis natura.

quid de fõtis natura autor credat.

canes bufones humanas carnes pre inedia comederũt hispani.

P.M.ANGLI MEDIOLA.PROTONO.CONSI. regii ad Leonem decimũ pontificē maximũ.de orbe nouo tertiæ decadis. Liber primus.

LAVSERAM ORBI NOVO PORTAS BEATISSIme pr: satisq3 me p illius oras uagatũ arbitrabar: qñ nouæ litteræ allatæ patefacere illas iterũ: & repositũ3 sumere calamũ coegerunt. A uascho nunnez quē eiectis Nicuésa duce & Anciso prætore ex Dariene principatũ sibi manu prōptorũ audacia fretũ usurpasse memorauim9: a sociis etiā plærisq3 litteras habemus: suo militari stilo cōpactas: quib9 didicimus eũ superasse mōtes illos oceanũ nobis notũ ab altero australi æquore adhuc latēte dirimentes. Est eius epistola capreensi de seiano grādior. Sed ea tantũ ab illa cæterisq3 excerpsim9 quæ memoratu eē digna duxim9. Catholici regis animũ sibi uaschus nō mō iratũ recōciliauit uerũ etiā gratiosum effecit. Donat9 est a rege uaschus donati & plæriq3 alii pstantib9 & honoratis preuilegiis p talib9 ausis. Attētas nobis aures tua sāctitas pbeat: & quæ illis passi3 in re tāta euenerit serena frōte & gaudēti pectore suscipiat: qñquidē nō cēturias solũ & legiones sed īnumeras hoi3: natio hæc hispana p uarios labores & multa uitæ discrimina tuo sacro throno subdēdas domat myriades. Vaschus nunne3 siue īpatiēs ocii quia nescit stare loco fortis anim9: siue ne rē tantā surriperet alter uerit9: putāt nāq3 multi uaschũ de petri ariæ pfectura ītellexisse: siue utraq3 motũ causa & q iratũ regē ex āteactis sentiret: aggredi puinciā ipse cũ paucis cōstituit: quā a comógri reguli filio etiā mille armatis fore difficile audiuerat. Accitis ergo darienē sib9 ueterib9 aliquot: & plurib9 ex iis q ab hispaniola recētes uenerāt uberioris auri copiæ fama cōpulsi: centũ nonaginta armatorũ manũ cōparauit. In calēdis septēbris āni superioris. 1513. factur9 iter maridũ liceret: ex dariene cũ uno bergātino & monoxylis id ē unilig neis puīcialib9 decē cymbis discessit. Caretæ littoralis reguli coibēsis amici terrā primũ capit: relictis ibi nauigiis ut cœptis de9 faueat supplex petit: & una carpit iter terra mōtes uersus. In pōchæ reguli ditionē primũ īcidit. pōcha uti alias ipso adeũte fecerat aufugit: p nũcios ducib9 coibēsibus carétanis pōchæ tutelā ab oī hostiũ iiuria & amiciciā fide pbita multaq3 bñficia pollicetur. pmissis ergo & blādiciis tā nrorũ q carétanorũ emollit9 pōcha uenit ad nros: libēs gaudēs pōcha fœdus suscipit. Ne ultra uereatur uasch9 pōchæ suadet. Dāt dexteras: & sese īuicē cōplectũtur: mutuisq3 se munerib9 afficiũt. Auro pōcha s3 modico cētũ puta & decē aureis pōderib9: quæ singula castellanũ æquāt nũmũ: fuerat nāq3 spoliatus āno supiore uti supra rettulim9. Vaschus ut dono donũ pēsaret pōchā rebus nris uitreis. s. calculorũ sertis ad colli & brachiorũ gestamē speculisq3 ac tītinabulis orichalceis & huiuscemodi mercib9 institoriis donauit. Has īdigenæ magnifaciũt: quia id ubiq3 pciosæ rei loco habetur qd est peregrinũ. Securibus etiā ferreis ad arbores scīdēdas paucis pōchā ditauit: nil nāq3 maioris faciunt q ferro & metallis oībus careāt auro excepto: & secare ligni genus ullũ: ad cōstruēdas domos pcipue canoasq3 cauādas: sine ferreis īstrumētis difficillimũ sit: fluuialib9 qppe lapidib9 quibusdā pacutis lignariā oēm exercēt fabrificinā. Pōcha igitur deuicto: ut a tergo tuta relinquat oīa uaschus: ad mōtana ducit agmē datis a pōcha ducibus & calonibeq uiarũ āgustias sternēdo præeāt: p saltus nāq3 īuios & ferarũ latebras atq3 anfractus mōtiũ penetrādũ erat Pauca qppe raraq3 sũt iter eos cōmercia: quia paucis nudi hoīes & pecũie expertes īdigēt & si q exercēt e pxio agũt: auri ad ornatũ & supellectiliũ ad utilitatē pmutatiōe. Propterea haud qq3 trita sũt iter eos ex minie freqntib9 cōcursatōib9 itinera. Notas tñ occultas obseruāt semitas eorũ exploratores: qrũ ductu se p īsidias & nocturna latrocinia īfestāt alterne trucidātes at ī seruitutē seuicib9 redigētes. Pōchēsiũ igitur & carpētariorũ nrorũ opa & mōtes supauit horridos: & p obuia īgētia flumia plura structis pōtib9 aut subliciũ trabiũ cōge

fit attēt9 pōtifex.

āno. 1513. itũ est ad austrum.

Quo aparatu uasch9 tētet australe pelagus

Fugit poncha regul9

Redit poncha.

q fuerit dona mutua.

morale dictum.

lapidib9 oīa formant.

pecuniā nesciunt

rie cõnexa duxit icolumẽ cateruã. hic eorũ multa ꝑtereo q̃ tũ ex rerũ penuria tũ ex imẽſo labore paſſi ſunt: ne ſim minuta recenſendo moleſt9. ſed quæ cũ regulis ex itinere acta ſunt ꝑtermittenda minime duco. Priuſq̃ alta montium cacumina ꝑtingeret: regionem ingreſſus nomine quarequam regulum eodem nomine nuncupatum obuium habuit armatum eorũ more: arcubus puta & ſagittis machanisq; id eſt enſibus amplis ligneis oblõgis utraq; manu agitandis & ſudibus præuſtis: miſſilibus etiam quæ certiſſima iaculãtur. His ſuperbe noſtros & hoſtiliter excepit cum ingenti dicionariorum multitudine tranſitum prohibiturus. Quo irent quidq; peterent interrogans: retrocedant uultu toruo per inter nũcios cõmonefacit: ni uelint ad unũ trucidari. Hæc dicens prodit in apertum ueſtitus ipſe ac palatini: cæteri nudi: & noſtros ĩpetit retrocedere recuſantes. Breuib9 actũ eſt ſclopetarũ ſclopos: quibus auditis noſtros ſecũ habere fulmĩa & tonitrua arbitrati ſũt: & ſcorpionũ ſagittas nõ diu ſuſtinuerũt. terga igitur uertũt fugiẽtes. ueluti permacella lanii bouinas arietinaſq; ſecãt infruſta carnes: ita huic nates: illi femur: alteri humeros uno ictu noſtri ſcindebãt. ueluti aĩalia bruta perierũt ex eis una cũ regulo ſexcẽti hoĩes. Huius reguli domũ reperit uaſchus nefanda infectã uenere. fœmineo amictu reguli fratrẽ: plures q; alios cõptos & uicinorũ teſtimonio pathicos offendit. Iuſſit a canib9 circiter quadraginta lacerari: canũ opa noſtri utuntur in præliis cõtra nudas eas gẽtes: ad quas rabidi inſiliunt haud ſecus ac in feros apros aut fugaces ceruos: nec minus fidos hiſpani ſuos reperiũt in periculis ſubeũdis q̃ colophonii uel caſtabalẽſes qui ad bella gerẽda canũ cohortes inſtituebãt. itaq; primã aciẽ in prælio canes ſeruarẽt nec unq̃ detrectarent pugnã. Audita noſtrorũ in obſcœnũ id genus hominũ ſeueritate tanq̃ ad herculẽ populi cõfluebãt quoſcũq; morbidos ea peſte ſentirent trahẽtes: ut e medio tollerẽtur expuendo in illos ĩclamitabãt. In palatinos quippe: in populũ haud quaq̃ cõtagio fluxerat. In cœlũ oculos manuſq; tendẽtes deũ inſinuabãt eſſe tãto ſcelere iratũ: inde mitti fulgura: tonitruaq;: crebris nanq; fulgurib9 uexãtur: & aquarũ frequẽtes alluuies quæ ſata oĩa raptent: famẽq; & morbos inde prouenire cõquerebãtur: licet nil aliud ꝓ deo colant præterq̃ ſolẽ. Hũc præſtare: hunc tollere ſolũ exiſtimant. dociles tñ ſunt. Ad noſtros ritus facile trahẽtur: ſi doctores eos adierint. Nil tetricũ nil ꝓlatu durũ in eorũ lĩgua eſſe quin latinis poſſit litteris ut de hiſpaniolis aliqñ dixim9: eorũ uniuerſa uocabula ſcribi: & ꝓferri cognouerũt. Bellicoſa gens eſt hæc: & quæ finitimis moleſta fuit hacten9. Sed ꝓuincia non auro aut agrorũ ubertate fortunatur. Mõtana eſt ac ſterilis: & ob ſqualiorẽ montiũ algens. Propterea ueſtiũtur ibi qui ueſtes aſſequũtur palatini: cætera turba naturæ beneficio cõtenta uiuit. Mãcipia ibi nigra repererũt ex regione diſtãte a quarequa dierũ ſpacio tantũ duorũ quæ ſolos gignit nigritas: & eos feroces atq; admodũ truces. Ex æthiopia putãt traiecíſſe quõdam latrocinii cauſa nigritas: ĩ q; illis mõtibus naufragatos fixiſſe pedẽ. Cũ his nigris odia exercẽt inteſtina quarequani: & ſeſe ſeruitio addicũt uiciſſim aut trucidãt. In quarequa relictis plurib9 e ſociis qui nõdũ aſſueti laborib9 & eſuriei tãtæ deciderãt ĩualitudĩe duces capit e quarequenis ad uertices mõtiũ tẽdẽs. Ex põchæ regia ſex breuiũ dierũ ſpaciũ ad alteri9 æquoris ꝓſpectũ iacet mediũ. id nequiuit minore q̃ quiq; & .xx. uariis ĩplicitus caſib9 & ſũma rerũ egeſtate ꝑficere. Septimo tãdẽ Kl' octobris mõſtrata ꝑ quarequanos celſa culmina: e quib9 optatũ mare aliud deſpici poterat: protẽtis oculis ĩtuetur. Siſtere agmẽ iubet. Præit ipſe ſol9 & uerticẽ prim9 occupat. In terrã ꝓuolutus & genib9 flexis manibuſq; ĩ cœlũ erectis auſtrũ ſalutat: & grãs ĩmẽſas ſcribit ſe deo cœlitibuſq; oib9 ꝑſoluiſſe: qui tãtæ rei palmã ſibi homini nõ magno ĩgenio pollẽti: nõ ꝑito: nõ optimati aſſeruauerit. Sacris orõnib9 ſuo militari more pactis: cõmilitones dextra ĩuẽs uocat. deſideratũ pelagus oſtendit. Repetito poplitibus deflexis orat ſuperos atq; ĩprimis deiparam uirginem ut fauſte fœliciterq; cœptis faueãt: & luſtrare quas ſub pedib9 uideãt terras liceat itidẽ & ſocii oẽs ſublatis ꝑ lætitia uocib9 faciũt. Hãnibale italiã & alpinis ꝓmõtoria militib9 oſtẽdente ferocior. Ingẽtes opes ſociis pollicetur. ecce deſideratũ pelag9 ecce o tot

quoquera regio.

minat̃ nr̃is regulus.

putabãt habere tonitrua.

perit regulus c.600.

dom9 infecta turpi uicio

mira de canibus.

irat9 de9 ob nefandũ ſcelus.

q̃regna gẽs bellicoſa

Nigra hic mãcipia.

opinio cur nigri ſint.

laborũ socii cõmilitões de q̃ nobis tot tãtaq̃ como'gri fili⁹ & idigen æ reliqui p̃dicarũt. his dictis in possessiõis signũ ꝑ aris saxorũ cõgerit tumulos. A dextra læuaq̃ ne posteritas arguat eos mẽdacii: declinãs e uertice mõtiũ ĩscribebat passim arborib⁹ sciso cortice castellæ regis nomen: & saxeas erigebat ubiq̃ strues donec ad reguli australis regiã uentũ est: q chia'ppes dicebatur. Arma capit chia'pes. ꝓsilit cũ ingẽti multitudĩe minitabũd⁹: ꝓhibiturus nõ mõ transitũ sed & accessũ. Instruũt acies nostri: licet numero pauci. ruũt in aduersos. sclopetris primũ & molossorũ: quos alanos uulg⁹ uocat: cohorte chia'pẽ salutant. Audito mõtiũ reboatu ex emissis globulis & puluereo uiso flãmas euomẽti fumo: sulphureoq̃ odore narib⁹ ꝑcepto: ad hostes nãq̃ uẽtus flabat: seipos ꝓfligãt. ꝑterriti fulgura in se ꝓiici arbitrãtes sternebãtur. ita solo iacẽtes aut uersos in fugã nr̃i adoriũtur: agmine tñ cõposito & seruatis ordinibus primũ: de hinc soluti assequũtur multos. trucidãt paucos. capiunt plures. Statuerãt nanq̃ amice agere: pacatoq̃ terras explorare illas. Chia'pe igitur occupato atrio: soluit e captis in fuga plærosq̃: qui chia'pẽ quæritẽt: & hortẽtur ueniat. Ex reditu pacẽ: beneficentiã: & amorẽ polliceãtur. Si detrectauerit: sibi suisq̃ ĩminere exitiũ & regni excidiũ enũciẽt. Quo aperti⁹ ista chia'pæ patefiãt ex quarequ'ãnis: qui nostris uiæ duces erãt: comites dat chia'pæis quosdã. Ita & ꝑ quarequa'nos qui a se & suo reg'lo cõiecturas chiapæ p̃posuerũt: & ꝑ suos chiapes persuasus datæ fidei se credit. E latebris ꝓdiens redit ad nr̃os. Datis acceptisq̃ utrĩq̃ dexteris amiciciã ineũt: & fœderibus se ĩuicẽ astrigũt. muneribus etiã mutuis se deuiciũt. quadrigẽtos auri cœlati pesos: diximus ducatũ id põdus fere triente superare: uascho chiapes donat. Vt demerito uaschus bene mereatur: rebus nostris chiapen munit. Ita cõ tẽti utriq̃ dies aliquot una cõmorati sunt: donec relicti a tergo in quare'qua socii aduẽtarẽt. Quibus actis gratis munusculis donatos dimittit quarequanos: & chiapæis ipsoq̃ chiape ducibus quarto a mõtiũ uerticibus die ad littus optatũ læti ꝑcurrũt. Testibus & scribis regiis astãtibus mare illud uniuersũ & adiacẽtes mari terras oẽs ĩperio addicũt castellano. Apud chiapẽ sociorũ partẽ reliquit: quo liberius explorare quiret uniuersa. Nouẽ capit e chiapæis monoxylis quæ ipsi culchas uocant: & chiape duce fluuiũ traiicit ingẽtẽ cũ uiris octogĩta e suis: ad alteri⁹ reguli dicionẽ noĩe quoque'rã Is resistere primo ac reiicere nr̃os armis certauit. iisdẽ auspiciis: quibus & cæteri cogitata ꝑfecit coque'ra. Vincitur & ipse fugaturq̃. chiapæorũ coque'ra suasu regressus est. hi nãq̃ functi oratorio munere ꝑ uascho q̃ ĩuicti nostri sint: q̃ mites in supplices: q̃ truces & seueri in renitẽtes enũciãt coque'ræ. Ex nostrorũ amicicia sui reguli & aliorũ exẽplo tutelã: patrociniũ: & animi trãquilitatẽ pollicẽtur. Ex iiuria & detrectatu excidiuꝫ & internicíẽ minãtur. lætus ergo talib⁹ nũciis rediit coque'ra. sexcẽtũ quĩquagĩta cœlati auri pesos donat nr̃is. Cõtra: uaschus donis dona pẽsat nostratibus: uti apud põchã diximꝰ. Coque'ra pacato: redeũt ad chiapæ regiã. Inde cõmilitonibus reuisis: ubi paulũ quieuit: explorare uiciũ statuit sinũ ingentẽ: quẽ ab ultimo ipsius ĩ terrã receptu ad prias ab æquore fauciũ porecturas sexagĩta milliariũ spacio constare aiũt. Sinui sc̃tõ michaeli nomẽ ĩdidit: quẽ aiũt habitatis ĩsulis & squallidis rupibus eẽ frequẽtẽ. E naualibus ergo chiapæ nouẽ capit easdẽ culchas: q̃bus fluuiũ tranauerat & cũ sociis ĩcolumibus octogĩta cõscẽdit: chiapæ dissuadẽte rogãteq̃ ne ullo pacto sinũ tẽtare illo ãni tp̃e uelit. Esse tribus ãni mẽsib⁹ adeo ꝓcellosũ significat: ut nullo mõ sit ibi mare tractabile. Ante ipi⁹ oculos uoratas fuisse culchas plures a rabidis uorticibus p̃dicat. Vaschus tñ ĩpatiẽs ocii fore sibi fautores deũ & superos oẽs ĩtali 'negocio p̃dicat. rẽ eẽ q̃ deũ tãgat: in qua christiana religio uires ꝑtẽdet: & hauriendi sũt thesauri q̃bus neruis bella geri queãt in hostes fidei. Pulpitarii gerit uicẽ oratoris: & sociis persuasis classiculã chiapæã cõscẽdit. chiapes uero ne de ipsius fide uaschus dubitaret: q̃cũq̃ ꝓficiscatur se p̃sto futurũ comitẽ enũciat. affẽsurũ nullo pacto istat ut se relicto uasch⁹ e sua regia pedẽ moueat. Vbi primũ a littore culchas ĩ altũ detruserẽt: tãta illos ũdarũ cõflictatio adorta ẽ ut q̃ se uerterẽt aut ubi cõsisterẽt cõsiliũ deesset. Versi altr̃ne ĩ facies q̃sq̃ socios pauidos & ꝑterritos ĩspectabat: sꝫ p̃cipue chiapẽ & suos: ĩportuni'maris illi⁹

chiapes regulus. ꝓfligatur chiapes. uenit chiapes. ad australe fretũ tẽdũt. quoquera regul⁹ fugatur. redit quoq̃ra. mũera quoquere. scti michaelis sinus. cõsiliũ chiape. mare itractabile. tẽtãt sinũ. Sũmũ uite discrimẽ.

pitos: res macerabat: q multa huiuscemoi picula sumersiõesq; uiderãt ĩ uicinis. elapsi tñ cul chis alligatis ĩ pximã se recipiũt ĩsulã. Ibi pnoctãdo flux⁹ iclusit: & fere totã coopuit. Aiũt id australe pelag⁹ æstuãs adeo tumescere ut multæ ĩ eo tũc lateãt magnæ rupes: q̃ demũ re fluẽte uidẽtur emergere. Cõtra: septẽtriõale qđ ĩhabitãt: oẽs uno ore uix cubito prodire a littore asseuerant. Fatẽtur & iidẽ qui hispaniolã & reliquas incolũt cõterminas insulas. dessicato igitur a reflexu littore ad culchas stupidi redeunt. obrutas oẽs & arena repletas repererunt: ex illis quassatas nõnullas: & hiscentes rimis: licet unilígneas: ac ruptis rudẽ tibus semideperditas. Cingulis & arborũ corticibus & tenacibus quibusdã marinis her= bis laceratas resarciunt: herbisq; stipãt ad necessitatẽ. regrediũtur ergo naufragis similes & fame pene consumpti: quia nil penit⁹ eis ad uescendũ tẽpestas reliquerat. horrendos audiri mugitus æquoris toto anno qñ fluit aut refluit inter eas insulas indigenæ prædi= cant: sed præcipue trib⁹ illis mensibus a chaipe noiatis: quos octobrẽ nouembrẽ & decẽ= brem esse ex illius sermone collegerũt: præsentẽ nanq; lunã & subsequẽtes duas insinua uit: eratq; is mensis october. Refectus paululũ uno ĩutili regulo prætermisso ad aliud e si nus illius laterib⁹ tendit: cui⁹ regulũ tumaccũ a regionis nomine appellãt. Is armat⁹ pro dit ut cæteri. cõtrahitur & cũ tumacco: uti cũ aliis. Vincitur fugaturq;. trucidãtur obstãtes Reliquis ignotũ est. intenditur nãq; pacandis nationib⁹ & amice tractãdis; uulnerat⁹ eua sit tumaccus. per nũcios chiapeos tumacco suadetur ut redeat. nil uereatur. Neq; pollicitis neq; minis mouetur. Mortẽ illi & suo generi exterminũ locorũq; sui regni excidiũ ex p= uicacia disserũt. filiũ tandẽ uenire iussit. Hunc uaschus uestitũ & munusculis donatũ remi sit: ut genitorẽ accersat & illũ de nostrorũ natura & fortitudine cõmonefaciat hortatur. Hac benignitate in filiũ motus tumacc⁹ in diẽ tertiũ abaductu filii uenit. nil tũc attulit: s; missis familiarib⁹ sexcentũ quattuordecĩ auri pesos & ducẽtos quadraginta egregios uni ones: e minutis aũt copiã maiorẽ afferri iussit. Vniones nostri admirabãtur: licet nõ rite cãdidos: quia e conchis illos minime eruũt nisi prius assis: quo facilius sese ipsæ aperiant & caro inclusa sapidius coquatur. sunt nãq; edulia regũ & obsonia carnes eorũ: quas ma= ioris pendũt q̃ margaritas ipsas. hæc arbolantius quidã hispan⁹ cantaber e uaschi cõmi= litonibus unus ab eo missus ad regẽ cũ unionibus & cõchilibus rettulit. credere oportet rerũ participibus. Tumaccus ergo tantifacere uniones nostros inspectãs: familiaribus qui busdã suis qui aderant: ut piscationi se accingãt ĩperat. dicto paret. Quarto ab inde die re grediũtur. libras octunciales unionũ afferunt duodecĩ. Pars utraq; gaudens sese mutuis stringit amplexibus: qđ nostros gratis muneribus donauerit: q; q; admissus in amiciciã fuerit tumaccus se fœlicẽ esse arbitratur. Nostri hoc tãto grandiũ opũ argumento se bea tos fore saliuã deglutiẽdo interloquũtur. rerũ oĩm chiapes regul⁹ & testis & comes erat. læ tabatur & ipse: q; suo ductu & nostris satisfactũ iri uiderat & uicino regulo. forte nõ amico sed potẽtiori ostenderet quales sibi uiros haberet amicos. Id suæ domus autoritati cõdu= cere nõ dubitans: grauib⁹ nanq; inter se odiis hi nudi reguli ãbitione sola eos exagitãte fatigãtur. Vaschus iactat apud tumaccũ se mira de illius terræ opib⁹ secreta didicisse: quæ ad præsens uelle se reticere inquit. Ad aurẽ locutũ illi tumaccũ insinuat. ab utroq; tñ regu lo esse in eo sinu cæteris grãdiorẽ insulã aiũt potẽte uno rege cõtentã: & qui sedati maris tpibus ad ipsos tranet magna culcharũ classe: ĩ prædãq; raptet obuia cũcta. Ea ĩsula distat ab hoc littore millia .p. circiter. xx. apparentq; illius promontoria ex cõtinẽtis elatis col libus. In ea insula cõchilia gigni ferũtur umbellã æquãtia magnitudine: a quib⁹ uniones cõchiliũ corda eruũtur faba & interdũ olea grãdiores: & quos cleopatra optare potuisset licet adeo pxime ad littus insula se applicet: extra sin⁹ fauces tñ eius initiũ in ãplũ æquor porrigitur. his ĩtellectis uasch⁹ isthac exhilaratur narratõe lucratia: & q̃ ppẽsiores sibi re gulos redderet: & arctiore uiculo deuiciret: ferocia ĩ tyrãnũ uerba detorquet. iurgiis & cõ tumeliis ĩiuriũ regulũ lacerat. Nulla mora ĩteriecta: traiecturũ se ad eũ debellãdũ pstrãdũ trucidãdũq; iureiurãdo ĩtonat: & vna culchas parari iub;: qb⁹ dictis facta cõpẽset. Ast regli

varietas fluxus & refluxus

quid cogat necessitas.

quib⁹ mẽsi b⁹ ĩtractabile

tumacc⁹ regulus.

vulneratus fuit regul⁹

filiũ mittit regulus.

vniones coarumpunt

cõchilia vnionũ edulia regum.

libræ vnionum.

argumenta opum

ambitio nudos turbat

insularis regul⁹ potẽs.

magnitudo vnionũ.

iactãtia vaschi.

chia'pes ac tumacc⁹ amice illũ hortãtur & cõmonefaciũt ut prouinciã in pacati⁹ differat tẽpus. nulli esse nauigio ea tempestate: erant enim iã nouembris nonæ: mare illud peruiũ: procellosissimũ & tempestuosum atq; inhospitale penitus esse repetebãt. Vera dicere regulos constabat: horrẽdo quippe fremitu inter sinuales eas frequentes insulas: rugit⁹ ex conflictationibus crebris exaudiebantur & e montib⁹ relictis alueis flumina saxa secum & magnas arbores trahentia inaudito strepitu defluebant eo tempore: ventorumq; uis atrox furiebat non sine domorum iactura. Austri erant & euronoti tractuum illorum ea tempestate tonitruis & fulguribus associati: perpetui hospites. Sereno tempore noctu frigore urgebãtur: die uero molestus illis erat ardor solis: neq; id mirũ cũ eẽnt equinoctio proximi: licet ipsi nullaʒ de polo mentionem faciant. In tali nanq; regione luna cæteriq; frigentes planetæ noctu: die uero sol & factionis ei⁹ errantia sidera uim suam exercent: licet aliter uetustas senserit: quæ ob solis perpẽdiculũ desertũ relinquebat æquinoctialẽ circulũ: præter paucos autores quorũ sententiã experimento portugalẽses probãt haud dubio. Quotãnis quippe ad antarcticos hyperboreorũ fere antipodes tranant: & cõmertia cũ eis cõtrahũt. Antipodes dixi q̃uis me nõ pretereat nõ defuisse uiros alioqui ingenio singulari & sũma doctrina pollentes cœlitibusq; ex his admixtos nõnullos: qui ãtipodes negent. nõ est cuiq; uni datũ oĩa scire. Assecuti sunt portugalẽses alteri⁹ poli gradũ quĩtũ & quinquagesimũ ampli⁹: ubi punctũ circũeuntes quasdã nubeculas licet intueri: ueluti in lactea uia sparsos fulgores per uniuersum cœli globũ intra eius spacii latitudinẽ. Notabilem stellã huic nostræ similẽ quã uulgus polũ esse arbitratur & tramontanã italũ: hispanum nortẽ appellat: nullã aiunt illi polo uicinã: quæ nõ cadat in oceanũ. Ex axe medio libræ sole cadente nobis: illis ascendit: & uer q̃n nobis autumnũ: æstatẽ q̃n hyemẽ ad illos importat. de alienis ab instituto nostro iã satis nostros repetamus.

ihospitale pelagus. — *descriptio inhospitalitatis.* — *opiniones de eq̃noctio* — *not⁹ antarctici grad⁹ 55.* — *multa de ãtarctico.*

TERTIAE DECADIS LIBER SECVNDVS.

HIAPAE AC TVMACHI REGVLORVM CONSILIO DIFFERire transitum ad insulam placuit in uernũ aut æstiuũ tempus: quo se futurum nostris comitẽ chia'ppes obtulit. Interea retia regulos habere & piscaria concharũ margaritas gignentiũ littora pro prædiis intellexit uaschus: quas tanq̃ cuiuariis eripiũt regulorum egregii urinatores ad id exercitiũ a teneris educati. sed quieto tranquilloq; mari littus æstu deserente: quo facilius ed earũ stationes submergi queant. & quo maiores cõchæ sunt eo profundius inhabitãt: minores uero uti filiæ propiores aquæ margini: minime aũt uti neptes supercilio uiciniores degunt: ad ima cõchilia staturas uiriles tres: quattuor interdũ descẽdunt. Ad filias aut neptes dimidio femore ten⁹: & breuius aliq̃n subnatant: quarũ etiã post sedatũ a feris tẽpestatibus æquor multitudinẽ in arena ab undis diuulsaʒ proiectaq; in littus reperiũt. Quæ in arena legũtur minutis pollent bacchis. Conchiliorũ eorũ caro esui est uti nostrarũ ostrearũ acomodata: sed laudabilioris esse saporis illa ostrea ferũr. fames forte oĩm escarũ optimũ condimentũ id fateri nostros monet. An cõcharũ sint corda margaritæ: uti placet aristoteli: an fœtus interanneorũ: uti plinio: & ipsorũ sint part⁹. hæreant ne ꝑpetuo scopulis: an gregatim seniorib⁹ ducatũ agẽtib⁹: pelago uagẽtur. Singulos procreẽt an plures uniões singulæ testæ: semel an iterato: lima radãtur fixæ: an facile diuellantur: & maturæ prodeãt sua sponte. Molles intra testã an duræ sint margaritæ: adhuc nostris est incõpertũ. certã prope diẽ spero me rõne consecuturũ: q̃nquidẽ præ manibus rem nostri habeant. Vbi appulsum petrum ariem ducem nostrorum sensero: ab eo ꝑ litteras petã ut ista diligẽti uestiget idagine: mihiq; ad unguẽ cũcta significet. scio daturũ operã. ẽ nãq; mihi amic⁹. absonũ quippe uidetur ut de re tãta musitem⁹ q̃ ꝑmiscue uiros

differt trãsitũ uaschus — *habitatões cõchiliũ.* — *varietas cõchilium.* — *fames cõdimẽtũ grãde* — *opiniones de margaritis.*

ac fœminas: antiquitatē ac nostra tempora trahit: traxitq; præcipites in immoderatū sui desideriū: cleopatrarū3 post hac & Asoporum hyatus satiare poterit margaritis hispania Neq; ultra feracib⁹ stoidi: aut trappobanæ uel oceano indico erythreo ue mari assurgetur aut inuidebitur. Ad institutū redeamus. Tentare per suos natatores uaschus chiáppæ margaritale prædium statuit. Huic ut morem gereret chiáppes licet aduerso procellosoq; tp̄e triginta iubet e suis urinatoribus illi arti assuetis ꝑperare ad uiuaria. Comittes e suis mittit uaschus sex tātum qui rem inspectent e littore: nec se periculo tempestatis credāt. vná proficiscūtur. Distabat ab chiáppe regia piscariū id littus milliaria forte decem: fundum tentare ob maris iram minime sunt ausi. E conchis superciliaribus & e reiectis ui procellarum ad littus: sex attulerūt sarcinas breui dierum numero. Harum carnibus more eluonum depasti sunt. Baccæ uero lente aut exiguo cicere nihilo grandiores sed nitore candido quia e crudis euulsæ. Ne mendacii de concharū magnitudine arguantur ad regem uná cum margaritis: egregiæ missæ sunt plæreq; testæ carnibus exesis. Putam⁹ nullibi terrarum reperiri posse grandiores. Conchilia igitur hæc aurūq; ubiq; domorum repertū naturam habere in illis tractibus reconditas arguunt immensas opes: quia hæc in digitulo pigmeolo tantū de gigantea manu: vrábæ nanq; sola est tractata uicinia: quid erit quādo uniuersas eius adeo uastæ telluris oras penetraliaq; illius secretiora explorauerint? Cōtentus & talibus inuentis gaudens uaschus regredi ad darienem & socios ubi & aurifodinas habent a uico miliaria forte decē: sed diuersa constituit uia. Dat chiáppæ ueniā ne ultra sequatur: seruet se īcolumē suadet. Mutuis se amplexibus: fere obortis chiáppæ lachrymis astringunt: dexterasq; secedentes dant inuicem: ualitudinarios relinquit: cū incolumibus carpit ducibus chiáppeis nautis iter. Traducit agmē per fluuium ingētem minime uadosum ad reguli dicionem nomine teaócham. Audito nostrorum aduētu: quia mores eorum iam uestigauerat: summopere delectatus est regulus. Prodit obuiam libens. nostros honorate suscipit ac salutat amice inq; amoris argumentum auri affabre laborati uascho libras offert octunciales uiginti. præstantes quoq; uniones ducentum: licet male nitidos quia læsos igne. datis ergo utrinq; dextris: teaóchæ munere bene pensato chiáppeis dat cōmeatum id rogante regulo teaócha ne suo & ipse desiderio obsequēdi nostris defraudetur. Teaócha igitur nostris ex ipsius regia discedentibus nō modo dat uiæ comites: sed & obsequiaria mancipia: quæ iumentorum uicem gerant ad comportādū humeris uiaticum: ꝙ eūdum esset ꝑ deserta siluarum & steriles ac squalidos montes feris tigribus & leonibus refertos: datq; mancipiis in ducatum regulus cariorem e filiis. Salitis piscib⁹ & pane patrio ex iucca & maizio cōfecto mācipia onerat: filioq; imperat ne a nostris ūq; recedat: aut reuertatur: donec uascho libeat. Ad regulum his ducentibus: tēdit uasch⁹ nomine pácram tyrannum atrocem: finitimorū regulorum hostem infensum: potentiorem cæteris. Siue conscientia scelerum territus: siue quod imparem se fore intelligeret aufugit. Magnos æstus se fuisse passum nouembri mēse lœthalemq; sitim scribit: quia sit eá pars montium aquis male fortunata. Periissent nisi ostēsum ab incolis in abdito siluarū secessu fonticulū agiles duo iuuenes e nostris: aquatum cū cucurbitis & uasis aqualibus quæ teóchenses gestabant: propere adiissent. Ex incolis ausus est nullus e turba secedere ꝙ nudos obuiæ feræ impetant: in illis præsertim iugis & fontis illius uicinia e domib⁹ inquiunt se aliquando noctu raptari: nisi diligenter soliciteq; uectibus & seris clausis domorū hostiis sibi cauerint. Opere preciū erit particularem casum priusq; ultra ꝑgrediamur recensere. A tigride aiunt infestatum fuisse anno superiore darienem iactura nō minore quā ab apro quondam rabido calydoniā: aut a leone fero nemeam. integro nanq; semestri noctem aiunt exactam fuisse nullam indemnē quin uel iuuencam aut equā3 canē aut porcum intra uici ipsius uias interfecerit. Armēta gregesq; iam assequūtur: immo & minime tuto referunt domo exisse quenq; eo tp̄e: quando præcipue catulos alebat tūc nanq; adoriebatur & homines fame urgente catulorū: si homines pri⁹ occurrebant ꝙ brutū

[Margin notes:]
ꝑdia margaritarum
sex cōchiliū sarcine.
opū īngētium argumēta.
teaocha regulus.
mūera teaóche.
Leones et tigres
Pacra regulus.
fugit pacra
siti succurritur lethali
i domib⁹ verant a feris
De fera tygride.

animal. Necessitate cogente tandem ars inuenta est: qua tanti sanguinis pœnas lueret ex ploratis quippe angustiis semitarum quibus e cauerna rū latebris ad prædā noctu prodire solebat: iter scisum est. Excauatam scrobem cratib9 & egesta terra: parte superuacua dispersa: strauerunt: Veniens incautus mas quidem erat tigris decidit in foueam: & sudib9 acutis in scrobis fundo fixis inhesit. Rancatu suo uniuersam obtundebat uiciniā & mōtes illo stridore reboabant. Saxis ingentibus e fossæ superciliis in eum sudibus infixū deiectis peremptus est. In mille assulas & mille frustula: fixa dextra directas hastas: & ab alto iaculatas dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replebat intuentes: quid solutus & incolumis fecisset? Ioannes quidam ledesma hispalensis vaschi amicus & laborū socius: de tigride illo se comedisse fassus est. Bouina carne nihilo deteriorem esse mihi rettulit. Vnde tigridem esse dicant interrogati: qui nunq̄ tigridem uiderunt: respondent a maculis: a feritate: a dexteritate: a signisq̄ aliis ab autorib9 datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis plærīq̄ se uidisse prædicent. Tigridi mare perempto montes uersus uestigia illius secuti antrū coniugale ipsius domicilium adeunt. Duos absente genitrice catulos uberibus adhuc matris indigos auferunt. Mutato consilio quo grandiusculos effectos in hispaniam posthec mitterent: ferreis catenis diligenter in colla compositis ad maternū antrum paruulos reportant lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam catenis nil suo loco mutatis uacuā reperere speluncam. Putant a matre in frusta præ rabie dilaceratos ablatosq̄ ne quisq̄ eis frueretur. Asseuerant nāq̄ solui e catenis nullo pacto potuisse uiuos. Pellis perēpti tigridis ad hispaniolam siccis herbis & culmo farcta missa est ad almirātū & primores a quibus hæ nouæ terræ leges & auxilia expectāt: Et qui a tigride incomoda passi sunt & qui pellem eius tractarūt hæc mihi diseruerunt: quæ dāt accipimus. Ad pacram a quo sumus digressi redeundū est. Desertos pacræ boi os idest domos ingressus uaschus: pacram nititur attrahere. per legatos eadem pacræ significat quæ cæteris significata memorauim9. diu pacra renuit. Detrectāti minæ superadduntur. venit tandē tribus regulis comitatus. Deformē adeo sordidūq̄ scribit uaschus ac fœdū esse pacram: ut turpius quicq̄ se uidisse nunq̄ fateatur. Humanā tantum illi formam tribuisse naturam inquit: de cætero brutum animal agreste: mōstro sum. Mores inquit habitudini ac lineamentis pares. Quattuor vicinorū regulorū ui raptis filiabus abutebatur libidine detestanda. De obscænis pacræ moribus deq̄ iniuriis alteriusmodi multa per finitimos regulos coram uascho uti coram iudice prætorio uel hercule ultore iactata sunt. vt de pacra suppliciū sumeretur eflagitabant. Beluā immanē cū regulis ipsis tribus pacræ dicto parentibus iisdemq̄ morbis laborantibus in bellatorum canum fauces cōiecit: illorumq̄ lacerata cadauera cremari iussit. De canibus cū quibus p̄lia ineūt mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipites ac in fugaces ceruos aut feros apros si digitto monstrentur. Accidit interdū non ensibus aut sagittis uel tellis aliis opus fuisse ad profligandos hostes obuios: data quippe tessera canibus solutis p̄euntibus agmen toruo molossorū aspectu atq̄ insueto latratu perterriti hæsitantes pugnas ordinesq̄ stupidi prodigioso inuento deserunt. Aliter tamen accidit quādo cum caramairensibus & caribibus manus conferuntur: ferociores nanq̄ bellisq̄ gerēdis aptiores sunt: In ruentes canes citius fulgure icto uenenatas destinant sagittas: & multos pimunt. Horum uero montiū incolæ non sagittis bella gerunt: maccanis tantum id est ensibus ligneis latis oblongis & missilibus hastisq̄ p̄ustis agunt in hostes. A uiuente pacra ubi nam aurum familiares eius colligerent nullis unq̄ blādiciis aut minis uel tormentis potuit extorqueri. Vnde autē illud haberet interrogat9: ex eius quippe gazophilatio libras auri triginta fuerant assecuti: respondit: mortuos esse familiares qui parentū suoq̄ tempore aurum e montibus illis colligerēt. Nil fuisse sibi curæ ex quo excessit a pubertate de auro q̄ritando. Diuelli ab hoc proposito instituto nūq̄ potuit. Ex hac in pacrā seueritate finitimorum sibi regulorum animos conciliauit uasch9. Hinc exortū est ut uo

[Margin notes:] Insidie tigri di facte. — quid de tigride — Redit pachra — Qualis sit pacra. — p hercule habetur. — quid cōtra sceleratos. — mira de canibus. — qbus armis bella gerūt — 30 libras auri a pacra

catos ad se ualitudinarios quos a tergo relictos diximus: regulus qui medius erat itinere recto nomine bononiama transeuntes benigne susceperit: & libras auri puri cælati uiginti dederit: esuicꝫ apta præbuit affluenter: neqꝫ deserere nostros uoluit unqꝫ: donec ex sua regia in pacram illos traduxit: vascoqꝫ omnes tanqꝫ fidele depositum ipsemet dextra tenens quęqꝫ tradiderit inquiens. Ecce cōmilitones tuos uir fortissime: ecce quales mea regia suscepit uenientes tales tibi dedo: uellem incolumiores: sed tibi sociisqꝫ tuis repēdet ille: qui tonitrua mittit & fulgura in homines nefarios. & iuccam nobis ac maizium ex bonitate sua præstat per temporum clæmentiam. Hæc inquiens in cœlum tendēs oculos solem insinuabat. Tu nostros hostes uiolentos & superbos pimendo: nobis domibusqꝫ nostris animi trāquilitatem affers. tu monstra domas: te sociosqꝫ tuos præstantes uirtute uiros ex alto missos arbitramur: quo sub uestræ maccanæ tutela nobis liceat īpauidis agere uitā. Datori bonorū ex hac tāta nobis aducta fœlicitate gratias agemus ꝑpetuas. Hæc & huiuscemodi alia concionatum fuisse bononiamam regulum interpætes aiebant. Cui vaschus de commitatu & beneficentia erga nostros gratias rettulit pares: multis quippe gratissimis apud ipsos donis ornauit bononiamam. Multa scribit ab hoc regulo vasch9 se didicisse de illarum partium opulentia: quæ se uelle in præsentiarū ꝑterire ait: ad euētumqꝫ illa citat. Quid sibi uelit hæc hyperbole implicita non intelligo. Magna polliceri uidetur neqꝫ ab eius promisso alienum fore iudicandum est quin ingentes opes inde sperari q̄ant: quandoquidem nullam incolarum domum adierunt in qua thoraces aut pectoralia aureos uel colli aut lacertorum aurea monilia non repererint. E nostrorum ego domibus facio coniecturam. Si quis ferri cupiditate stimulatus sese manu forti conferret in italiam aut in hispaniam quid nam ferri reperiet in domibus. Ibi ferream sartaginem: ex ferro cacabum alibi & tripodes igni appositos ac uerū copiam ad coquinæ necessitatē. Nullibi ex ferro usui non aptum quicqꝫ inueniet: neqꝫ magnam ferri copiam assequetur. Ferrū inesse regionibus ex inuentis coniectabitur. Indigenas illos nihilo maioris facere rude aurum senserunt qꝫ nostri rude ferrum estiment. Hæc ego. B. Pater ex uaschi nunnez & commilitonum eius litteris & uiua uoce de rebus illis habeo: tempus autem occulta quæqꝫ detegens ea clarius patefaciet. Nil egregium in aurifodinis quæritandis potuerunt hi perficere: quoniam e centum nonaginta uiris quos ex dariene uaschum eduxisse memorauimus: septuaginta solum aut quando altius octoginta usus est opera in rebus gerendis: cæteris a tergo semper in regulorum domibus relictis: sed eos præcipue in uarios ait morbos incidisse: qui recenter ex hispaniola fuerant aducti. Hi quippe tantam nequiuerunt calamitatem tolerare: ut prouinciali pane solum & herbis agrestibus sine sale sæpius cum fluuiali potu: atqꝫ illo interdum salubri deficiente: contentos alerent stomachos melioribus escis assuetos priores autem darienenses malis omnibus perferendis & esuriei ultimæ suos indurauerant. Vnde longiorem acrioremqꝫ quadragesimā qꝫ tua sanctitas ex maiorum instituto iubeat obseruari: se egisse facete iactitat. Quadrienniū nāqꝫ se perpetuum consumpsisse inquit terræ frugibus aut arboreis fructibus raro saturos ipm & socios: piscibus rarius usos: rarissime carnibus: & eo usqꝫ deuentum lamentatur: ut scabiosos canes & cænosos buffones ac huiuscemedi alia pro delicatis epulis & lautis obsoniis quando illa assequebantur: edere fuerint coacti. De his latius in superioribus exarauimus: priores autem apello darienenses eos qui nicuesa & fogéda ducibus terram primum captarunt habitandam: e quibus pauci superstites erāt. Hæc iam missa faciamus & vaschus per celsa iterum cacumina montium uictor reducatur.

Bononiama regul9. cōitatur in firmosregulus.

oro bononiame.

refert gr̄as vaschus

magna pollicetur vaschus

Cōparatio auri & ferri

paruifaciunt aurū ꝑ se.

quare non colligāt aurum.

esuriei vl time assueti.

Adagiū de quadragesima. quadriennī ū egestoss

regreditur uaschus

TERTIAE DECADIS LIBER TERTIVS.

[I]N PACRæ REGIA TRIGINTA DIES INCOLARVM animos cōcilians & sociorum egestati consulens exegit. Inde teaochensibus ducibus ripam fluminis comogri prehendit a quo & regio & regulus sibi nomen adepti sunt. Torpētia reperit ea montiū latera: horridaq; adeo ut praeter herbas aut radices agrestes brutorum escas uel arborum fructus nil esui aptum inuenerit. Duo reguli contubernales affines terrā infœlicem incolebant: & hominū & soli male fortunatam faciē fugiens propere fame stimulante discedit. Cotochum ait alterum e pauperibus regulis ciurizam alterum appellari: ambos trahit uiæ duces teaochensibus dato commeatu: per horrentes siluas & inuios montiū anfractꝯq; loca palustria postmodū & cænosas lāmas quæ īpositis cedūt pedibꝰ & uiatorem plærumq; absorbent incautū: sociis pene fame cadentibus: dies percurrit tres: pq; loca benignitatis naturæ ad humanū usum expertia: qua raro aperta itinera reperiebat: quia raro interse commercia contrahunt indigenæ: bellicis tantum incursionibus se inuicem trucidant: aut raptāt in seruitutem: de cætero contenti quiq; suis limitibus. Ad alterius tandem reguli dicionem appulsi qui buchebuea dicitur uacua omnia & silentia reperiunt: ad siluas profugerant: & regulus & dicionarii omnes. Missis legatis qui eū adducerent: non modo non iniuriam minantur: uerum etiam patrocinium pollicentur. Respondit buchebuea non iniuriæ metu auffugisse: uerum præ pudore atq; animi tristicia secessisse: q nostros honorifice uti merebantur: suscipere nequiret: quia nil eis poterat ad uictum impartiri. In obseruantiæ tamen & amiciciæ signum uasa plæraq; aurea ad nr̄os petita uenia de reliquis: libens misit. Visus est miser insinuasse abfinitimo se hoste aliquo fuisse spoliatum: ac superbe crudeliterq; tractatum. Inde igitur hiantes fame ac macilentiores discedunt q̄ eo uenerant. Intereundum ex transuerso nudi quidam incolæ sese offerunt e cliuo innuentes. Sistere agmen iubet uaschus. expectantur. Quid uelint interrogatur: per interp̄tes quos secum habebat uaschus: ita sunt affati. Regulus noster chiorisus uos salutat. Viros uos esse fortes & iniuriantum domitores malorumq; debellatores intellexit: propterea uos tantum fama notos colit & obseruat. Nil maluisset q̄ suos intra regiæ suæ tecta conuiuas habere: beatum se talibus hospitibus fore inquit. Sed quādoquidem sors illi est aduersata: restetq; deuius a tergo: in amoris argumentum hæc auri frustula uobis dono dat Patenas e puro auro triginta cū urbano subrisu uascho porrigunt. Maiora se præbituros si aliquando ad eos ierint pollicentur. Vocat hispanū uulgus patenas quas collo gestant bullas: & quibus in sacris cooperiuntur calices admissi altaribus. Propterea patellas mensales intelligat in bullas non percipio. Puto patellas escales: quia ponderis erant librarum quattuordecim octuncialium. Præterea finitimū se habere hostem regulum & opulentum auro a quo infestentur quotannis rettulerunt: quasi inferre uolentes & uos dites efficiet eius reguli excidium & nos amicos a cotidiana liberabitis molestia. Id facile fore per interpraetes enunciant nostris auxiliātibus: se ducatum agentibus. Bona spe præbita nuncios uaschus remisit alacres: uerum ex pensato suo munere beatos: præbitis quibusdam ferreis securibus quas maioris faciunt q̄ grandes auri cumulos. Auro nanq; parum indigent pecuniæ expertes mortiferæ: securibus uero ille se crasso ditiorem fieri fatetur: qui unam assequatur. Ad mille usus hominū accōmodatas esse secures nudi homines ferunt. Aurum uero ad inanes quosdam appetitus quæritari: quibus carere haud quaq̄ est incommodum: neq; enim ad eos nostra gula descendit: quæ abacos onerare multiplicibus prægnantes toreumatibus illos uti nostra tempora cogat. Non mensis non mappis non mantilibus utuntur: nisi forte reguli paucis uasculis aureis mēsas ornent: cæteri sumpto dextra pane patrio: & sinistra piscis assi frustulo aut fructu aliquo famem propellunt: carnes raro adipiscuntur. Si uero tergendi sint aliquo uncti edulio digi

paupes reguli.
noīa regulorum.
horrida loca
cōtenti suis limitib9.
buchebuea regulus.
quare ausugerit rex
aurea uasa mittit.
Missi a regulo.
Chiorisus rex.
oro nūcio rū reguli.
q̄ aurea donauant.
pōdus donorum.
remittitur cōtenti nūcii.
quātisfaciāt securim.
de simplici uictu.
quomō tergāt digitos

tí:pedum plantam aut fœmoris cutem uel genitalem ĩterdum crumenam sibi habẽt pro — *crebro se la uant.*
linea mappa. Idem de insularibus hispaniolæ fertur: crebro tamen se fluminibus immer
gunt: & se totos lauant. Auro igitur onusti nostri progrediuntur sed afflictissimi: & spm̄ — *auro dites sed famelici.*
uix trahentes præ inedia. pocchorrosæ reguli dicionem offendunt. Maizio pane qui est
uti paniceus insuber ibi triginta dierum intercapedine exhaustos repleuerunt uentres. — *de pocchor rosa regu lo.*
Aufugit pocchorrosa. Blanditiis & promissis pellectus reddiit. Mutuis se muneribus affi
ciũt: solitis uaschus pocchorrosam: atq; iisdem recipienti gratissimis: pocchorosa uaschũ — *Dona poc chorose*
auri conflati libris quindecim & mancipiis paucis. Volens inde discedere iter sibi fore p̃ — *de tubana*
unius reguli dicionem nomine tubanamá relatum est. Is est quem a comogri filio poten — *ma rege.*
tẽ eẽ atq; uniuersæ uiciniæ formidolosum alias intellexerant. Apud quẽ e comogri fami
liaribus plærisq; mancipium egerant bello capti. Tubanamé potentiam: uti nunc consti-
tit: a se ipsis dimensi fuerant: quando illa recensebant q̃ culices ad ælephantem illi sint re-
guli: si sub strenuo & fœlici duce militantibus nostris comparentur: ignari. Neq; trasmõ-
tanum esse tubanamã: uti arbitrabantur. Neq; auro adeo fultum uti comogræus iuuenis
prædicauerat: e proximo cognouerunt. De prostrando tamen cogitatur: hostis erat tu-
banamæ pocchorrosa: propterea illi placuit vaschi: de hoste suo delẽdo cõsilium. In poc-
chorosa ualitudinarios reliquit: sexaginta quos habebat incolumes & animo pollẽtes ad — *cõsilium in tubanamã.*
se uocat. Quid facto sit opus illis apperit. Tubanamã regulum iactanter superbeq; sæpi — *oro uaschi ad milites.*
us fuisse ipsi & sociis omnibus minitatũ: & necessario per eius dicionem eundũ fore præ — *itur in tuba namam.*
nunciat. Imparatum censet esse impetendum. Assentiuntur cõsilio comites. vt rem agre-
diatur suadent & hortantur: secuturos se offerunt. Duorum iter dierum uno peragendũ — *cõitatus tu banamę.*
eẽ statuunt: ne cogendi armatos tubanamæ copia præbeatur. vti cogitatum est ita euenit — *philosophi ca ratio.*
Prima noctis uigilia cum pocchorrosensibus vna tubanamæ regiã adoriuntur. Palãtem
& imparatum præhendunt. viros apud se duos obsequiarios habebat: fœminas autẽ per
uim & iniuriam adiuersis regulis raptatas octoginta: dicionariis omnibus & eiusdicto pa
rentibus regunculis per pagos circumuicinos dispartitis: quia sedato ociabatur animo:
nil suspicans semotis nanq; non contiguis habitant domibus ob furentes uentos. Cre-
bris namq; nimbosis typhonibus fatigantur ob repentinos motus aeris ex effectibus si
derum inæqualitate diei et noctis: quia sunt uti alias diximus æquinoctio proximi. Do-
mus autem sunt ligneæ: contectæ circunseptæq; paleis aut culmo paniceo patrio uel her- — *de domib9*
bis prouincialibus tenacibus. Tubanamæ atrio domus altera tantum inherebat non mi
nor primaria: centum & uiginti passuum utriusq; domus longitudinem: latitudinem ue
ro passuum eẽ quinquaginta dimensi sunt. Hæ domus ad habendos militum delectus si — *atria reguli*
quando bella mouebant tubanamã paratæ erãt. Capitur tubanamá: capitur & sardanapa
licus eius comitatus uniuersus. Insultabant in uinctum pocchorrosenses conterminiq;
omnes reguli. Audita tubanamæ fortuna psallebãt: nihilo nãq; minus ĩfensi suis finitimis
tubanamã fuisse intellexerunt quã fuisse pacram in diuerticulo ad austrum diximus. vin — *tirann9 hic*
cto uaschus dissimulãter minabatur: re autẽ nil mali tubanamæ cupiebat. Debitas hic pœ
nas tyranne lues aiebat: te si huc se conferrent: capillis raptatos christianos oẽs in uicinũ
flumen obruturum sæpe apud tuos iactitasti. In idem flumẽ raptabere miser & obrueris
& una iubet hominem attoli dato tamen sociis ueniæ signo. Ita deterritus infœlix tuba-
nama: serio ista imperari meditatus: ueniam prostratus ad uaschi genua petit: se nihil ho — *minime vas chi*
rum dixisse unq̃ iureiurando asserit. Regulos forte suos ebrios ista protulisse: regulosq;
intemperantes appellans arguebat procacitatis. vina quidem illorum licet nõ ex uuis ut
iam significauimus in nostri agelli primiciis ad tuam sanctitatem: ebrietati tamen apta — *Excusatio reguli.*
sunt: finitimos etiam in se fuisse ista cõmentos lamentabatur: & ob inuidiam in se confla
tam: q̃ potentior esset: talia confixisse. Auri se copiam ingẽtem allaturum promittit: mo
do ignoscatur. Dexteram affigens pectori ait se amasse timuisseq; semper nostros: q̃ ma
chanas idest enses nostrorum audiuerit suis machanis eẽ acutiores: scidereq; acrius quic — *De uino.*

quid fiat obuium intellexisset. In uaschum dirigens occulos ait. Quis contra ensem istū tuum nisi mentis inops dextram erigere audebit? quo findere potes & soles peruicacē hominem a uertice uno ictu ad umbilicum? ne tibi quisq̧ persuadeat fortissime uiuentiū ex ore meo prodiisse quicq̧ eiuscemodi. Hæc & multa disseruit nodum mortis iam deglutiens tubanamá: quando ad ipsius lachrymosa postulata se flexisse animū uaschus dissimulat. placido uultu illum alloquitur: & data uenia solui iubet. Afferūtur interea ex duobus atriis libræ triginta puri auri octunciales in fœminea conflati monilia. In diem uero tertium aliæ portantur a regulis eius missæ libræ sexaginta in temeritatis mulctam. Sed unde id aurum assequatur tubanamá interrogatus negauit e proximo effodi aurum; illud. Fuisse ad suos maiores importatum a flumine comogro in austrum deriuāte īsinuabat Pocchorrosēses uero cæteriq̧ illius hostes mentitum fuisse aiebant: ditescereq̧ auro regnum illius affirmabant. Cōtra tubanama nullam indicione sua se noscere aurifodinas perseueranter aiebat: collectos tamen aliquando minutos quosdam alicubi grumulos aureos sed de his colligendis se minime fuisse unq̧ solicitum: quia id fieri sine longo magnoq̧ labore nequeat. Dum hæc ita tractarentur: ad uaschum ueniūt in pocchorrosa postergati: apulsiq̧ sunt octauo. Kl'. Ianuarii calce anni. 1513. perq̧ mācipia a regulis australibus habita fossoria tulerunt instrumēta auro apta deligendo. Natalem domini diem ab omni opere immunem exegerunt. Altero autem ab eo quo beati stephani prothomartyris solemne agimus in cliuū parum a regia tubanamæ distantē quia terræ colorem dicit se cognouisse aurogignēdo testem: fossores quosdam ducit. Scrobe ad se quipalmam effossa grumulos lēte non grandiores aureos se reperisse cribrata leuiter terr ascribit: & tominum ut suo utar uocabulo qui trapezitarum appellatione duodecim grana continet corā notario ac testib9 collegisse quo rei fides pstetur. Vnde arguit finitiorū dictis q̄drare telluris illi9 opulētiā: licet id mīme potuerit a tubanama extorq̄re. Putāt tubanamā nihili fecisse exiguā adeo eam portiunculam. Alii pertinaci aiūt stomacho tubanamā negasse fortunari auro suam tellurem: ne aliquando ad eam auri cupiditas nostros trahat usurpādam. Sed uates fuit bonus regulus. Eam quippe ac pocchorrosensem destinarunt ad habitandum eligendas: deq̧ nouis oppidis in utraq̧ condendis: modo regi placeat: est consilium tum ut sint ueluti meritoriæ tabernæ transituris ad austrum receptaculum: tum quia sit utraq̧ tellus quibuscūq̧ frugibus alendis & arboribus suscipiendis aptissima. Inde iam discedere statuens tentat obiter alibi terram colorem calculosq̧ monstrantem gignēdo auro consonos. paulo ultra cutem effossa breui scrobre pesū quod castellani aurei pondus eē diximus in primitiis primis ad beatitudinem tuam: non tamen uno grano se reperiisse perhibet. His rerum argumētis lætus tumanamæ spem fœlicis successus pollicetur: modo neminē infestet ex his quos ipse amicos in conterminis linqueret. De auri copia colligenda suadet. Sunt qui ferant abduxisse tubanamæ fœminas omnes spoliatumq̧ ne insolescere queat reliquisse. Filium illi sua sponte præbuit alendum tumanama quo uersans inter nostros linguam & mores nostrorum pdiscat & religione imbuatur ut aliquando sit eius institutio utilis genitori ad fauorem conciliandū. Vrgebatur acri febre uaschus eo tempore ex immenso labore uigiliisq̧ & inedia propterea īde discedēs mācipiorum humeris pensilem portari se iubet. Feruntur & inde pensiles in amachis id est gosampinis lodicibus grauib9 cōfecti ægritudinib9. Quibus autem uires aliquæ supperebant neq̧ incolumes tamen cruribus hebetibus: dextris incolarum subalas præhensi subleuabantur. Ad comogri tandem reguli amici relicti de quo supra lata mentio facta est dicionem apulsus: mortuum eē reperit senem: filiumq̧ ipsius: quem alias a prudētia laudauimus: genitoris loco suffectum intellexit: carolumq̧ uocari baptizatū didicit. Est huius comogri regia in radicibus cliui bene culti sita planiciem habet a meridie lequarū duodecim latam uberem hanc zauanam uocant incolæ. Planicie superata: montes occurrunt altissimi quos diximus dirimere duo illa maria. A cliuis mitibus fluuius scatet como

adulatio reguli. | datur uenia regulo. | 90. auri libre. | cōtentio de auro. | anno. 1513 | Colligunt aurum. | vates regulus. | tellus apta frugibus | Dat filium rex. | pēsiles portantur. | Descriptio domus comogri. | Fi. comogrus.

grus qui planiciem illam interluens montes petit arduos perq; illorum ualles reliqua flumina suo alueo sorbendo: uiam reperit ad australe pelagus. Distat ab dariene lequas circiter septuaginta occidentem uersus. Nostris igitur aduentantibus psalens alacerq; prodit obuiam carolus regulus: eduliis potubusq; suauibus nostros recreat. hospicio suscipit honorifice. Mutuis sese muneribus afficiunt laborati auri libras octunciales uiginti porrigit uascho regulus. uaschus non minus grata repensat: secures puta fabriliaq; instrumenta quaedam ad carpētariam artem facientia. Sagulo etiam atq; interiore texta linea pro temporis angustia comógrum ornauit. His donis se inter uicinos heroem effectum existimauit carolus. Comógrum & reliquos omnes comonefactos reliquit: ne unq̄ ab obseruantia & fide erga castellae reges discedant: si uiuere uitam tranquillam exoptāt. Vt q̄ studiosius posthac aurum magno illi tibá idest regi offerendum congerant hortatus ē. Hac uia paraturos sibi suisq; posteris ab omni hostium insolentia patrocinium & nostratium rerum copiam affluentē enunciat. His ita confectis iter suum prosequitur ad ponchae regiam: ubi quattuor e dariene uenisse iuuenes reperit ipsum admonituros appulsa eē nauigia bene fulta commeatibus ex hispaniola. Eo nanq; se rediturum: quacunq; ab austro regredi fas foret: fuerat pollicitus. Quare sūptis .xx. e cōmilitonibus incolumioribus longis itineribus ad darienem ipse proficiscitur: caeteris ut se pedetentim sequantur postergatis. Quartodecimo. Kl' februarii. 1514 scribit sedeuectum ad socios. Data uero litterarum ipsius est ex dariene quarto nonarum martii: prius non licuisse: nullaprius discedente naui inquit. Scribit se illinc duo misisse nauigia: quibus postergati aduehantur. Et iisdem litteris multa se iniisse certamina iactat: nunq̄ uero fuisse percussum: aut e comilitonibus amisisse ullū pugnādo. Nulla est propterea magnae ipsius epistolae pagina: quae gratiarum actionibus referta non sit: q̄ a tantis totq; discriminibus & laboribus euaserit. nullus est eius actus: nulla peregrinatio sine coelitibus inuocatis: deipara uirgine praeeunte semper. Euiolento igitur golia in elyseum ex antaeo in herculem portentorum domitorem transformatus hic noster uaschus balbóa: fuisse uidetur. Mutatus ergo ex temerario in obsequentem honoribus & beneficentia dignus est habitus: & in catholici regis gratiā receptus diplomate regio praefect⁹ militum eius regiōis est creatus. Haec & litterae dariensium & uiuae uenietium uoces rettulerunt. Quid autem ego beatissime pater e propīquo de hisce rebus sentiam forte cupies intelligere. Mea est haec opinio simplex & militaris scribendi referendiq; uaschi & sociorum series: res ita accidisse testari uidetur. Non per effossos ergo cuniculos ad īfernos manes: non per milliaria multa: non per intollerādos labores & uaria uitae discrimina scindendo montes descendet hispanus quaesitū opes in uiscera terrae: sed ex ipsius cute uix e solo supercilio scrobib⁹ effossis uel ex fluuiorum ripis aestate siccatis leuiter abluta tellure aurum: modo perstent iu habitādo terram: colligetur: facilīq; indagine margaritae reperientur. Tanti muneris expers fuit uti cosmetrae omnes assentiuntur ueneranda uetustas: quoniam ad has gentes itum est nunq̄ hactenus structis ordinibus: ipsae uero nullo indigae uel paruo minime hospites uelint: immo uti late ostendimus adeūtes feroci congressu excipiunt: nec se nisi bello superatos tractari patiūtur. Si praecipue in edaces humanarum carnium nouos antropophagos quos diximi⁹ caribes alias cannibáles appellari: quoniam hi sagaces hominum uenatores nulli alteri exercitio intenti agunt aetatem praeterq̄ uel agrorū cultui suo more uel rei bellicae ad hominum aucupium. Hi ergo uenientes nostros ueluti apros aut ceruos in eorum uenabula uel retia casuros expectant: & secum taciti spe praedae labia lambunt. Si profligauerint epulantur lautissime: si autem se impares fore arbitrantur: fuga saluti consulunt: & elabuntur uēto celerius. Si apud aquas res agitur: demersi gurgitibus tam uiri q̄ foeminae haud segni⁹ adnatant: ac si perpetuo in aquis degerent: & sub aquis uictum quaeritarent. Non mirum ergo si tractus hi uastissimi sunt pro ignotis relicti. per haec inuenta igitur christiana religio: cuius tu apicem tenes: in immensum brachia protēdet. Multas hominū uti in initio

Dona vasc.

Hortatio uaschi.

1514 rediit

Deo plen⁹ vaschus.

Honores uaschi.

nesciuit hec antiquitas

ātropophagi.
caribes uel canibales.

homo cuptum.

diximus miriadas tanq̃ nouum pulliculorum fœtum sub alis tua sanctitas fouebit acersi-tas: beragua nāq; a colono primum reperta: sinistris mox auibus a diego nicuesa tractata nunc deserta repetetur: ac reliquæ telluris illius amplæ regiones omnes ex efferis & agrestibus ad cultum politicū & ueram religionem paulatim reducentur:

TERTIAE DECADIS LIBER QVARTVS.

HIC SISTERE PATER BEATISSIME STATVERAM: SED IGNIculus quidam tortor animi producere parumper sermonē hortatur. Beráguam dixi primo repertam a colono. Defraudare uirum: & admittere scelus mihi uiderer inexpiabile: si labores toleratos: si curas eius perpessas: si deniq; discrimina quæ subiuit ea nauigatione silentio præterirem. Is a salute nostra 1502. sexto idus maii cum classicula nauium quattuor: cuparū in singulas quinquaginta & sexaginta cumq; hominibus centum septuaginta soluit e gadibus: & fœlici cursu canarias præhendit in diem quintum. Inde apulsus est ad insulam dn̄icam: quæ caribium est pr̄ia die sexto decimo: captauit e dominica hispaniolam die quinto. Sexto igitur & uigesimo die uentis lapsuq; oceani ab oriente in occidentē fluentis adiuuantibus: ab hispania nauigauit ad hispaniolam: qui cursus mille ac ducentarū lequarum a nautis eē perhibetur. In hispaniola siue libens siue monēte prorege parū moratur. Occidentē recta secutus: cuba Iamaicaq; insulis a septentrione in dextram relictis in insulam se incidisse meridionaliorem Iamaica scribit nomine incolarum guanassá uirentem uniuersam uberemq; supraq̃ credibile cuiq̃ sit. Eius insulæ littora percurrēs duobus occurrit prouincialibus monoxylis de quibus satis late diximus in superioribus. Restibus Iugata mancipia nuda trahebant: uti aduersis fluminib⁹ solet fieri. Monoxylis primarius insularis uehebatur cum uxore ac liberis nudis omnibus. Nostris qui descenderāt in terram superbe mancipia innuebant ex heri mandato: ut cederent uenientibus. Minabantur recusantibus: tanta est eorum simplicitas q̄ nec ueriti sint neq; admirati nostrorū uel nauigia uel potentiam aut multitudinem. Putabant nostros ea qua ipsi reuerentia colebant herum assurecturos. Ab alienis terris mercatorem esse redeuntem intellexerunt. Nundinas exercēt: nundinarias merces ille ferebat: aurichalcea tintinabula. Nouaculas cultellosq; ac secures e lapide flauo diaphono lucido generi cuidā ligni tenaci manubriato. vtensilia etiam: coquinariaq; uasa & fictilia arte mira e ligno partim: partim ex eodē marmore laborata: sed lodices præcipue supellectiliaq; gosampina uariis intesta coloribus uehebat. Dominum & uniuersam eius familiam rēq; omnem præhenderūt. Solui tamen mox præfectus illos iussit: & rerum partem maiorem restitui: quo beniuolos redderet imperauit. De natura terræ ulterioris ad occidentem didicit. Recta carpit iter ad occidentem. Ad milliaria decem paulo amplius tellurem reperit uastam nomine incolarum quiriquetánam: ipse uero ciámbam nuncupauit. rem diuinā in littore iussit celebrari. Habitatoribus nudis plenam reperit. Hi mites & simplices posito timore ad nostros: ut ad rē mirandam: prouincialibus cibis & aqua recenti onusti confluebant. Oblato munere uersis uestigiis capite obstippo reuerenter retrocedebant: pensauit munera illorum muneribus rerum nostrarum: calculorum puta uitreorū sertis: & speculis quibusdā: acubusq; ac spinteribus & huiuscemodi mercibus illis peregrinis. In magno illo tractū regiones sunt duæ. Taía hæc Maía illa appellatæ: uniuersam scribit terrā illam esse salubrem: amœnam clēmentia cœli fortunatam optime: nulli terrarum ubertate agrorum postferandam: tēperie mira præditam & montanam refert partim: partim lata planitie nobilem: arboriferam ubiq; herbidamq; ac perpetuo uere autumnoq; gaudentē: arboribus toto anno frōdentibus & pomiferis. Illicetis pinetisq; ait esse refertam: ac palmarum generibus septē quarū aliæ dactiliferæ: steriles aliæ sunt: pelgoras uuis pendētibus maturis sed labruschis

Alia nauigatio.

Die 26 ex hispania ad hispaniolā 1200 leq̄ ex hispaniola ad hispaniam.

De uasis et supellectilibus.

quiriqueta na regio.

perpetuus autūnus.

terra gignit suapte natura inter arbores. Tantam refert esse apud hos suauium utilium q̄ fructuum natiuorum copiam aliorum: q̄ de uuis colendis nulla sit cura. Ex palmarum quodam genere machanas idest enses ligneos latos & iaculares hastas construunt gossampinas arbores nutrit ea tellus uulgo. Mirabolanos etiam diuersarum specierum emblicos puta & chebulos medicorum appellatione. Maizium & hæc terra generat ac Iuccam: aies: & batatas: uti cæteræ regiones illæ: eadem & leones nutrit ac tigres: ceruos: capreolosq̄ & huiuscemodi animalia. Volucres etiam diuersas: inter quas pro altilibus habent: eas quas pauonibus fœminis colore ac magnitudine similes esse gustu: etiam & sapore diximus aliquando. Proceros esse aiunt ac pulchre formatos incolas: utriusq̄ sexus: quos ait pudenda tegere gossampinis uelaminibus intextis diuersis coloribus. Ad elegantiam seipsos depingunt quorundam pomorum succo ad id in hortis nutritorum: nigris ac rubentibus uti agatirsos legim9. Totum inficiunt alii corpus: partes alii: plærisq̄ autem tractim flores aut rosas effigiant: aut implicitos laqueos prout cuiq̄ sedet apetitu. Idiomata sunt penitus alia ab insularibus conuicinis. More torrentis: aquæ defluebant ad occidentem: statuit tamen orientem eius terræ quærere animo uertens pariam: osq̄ draconis & alias quas iam descripsimus ab oriente repertas oras: contiguas esse uti erant: existimans. Ex ampla igitur quiriquetana decimotertio calendas septembris soluit. Ad lequas triginta fluuium reperit: extra cuius hostium dulces haustus sumpsit in mari. Littus erat scopulis & rupibus purgatum. Fundo ad iaciendas anchoras ubiq̄ apto. Tantam scribit fuisse uim oppositi torrentis oceani: q̄ diebus quadraginta lequas uix potuerit septuaginta percurrere: claudicando semper & gyris per altum agendo classiculam: procedebat. Interdumq̄ se repulsum & retro raptum reperiebat impetu aquarum: terram captare uolens ad uesperum ne per noctis tenebras in ignotis littoribus naufragarentur. Intercapedine lequarum octo: tria se ingentia flumina nitidarum aquarum scribit reperisse: in quorum marginibus cannæ crassiores humano fœmore gignebantur pisciumq̄ ac magnatum testudinum copiam ingentem. & plærisq̄ in locis crocodillorum multitudinem in arena uasto hiatu solem captantium. Varia etiam animalia quibus nomen non dedi: uariamq̄ refert eius telluris faciem esse: saxeam alicubi & promontoriis fultū squalidis ac rupibus ambesis. Alibi benignitate soli nulli terræ cedentem. Varia etiam in uariis oris regum & primariorum nomina. Vocant regulum cacichum ut alias diximus: alibi quebi: tiba uero alicubi: primarium autem alicubi saccu3 alibi iura. Eum qui strenue se gessit in pugna hostili & signatā cicatricibus faciem ostentat cupram appellanr. Habentq̄ pro heroe. Vulgum nūcupāt chiuys hominē alicubi dicūt homē. Accipe hō si quis dicere uoluerit hoppa home dicet Alius deinde fluuius grandibus nauigiis aptus occurrit: ante cuius fauces quattuor insulæ paruæ floridæ atq̄ arboriferæ iacebant: quæ portum efficiebant. Has quattuor tēpora uocitauit. ab his: ad lequas terdecim ad orientem semper contra uim aquarum tendens: duodecim paruas præhendit insulas: has quia preditas nouo genere fructuum limones nostros emulantium: limonares appellauit. Eadem uia pererrans ad lequas duodecim: magnum reperit portum lequarum triū spacio sese in terram insinuantem: pauloq̄ minus latum: in quem fluuius ingens cadebat. Ibi amissus est postmodu3 nicuesa beraguam quæritans uti supra diximus: unde perditorum fluuium recentiores nuncuparunt. Continuo cursu tendens contra pelagi furorem almirantus colonus uarios reperiebat montes: Valles uarias: fluminaq̄ ac portus: spiritus rerū omnium suaues fuisse atq̄ recreantes naturam refert: neq̄ incidisse in aduersam ualitudinem e sociis quē q̄ ad regionem usq̄: incolarum appellatione quicuri ultima acuta: in qua portus est cariai. Ab ipso almirāto mirabolanus appellatus: quia natiua sit ibi arbor illa. In hoc portu cariai sese obiiciunt circiter ducentum incolæ manu gestantes terna quaternaq̄

de mirabolanis.

depingunt se

ali9. fl. grādis.

4. insule

insule limones.

portus ingens.

cariairef portus.

iacula : mites tamen : et hospitales : Sed quid sibi gens hæc noua quæreret parati expectantes. Colloquia petunt. dato signo pacis: natando nostros adeunt. comertia ineunt. Permutationem rerum postulant. Dari e nostratibus rebus ad eorum beniuolentiam captandam : almirantus sed gratuito imperat: per signa gratiam recusant: neq̧ enim ullum ex horum idiomate uocabulum perceperunt: fraudem aliquam inesse nostris donis supicati. ꝙ ipsorum oblata nostri recipere renuissent: quicquid fuerat impartitum in littore liquerunt. Tanta pollent cariairenses urbanitate : atq̧ animi benignitate : ut magis dare q̃ accipere studerent. Puellas ad nostros uirgines formæ elegantis misere duas: quas ut abducere liceret insinuabant. Hæ ut cæteræ fœminæ pube tenus fascia tegebantur gossampina. Is enim est fœminarum cariairensium mos: uiroruꝫ autē nude agere. Scindunt & crines fœminæ: uiri nutriunt occipite: a fronte radunt. Colligunt q̧ uittis cādentibus & in orbem circunducunt capiti : uti nostrates uidemus puellas. Almirantus indutas ac bene donatas cum rubro laneo pileolo genitori earum præbendo remisit. Sed cuncta iterum in littore locata sunt: quia ipsorum dona recusassent nostri: duos tamen uiros & eos non inuitos secum aduexit : quo uel illi nostram : uel nostri cariairensem perdiscerent linguam. Maris æstu parum quati tractus illos cognouit: ꝙ haud secus littori ac fluuiorum ripis arbores inhærerēt. Idem aiunt & cæteri oras illas tractantes exiguo fluxu ac reflexu omnium illarum terrarum insularum: etiam littora madefieri. In huius terræ prospectu inquit in mari ipso gigni arbores quæ ramos incuruent postq̧ altius emerserint ad profundum: quo applicatæ cuspides uti propagines uitium solo demersæ radices creant: & in sui generis arbores perpetuo uirentes prodeunt. De huiuscemodi arboribus plinius in duodecimo naturalis historiæ: sed in arido solo : non autem in mari. Animalia nutriri in ora cariai eadem: quæ alibi diximus: sed unū repperere naturæ longe dissonæ. Id est grandi cercopiteco par cauda longiore procerioreq̧: cauda suspensus & uim: terq̧ quaterq̧ sese deuoluens capiendo: ex ramo transilit in ramum: & ex arbore sese proiicit in arborem: ac si uolitaret. Arcuarius e nostris unum sagitta confixit. Vulneratus se deiicit cercopitecus: hostem uulneratorem rabidus adoritur. Stricto ense agit in pecus uenator. Lacertum cercopiteco abscidit: cœpitq̧ mancum ferociter renitentem. Ad classem perductus mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferreis uinctum catenis seruarent. E littoribus trahunt paludibus aprum uenatores alii. Cogebat nanq̧ carnium desiderium nemora perlustrare. Cercopiteco aper & ipse ferox ostenditur. Setas excutit uterq̧: in aprum cercopitecus furibundus salit: cauda circunligat aprū. Cum seruato a uenatore uictore suo lacerto guttur apro præhendit: reluctantem aprum suffocauit cercopitecus. Hæc & huiuscemodi monstra nutrit alia tellus illa. Seruant & cariairenses desiccata cratibus procerum & parentuꝫ cadauera foliis arborum inuoluta: populo nemora siluæq̧ sunt addicta sepulchris. Procedentes ex cariai ad lequas uiginti circiter: sinum repperere amplum adeo: ut in gyrum putent lequas continere decem. Quattuor insulæ paruæ feraces exiguo discretæ interuallo sinus faucibus obiectæ tutum efficiunt portum. Is est portus quem alias diximus appellari ab incolis cerabaro ultima acuta sed unum eius littoris latus tantum ita uocitatum nunc didicere: atq̧ id dextrum ingrediendo: læuum autem aburéma nuncupatur. Insulis inquiunt uniuersum feracibus & frequentibus celebrem esse: atq̧ arboriferis: fundo ad anchoras iaciendas ubiq̧ apto nitidoq̧: ac mira piscium copia pollentem. Vtraq̧ terra adiacens ubertate soli nulli terrarum eorum iudicio cedit. Duos incolas ad manus habuere. Colla incolæ monilibus quæ appellant guanines aureis: in aquilas aut leones uel animalia huiuscemodi affabre effigiatis ornant: sed aurum id minime purum esse cognouerunt. A duobus illis cariairensibus quos abductos dixim⁹ nr̄i didicerūt cerabaróā & aburémā regiones auro dites eē cariairēsesq̧ rerū suarū permutatione uniuersū aurū quo ornātur ab his adeptos fuisse. Quiq̧ pagos

Marginal notes: gratiam renuunt — habit⁹ hoꝝ — ferox anīal nouum — cadauera seruant — cerabaro & aburema por⁹ latera — ornamenta incolarum

auro legendo egregios inesse cerabaróis & aburemánis regionibus: a littore in internis distantibus non longo tractu cariairenses nostris aperuerũt: comertia nanq; a maioribus eorum utræq; nationes frequentarunt semper. Pagorum nomina hæc esse perhibentur. chirará: purén: chitazá: Iuréche. Atamea. uiri omnes cerabaróæ prouinciæ nudi sunt penitus: sed uariis depicti modis: sertis floridis & coronis ex leonum & tigrium unguibus contextis oblectantur. Fœminæ angusta gossampina uitta pudenda tantum contegunt. Hinc iam tandem egressi per idem littus ad lequas octodecim in fluminis reperti ripa occurrunt uiri nudi tercentum sublatis clamoribus minitabundi: espuentes in nostros aqua sumpta in os aut littoralibus herbis. Iaculando missilia: uibrando q; hastas & machanas enses diximus esse ligneos a littore arcere nostros conabantur. Depicti uariis modis erant: alii præter faciem corpus uniuersum: tractim alii. Pacem nolle se aut commertium ullum cum nostris insinuabant. Solui tormenta quædam in illos: sed ab alto ne perimerent quemq; imperat: hoc enim semper sedit coloni animo ut pacato ageret cũ nouis gentibus. Fragore discussæ balistæ bombardæ perterriti: sternuntur omnes. Pacẽ optant. Comertiantur inuicem. Guaninorum aureorum: ex aduerso calculorum uitreorum atq; huiuscemodi rerum permutatione. Tympana hi habẽt & marina cõchilia quibus: ad excitandos animos pugnæ tempore utuntur in bellis. In eo tractu flumina sunt: acatéba: quaréba: zobróba aiaguitín: vridá: durubbá: beragua: ĩ oĩb9 auruz colligere licebat. Foliis arborum latis ab æstu pluuiaq; penularum loco se tuentur. Oras inde perlustrauit ebetere & embigár in his flumina labuntur dulcium aquarum & piscium copia egregia: zahorán & cubigár. Hic sistit auri ubertas. quinquaginta circiter lequarum tractu. Distat inde lequas tantum tres ea rupes quam in infausto Nicuesæ discursu diximus appellari pegnonem a nostris: incolarum autem appellatione regio dicitur uibbá: in quo etiam tractu est portus ad lequas tantum sex quem bellum diximus a colono uocitatum: cuius regio xaguaguará dicitur ab incolis: populis est ea tellus uniuersa frequens sed nudis. In xaguaguará regulus nigro: populus rubro: coloribus fucantur. Regi & primariis septẽ: e naribus pendebat aurea lamina labiorum tenus. In hoc ornatu summum putant esse decorem. Testa marina uiri pudenda includunt. Fœminæ gossampina tegunt uitta. In hortis hi pineæ nuci fructum similem nutriunt quem diximus alias e frutice nasci uelut carduo sed mollem & regia dignum esca. Cucurbiteas quoq; arbores ad potus ferendi usum. De his late alias. Vocant arborem hibuéro. Crocodillis alicubi occurrebant qui quum aufugerent aut mergerentur odorem a tergo musco uel castoreo suauiorem relinquebant. Nili accolæ de crocodilo fœmina idem mihi rettulerunt: d; abdomine præsertĩ q arabicos æquet odores quosq;. Regressus hinc est almirantus: cum sua classicula: tum quia nequibat aduersu; aquarũ cursum sustinere: tũ etiã quia magis ac magis indies nauigia: putrescebant: atq; terebrabantur uermium aculeis: qui ex aquarum tepore in uniuersis tractibus illis: æquinoctio fere suppositis gignuntur. Bissas uermes illos mercator uenetus appellat: hos & alexandrini duo portus ægyptii generant: nauesq; labefactãt si diu in anchoris morentur: cubitales sunt & interdum longiores: digitulo nunq; crassiores. Hispanus nauta pestem hanc bromam uocat. Bromam igitur ueritus colonus almirantus & renitente pelago uexatus: secundo oceano ad occidentem regreditur. Hiebram fluuium a beragua fluuio duas distantem lequas quia sit maioribus nauigiis suscipiendis aptior captat. A beragua minore: regio nom ẽ tenet: quia utriusq; fluminis possessor regulus beraguam inhabitat quid dextrũ quid ue sinistrum hic acciderit dicamus. Stans in hiebra colonus fratrem suum bartholomeum colonum hispaniolæ adelantatu; cum cymbis seruitoriis & hominibus octo & sexaginta mittit ad fluuium beraguam. Obuius fit adelantato cum patriis monoxylis secundo flumine regionis regulus more patrio depictus: nudus cum ingenti comitatu sed inermis. Quum primum ad colloquium deuentum est: reguli familiares quidam de quiete sui heri anxii & ma-

aurea loca quinq;.

ferox popu lus.

sternuntur audito fragore.

aurea flũĩa

regio xagu agara.

arbores cu curbite

de broma uerme.

rex bera gue.

sedes reguli. iestatis regiæ memores ne stans regulus negocietur. saxum e proximo sumptum in ripa lauant:confricantq; decenter: & reuerenter allatum regulo supponunt. Sedens regulus per signa uisus est annuere ut nostris liceat dicionis eius flumina percurrere. sexto idus februarii pedes adelantatus aduersa tendit beraguæ fluuii ripa cymbis relictis. In durabá m fluuium incidit:hunc hiébra & beragua inquit esse ditius auro. In omnib? quippe terræ illius fluminibus aurum gignitur. Inter arborum radices ripis inhærentes interq; saxa & lapillos a torrentibus relictos & ubicunq; scrobes ad sexquipalmum effodiebant: egestam reperiebant terram auro mixtam: propterea figere ibi pedem fuit consilium: sed incolæ futuram perniciem olfacientes uetuerunt. Facto agmine cum horrendo clamore ruunt in nostros: qui domos ædificare iam cœperant. Primos impetus uix sustinuére nostri. Certarunt eminus crebris missilibus primo barbari nudi: mox comin? strictis ensibus ligneis quos diximus nuncupari machanas rabidi pugnare cogitarunt. Dictu mirandum: tanta erat concepta in eis iam ira: ut neq; arcubus aut scorpionibus & qđ maius ē neq; bombardarum e nauibus iactarum fragore terrerentur. Cesserunt loco semel. Iterato maiore numero comparato redeunt ferociores. Satius emori fore iudicant q̄ perpeti patriam occupatum iri a peregrinis. Hospites benigne susceperant: habitatores recusant. Quo magis instabant nostri: eo maior finitimorum multitudo confluebat. Nocte dieq; a fronte modo: modo a lateribus urgebantur nostri. A tergo stans in littore classis tutos reddebat. Deseruere igitur terram hanc: & qua uenerant regrediuntur. Iamaícam insulam hispaniolæ cubæq; collateralem a meridie nauigiis in cribrorum modum pertusatis a bróma ut hispano utar uocabulo uix prehendere potuerunt: fere ex itinere perierunt. Vbi lacertorum exhaurientium maris aquas per amplas rimas ingredietes uitæ discrimen euaserunt tandem: & ad Iamaícam semianimes apulsi sunt. Obrutis ibi nauigiis omnibus intercepti: uitam egere mensibus decem uergiliani achemenidis uita in nudorum barbarorum potestate calamitosiorem: eius terræ cibis contenti: si quando barbaris placebat impartiri. Profuit nostris odium capitale quo sese inuicem barbari reguli prosequuntur: ut enim nostros fautores haberent: si quando cum finitimis hostibus bella ingruerent pane aliquando patrio famelicos recreabant. Sed q̄ miserum & ærumnosum pater Beatissime sit mendicato pane adipisci coniectetur tua sanctitas: vbi præsertim cætera desint: uinum puta carnesq; uel omne pressi lactis genus quibus europeorum hominum stomachi a cuna solent enutriri: fortunam tentare necessitas coegit. Per œconomum suum Diecum Mendez: ducibus tamen iamaícensibus duobus eorum littorum peritis: quid de se deus cogitet statuit experiri. Canóam cōscendunt mare iam undosum. E scopulo in scopulum e rupe in rupem quassatus undis ob nauigioli breuitatē & formam: appulsus est iam tandē diécus mendez ad ultimum hispaniolæ angulum e iamaica distantem lequas quadraginta. Spe munerum ab almiranto colono promissorum iamaicenses læti reuertuntur. Ipse pedes ad sanctum dominicum urbem primariam metropolitanam proficiscitur. Duo nostratia comparat nauigia. dominum adit. Inualidi omnes & egestate rerum extenuati ueniunt ad hispaniolam. Quid inde illis successerit; non intellexi. Ad generalia redeamus. Vniuersos tractus illos; quos percurrisse colonum diximus: ipse scribit: idemq; fatentur omnes laborum socii: toto anno esse frondosos: uirentes: amœnos: & quod maius est: salubres: in quibus ex uniuerso comitatu nullus unq̄ ægrotauerit: neq; horrenti frigore unq̄ aut æstu feruido quinquaginta lequarum intercapedine: a cerabaroo magno portu ad usq; hiebram & beráguam uexatum se fuisse iactat. Cerabarói populi: quiq; iacent medii ad hiébram usq; beráguam: non nisi certis anni temporibus auro intendunt quæritando. Suntq; negociationis eius opifices exerciti: uti apud nos argenti ferriq; fodinatores. Quæ loca magis auro fortunentur: a specie defluxi torrentis: a terræ colore aut huiusce modi argumentis: lōgo hii callēt expimēto. Credūt īesse auro numē q̄nquidē ad id negocii minīe tēdūt īexpiati ex priscorū religiōe

auru vbiq; (margin, at line 5)

pugna grauis. (margin)

defensores primefere. (margin)

deseruit beraguam (margin)

vita miserrima (margin)

salubris aeris terra. (margin)

quibus signis noscāt aurū iesse. (margin)

puta qui a coitu & omni oblectamento abstinent: cibisq; ac potu parcissime utantur: uniuerso legendi auri tempore. Viuere tantum ac mori datu3 hominibus: ut cæteris animantibus arbitrantur: propterea nil colunt aliud. Solem tamen uenerantur: & surgentem ab orizonte reuerenter excipiunt. De montibus et terræ situ sermo trahatur. Ex uniuersis illarum regionum littoribus: uastos attolli montes a meridie: sed protentos ab oriente in occidentem continuo tractu prospicitur. Quare ita disterminari duo illa magna maria: de quibus alias late fecimus mentionem: his aggeribns ne inuicem collidantur: existimamus: ueluti Tyrrhenum italia dirimit ab adriaco. Quacunq; enim proficiscantur: ab ea cuspide sancti augustini: quæ ad portugalenses attinet: ad atlantem spectante: urabam usq; ac cerabaroum portum atq; ultimas ad occidentem terras alias ad hunc usq; diem repertas: perpetuo tractu eminus cominusq; sese montes nauigantibus offerũt nunc lenes: elati nunc: modo asperi & petrosi: arboriferi herbidiq; atq; apti culturæ modo: uti accidere solet in tauro nostriq; apenini costis uariis: reliquis etiam huiuscemodi uastis montibus. Vallibus quoq; egregiis horum uti aliorum montium intersecantur iuga. Ea pars montium quæ beraguæ fines recipit superare suis uerticibus nubes creditur: raroq; cerni eius culmina dicunt ob nubium & nebularum fere continuam densitatem. Quinquaginta amplius attolli milliaria beraguensia cacumina contendit almirantus ipse: qui ea primus explorauit in eadem præterea regione inquit ad montium radices iter esse apertum ad australe pelagus: & uenetias comparat cum genua siue mauis ianua: uti eius ciues iactitant: qui a iano conditam fabulantur: protendiq; uult terram ad occidentem: & capere hinc initium lati corporis: uti ab alpibus nostris ex angusto italiæ fœmore uidemus amplas eas galliarum terras: germaniarũq; ac pannoniarum distendi ad sarmatas scythasq; uarios ad usq; riphæas rupes & glaciale pelagus: complecti etia3 nexu cõtinuo thraces & grætiam omnem: & quicquid malea promontorio & hellesponto a meridie: a septentrione uero euxino & meotide concluditur. Vult ergo almirantus istea læua tendentibus ad occidentem terram hanc india recipi gangetide: A septentrione uero in dextram ad glacialem oceanum ultra hyperboreos & arcticum polum distendi: ita ut utrũq; mare australe illud scilicet & nostrum oceanum in eius telluris angulis sese insinuet: nõ autem sepiant aquæ terram ipsam ueluti europa hellesponto tanaiq; & oceano tum glaciali tum hispano ac nostro mari circum ambitur: sed furor delabentis oceani ad occidentem uetat meo iudicio clausam esse coniungi q; septentrionalibus oris terram illam: uti supra disputauimus. Sit satis de longitudine tractatum beatissime pater. Quid de latitudine sentiatur intelligamus. Diximus aliquando angustis limitibus dirimi australe pelagus & hoc nostrũ oceanũ: atq; ita cõstitit experimẽto: qñquidẽ uascho nũnez & cõmilitonib9 ei9 iter patuit: sed q̃ uarie nr̃æ alpes ĩ europa ex ãgustantur hic: alibiq; late patescũt: eodẽ naturæ cõsilio tellus hæc mõ ptẽditur & uagatur late: modo ab utroq; mari repertis ualliũ aditib9 pstrĩgitur: & breuibus cõtenta est ĩteuallis. Vbi urabam & beraguã dixim9 iacere regiones: parua discluduntur intercapedine maria: eam autem quam maragnon9 amnis interluit late patere regionem credere oportet: si flumen non mare maragnonum esse fatebimur: fateamur uero suadent aquarum eius dulces haustus. Nequeunt enim in angustiis terræ specubus uoragines adeo uastæ considere quæ aquarum eam amplitudinem queant enutrire. Idem de flumine magno dabaibæ quem diximus ex angulo sinus urabæ ulnarum quadraginta: quinquagintaq; alibi profunditate: latitudine autem milliarium trium in mare defluere. Latam ibi terram dare necesse est: quæ ab altis dabaibæ montibus non ab austro sed ab oriente fluuium demittit. Hunc aiunt constare fluminibus quattuor a dabaibæ montibus collabentibus. Sancti Ioannis flumen nostri appellãt inde ĩ sinũ uti nilũ per septem cadere hostia ferunt. In eade3 regione urabæ ãgustias esse alicubi miras quæ uix lequas colligunt quindecim: at inuias ob perpetuas paludes medias: frequentesq; lammas aiunt quas hispani tremedales appellant: alias trampales: ce

varia montiũ facies

de uallib9.

altitudo mõtis.

cõparatio.

uarie opiniones.

de latitudine.

cõparatio

negales etiam & fumideros ac ȝahondaderos. Priusq̃ ultra progrediamur: operepreciũ erit unde illi montes nuncupentur enarrare. Dabaibam ferũt fuisse fœminam apud maiores eorum magni animi & prouidentiæ: quam uiuentem antiquitas obseruabat: mortuam inquiunt reuerenter coli ab uniuersis regionum illarum incolis. Ab ea regiones nomen sumpsisse aiunt: & mitti fulgura tonitruaq̃ ac segetum stragem si quando irascatur: irasci nanq̃ balbutiunt dabaibam: si negligenter sacris eius intendatur. Eam miseris inbibere superstitionem genus hominum fallax sub nomine religionis: quo frequentia dona portent ad dabaibæ sacra quibus ipsi fruantur. De hoc satis. Paludes illas angustæ telluris crocodillorum draconumq̃ ac uespertilionum & culicum ualde noxiorum altrices esse dicunt. Ad montes propterea diuertitur: quando ad austrum carpere iter cõsilium est: & paludum illarum uicina fugiuntur. Sunt qui putent uallem unam qua fluuius labitur perditorum a nostris dictus ob Nicuesæ sociorumq̃ infortunium a cerabaroó non multum distantem: findere montes illos ad austrum. Sed cum potabiles sint eius aquæ: fabulatos esse eos putant qui talibus argumentis innituntur. Hoc perpendiculo perficiamus opus. A dextra læuaq̃ dariensis prædicant uiginti flumina decurrere auro feracia: quæ dant accipimus nemo est qui non id ferat. Sed interrogati cur paruam auri copiam inde asportent: fossoribus opus esse inquiunt: qui autẽ eas adiere terras minime sũt assueti laboribus. Propterea dicunt minorem auri copiam inde uehi q̃ tellus ipsa sua benignitate polliceatur. Videtur & nitidas promittere gemmas. In cuius rei argumentum est q̃ præter ea quæ dixi in cariai & sanctæ marthæ uicinia reperta. Andreas quidam morales nauclerus per ea maria Ioannis cossæ amicus & socius dum cossa uiueret: ad manꝰ habuit adamantem a iuuene pariensi in cumana nudo: mire preciosum: longum uti signant duos infamis digiti articulos: magni autem pollicis primum articulum æquãtẽ crassitudine acutum utrobiq̃: & costis octo pulcre formatis constantẽ: eo inquiunt infixisse incudibus uibices uectesq̃ ac limas corrosisse adamante illæso. Collo gestabat pendulũ adamantem iuuenis ille cumananus & andreæ ipsi morali precio quinq̃ calculorũ uitreorum nostratiũ uiridium & glaucorũ: uarietate colorũ delectatus: uẽdidit. Offenderunt & topacios in littore. sed cum auri faciem animo gestẽt: nulla est his de gemmis cura. Auro tantũ inuigilant. Aurũ sectantur. Maior præterea hispanorũ pars annulatos aut gemmatos deridẽt & ꝓbro ascribunt gemmarũ gestamina: populares præcipue: nobiles autẽ si quando nuptiales uel alias regiæ parentur pompæ celebres: torquibus aureis gemmis consutis gaudẽt & uestibus margaritas gemmis admixtas intertexunt. Alias minime. effœminatorum esse huiuscemodi ornatus atq̃ arabicorũ odorum spiritꝰ & suffumigatiões continuas diiudicant. Obscœna uenere obuolutum putant si cui castoreum uel muscum olenti occurrant. Ab uno pomo ab arbore decerpto pomiferam intelligemus eam esse arborem. Ab uno pisce in fluuio capto piscium esse nutritorẽ fluuiũ dignoscemꝰ. A modico igitur auro & ab uno lapillo: auri & lapillorũ esse genitricẽ terrã hãc assentiamur oportet. Quid etiã in portu sanctæ marthæ in regione cariai repererĩt transeũte classe ĩtegra duce petro ariæ cõmilitones eiꝰ & e regiis magistratibꝰ plæriq̃ loco suo diximꝰ. Pululãt germinãtur: coalescũt: maturescũt: legũturq̃ cottidie opimiora præteritis. Vilescit quicquid manu saturni herculis & aliorũ huiuscemodi heroũ patefecit antiquitas si quid inde fessus labor hispanorũ detegat animaduertemus. Valeat tua sanctitas et crebro quid sentiat de his suæ sedis apostolicæ culturis mihi significet quo animum subleuet ad laborem futurorum subeundum.

de femina dabaiba.

quare longaliter capit ad austrũ cũ sit aliud breue.

quare parũ auri ferat.

LIBER QVINTVS.

TERTIAE DECADIS.

LIBER QVINTVS.

VB ORBE LVNAE PATER BEATISSIME QVAECVN
qꝫ parturiunt aliquid: ubi primū ediderint: aut claudunt uterū: uel
saltē aliqua temporis intercapedine quiescunt. Noster aūt nouus
orbis recentes cottidie sine intermissione: fœtus procreat & emit-
tit: quibus continuo tractu queant homines ingenio pollentes &
magnarū rerum nouarum præcipue studiosi præ manibus habe-
re: unde pascere animū queant: Quorsū hæc dicet beatitudo tua.
Vix bene redegeram in ordinem quæ uascho nunnez balboæ & cō
militonibus eius in australis pelagi discursu acciderunt: ad beatitudinem tuam mittenda
per Ioannem ruffum forolíuiensem cusentinū archipræsulē & galeaciū ipsū butrigariū nūcii apostolici.
sacræ tuæ sedis apostolicæ nūcios mei sopiti īgenii excitatores nī p̄sētiarū. qn̄ ecce littrās
a petro ariæ quē āno superiore cū exercitu & classe oceanū cōscēdisse ad nouas has terras
traiecturum diximus. Classem seqꝫ ac exercitum appulsos incolumes significat. Easdem
litteras. Io. cabedus a tua sanctitate supplicatu regis catholici illius prouinciæ dariēnēsis
epūs creatus: atqꝫ una tres alii e primariis illi gubernationi addictis: Alfonsus de ponte:
Diecus marques: & Ioannes de tauira suis subscriptis nominibus autorarunt. Hanc ergo
nauigationē tua sanctitas accipiat. Pridie idus aprilis anni. m. d. 14. uela dedit petrꝰ arias
ex oppido sancti Lucari de barrameda dicto: in faucibus bætis fluuii: quem hispani dicūt
guadalchebir: sito. Distant oceaneæ septem insulæ canariæ millia. p. circiter quadringēta
a bætis lapsu in oceanum. Has fortunas putant esse: licet alii negent. Harum insularū recē
tia nomina sunt occursu primo pares duæ: lanzalota & fortis uentura. A tergo iacet ma-
gna canaria. Sequitur illam tenerife. Gomera tantillo ad septentrionem a tenerife. Ater
go uidentur agere agmen palma & ferrea. Gomeram præhendit petrus arias intra diem nomina canariarum: numerꝰ classis.
octauum a discessu cum classe nauiū septemdecim: & hominibus mille quingentis: licet
mille ducentorū tantū illi fuerit assignatus numerus īmo & fertur reliquisse a tergo duo
millia amplius suspirantes & mœstos: qui propria impensa auri fama & uisendi res nouas
desiderio stimulati adduci postulabant. In gomera lignādi & aquandi reficiēdarumqꝫ na-
uium gratia quas tempestates quassauerant: sed præcipue prætoriæ: quæ temonem ami-
serat: dies moratus est sexdecim: commode nanqꝫ sunt insulæ: uastum illud æquor cap-
tare uolentibus. Inde in nonis maii capit altum: nec terram uidit ultra usqꝫ ad tertias iu-
nii nonas: quo die de cānibalium humanarum carnium edacium insulis unam adiit: quæ
dicitur dominica. Ea distat a gomera lequas octingentas circiter. Quattuor ibi dies egit insula canibalica.
aqua recenti & lignis sumendis intentus. Neqꝫ homini ulli neqꝫ hominis uestigiis occur
rerunt. Cancrorum littoralium & magnorum lacertorum copiam repererunt. Per mati-
ninam de hinc guadulapæiam & galantam insulas: de quibus prima in decade nostra la-
te mentionem fecimus: iter cœpit. mare etiam percurrit herbidū longo æquoris spacio. mare herbidum.
Neqꝫ almirantus colonus quē diximus primum has insulas & mare hoc herbidum perna
uigasse neqꝫ isti rationem ullam produnt herbarū. Putāt aliqui cœnosum esse ibi mare:
& herbas illas in profundo gigni tēdereqꝫ ad superna: ut uidemꝰ in lacubꝰ sæpe ī magnis
quoqꝫ fluminibus etiam currentibus accidere. Volunt alii non ibi natas sed ę scopulis fre
quentibus raptatas ui tempestatum enatare per ea maria. Ita rem in dubio relin-
quunt: quoniam an fixæ cedant nauium proris: an erutæ uagentur: nondū habent explo

ratum. Natas ibi credendum est: aliter ipulsu nauium conglobarentur: sicuti scopæ domorum conglobāt scobes: & cursum impedirēt. Quarto a discessu a dñica die qui erat iunii tertio idus: niuales illi apparuerunt montes. Decurrere inquiunt ibi maria: ueluti e montibus rapidus torrens: ad occidentem: licet non occidentem ipsi recta sequantur: ad meridiem nanq; paulo magis tendebant: quod aliquādo demonstratiue per tabellam hui9 cosmographiæ nouæ quam animo concepi: si uiuere dabitur: colligere licebit. E montibus illis gaira fluuius decidit strage nostrorum transeunte roderico colmenare uti alias diximus in signis. Multi præterea defluunt alii. Portubus egregiis duobus nobilitatur ea prouincia: in qua diximus esse caramairam regionem carthaginēsi ut puta & sanctæ marthæ altero sic a nostris appellato: cuius regiuncula est seturma incolarum appellatione. Est sanctæ marthæ portus niualibus propinquior montibus: in ipsorum nanq; montium radicibus iacet: carthaginensis uero illo est occidentalior lequas circiter quinquaginta. De sanctæ marthæ portu mira scribit: itidem fatentur & qui redierunt: inter quos. 10. uespucius americi uespucii florentini nepos: cui moriens maritimam & polarem artem reliquit hæreditariam. Is enim iuuenis missus est a rege unus e prætoriæ nauis magistris: quod quadrantibus regere polos caleat. Temonis nanq; gubernandi cura præcipua Ioanni cuidā serrano castellano qui sæpius eas oras permeauerat: credita est: uespucium ipsum sæpius habeo conuiuam: quod sit iuuenis ingenio pollens: & qui percurrens eas oras diligenter ānotauerit quæcūq; oblata sūt. Scribit petrus arias & hic idem uespucius diserit: quæ modo referam. E genere caribium siue canibalium ortos harum regionum incolas uolunt. Ptopterea feroces & crudeles admodum: ut puta qui transeuntes nostros sæpius hostiliter a littoribus reiecerunt: & terram præhendere optantes male exceperūt. Tanta est his nudis barbaris innata uis animi tanta fortitudo: ut integram classem nostram adoriri sint ausi: prohibereq; a littore tentauerint. Venenatis uti alias scripsimus agunt sagittis. Rabido cursu pectore tenus neq; numero neq; magnitudine nauium territi mare intrabant: atq; inde iaculabantur telorum mille genera: sed nostri spondis nauium & scutis protecti ictus illorum suscipiebant. Vulnerati tamen duo fuerūt qui periere. Excussis tādem in illos puluerariis tormentis rapuere fugam barbari tonitruis machinarum & furore globorum stupidi quos fulgura esse arbitrabantur: crebro quippe fulguribus ob natiuam regionis & montium altorum uiciniam uexantur. licet pallantes & profligatos cōspicerent hostes: hesitauerunt tamen: & inito consilio in diuersa studia uertebantur: descenderent ad hostes nec ne. Timor hinc pudor inde trahebant. Venenatæ sagittæ quas certissima siaculantur incolæ: formidabantur. Cum tanta classe totq; militibus sicco pede præterire uerecundum erat atq; indignum & infame. Vicit tādem pudor fugientes ac dispersos sequūtur. Leuioribus cymbis terram præhendunt. Portus circunferentiam scribit dux ipse classis & idem uespucius perhibet: esse lequarum trium. tutum. nitidum adeo ut in fundo cubitorum uiginti liceat calculos numerare. Duo in portum descendere inquiunt dulcium aquarum flumina: sed minime apta maioribus nauigiis sustinendis q̄ patriis monoxylis De copia & uarietate saporeq; piscium tam fluuialium q̄ marinorum auditu suaue est: ꝓpterea piscatorias ibi multas reperere lembos patrios multaq; retia miris modis ex tenacibus herbis contusis & neti gossampii funibus contexta. Piscariam artem callent hi caramairenses gairensesq; ac saturmani: piscium nanq; permutatione prouentus optatos quibus ipsi carent: assequuntur ab internis populis finitimis. Reiectis a litore barbaris: Boios eorum idest domos ingrediuntur. Iterum atq; iterum feroci cursu nostros impetunt: & sagittis uenenatis conficere tentant: sed rabidiores irruunt quando domos occupari spoliariq; senserūt: quia præcipue fœminas puerosq; plærosq; duci ī prædā cernerēt supellectilia domorum e littoralibus cānis & uariis herbis: cōtuso sparto similibus erāt sterię contextæ uariis fucatæ coloribus: e gossampino quoq; aulea arte īdustria laborata leonibus aquilis tigribus & imaginib9 aliis effigiata. Domorum & cubiculorum ostia forni

montes niuales.
regio saturma.
a caribib9 orti.
vulnerati nostri.
terrentur tormentis.
descriptio port9. s. m.

cescꝫ liminares putaminibus chochlearum tenuibus funiculis appensarũ: quo facilius uẽ-
to agitatæ colliderentur inuicem: quo sono delectantur ornatos reperiebant. Mira de his
cerebus mihi rettulerũt multi: gonzalus quidam fernandus ouiedus præter cæteros e re-
giis magistratibus is qui dicitur ab hispanis ueedor se longius in terram iactat descendis
se. In saphiri putamen ouo anserino grandius incidit. In collibus ab eo tractatis cum tri-
ginta uiris smaragdinas plasmas se uidisse ait multas: calcidoniasqꝫ & hyaspides ac mon
tani succini magnos globos. Auro intexto admixtas in auleis consutas gẽmas eas a fu-
gientibus caribibus in domibus relictas is & cæteri omnes se prædicant reperisse. Est &
coccinearũ genitrix siluarum tellus illa: est & auro opima: margassitas auri indices ubiqꝫ
littorum & ubiqꝫ riparum inuenerunt. Inquit is ouiedus in regione quadam dicta ze-
nu ad orientem a dariene iacente milliaria nonginta nouum mercaturæ genus excerceri
In incolarum domibus serias cistasqꝫ ingentes & canistros pulchre contextos ex arborũ
foliis ad id aptis repererunt. Cicadis: gryllis: cancris: cocleis: locustis agros sternentibus
dessicatis & salitis plenos. Ad quem usum illa cogerent interrogati: respõderunt ut ad in
ternos populos ea uenum portarent: harum namqꝫ preciosarum uolucrum & salitorum
piscium permutatione peregrina quæ optant assequntur harum terrarrum incolæ. Hi
sparsim habitant non contiguis domibus: sed terram incolunt eliseam: car amairenses
amœnam: feracem: acris hyemis & furentis æstus expertem: cum paruo diei & noctis dis
crimine. Vallem ingressi sunt barbaris fugatis lequas latam duas: tres longam ad mõtes
usqꝫ quosdam herbidos & arboriferos in quorum radicibus duæ ualles aliæ iacent dextra
læuaqꝫ singulis ablutæ fluminibꝰ quorũ unus est gaira: alteri uero non dedere nomẽ. In
his uallibꝰ cultos reperere hortos agrosqꝫ rigari per deductas ordĩe miro fossas: haud se
cus ac insubres aut ethrusci nostri suos colunt atqꝫ irrigant: sunt & istorum edulia cõmu
nia ages: iucca. maizum. battatæ: arboreiqꝫ fructus ut reliquis & piscariæ dapes: humanas
autem carnes raro uorant: quia raro peregrinos assequuntur: nisi uenatum ipsi exercitu
composito per alienas tendant terras: a se ipsis quippe abstinent. Sed auditu miserandum
Myriadas hominum ad edendi usum creduntur hi obscœni antropophagi cõsumpsisse.
In paradiseas mille insulas in regiones mille incidũt elisias nostri: quas nefarii depopu-
lati sũt. Propterea licet amœnas & benefortunatas desertas reperiũt plures. Colligat hoc elisii tractꝰ
exemplo tua beatitudo ꝙ perniciosum sit hoc genus brutorum hominum. Sancti Io
annis insulam diximus esse hispaniolæ proximam: quæ ab incolis burichena dicebatur.
Ab ea nostra tempestate rapuisse feruntur edẽda quinqꝫ milia hominum amplius: ex uici cderunt. 5-
nis tantũ insulis: quas hi habitant: puta sanctæ crucis quæ hayhay & guadalupea q̄ quera Mi. hoim.
queira nuncupabãtur. Satis uagatum sit per obscœnorum edacitatem. De radicibus parũ
per sermo sit: quandoquidem sunt futuræ christianorum escæ panis triticei loco & raparũ
aliarumqꝫ radicum nostratium. Iuccaꝫ esse radicem diximus sæpe alias: qua nobilior pa-
nis & apud insulares omnes & continentes hos efficitur: sed quomodo colatur germinet
qꝫ ꝙ etiam uaria sit: minime adhuc dixi. Quando plantare iuccam statuunt: terram ege De satione
runt tenus genu: & effossam erigunt in tumulos quadratos nouempedales: duodecimqꝫ iucce.
ex ipsius iuceæ truncis sexquipedalibus aut circiter: tumulo ternos cuiqꝫ lateri preben-
tes infigunt trãsuerse: ut fere in ipsius tumuli centro cuspides eorum conueniant. Ex illo De natura
rum internodiis & ĩfixa cuspide radiculæ capillares prodeunt. Hæ paulatim auctæ in eas iucce.
conuertuntur: superantqꝫ maturæ lacerti ac sæpe fœmoris humani crassitudinem longitu
dinemqꝫ. Ita cumulata illa terra fere uniuersa digertur in radices. Sed maturescere iuccaꝫ
inquiunt non breuiore spacio ꝙ sesquianno. Inquiunt quoqꝫ quo ulterius ad bienniũ quomodo
usqꝫ sinatur: eo fieri meliorem: perfectioremqꝫ ad panem conficiendum. Euulsam: lapi fiat panis.
dibus duobus ad id paratis: ueluti scalpro nostræ fœminæ caseum conterunt: & premunt
demum: aut sacco ex herbis uel canniculis fluuialibus confecto imponunt ponderoso la
pide superiecto: diemqꝫ naturalem appensum sinunt: & succum eiiciunt. diximus nanqꝫ

esse apud insulares mortiferum: atta men si coquatur salubris est succus ille. vti e nostro lacte serum. Hoc aduertendum apud hos continentes minime noxium inquiunt iuccæ succum. Multa dicunt esse iuccarum genera. Vnū altero suauius: atq; aliud alio preciosius est: quo regulis edulium paretur: sunt quibus uescātur nobiles: sunt & quibus popul⁹. Exsuccatam uero iuccam ī tabellas fictiles ad id compactas ueluti pressum nostri caseum distendunt coquendam. Is est eorum panis primarius: hunc uocant cazabbi. Agium similiter & battatarum uarias dicunt esse species. Sed agibus & battatis magis ꝑ ferculis aut fructibus utuntur: q̄ ad usum conficiēdi panis uti nostri rapis: raphanis. tuberibus: napis pastinacis. & huiuscemodi rebus: sed battatis præcipue: quæ terræ tubera egregia superent mira quadam dulci molicie: si p̄sertim in nobiliores incidatur. De radicibus iam satis: ad aliud iam panis genus sermo uertatur. Diximus habere frumenti genus quoddam panico fere simile: sed grandioribus granis nobilius. Id in farinam contusum vi lapidū manu actorum pin sunt iucca deficiente: estq; uulgarior panis. Singulis annis ter seritur: modo agri ubertas ferat ob æquitatem temporum de qua satis multa in superioribus. Et radicum omnium & maizii grani cultum hic repercre. Arboreorumq; fructuum uaria genera cultissima. Inter hos caramairenses & saturmanos itinera inquiunt eē lata rectaq;: ita ut distenta rubrica credi queant notata. Ydrias: cantharos: ollas: orcas: parop sides: patellasq; fictiles apud hos repererunt: & uariorum colorum aquales urnas: in quibus aq̄ seruari feruntur frigidæ: Edicto ut uel parerent regi catholico religionemq; nostram induerent uel terram linquerent: venenatis sagittis respondebant. Cœperunt non nullos: e quibus plærosq; indutos prius soluerunt illico: alios ad naues prius ductos & rerū nostrarum amplitudine ostētataiquo cæteris illa referrent ad beniuolentiam eorum captandā postea dimiserunt. In omnibus fluminibus se uidisse aiunt auri argumenta. Recentes in eorum domib⁹ ceruinas & aprinas carnes passim reperiebant: quibus laute sunt epulati. volucribus & hi abundant: nutriuntq; domi volucres tū ad esum: tū ad delicias. Eius cœli spiritum esse benignum hinc arguunt: quod noctu apud flumina ī ripis sub dio dormierint: nullusq; grauedinem capitis senserit ullam: aut humorem conceptum insalubrem Magnos etiam neti gossampii glomos & fasces diuersarum pennarum quibus sibi cristas nostrorum cataphractorum more cōtexunt: & sagulos ad decorē formant: passim repererunt. Delectantur & hi elegātiis huiuscemodi. Arcuū & sagittarum multitudo fuit innumera Maiorum & ibi cadauera combusta ossibus in ollis conditis alicubi: alibi integra in sepulchris. In ipsis boiis idest domibus alibi: reuerenter auro gemmisq; ornata seruantur. Habitas eorum bullas pectorales aliaq; monilia quæ uocant ipsi guanines: repere orichalco magis q̄ auro fabre facta esse: propterea eē his commertia cum uafris peregrinis arbitrantur: qui ad eos monilia hæc confecta importent: ut purum aurū ab eis adipiscantur pro uili metallo. Neq; perpēderunt nostri fraudem: donec ad conflationem uetum est. Architecti plæriq; pererrantes a littore parumper: infrusta candidi marmoris se incidisse dixerunt. Putant peregrinos ad eas terras uenisse quōdam: qui marmora e mōtibus aliquando sciderint: & putamina illa in plano reliquerint. Ibi didicere maragonu flnuium e montibus niualibus descendere augeriq; inter labendum magna fluminum aliorum copia in eum cadente propterea ingens est quia e longinquo ad mare fluit p terras aquosas. His actis: receptui signa dantur. Noningenti erant ad terram missi. Hi omnes sublatis clamoribus præ lætitia compositis ordinibus & præda prouincialium rerum onusti cristisq; & coronis: lenis quoq; ac sagulis plumeis militaribus incolarum ornamētis redeunt fulgentes. Anchoras eleuant. 16. Kl. Iulii nauibus refectis quas tēpestates plærcq; concusserant: sed prætoria præcipue discrimen ingens subierat amisso temone: uti iam diximus. capiunt altum ut carthaginensem portū petant & insulas quasdam medias truciū caribium receptacula infestent ex regio mandato: sed uelox aquarum decursus & Ioannē serranum prætoriæ nauis nauclerum primarium & reliquos fefellit quamuis flu-

battatarū gustus.

ter in anno seritur maizium.

sagittis respondent ꝓpositionibus.

Salubris aer

adulterinū aurum.

maragon⁹ a niuali monte

xuum illorum naturam se optime callere iactarent: quadraginta se lequas fuisse una nocte trasportatos præter opinionem conqueruntur.

TERTIE DECADIS LIBER SEXTVS.

IC PHILOSOPHANDVM EST PARVMPER BEATISSIMĒ pater & a cosmographia digrediendum ad naturæ archanorum causas Decurrere ad occidentem ibi maria ueluti e montibus torrentes delabuntur: omnes uno oro prædicant. Propterea trahor ego in ambiguum quo nam aquæ illæ tendant: quæ rotāte ac perpetuo tractu ab oriente fluant ueluti fugientes ad occidentem inde nunq̈ redituræ: neq̈ occidens propterea magis repleatur: neq̈ oriens euacuetur. Si ad centrū eas tendere de natura grauium dixerimus: cētrunq̈ lineam eē æquinoctialem uoluerimus: uti plærīq̈ aiunt: quod centrum dabitur tot tantarumq̈ capax aquarum? quæue circunferentia reperietur madida? Rationem uerisimilem qui ea littora perlustrarunt præbent nullam putant plærīq̈ uastas eē fauces in angulo sinuali magnæ illius telluris quā diximus italia octuplo maiorē ab occidente cubæ insulæ: quæ rapidas has aquas obsorbeant: & inde ad occidentem illas emittant: quo ad orientem nostrum redeant: alii dicunt ad septentrionem. Volunt nonnulli clausum eē sinum illum magnæ telluris: tendereq̈ ad septētrionem a tergo cubæ ita vt septentrionales terras quas glaciale circūsepit mare sub arcto complectatur: sintq̈ uniuersa littora illa contigua: unde credunt eas aquas obiectu magnæ telluris circumagi: ut in fluminibus licet conspicere riparum gyris sese obiectātibus: sed hoc minime quadrat Eodem namq̈ modo: non acri tamen: sed leui fluere ad ocidentē aquas perpetuo lapsu inquiunt: qui glaciales tentarunt oras: & occidentem postea secuti sunt. Scrutatus est eas Sebastianus quidam cabotus genere uenetus: sed a parentibus in britāniam insulam tendentibus: uti moris est uenetorum: qui commercii causa terrarum omnium sunt hospites transportatus pene infans. Duo is sibi nauigia propria pecunia in britānia ipsa instruxit & primo tendens cum hominibus tercentum ad septentrionem donec etiam iulio mense uastas repererit glaciales moles pelago natantes: & lucem fere perpetuam: tellure tamē libera gelu liquefacto. Quare coactus fuit uti ait uela uertere & occidētem sequi: tetēdit q̈ tamen ad meridiem littore sese incuruante: vt herculei freti latitudinis fere gradus equ rit ad occidentemq̈ profectus tantum est: ut cubam insulam a læua longitudine graduū pene parem habuerit. Is ea littora percurrens quæ bacallaos appellauit: eosdē se reperisse aquarum sed lenes delapsus ad occidētem ait: quos castellani meridionales suas regiones ad nauigantes in ueniunt. ergo non modo uerisimilius: sed necessario concludendū est: uastos inter utrāq̈ ignotam hactenus tellurem iacere hyatus: qui uiam præbeāt aquis ab oriente cadentibus in occidentem: quas arbitror impulsu cœlorum circulariter agi in gyrum circa terræ globum: non autem demogorgone anhelante uomi absorberiq̈ ut nōnulli senserunt: quod influxu & refluxu forsan assentire daretur. Baccallaos cabottus ipse terras illas appellauit: eo q̈ in earum pelago tantam reperit magnorum quorundam piscium: tinnos emulantium: sic uocatorum ab indigenis: multitudinem: ut etiam illi nauigia interdum detardarent. Earum regionū homines pellibus tantum coopertos reperiebat: rationis haud quaq̈ expertes. Vrsorum inesse regionibus copiam ingentem refert qui & ipsi piscibus uescantur. Inter densa nanq̈ piscium illorum agmina sese immergūt vrsi: & singulos singuli complexos: unguibusq̈ inter squamas immissis in terram raptāt & commeduut: propterea minime noxios hominibus vrsos eē ait. Orichalcu3 ī plærisq̈ locis se uidisse apud incolas prædicant. Familiarem habeo domi cabotum ipsum & contubernalem interdum: uocatus nāq̈ ex britannia a rege nostro catholico post enrrici maioris britaniæ regis mortem concurialis noster est; expectatq̈ indies ut nauigia sibi pare

Argumētā de torrēte.

Veneti sūt hospites orbis.

quare baccallaos.

pellib⁹ uestiti.

vescunt pisci cib⁹ ursi.

tur: quibus arcanum hoc naturæ latens iam tandem detegatur. Martio mense anni futuri. 1516: puto ad id explorandum discessurum. Quæ succedent: tua Sanctitas per me intelliget: modo uiuere detur. Ex castellanis non desunt qui cabottuꝫ primum fuisse baccallaorum repertorem negent: tantumqꝫ ad occidentem tetendisse minime assentiuntur. De faucibus & cabotto iam satis. Ad castellanos redeamus. Carthaginis portum & adiacentes caribium insulas quas appellant Sancti bernardi præterlapsi sunt: vniuersamqꝫ caramairensem regionem intactam postergarunt. Hic ab exorta tempestate ad insulam quaꝫ diximus alias fortem appellari: ab urabensis sinus faucibus distantē lequas circiter quinquaginta proiecti sunt. In ea insula canistros ex cannis marinis cōtextos reperere in barbarorum tuguriis multos sale plenos. Salinis egregiis nobilitatur insula: eius salis permutatione aliena conparant incolæ. Ad prætoriam nauem uolitauit onocrotalus auis ingens uulture maior: quæ guttur demittit multicapax: paludum Rauenatum quondā domestica autorum testimonio: nescio an & nostra tempestate: capi facile passus est: & circūductus per uniuersæ classis naues tandem interiit. Viginti aliorū in littore stantiū agmē uiderunt procul. Grandiorem nauem prætoriam puta iam quassatam & minime utilem a tergo reliquerunt: ut paulatim & sedato mari sequeretur. Vndecimo calendas iulii appulsa est classis ad darienem: in quartum inde diem prætoria nauis sed uacua super inducta est. Dariennensis populus duce uascho nūnez balboa præfecto de quo alias latam fecimꝰ mētionē cum psalmo te deum laudamus obuiam tria prodit milliaria. Intra domos in ꝓuincialium domorum modum ædificatas: habitatorum quisqꝫ uenientes suscæpit libens prouincias has omnes regiones liceat appellare quandoquidem procul uictæ sunt oībus regulis eiectis. Prouincialibus reficiūtur fructibus & pane recenti tam radicali quam maizio. Cætera secum classis afferebat: salitas puta carnes: salsos etiam pisces & triticeā in cuppis farinam. Ecce regiam in abstrusis terris classem: ecce non modo intra cancri tropicū uerum etiam ipsi æquinoctiali circulo fere suppositos hispanos contra multorum sapiētum sententiam: ut ibi pedem figant & colonias construant. Postea uero ꝙ in unum conuenere: quid consilii ceperit intelligamus. Altero die ab appulsu classis quadringentorū quinquaginta hominum darienensium fit conuentus. Publice arcaneqꝫ: coniunctim simul & uiritī indagatum est de rebus scriptis a uascho præfecto australis pelagi. Is est magistratus quē diximus ab hispanis uocari adelantatum Compertum est uera fuisse quæcūqꝫ de australi pelago terræ illius regi significauerit. debere in comogri: poccorrosæ ac tubanamæ dicionibus ex ipsius uaschi præfecti iudicio erigi arces in præsentiarum: ut coloniæ post modum deduci queant. Missus est propterea ioannes aiora nobilis cordubensis propraetor cum hominibus quadringētis: quattuor carauellis & una minore naui aduectis. Is primo comogrensem captat portum lequas ab dariene distantē forte quinqꝫ ac uiginti: vti scribunt litteris præsentibus. Inde ad austrum ex quadringentis centum quinquaginta missurus est: nouo itinere rectiore reperto: qua inquiunt sex & uiginti tantum lequarum esse intercapedinem ab comogri regia ad Sancti michaelis sinus fauces. Reliqui e quadringentis pedē ibi fixuri sunt: & inde auxilia præstituri cūtibus redeuntibusqꝫ. Centum uero illi & quinquaginta ituri ad austrum aptos secum interpretes australiū linguarum ducunt e nostris: qui ea didicerunt idiomata a mancipiis habitis a uascho: cū eas terras peragraret: & ex ipsis mancipiis: qui linguaꝫ iam callent hispanam. Aiunt hi distare pochorrosæ portum a comogræo lequas septem tātuꝫ. In pochorrosa propraetor ex ꝑtoris & aliorum sanctione uiros relicturus est quinquaginta cum naui leuiore: qua fungātur officio cursoruꝫ: & ueluti terra per equos dispositos fieri solet: ita mari certiores hi faciant prætorem & dariēnenses de rebus emergentibus: locaturi etiam sunt in tubanamæ solo domicilia. a pochorrosa inquiunt distare tubanamæ atria lequas uiginti. Ex quadringentis hominibus his: ex priscis dariēnensibus rerū experientia pollentibus: quinquaginta qui de curionum loco nouos dirigant & ducant ad res gerēdas destinati sunt. Ita dispo

Insule sancti bernardi

Saline fortis insule.

De onocrotalo.

Cōsiliū appulsa classe.

Vbi parent edificare.

sitis rebus fuit consilium regi hæc significare: atq; una certiorem reddere: eē in illis terris regulum nomine dabáibam cuius regnum auro sit opulentum: sed intactum ad huc relíctum ob potentiam. Hunc secundo magno flumine illo: de quo alias mentione3 fecim9 habere regnum: vniuersamq; dicionis ipsius tellurem auro uberem fama est uulgaris. leguas inquiunt distare ab dariene dabaíbe regiam quinquaginta. Inde aiunt incolæ aurí copiam per confinia spargi: licet & ab dariene uti alias diximus leguas tantū tres nostri habeant aurifodinas nō ignobiles: quibus in Præsentiarum fruantur: multisq; in locis effodiendo aurū colligunt: feratius tamen eē dabaíbæ regnum credunt. In primis nostris ad tuā sanctitatē primitiis: mentio de hoc dabáiba facta est: sed errore ducti cū dabaíbæ piscatores repetissent dabaíbam ipsu3 inter palustria loca se offendisse arbitrati sunt. Ad dabaibam igitur tercentū deligere uolunt egregios ex uniuerso excercitu bello aptos iuuenes: telorum omnis generis & armorum copia magnifice instructos: qui eum adeant: & detrectantem pacem sternant: & debellent. Iterum atq; iterum repetunt in argumentum opulentiæ futuræ se paucis in locis effodere: vbi non commixtis terræ grumulis aureis occurrant. Quæ scripserint refero. Consulunt & regi condēdam esse in sanctæ marthæ portu in regione: appellatione incolarum saturma: coloniam quæ sit futura refugiu3 nauigātibus ex dominica insula: a qua cursum ferunt esse quattuor aut quinq; dierum ad eum saturmæ regionis portū: & ex Sancta martha trium ad darienem: eundo inquio: reditus nāq; illis a deo durus est: ob eum quem diximus decursum aquarum ut arduos uideātur mōtes redeundo conscendere. Non est huius torrentis uis ex hispaniola & cuba redeuntibus in hispaniam tanta q̄uis & ipsi laborent contra labentem oceanum: quia sit hic pelagi amplitudo ingens: qua uagari queant aquæ fluentes: in pariæ tractu stringuntur aquæ lateribus eius terræ & multarum insularum adiacentium ex aduerso compressæ: uti liquet in siculo freto coniectari: vbi est aquarum impetus is quem tua sanctitas nouit qui scyllā & charybdim efficiunt ob angustias illa maria receptantes Ionium videlicet ac libycum & tyrrhenum. Ex guanassa insula & táia maíaq; & cerabaróno regionibus beraguæ occidētalibus scriptum reliquit colonus huius inuenti princeps: reperisse furorem tantum in ꝓram ea littora uersis uestigiis orientem queritando: ut neq; licuerit interdum posse plumbata fundum tentare: quin illam secum pensilem raptaret aduersus impetus. Neq; ipse quiret aliquando integro die: licet uent9 aliquis flaret in pupim: uel unico milliari decursum uincere. Hinc est quod sæpe cogantur cubam hispaniolam demū præhendere prius ut mox lato pelago ad septentrionem captato cursum dirigant in hispaniam quo boreales flatus illis adiumento sint ad impellendum naues quas itinere recto minime quirent perducere. De motibus oceani ultro citroq; iam satis multa: quid de dariene & colonia in eius ripa deducta: quam diximus Sanctam mariam antiquam ab ipsis apellari scribant: recensendum est. Loci situs est inualidus: pestifer: sardo cœlo perniciosior. Pallent omēs ictericis similes. Neq; a natura regionis id euenit: multis nanq; in locis sub iisdem latitudinis gradibus signorum salubrem benignamq; reperiunt aeris clemētia3: ubi scilicet nitidos terra fontes gignit: ubi ue flumina ripis meant currentibus haud quaq; cænosis: sed præcipue vbi cliuos: non ualles inhabitant. Locus autem ille in dariénis fluminis ripa situs in profunda est ualle locatus: collibus undiq; arduis circumseptus: qua de causa solares radios meridianos suscipit suos in uerticem fere perpendiculares: & a montanis labētibus radiis a fronte tergoq; ac lateribus grauiter uexatur: radiorum quippe solariū feruorem repercusio parit: nō accessus ad terram: quia in se minime sint passibiles: quod ex niuibus altorum montium colligi potest: uti optime callet tua sanctitas: propterea cadentes in montibus radii per obiectum decliuem ad ima rotantur uti saxum ingens rotundū a culmine montis deiectum. Valles ergo & contingentem sibi radiorum partem ex directo & præcipitem cliuorū ac montium ex transuerso suscipiunt. Est ergo darienis habitatio a natura loci particularis non a regione ꝑniciosa. Est & pestifer a natura soli locusq;

aurifodine darienis

Cōparatio de fluxu.

furor aque inauditus

De situ darienis

vbi salubritas.

ratio radiorum solis.

cœnosus paludibus fetidis septus sit: imo uicus ipse palus est ubi ex guttis mancipiorum dextra cadentibus dum irrigant pauimenta domus: illico buffones gignuntur: uti alicu= ego ipse uidi in pulices guttas illas æstare conuerti: vbicunque præterea effodiunt ad sesqui palmum scaturiunt aquæ salubres omnes & corruptæ a natura fluminis qui ad mare cœ noso atque inerti alueo: per uallem profundam: delabitur. Propterea de loco mutando cō sulunt. Ibi figere pedem primos: necessitas coegit: tanta enim urgebantur ægestate: qui pri mi ad eas terras appulsi sunt: ut de loco mutando cura defuerit. Iniqua igitur soli sedes: il los uexat ob solares radios. Deterior aquarum & corrupti aeris ob cœnosos uapores incle mentia reddit inualidos: nec portu nobilitatur ullo locus ipse: qui distat a sinus faucib9 le quas. 3. estque iter arduum asperumque ad comportādū comeatus e mari. Ad alia con tingē tia ueniamus. Vbi primum appulsi sunt: multa illis acciderunt hactenus incognita. Medi cum quendam eximium hispalensem quem antistitis autoritas & auri simul cupiditas: tranquillam linquere uitam in patriam stimularunt: adorta est dormientem cum uxore uis fulguris: domus cū uniuersa supellectile illi exarsit: Atoniti uir & uxor pene nudi ꝓ clamantes & semiusti uix euaserunt. Stantibus in littore: molossum sexquianniculum ra puit crocodillus ingens: & uti miluus pulliculum solet: miserum canem dn̄i auxiliū ua= sto latratu implorantem ante omnium oculos asportauit. Noctu uespertilionum morsib9 torq̄bātur: si dormientem forte momorderint quēpiam exhausto sanguine trahunt in= uitæ discrimen & mortuos fuisse nonnullos ea tabe compertū est. Si gallum: aut gallinam sub dio noctu uespertiliones depræhenderint: in cristam aculeo fixo interimunt. Croco dillis: ac tigribus & hi aiunt leonibus infestari terram: Sed inuentas iam esse artes quib9 multi capiantur: Reperisseque se in sociorum domibus tigriū ac leonum īterfectorum pel= les scribūt. Boues: porcos: atque equos: adolescere ibi maiorem immodum & grādiores fie ri genitoribus dicunt: ob ubertatem soli. De arborum proceritate deque terræ uariis fructi bus: de hortensibus & satis omnibus nostratibus: de ceruis & quadrupedibus feris: variis etiam generibus auium ac piscium eadem referunt quæ scripsi alias. Caretam regulū re= gionis coibe principem triduo habuerunt hospitem & admiratum nostra harmonica in strūmeta equorumque faleras ac cætera illi peregrina beneque donatum remiserunt. Is nr̄is significauit arbores gigni ī ꝓuīcia quarū tabulis naues cōstructæ tutæ sunt a corrodēti= b9 marinis uermibus. Est nanque dira hæc pestis nostris nauibus in portubus illis. Ait esse amaritudinis tantæ ligni genus illud: ut facile abstineant ab eius gustu. Est & alia pecu liaris terræ arbor cuius si folia nudum alicuius corpus tetigerint: vibices eleuent ingen= tes & nisi illis aqua marina uel saliua matutīa medeatur: illico læthalē suo ueneno excitēt dolorem. Hanc arborē & hispaniola parit eius etiam lignum olfatu aiunt eē mortiferum nec portari quoque lignum posse sine uitæ periculo. Quum excutere a se tātæ seruitutis iugum sæpe insulares hispaniolæ tentauerint: nec cesserit unquam: aperto marte uel insidiis reperti sunt eo ligno uoluisse primarios noctu dormientes suffumigatos interimere. Sed admirati ligni reperti nouitatem christiani: fateri fraudem miseros coegerunt: & comen ti autores pœnas dedere. Habent ipsi genus herbæ cuius odore fulti remedium sibi com= parant ab eius ligni ueneno ut portare illud queant indemnes. De his leuibus iam sa= tis. sperant ex insulis australis pelagi maiorem multo copiam habituros. Parabat enī pe= trus arias (nuncio qui ad nos litteras tulit discedēte) profectionem ad eam insulam quæ prominet medio in sinu Sancti michaelis a nostris appellato: a uascho intacta relicta ob perturbatum eo tempore mare: de qua late in transitu uaschi ad austrū. Multa indies ma iora p̄teritis expectam9. Cœptæ sunt enim & prouīciæ plures aliæ quas non inutiles aut non mirandas fore putamus. Io. ille diaz solisius nebrissensis de quo fecimus aliquādo mentionem missus est per frontem illam sancti augustini quæ lineam superat æquino= ctialem gradus septem & ad portugalenses pertinet ut latus australe a tergo pariæ cuma næ cuquibacoæ: portuumque carthaginis & sanctæ marthæ dariensis & beraguæ nostris na

Ex guttis buffones.

Quare ibi pedē fixerit

nō hn̄t por tū vari.

q̄ appulsis acciderint.

Vesperti lionū tabes

De careta regulo

Arbor per niciosa

uigiis percurrat: quo apertior & plænior de tractib9 illis habeatur noticia. Missus est ali9 nauium trium ductor. Io. poncius qui caribium terras depopuletur & in seruitutē obscœnos hominum uoratores redigat: quo liberæ sint ab ea peste iam tandem adiacentes mitium insulæ & una prouentus earum insularum & arcana liceat uestigare. Missi sunt & alii per diuersa. Gaspar badaiocius ut occidentem percurrat. Franciscus bezerra ut per sinus ipsius angulū. Et ualleius ut p fauces eius ad orientalem sinus oram traiiciant ad arcana telluris eius exploranda in qua fogeda nuper sinistris auibus pedem figere cœperat arce ac pago ædificatis. Cum octoginta prius militibus instructis ex darienæ badaiocius discessit quem secutus est cum quinquaginta ludouicus dictus mercado. bezerræ uero addixerūt octogīta. valleio septuaginta. Portus ne tutos capturi sint: an in malefidas stationes casuri: sumi rerum artificis prouidentia nouit. Nos autem homines casuū noticia postq̄ emerserint īcludimur. Ad alia ueniamus.

TERTIAE DECADIS LIBER SEPTIMVS.

VIX BENE DOMO EXIERAT PETRI ARIAE PVTATI CONtinentis gubernatoris: appulsus ad darienem cum plerisq; appendicib9 quando ad curiam negotiationis gratia sensi uenisse quendam andreā moralem nauium ea littora noua percurrentium nauclerum: qui & crediti continentis oras: & insularum adiacentium tractus & hispaniolæ interna omnia diligenter soliciteq; scrutatus est. vestigandæ hispaniolæ curā uiro huic frater nicola9 ouādus militiæ alcātaræ maior cōmēdatari9: hispaniolæ gubernator demandauit: quod ingenio polleret: essetq; ad huiuscemodi rem explorandam cæteris aptior. Super his ādreas hic indices & tabellas formauit egregias: quibus prebetur fides a reliquis rem intelligētibus. Is ad me uenit uti solent alii ab oceano redeūtes. Quæ ab eo & plærisq; aliis hactenus ignorata: didicerim tractemus. Sit hispaniolæ particularis descriptio: quæ primam huius narrationis frontem amplectatur: quandoquidem caput est & emporiū uniuersæ liberalitatis oceani: habeātq; mille atq; iterū mille formosas: comptas ditesq; nereides nimphas quæ ipsam: tanq̄ tethim alteram dominam & genitricem circunsepiant: comantq; decentes. De nereidibus ipsis idest circumambientibus insulis pauca mox differemus. Insula demum margaritæa diues a nostris appellata: in australis pelagi sancti michaelis sinu iacens iam trita: quæ nobis miranda præbuit in præsentiarum: & maiora de futuro pollicetur superueniet: candentibus armillata: torquata & coronata cleopatræis unionibus: de quorum conchilibus in calce naratiōis par erit aliqua pertingere. Ad ælisiam iam hispaniolam ueniamus: & a prima nominū impositiōe exordiamur de forma & cœli clementia mox: de ipsius diuisione demum conferemus. Ex insula matininó de qua in prima decade cum accentu in ultima uti tua Sanctitas noscet p uirgulam superimpositam in omnibus eorum uocabulis ne toties repetendum sit ubi accentus nouorum uocabulorum iaceant: inquiūt hi trāsuectos suis monoxylis canóis: dico lintribus unilignéis: primos habitatores e patria p aduersæ factionis partes eiectos: dardanū ex coryto legimus: & ex creta teucrum in asiam & solum: postea troianum appellatum: tyriosq; ac sidonios fabulosa ducente in libyā didone classē appulisse. Extorres igitur Matininoénses e ppriis laribus in hispaniola & ea insulæ patre quæ cahonáo dicitur: ad ripam fluminis appellati bahaboní: sedem posuere: vti est in romanis initiis de ænea troiano in italiā ad latium tibrim deuecto. Intra bahaboní fluminis ostiū iacet insula ubi dicuntur aduenæ primam domum erexisse. Hanc apellauere camotéiam. Domum eam sacrarunt postmodum: & reuertenter coluerunt semper ad aduentum usq; nostrorum: & donis perpetuis salutabant. uti nos initialem nostræ religionis ierosolymam: mahometæi mécham: & ueteres fortunatarum insularum cultores in magna canaría tyrmam sup

De gubernator hispaniole.

Insula diues.

primi habitatores hispaniole.

vbi primam domum cōdiderint.

alta rupe structam: unde sese multi lætis animis & psallentes præcipitabāt a sacrificulis eorum persuasi animas inde se amore tyrmæ deiitientium beari: ad æternasq; delicias perduci. Repercre id obseruatum ad nostra usq; tempora fortunatarum debellatores: nec decidit hodie a cōmuni sermone sacrificiorū memoria: nomēq; rupes ipsa retinet. Didici etiam nuper eē in insulis ipsis a betanchoro gallo primo fortunatarum cultore: habita tamen ab castellanis regibus uenia uti alias dixi: betanchóranam factionem quæ adhuc & linguam & mores gallicos seruet: licet betanchóri heredes castellanis uiris: uti supra memorauimus: domitas duas insulas præcio reliquerint. habitatores tamen qui betanchórū secuti fuerant & sibi domicilia fabricauerant familiasq; ibi auxerāt perstiterūt: atq; una cū hispanis fortunate uiuunt gallicorū frigorū expertes ad matininoēses pedē referam? Nomīa hispaniolæ a primis habitatoribus imposita fuere: primum Quizqueía: dehinc haiti neq; hæc ad imponentium uoluntatem solū: sed ab effectu credito ab eis. Quizqueíam dicunt rem grandem qua nulla sit maior: Quizqueíam interpretantur uastitatem & uniuersum ac totum: uti græci suum panem: Quia sunt arbitrati: ob eius magnitudinem esse uniuersum orbem terrarum: neq; sole calefieri quicq; aliud præter eam insulam cum adiacentibus cæteris propterea quizqueiam dici debere statuerunt. Haiti uero dicitur asperitas eorum uetere līgua: atq; ideo insulam appellauere uniuersā haiti per metonymiam a parte totum denominantes: quia hæc insula plærisq; in locis horrescat aspera montiūm facie ac tetra siluarum densitate uallibusq; ob altitudinem montium formidolosis & obscuris: licet alibi sit amœnissima. Hic est aliquantisper Beatissime pater digrediendū. Mirabitur beatitudo tua quonam pacto simplices homines recolant huiuscemodi principia a distantibus quandoquidem nullum genus litterarum assequūtur. Mos est apud eos ab æterno in regum domibus præcipue ut filios eorum boitii idest sapientes in rerū agnitionem memoriter erudiant. In ea præceptione duabus maxime rebus intendunt: generali alteri de rerum origine ac successu: particulari alteri de parentum auorum atauorū q; ac maiorū omnium p̄clare gestis bello & pace: quæ duo præcepta rhithmis habēt cōposita eorum lingua. Hos areítos apellant. Et uti citharœdus apud nos: cum tympanis illi suo more fabrefactis suos areítos concinunt: & choreas cantando ductitant. Tympanū maguéy dicitur: habent & areítos amatorios: habent & querulos et excitantes ad pugnā cū suis quemq; sonis rei quadrātibus. Ytūtur & saltationibus: in quibus sunt nostris multo agiliores quia nulli alteri rei magis iuigilāt: suntq; ūdi: nec uestib⁹ occupātur: In areítis amaioribus habent uaticinatū nostrorum aduētum: quibus gemendo uti per elegias perniciem suam detonant. Maguacochíos aiunt idest uestitos homines uenturos ad insulam armatos ensibus: hominē scindentibus uno ictu: quorum iugo posteritas eorum subdenda foret nec miror quidem uaticinatos eorum maiores seruitutem filiorum: si uerum est quod de lemurum familiaritate referunt. De quibus satis late in primæ nostræ decadis libro nono: uti de cæmibus idest de eorum simulachris quæ colebant: disseruimus. Nūc autem fatentur cæmibus sublatis nusq; ultra quenquā apparuisse. Ascribūt nostri signo crucis quo se omnes muniunt: sunt nanq; baptismatis lauacro abluti. Est & uniuersis ingens cura de noscendis finibus & regnorum terminis: sed hæc generalis mitaínis omnibus: idest nobilibus mitainos enim appellant nobiles. Ita ut suæ sint & hi patriæ non inepti cosmetræ. Vulgo nulla est cura alia præterq; de semētibus & sationibus. Piscationib⁹ sunt & aptissimi: quia toto anno omnibusq; diebus sese fluminibus immergunt: neq; minus agunt in aquis uitam q̄ in terra uenatu etiam inuigilant. Habent nanq; duo genera quadrupedum uti alias diximus utías. Hæ sunt caniculi parui & serpentes iuánas de quibus in prima decade satis crocodillis assimiles: octipedales terrestres: suauissimi saporis. Volucres autē īnumeras nutriūt omnes insulæ: puta palumbes: anates: anseres: ardeas: psitacorum præterea nō minorem q̄ apud nos paserculorum copiā. Quisq; regulus suos habet dicionarios dispartitos: uenatui hos: illos piscationi: agriculturæ alios addictos

superstitiosa mors.

diuersa nomina hispaniole.

quare quizqueia dicatur

q̄re haiti.

q̄ sint eorū sapientes.

de illorum rhithmis.

uaticiniū de pernicie

familiares lemures.

sunt baptizati.

Ad nomina redeamus. Quizqueiā diximus & haitī'n esse antiqua nomina. cipangā eti am a regione mōtana auro ferace plærique uniuersam insulam appellauere: uti poetas ui dimus nostros italiam appellasse aliquando latiū a parte ipsius. Ecce uti ausoniam hespe riamque maiores italiā dixere. Ita hi quizqueiaz haiti'n cipangam nostri aūt primo isabel lam ab helisabeth regina quā hispanū idioma nuncupat isabellam a prima colonia cōdi ta in littore septentrionali insulæ: de qua satis in prima decade. Ab hispania postmodum appellant diminutiue hispaniolā. De nominibus satis. de forma nūc loquamur. Qui pri mi percurrerāt insulam castaneæ folio similē cum sinu ad occidentem mihi depinxerūt: cubam insulam prospectantē. Hic autē andreas morales nauclerus: aliter depictā: parum tñ ad me tulit: ab utroque quippe angulo orientali puta & ocidentali magnis sinibus caua tam esse describit: cornuaque protendere longissime. Intraque magnum sinū orientalē por tus locat amplos tutosque. dabimus operā ut aliqñ ad sanctitatē tuam is index particularis hispaniolæ mittatur. Eodē nanque modo suū idicē affert: quo hispaniam & italiā cum suis quāque montibus: uallibus: fluminibus: urbib⁹: & coloniis arbitror beatitudinē tuā sæpe conspexisse. Comparemus sine rubore cōparemus btissime pater italiæ reginæ quondā orbis terrarū: hispaniolā qñdoquidē si quantitatē dimetiemur: paulo minor reperietur. Est nanque hispaniola ab oriente distenta in occidentē milliaria uti iuniores uolunt qua draginta supra quingenta. almirantū diximus in prima decade produxisse mensuram: lata uero alicubi tercentum fere: āgustior tñ alibi: ubi cornua iactat: sed italia est hæc mul to beatior btissime pr̄. maiori quippe ex parte sui est adeo tēperata & amœna: ut neque fri gore urgeatur molesto: nec calore uexetur īmodico. Habz utrūque solstitiū hispaniola pe ne par æquinoctiis. Vix enī horā integrā ascendit dies ut noctē superet: aut ecōuerso ī me ridionali latere: in septētrionali aliter. plæræque regiones in ea iacent: in quib⁹ aliqñ frig⁹ uiget: sed id accidere btitudo tua intelligat ex cōsono ad id obiectu montiū: ut infra lati⁹ dicemus: neque tñ est atrox adeo ut habitatores niues molestēt unq̄. Perpetuo p̄terea gau det uere ppetuoque autūno fœlix hæc insula. Frondescūt ibi toto āno arbores & prata uiresc cunt: fortunātur ibi oīa mirifice. Quantū hortensia coalescāt ītra sextū decimū diē caules lactucæ: borragines: raphani: & huiuscemodi sata: cucurbitæ: melones: cucumeres: & simi lia intra trigesimū satis late alibi: de aīalibus aūt diximus boues ex hispania trāsuectas in multo maiores euadere. Boues elephantis: porcos mullab⁹: cū de augmēto est sermo cō parāt hyperbolice tñ. Diximus & suillas carnes sapidas esse ac salubres propter mirabola nos & patrios fructus alios quibus uescūtur suapte natura nascētibus: uti apud nos fagi neæ sunt iliceæ quernæque glandes. Vites etiam si cura insit: mira coalescunt ubertate: & si cui anim⁹ aliqñ fuit de serēdo in mōtibus tritico: ubi parūper frigoris uigeat: in plano mi nime ob nimiā agrorū pinguedinē: est incredibile auditu. Spicam superare lacerti crassi tudinē spithama longiorē granaque nutrire quālibet duo millia āplius asseuerāter inquiūt & iureiurando affirmant. Sed salubriorē insulæ panem iuccæ præsertim aiunt quem uo cant cazabbi: quia sit digestioni aptior. ꝙ que seratur & colatur facilius atque uberius. id au tem temporis quod superest: auro intendūt legēdo. Est tāta oīm quadrupedū copia: ut iā & equi & coria boū & pecudū portentur in hispaniā. Genitrici iā succurrit filiola multis ī reb⁹. De coccineis arboribus: de aromatibus: de colore glauco: de mastice: gossampio: de electro: & multis aliis eius prouentibus satis multa alibi. Quid fœlicius ergo btissime pr̄ in terris: q̄ uiuere ubi fas sit tot tātaque passim uidere & frui? quid beati⁹ q̄ agere uitā ubi nō cogaris āgustis ī cludi cubiculis horrenti gelu: aut āxio calore? neque hyeme oporteat pō derosis uestib⁹ corp⁹ onerare: aut suras ppetuo igne cremare: q̄ senefaciūt hoīes in ictu o culi: ac uires labefactāt: trahūtque mille morborū genera. Salubrē p̄terea inquiūt eē aerē: sa lubres & fluminum aquas: ut puta quæ auro perpetuæ superlabūtur. Null⁹ ē nanque fluuius nulli mōtes: paucæ planicies auro immunes. Ad particularem tādez internā huius beatæ insulæ corsmographiam deueniamus. Habere hispaniolam quattuor flumina quæ fere

quare cipāga dicitur.

de forma hispaniole

quare sit beatior ꝙ italia.

solis uere aut autūno fruitur hispaniola

filiā hispanie uocat hispaniolā

quid senefaciat.

portionibus æquis eam diuidant ex altis montibus: uno ad orientem hoc iunna dicitur ad occidentem altero quod attibuni'cus: tertio ad meridiē qđ na'iba: ad septētrionē: quarto qđ ia'che alias narrauimus. Nouā hic nauclerus affert ab incolis ab æterno obseruatā descriptionē. In quinq; partes uniuersam diuidemus: de hinc cuiusq; ꝓuinciæ regiunculas veteribus noībus appellabimus quodq; memoratu dignū in singulis erit referencebim⁹ Insulæ initiū ab oriente āplectitur prouincia noīe caizcimu' sic appellatā. quia eorū ligua cimu' frontē siue initiū significat. sequitur illā huha'bo: inde caiha'bo. quarta est baino'a. angulum occidentalē tenet guaccaiari'ma: sed penultima baino'a latiorib⁹ cōstat terminis q̄ tres eam præcedentes. Caizimu'a prima insulæ fronte protēditur ad flumen p urbē primariam sancti dñici labens qđ est hoza'ma. Ad septentrionē autē terminatur ad montes asperos dictos ob sui horrorē haiti' particulariter. Huha'bo mōtib⁹ haiti' & flumine iácigaincluditur. Caiabo tertia amplectitur quicquid iacet inter cuba'ho & dahatio ad ostiū usq; fluminis iaccæ unius e quattuor æque diuidētibus insulā: & ascēdit ad mōtes ciba'os ubi ē maior auri copia: in quib⁹ nascitur fluuius dema'hus: caditq; per fontes fluminis naibæ alterius e quattuor ad mare australe: ad aliā fluminis sancti dñici ripā. Baino'a capit initiū a finibus caia'bi ad insulā usq; cahimi': quæ iacet fere contigua littori septētrionali ipsius insulæ: ubi primā diximus ædificatā fuisse coloniā. Reliquū ad occidentē occupat guaccaiarima prouincia: atq; ideo guaccaiarimā appellant: qđ sit insulæ extrema pars marimā ipsi appellāt podicē: insulæ podicem uocant. gua est apud eos articulus. & pauca sunt regū pcipue nomina: quæ nō incipiāt ab hoc articulo gua: ut guarionexi⁹. guaccanaril⁹. & hīc multa etiā locorū nomina. In caizimu' regiones sunt higue'i: guanama': reyre': xagua': aramana' ara'bo: hazo'a: macori'x: caiaco'a: guaia'gua: baguanima'ho & asperi mōtes haitiēses. Hic de aspiratione pauca referam⁹: quæ aliter se habet q̄ apud latinos. Aduertendū est nullā incē aspirationē uocabulis eorū: quæ nō habeat effectū litteræ cōsonātis: imo grauius aspiratione proferunt q̄ nos .f. consonantē: proferendūq; est quidquid est aspiratū eodē halitu quo .f. sed minime admoto ad superiores dētes inferiore labello: ore aūt aperto ha he hi ho hu & cōcusso pectore. Hæbreos & arabicos eodē modo suas proferre aspirationes uideo: hispanos etiā in his quæ ab arabibus diu possessoribus uocabula experior idē seruare: multa quippe retinent. ut almohadda quæ dicitur puluinar. almoháza quæ interpræ tatur strigilis & huiuscemodi multa quæ anhelante pectore promūt. Placuit hæc recēsere quia apud latinos accētus plærūq; solus aut aspiratio mutāt significatū: uti hora ꝓ pte diei & ora pro plurali hui⁹ dictiōis os: aut ora troiæ qui primus ab oris. In accentu aūt accētu mutato occi'do uel o'ccido ita ut in horū simpliciū lingua maxime seruādi sunt accētus & aspiratio promenda. de accentu supra diximus & articulo gua. In huhabo prouīcia sūt regiōes xama'na: canabaco'a: cuh'abo: multæq; aliæ quarū nomina nondū didici. Caia'bus prouincia regiones habet magua': cacacuba'na. Huius regionis incolæ longæ aliā habent linguā ab hispaniolis reliquis: & macoryxes dicūtur. Cubana' est alia regio: & ipsa lingua differens a cæteris. Baioha'igua regio: diuersum & hæc idioma tenet. Aliæ sunt regiones dabaho'n: cyba'ho: manaba'ho. Cotoy' est in insulæ medio: flumen interlabitur nizaus: mōtes autem mahar'tin dicti: hazua': neibaymao. In baino'a regiones sunt magua'na: iagohaiu' cho: bauru'co: dabia'gua: attibuni'a noīe fluminis: cauno'a: buiaici': dahabonici': maiaguari ti': attici': maccazi'na: guaha'bba. Anniuici': marien': guari'cco: amaguei': xara'gua: yagua'na: azzuei': iachi: honoru'cco: dia'guo: camaie: neibaima'o: i guaccaieri'ma prouintia ultima. regiones sunt mauicara'o. guaha'gua: taquenaza'bo: ni'maca; Baino'a paruai' cahaymi': iamaizi': manabaxa'o. zaua'na: habaco'a: ayquero'a. Ad particularia nunc de regionib⁹ ipsis quædam descendamus. In prouincia caizimu intra uastum initii sinū est antrū ingēs: in rupe caua sub radice mōtis altissimi ad stadia duo circiter a mari: cui⁹ ostiū est magni tēpli: foribus assimile. falcatū ingens. Tentauit cū nauigiis antrū ex gubernatoris mandato hic nauclerus. per latentes uias inquit ueluti ad sentinam concurrere ad antrū multa flumina

noīa fluuiorum

quinq; ꝓuinciarū noīa

hozama fl. scti dñici

articulus gua.

de regionib⁹ in caizimum.

De aspiratiōe alibi ē repetitū ex incuria.

de regiōib⁹ ꝓuīcie.

regiōes. 3.

regiōes. 4

regiōes. 5.

& desiere post id mirari quo tenderent flumina plura delabētia: quæ a nonagīta milliaribus uenictia fluēdo absorbentur: nec appareāt ultra. Per ei9 saxei mōtis uoragines deglutita iā arbitrantur ad id antrū proficisci. Ingressus antrū nauclerus fere absorpt9 est. In esse rebulitus & uortices inuicē cōflictantes & ora hiantia multa inquit. Veluti pilā cū horrendo mugitu naviculā eius. uortices hīc: ebulitus inde: modo hac mōillac diu iactitarūt: Ingressum fuisse pœnituit: nec qua regrederetur intelligebat. In obscuro iā uagabantur tū ob ipsius antri tenebras quæ longissime petit mōtis specū: tū quia ꝑpetuæ ibi sint nebulæ ex salientib9 uaporibus: humidis in cōtinua cōflictatione uenietiū aquarū. Casui nili e mōtibus æthiopū strepitū illū comparat. surduerūt adeo: ut quid inuicē loquerētur: haud quaq̄ audirent. Euasit tandē pauidus de antro ueluti de tartaro putās rediisse ad superos. Ad milliaria forte sexaginta ab urbe primaria sancti dñici sunt fere in ꝓspectu mōtes alti super quorū uertice stagnū est inaccessibile. a iunioribus nūq̄ uisum ob asperitatē montis: neq̄ semita pateat ulla. Per uicinū tandē regulū ductus naucler9 ut gubernatoris mādatū expleret montē ascendit. Stagnū adiit. Vigere ibi frigus ait. In hyemis argumentū filices & rubeta mora gignentia quæ duo calidā regionē minime patiūtur īuenere. Montes uocāt ymizui'hybahaíno. Circuit in gyrū lacuna milliaria tria. Dulciuȝ est aquarū: uariis piscibus egregia est. cadunt in eā riui plures: nec habȝ exitū lacus quia sit undiq̄ montiū uerticibus circūsept9. De altero nūc caspio siue hircano: mediterraneo mari dico: cū uicinis aliis quibusdā dulcib9 lacubus parūper conferamus. stagnū inaccessibile. filices & mora.

TERTIAE DECADIS. LIBER OCTAVVS.

AINOA PROVINCIA QVAE TRIPLO SVPERAT TRES PRIMAS caizimu' scilicet vha'bo & caiábon uallē includit caiouaní: in qua lacus est salsus: amar9: horridus. uti de caspio legitur. Propterea caspiū est animus uocitare: licet nō sit hircania regio. Voragines habet e quib9 & saliūt aquæ marinæ & uenietes e mōtibus absorbentur. Putant eē āplas adeo profundasq̄ caueruas eius: ut e mari per eas magni etiā marini pisces emergant: inter quos piscis quidā ab eis dictus tiburónus qui hominē in ictu dētis secat mediū & uorat. In hozámā urbis primariæ fluuiū e pelago ascēdūt tiburoni & multos dilacerāt ex incolis: ꝑcipue qui se nullo pacto abstinēt: quin cotidie lauādi gratia īmergāt fluuio. Flumina in stagnū delabūtur salsū a septētrione guaninicabón: a meridie xaccocí ab oriēte guannábo: ab occidēte occóa: magna hæc flumina perpetuaq̄ eē inquiūt: & parua in caspiū cadere uigiti āplius. Scatēt etiā a septētrione proximi stagno nō āplius stadio stadiūq̄ occupāt in circuitu fontes plusq̄ ducēti aquarū æstate frigidarū & dulciū potabiliū. Hæ fluuiū efficiūt minime uadosū: qui e ꝓximo cū cæteris ad stagnū labitur. Hic est sistendū parūper. Regionis regul9 uxorē in sacello a xpianis in eius diciōe structo orātē reperit. cōcubitū petit. habēdā eē rationē loci deo sacri uxor arguit: cui9 uerba hæc fuerūt. teítoca teitoca: qd sonat esto quiet9. técheta cynáto guamechina. quod sonat dñs multū irascetur. guamechyna dicitur dñs. técheta multū. cynáto iratus: inquit excusso brachio marit9. guaibbá. sonat .i. uade. cynáto machabúca guamechina. īterpretatur qd ad me q̄ irascatur de9. Vi uxori ītulit repēte mut9 effect9 est. & semimāc9. Pœnitētia duct9 & miraculo ꝑculsus donec uixit egit uitā religiose: nec passus ē ultra sacellū uerri aut ornari aliena manu. Eo miraculo & īcolæ multi & xpiani oēs cōmoti sacellū pientissime freqntāt. æquissimo libētiq̄ aīo ferūt regulū fuisse passū ei9 cōtumeliæ uidictā: ad caspiū retrocedam9. Is lac9 salsus ꝓcellis agitatur & tēpestatibus: ita ut piscatorias sæpe nauiculas ī ꝑceps trahat: & cū nautis absorbeat: neq̄ repertus ē naufragatus quispiam emersisse: aut ꝓiectus ad littus uti assolet de cadaueribus deglutitis in mari. Sunt hæ tempestates tiburonorum lauta conuiuia. Dicitur id caspium hagueygabón. iacet media insula in quam se piscaturi recipiunt: minime tamen culta. Est insulæ nomen guarizácca. Amplectitur lacus ipse longitu-

lac9 salsus. piscis hoīes uorans. uidicta mira polluti sacelli.

dine millia .p. triginta. latitudine duodecim: alibi quindecim. Est alius in eadem planicie lacus huic proximus aquarum salso dulcium: quæ nec potui sunt bene aptæ: neq̧ si neces sitas urgeret ineptæ. Longitudo est eius milliarium quinq̧ & uiginti. Latitudo octo: nouem & decem alicubi: fluminum est multorum receptor. absorbētur & ibi aquæ. caret exitu. E mari etiam prosiliunt in eum aquæ sed paucæ propterea cōmixtus. In eadem prouintia lacus alius dulcis nomine iainaguá ad occidentem parum distans a caspio. Habet & alium lateralem idem stagnū salsum ad septentrionem sed paruum trium & quattuor milliarium in latitudine in longitudine unum & paulo amplius. hic est potabilis. dicitur is paruus guaccáa. Ad meridiem lacus eiusdem salsi iacet alius lacus trium milliarium in longitudine fere circularis: dictus babbaréo. Dulcis est. ut superiores duo. Hic lac⁹ quia caret exitu nec voraginibus deglutiatur ad mare: in salsum si torrentibus augeatur: superfluas mittit aquas. Hic est in xamaná bainóæ prouinciæ regione. Est alius inter orientem & meridiem iacens ad latus caspii dictus guanybam milliarium in longitudine. x. est fere rotundus. Sunt præterea per insulaʒ sparsi lac⁹ alii parui quos prætermittimus: ne diu morando in re eadem fastidium generemus. Hoc unum claudat de lacubus sermonem. In omnib⁹ ingens piscium: ingens & uolucrū copia nutritur. Hi omnes lacus iacent in ualle amplissima: quæ ab oriente tendit ad occidentem milliaria centum viginti: lata uero est milliaria octodecim: ubi angustior: ubi amplior quinq̧ ac uiginti. Collaterales habet mōtes ad occidētem uersa facie daiguani a sinistris: a dextris ab ipsius uallis nomine montes caiguaní dictos. Iacet ad radices montium caiguaniensium ad latus eorū septentrionale uallis altera superiore longior latiorq̧. Ducenta nanq̧ fere milliaria complectitur eius longitudo: latitudo ubi amplior triginta ubi angustior circiter uiginti. Dicitur uallis maguána hic: ibi iguamú alibi hathathiéi. qn̄doquidē de hac parte uallis quæ dicitur atíci mētio incidit: diuertendū est ad inauditū de marino pisce miraculū. Huius regionis regulus piscatione delectabatur: caramatexius dicitur. In eius retia piscis catullus incidit de genere piscium īmanium: qui dicuntur manatí ab incolis: minime notū arbitror genus id mōstri per nostra maria. Est nanq̧ testudineæ formæ quadrupes. Squamis tn̄ nō cōcha munitus, corio durissimo: ita ut neq̧ sagittā uereatur. mille uerucis armatus: tergo aūt plano & capite penit⁹ bouino. Aquatilis est. & terrestris piscis mitis: iners uti elephas utiq̧ delphī hominib⁹ sociabilis sensu mirabili Infantulum piscem domi regulus aluit dies aliquot, pane patrio ex iucca & panico puta confecto: radicibus etiā aliis quibus hoīes uescūtur. Adhuc paruulū proiecit piscē in lacū suis edib⁹ proximū tanq̄ ad uiuaria: qui lac⁹ & ipse suscipit aquas nec illas euomit. Est lacui nomē guaurábo: q de hinc lacus manatí est appellatus. Liber in aquis piscis ānos uagat⁹ est quīq̧ ac. xx. Adoleuit in īmensū. Quæ de baiano quæ ue de arionæo delphinis ferūtur distāt ab hui⁹ piscis gestis. Pisci nomē est īpositū matū. qđ significat generosū aut nobilē. qn̄ ergo ex reguli familiarib⁹ ei notis p̄cipue, quisq̧ in lacunæ ripa matúm matúm hoc est generose generose, pclamabat: hūani bn̄ficii mēor caput eleuās ad uocantem pergebat. Pascebatur hoīm manu. si uero quispiam transfretādi cupidus signa dabat: prostratu suo traiecturos inuitabat. decē aliqn̄ monstrū conscendisse uno receptu: transportatosq̧ fuisse oēs incolumes psallendo & cantādo cōpertū est. Sed si christianū queq̧ erigens caput cerneret: sumergebatur & parere recusabat: quia fuerat a christiano iuuene quodā petulāte affectus iniuria. In piscē nanq̧ mitem & domesticū fuerat iaculat⁹ hastā acutā: licet haud quaq̧ læsus fuerit ob duriciē corii: qđ habʒ uerucosuʒ asperūq̧: illatā tn̄ sensit iiuriā. Et si qn̄ uocabatur a notis: ex illo die circū aspectabat prius diligentissime: ne quis vestitus xp̄iano more adesset. Luctabatur in ripa cum reguli cubicularibus: sed præcipue cum adolescente regulo grato: cum quo domi cibos aliquando sumpserat. Cercopitheco lepidior erat. Fuit longo tempore uniuersæ insulæ singulari solatio: nam & incolarum & xp̄ianorū multitudo ingens ad mōstri miraculū cotidie confluebant. Sapidas inquiunt eē illius speciei piscium carnes: multosq̧ maria illa

iaynagua lacus

guaccaa. l.

babareo. l.

guaniban. lacus.

mire valles

de piscemanat⁹.

descriptio monstri

lepid⁹ piscis.

generant. Amissus est tandē facetus piscis Matúm: ad mare deuectus ab attibunico uno e quattuor æque diuidentibus insulam fluminibus: ex alluuie inaudita tiphonibus horrē dis comitata quam ipsi uocarunt furacanum. Superauit attibunicus ripas adeo: ut uniuersam impleuerit uallem: & sese lacubus omnibus immiscuerit. Secutus ergo attibunici torrentem bonus mattumus facetus: sociabilis: matrem antiquam & natales aquas repetiuit: nusq̄ alias uisus. Satis digressum. Ad uallis situm ueniamus. Habet uallis hæc colaterales montes cibáuos & cayguanyenses: ad mare australe illam deducunt. Est & uallis alia ultra cibauos montes ad septentrionem: quæ dicitur uallis guarionéxii: quia regulus ille guarionéxius ab auis & maioribus aliis ab hominum memoria uniuersæ ualli semper hereditario iure imperitauerit. De hoc regulo multa in primis insulæ narrationibus & prima nostra decade. Est uallis centum octoginta milliarium longa ab oriente ad occidentē lata uero a meridie ad septentrionem triginta: ubi angusta. Vbi latior quinquaginta. Initium capit a regione canabocóa per prouincias huhábum & caiábum: terminaturq̄ ī prouinciam bainóam & regionem mariénam: iacet autem media inter cibáuos montes & cahonáos & cazacubúnā. Nulla est prouincia: regio nulla: quæ non sit celebris maiestate mō tium: ubertate uallium: amœnitate collium: & fluminum interluentium copia. Nulla mō tium aut collium latera: nulla flumina: quæ non abundent auro & suauium piscium dapibus: uno fluuio excepto qui ab origine sua & montanis fontibus eius salsus egreditur. Labiturq̄ salsus donec pereat. Is dicitur bahuán. & regionem maguánam prouīciæ bainóæ intersecat. Existimant per meatus aliquos gypseos aut salinas subterraneas iter sibi fecisse fluuium. Sunt in insula salinæ celebres: de quibus latius infra dicemus. Per quattuor ea flumina perq̄ prouincias quinq̄ diximus insulam diuidi. datur & alia partitio. Constat ī sula uniuersa quattuor montium cacuminibus: quæ mediam seccant ab oriente in occidētem. succosa cuncta: auro feracia cuncta: e quorum cauernis & faucibus uniuersæ aquæ fluminum euomuntur. Sunt in eis antra horrenda: sunt & tractim obscuræ ualles. Sūt saxeæ rupes. Nullum animal noxium in ea repertum unq̄. Nullum quadrupes rapax: non leo: non ursus: nō tigres feroces: nō īsidiosæ uulpes: nō lupi uoraces: beata oīa beatiora nunc q̄ intra tui gregis oues btīssime pater: sint recepta tot hominū millia: cæmibus oībus dæmonum simulachris eliminatis. Si res huiuscemodi aliq̄n in discursu nostræ narrationis repetiero: sicq̄ digredior interdū: ut hæc referā btīssime pater: ne mihi succenseas. Feruor animi præ lætitia cum audio: cum uideo: cum scribo ista: me uelut apollineus & sibilinꝰ quidā spiritus exagitat: cogitq̄ idē sæpe referre: q̄n præcipue sentio quo tendat nr̄æ religionis āplitudo: hoc tn̄ inter sata hæc uberrima iacet mediū quod me angit nō mediocriter. Simplices hi nudi hoīes paruo erāt assueti labori. Pereūt multi ex īmēsa fatigatione ī aurifodinis: desperātq̄ adeo ut sibi mortē multi cōciscāt: nilq̄ curēt de procreatōe filiorū Sūmere matres grauidas medicamina inquiūt: quo īmaturos partus edāt: cū cernāt se parituras xp̄ianorū mancipia. Licet ex regio diplomate liberos esse sancitū sit: seruire tn̄ coguntur ultraq̄ homini libero placeat. Extenuatꝰ est miserorū numerus in īmensū. Duo decies centena capitū millia āplius fuisse aliq̄n censita multi ferūt. Quis nūc sit horresco referre. Missa hæc faciamꝰ. Ad oblectamēta mirandæ hispaniolæ regrediamur. In montibus cibáuis qui fere mediā insulæ sedē in prouincia caiábo tenent: ubi diximꝰ natiui auri uberiorē eē ortū: regio ē dicta cotóhi ī nubibꝰ sita: celsis mōtiū culminibꝰ circūuallata: frequens habitatoribꝰ: planicie cōstat milliariū quinq̄ & uiginti lōga: lata quindecī. Supat ea planicies cæterorum montium cacumina: ita ut reliquorum montium hi montes uideantur esse principes & genitores. Planicies hæc quattuor sentit anni tempora. Ver. æstatē autūnum: & hyemē siccescunt ibi herbæ: nudātur frondibꝰ arbores: prata canescūt: quod minime diximꝰ accidere cæteris in locis insulæ: quæ uer tātū & autumnum hospites habent. Filices nutrit ea tellus & hortos serpentia rubeta mororum altricia: quæ frigus inesse regioni ostendunt. Amœna tamen regio est: neq̄ horridum est frigus: puta qnod ri

pulchra uallis

oīa auro abundant.

salīne celebres.

ꝑtestatio repetitiōis

numerꝰ antiquꝰ insularium.

regio cotoy

gore niuibusq; haud quaq; incolas premat. Vbertatem eius regionis a filicibus arguunt quorum frutices inquiunt hasta crassiores generari. Auro ditia sunt eius montana latera. Non itur ad id effodiendum: quia uestitis opus esset fossoribus ob frigora & laborib9 assuetis. Habitatores autem paruo contenti molles sunt. Propterea minime ferre quirēt hyeme sub dio uitam. Flumina regionem interluunt duo e cacuminibus præsentiu3 mōtium delabentia. Vnus comoiayxa qui tendit ad occidentem & in naibæ alueo nomen amittit. Alter tirecotus dicitur hic ad orientem fluens Iunnæ fluminis aquas auget. In insula creta prætereunti mihi ad soldanum rettulere ueneti regionem huiusmodi iacere intra ideorum montium cacumina: quæ cæteris feracior sit insulæ regionibus satione frumentaria. At quoniam ob angustas ad culmina uias cretenses illi aliquando defecerint: diuq; contra senatus ueneti autoritatem regionem armis tutati sint: quando post longa tempora se: iam bello fessi dediderunt: regionem deserta3 relinqui senatus uoluit: portis angustiarum clausis ne quisq; iniussu ueneti senatus ad eam conscenderet. Eo autem anno qui fuit secundus a quingentesimo supra millesimum iam uenia dabatur agricolis colendi regionem: aptis autem ad arma minime. Est & alia regio in hispaniola nominis eiusdem cotoy. Ea prouincias disterminat uhabum & caiabum. Montes uallesq; & planicies habet: sed quia sterilis minime frequens est habitatoribus. Maior est in ea auri copia Est ibi auri origo: non grumatim non minutim legitur. Inter tofos & rupium uenas solidum purumq; aurum inuenitur: scindendo saxa sequuntur auri uestigia. Esse arborem uiuam auri uenam comperiunt. quacunq; pateat iter e radice per apertas mollesq; scatebras: ramos ad superna supercilia mōtis emittit: neq; unq; datur quiescere donec cœli auram assequatur. Formare ibi uiso aeris fulgore: bactras & grumos pro fructu animaduerterunt. Hæ sunt quæ per uniuersam disseminantur insulam per alluuies raptatæ ad ima de natura ponderosorum: non autem illic procreari putant ubi leguntur in sicco præsertim in fluminibus aliter. Radicem arboris aureæ tendere ad terræ centrum inquiunt: & ibi coalescere. Quo nāq; profundius effodiatur eo truncos reperiūt crassiores si per mōtis scatebras liceat. E ramis autem filo subtiliores aliquos captant: digitos æquātes alios pro scissurarū hiatu. Accidit & incidisse in cauernulas auro fultas: per ramorū tñ ascendētium uias: quibus repletis ex substantia trūci serpente ab imo carpit iter ramus qua pateat. Intercipitur sæpe saxi soliditate. In cæteris rimis tñ nutritur ex halitu & virtute radicū Quid ergo auri afferatur interrogabis btīssime pater. Ex sola hispaniola uehitur in hispaniam quotānis quadringentorū & quingentorū interdū milliū ducatorū auri summa Id ex quinta regia intelligitur quæ ad fiscū uenit: octoginta nonaginta & centum milliū castellanorum auri & aliqñ maior. Quid ex cuba: quid ex insula sancti Ioannis fœcūdis & ipsis auro speretur: infra dicemus. De auro satis dictū. De sale quo condiamus quæ auro emūtur: sit sermo. In regione baynoæ prouinciæ in montibus daiagonis ad milliaria duodecim a caspio salso lacu salinæ sunt mōtanæ saxeæ crystallo lucidiores cādidioresq; Sunt & huiuscemodi salinæ quæ crescūt mirūimodū ĩ laletania quæ catalonia dicitur sub duce cadonæ regionis illius optimate primario: sed nobiliores has baynoas esse asseuerant: qui utrasq; noscunt. Sine cuneis & ferreis clauis hoc scindi minime posse aiūt. Laletanum aūt facile frangi & ego expertus sum: hoc tofeæ illud marmoreæ cōparant duriciei. In prouincia cayzimu regiūculis iguanama: caiacoa: guariagua scatent admirabilis naturæ fontes superficie prima dulces. Quæ mediū tenent aquæ salso dulces. quæ fundo iacēt amaræ salsæq;. Putāt salsas maris aquas leniter emanare. In supercilio fluere de mōtibus per terræ meat9 dulces. Hæ sūmergūtur: emergunt illæ: nec sufficiūt hæ corrūpere penit9 illarū latices. Quæ sūt mediæ utrasq; suscipiūt & vtrarūq; fiūt participes. Si aūt qs ĩ alicui9 fontis margine strat9 aurē fixerit: cōcaua3 esse adeo ibi terrā noscit vt reboet a milliarib9 trib9 ueniēs eques: pedes aūt ab uno milliari sētitur. In ultima ad occidētē regiõe guaccaiarima ĩ regiūcula zauana hoīes uiuere aiunt mōtiū cauernis & siluestrib9 fructib9

flumina cotoy.

arbor aurea.

quō crescat aurum.

q̄tū auri feratur.

mire saline

miri fōtes

contentos qui nunq̃ mansueuerint neq̃ aliorum unq̃ hominum cõmertio usi sint. Sine certis sedibus sine sationib9 aut cultura ulla: uti legitur de aurea ætate. Hos certo aiũt idiomate carere. Cernuntur aliquando. habuerunt ad manus neminem. Si quando uenientes ad conspectum hominum quemq̃ ad se moueri cognouerint: ceruo celerius confugiunt canibus aiũt gallicis agiliores eẽ. Quid ex his soliuagis lepidissime unus egerit audi beatissime pater prædia nostri habent in densarum siluarum & nemorum marginibus. Solatii gratia christiani quidam septembri mense anni. 1514. prædia uisunt. E nemore salit insperatus elinguis homo. subridens e christianorum lateribus puerum rapit dñi possessionis filium habitũ ex insulari fœmina. Aufugit soliuagus. vt sequãtur inuit. E nostris & e nudis insularibus multi currunt ad raptorem: prehenderunt minime. Vbi ubi uidit factus soliuagus desiisse christianos a persequendo: puerum reliquit in binio qua subulci uagabantur porcos cogentes ad pascua. In puerum subulcus incidit. In ulnis susceptum ad genitorem sese torquentem portat: esse de genere caribium genitor soliuagum arbitrabatur. Voratum iam filium deflebat. In eadem insula maritimis locis e scopulis picem legunt arborea pice duriorem amarioremq̃ propterea nauibus fucandis cõtra uermes corrodentes quos dicunt bromam: de quibus late alias: cõmodior est: gignit ex duob9 arborum generibus picem insula. Ex pinu puta & arbore dicta copei. De pinea prætereo quia uulgo ubiq̃ generetur de copeia arbore dicamus: de pice fructuq̃ pauca quia pix non aliter ex ea legitur q̃ ex pinu: licet dicant plærīq̃ stillicidio colligi comburendo eius lignũ fructus autem eius paruus est uti prunum esui satis aptum. De folio auditu nouũ est pulchrum nature consilium. Arborem esse hanc existimandum est cuius foliis caldei litterarum primi repertores conceptus mentis absentib9 significabãt priusq̃ usus chartæ reperiretur. Spithameũ est latitudine folium: rotundumq̃ fere. Acu aut spintere uel stilo quouis ferreo siue ligneo inscribũt nostri non ineptius q̃ charta ut libet. Risu dignũ est: quæ insularibus nostri de folio persuadeant: nostrorum imperio folia loqui putant boni homines. Missus est ex urbe dñica primaria insulæ insularis quidam admittentis amicum qui distabat in iterna colonia cum utiis: diximus esse cuniculos: assis Ex itinere siue fame siue gula impellente nuncius tres utias edit. sunt muribus non maiores. Folio rescripsit amicus quot receperit. Ad seruum herus inquit. En quid ubi tua fides fili. potuit ne tãtũ gula: ut creditas utias comederis. Tremens miser & admiratus fassus est errorem: sed unde id habuerit herum rogat. En foliũ quod tu ipse affers mihi recenset. Horasq̃ illi accessus ad amicum ac dicessus cũ regrederetur edicit: ita lepide fallũt stolidos insulares & pro diis habent nostros quorum imperio folia promant quæ ipsi arcana esse putarunt. Sparso per insulam rumore q̃ folia nostrorum nutu loquantur in fide depositi retinet insulares. Vtraq̃ folii facies litteras uti charta nostra suscipit: mẽbrana duplicata crassius est folium: tenax mirum inmodum. dum est recens: litteras ostẽdit candidas in suo uiridi: quãdo siccatur uti tabella lignea candescit durescitq̃ sed caratheres flauescunt. Minime autẽ corrumpitur nec si madefiat: notas dimittit nunq̃: nisi comburatur. Arbor est alia nomĩe xagua: cuius pomi acerbi succus glauco niger pingit quicquid tetigerit adeo cohærenter ut nequeat ullo lauacro obradi intra dies uigiti: vbi maturuerit pomum: vim eam succus amittit. comeditur. & sapidum est pomum illud. Est & herba quæ: vti de ligno alias mẽorauimus suffumigio perimit. De nostris interimendis reguli quidam conuenerũt: cum non auderent aperta ui prouinciam sumere: statuerunt locare intra quãdam domũ multos eius herbæ fasces: ut domum postea succenderent: quo accurrentes nostri ad extiguẽdũ ignem: eo suffumigio læthalem conciperent morbum. Patefacto cõsilio luerunt pœnas sceleris autores. Extra ordinem plæraq̃ nunc inseramus Beatissime pater quãdo quidem tua sanctitas placere sibi scribit quæcũq̃ de nouis oris referãtur. De maiicii: agiũ: iucæ: battatarum & radicum omnium escariarum satione: cultu & usu satis multa hacten9. Vnde autem uenerint in hominum commoda minime ad huc diximus. Id seferamus.

silluester hõ raptat puerum.

de uaria pice.

scriptibile folium.

putãt folia loqui.

exemplum

herba perniciosa.

TERTIAE DECADIS LIBER NONVS.

RIMOS AIVNT HABITATORES CONTENTOS VIxisse diu radicibus his: palmarum puta Magueiorum qne est herba sedo siue aizoo: quã uulgus semper uiuã appellat: simi lis. Guaiegarum uti tubera terræ sunt rotundæ radices hæ ac maiores. Guaicros & edebant: sunt uti pastinacæ. Cibaios uti nuces sũt hæ. Cabaioes uti cepæ. Macoanes idẽ uti cæpæ: mul tis præterea radicibus aliis. Boitiũ idest sapientem senẽ aiunt post multa annorum curricula in unius fluminis ripa fructicẽ uidisse ferulæ similem: inde euulsam radicem ex agresti fe cit hortensem. Et qui primi iucca uescebãtur cruda: breui pe ribant. Cum esset eius gustus suauis: decreuerunt diuersis experiri modis pertinaciter ei9 usum. Assa elixaq͡ꝫ minus nocebat. Denenere tandem ad agnitionem ueneni succo latẽtis & eo modo exiccata cõditaq͡ꝫ & deducta in cazaby: panẽ præbet stomachis humanis triticeo saniorem: ꝙ aptior sit digestioni. Idem de cæteris radicibus & maizio inter naturæ se mina ab ipsis electo: uti cererem legimus triticum ordeumq͡ꝫ huiuscemodi etiam alia fru menta quibus humanũ genus fruitur delegisse in ægypto: ex granis raptatis cuꝫ limo e montibus æthiopũ ꝑ incremẽta nili: relictaq͡ꝫ in niliaca planicie nilo regrediẽte ad alueũ: ad culturam redegisse: unde diuinis cererem honoribus dignam iudicauit antiquitas ad culturam redactis electis seminibus. Agiũ species innumeræ sunt. A foliis & florib9 earũ uarietas dignoscitur: harum species una dicitur guanaguax hæc est intus forisq͡ꝫ albida: alia guaraguei colorem habet uiolaceum foris: intus autem cãdidũ. Appellant alios ages zazaueios hi rubescunt foris: intus cãdescũt. Alios squinetes: intus forisq͡ꝫ albidi sunt. Est tunna ubiq͡ꝫ uiolaceus. Hobos flauescit pelle carneq͡ꝫ. Est alius dictus atibunieix pelle uio laceus: carne cãdid9. Anigumar cute uiolaceus est: interius albescit. Guaccaracca pelle cã descit: uiolascit carne. Sunt multa præterea quæ nondum ad nos delata sunt: quibus recitandis scio me nimium excitare inuidorum calcaria qui ridebunt si quando ad eorũ ma nus mea scripta deuenient ꝙ ad supræme occupatum heroem Beatitudinem tuam cuius humeris uniuersi christiani orbis onus inheret minuta mille scripserim. An plinius cæteriq͡ꝫ insignes doctrina uiri quando huiuscemodi & ab his diuersa dirigebant ad potentes principibus quibus cum differebant prodesse solum intenderunt ab inuidis cuperẽ intelligere. Illustribus obscura: magna paruis: crassis minuta: cõmiscebant. Quo posteri tas principum causa agnitione rerum uniuersa frueretur: particularibus autem rebus in tenti & nouarum rerum cupidi particulares oras tractusq͡ꝫ ac terrarum prouentus & mores gentium naturasq͡ꝫ rerum intelligere quirent. Ridebunt ergo ipsi nostras curas: deridebimus nos eorum non inscitiam non incuriam non desidiam: sed perniciosam solertiam: & eorum torturæ pectoris miserebimur: colubrisq͡ꝫ inuidorum eduliis eos cõmendabimus. Si uera sunt quæ de tua Sanctitate galeacius ipse butrigarius & Ioannes Ruffus in præsentiarum cusentin9 archipræsul nuncii tuæ sedis apostolicæ rettulerunt: placitura omnia non dubitauero: nec incultas uestes nostras quibus res mirandas teximus solum: non ornauimus: collegimus: non descripsimus abiecturam existimamus: satis rebus ipsis factum uideatur ꝙ tua causa inuigilauerimus ne perirent. Tollãt hinc quisq͡ꝫ suæ crumenæ quadrantẽ monetam. De boue ueruceq͡ꝫ a laniis secto: propterea nihil ad uesperã superest: quia humerus huic placet: illi femur: alteri collum: nec desunt quib9 & ilia satisfaciant aut crura conducant. Satis euagatum cum liuore rabido. Quibus modis nascẽtes regulorum filios reguli salutent: quo ue pacto uitæ finem principio cõmodẽt cur ue quisq͡ꝫ regulus multis nominibus uocitetur: parumper referamus. Nascentem alicui regulo pro

Marginal notes: quomõ rep tũ triticuꝫ. — species battatarum. — de inuidis. — Inuidorũ pena. — ꝑsuasores ut scribat autor.

lem finitimi accurrunt. Reginæ cubiculum intrantes hic natam sobolem uno nomine salutat: alius alio. Salue lucida lampas hic: relucens ille. Domitor hostium alius. Fortis herois atnepos alius. Auro splendidiorē appellat alius & inania multa: propterea uti adiabenicus: parthicus: armenicus: dacicas: germanic⁹: romanorum quisq; dicebatur pro parentum & maiorum titulis. Ita hi a regulorum impositione ut puta beuchius anacauchoa xaraguæ regionis dn̄s de quo sororeq; ipsius anachaona prudente fœmina late in prima decade his nominib⁹ appellabatur. Turcigua hobin quod sonat rex resplendēs uti orichalcum: alius solum starei idest relucens: alius huiho hoc est altitudo: duiheyniquē alius: interpretatur diues fluuius: cum his beuchius omnibus nominibus & aliis quadragita amplius se ornat: quandocūq; sit aliquid imperaturus aut per præcones edicturus. Horum si quis iniuria uel negligētia unū prætermitteret: summa se affici contumelia rex iudicaret. Idem de cæteris. In testamētis autem quā fatue sese habeāt intelligamus. Ex sorore prima primogenitū: si insit: reliquūt regnorū heredem: sin minus ex altera: uel tertia si ex secūda proles desit: quia e suo sanguine creatā sobolem eā certum est: filios autem uxorū suarū pro non legitimis habent. Si ex sororibus defuerint: fratribus: si fratres: tunc filiis legāt: Si filii desint ei qui potentior habetur in uniuersa insula regnum cōmendāt: quo suos dicionarios ab auitis hostibus tueatur. Vxores ducunt quotquot placet. ~~Morientes~~ Ex uxoribus chariores cū regulo sepeliri patiūtur. Anachaona soror beuchii xaraguæ regis qui in componendis areitis idest rhithmis uates habebatur inter egregios: iussit formosiorē ex fratris uxoribus & pellicibus quæ guanahattabenechena dicebatur uiuam cū uiro sepeliri duasq; comittes. Cēsuerat ut plures: nisi crepidati fratres diui frācisci qui forte aderant præcibus obstitissent. Guanahattabenechenam aiunt parem nullam in uniuersa insula habuisse pulchritudine: secū sua monilia sibiq; uiuenti gratos ornatus sepeliuit. Aquæ phialā & caccabby panis portionem cuiq; locāt in sepulchro. In huius beuchii reguli regno xaragua & in hazua caiabi regionis parte: in ualle etiam egregia lacuum salsi & dulcium & in yaquino baynoæ prouinciæ regionis raro pluit. Hæ habent omnes auitas fossas quibus aquas nō ineptiore ducūt ordine per campos irriguos q̄ nouæ carthaginis & regni murciēsis habitatores in spartaria ob pluuidarum aquarum in frequentia. Maguana uero regio baynoam a caiabo dirimit & zauana a guaccaiarima. In profundis etiā uallibus crebrioribus uexantur pluuiis q̄ opus esset. Vrbis etiam primariæ sancti dominici circūuicina plærumq; plus æquo humectantur. In reliquis temperate pluit: uarii sunt ergo in hispaniola motus elementorum: uti de aliis multis legimus regionibus. De coloniis in ea positis satis in prima decade. Villulas postmodū posuere portū platæ: portū regalē: lares: uillanouā. Azuam saluaterrā: Aduertēdum est nullam inesse aspirationem uocabulis eorum quæ non habeat effectum litteræ consonantis immo grauius aspirationem proferunt q̄ .f. consonantem proferendumq; est quicquid est aspiratum eodem halitu quo. f sed minime admoto ad superiores dentes inferiore labello: ast ore aperto ha he hi ho hu & concusso pectore. Hebræos & arabicos eodē modo suas proferre aspiratatiōes uideo. Hipanos etiā in his quæ a rabibus diu possessoribus habuere uocabula: experior idē seruare: multa quippe retinent. Vt almohada quæ dicitur puluinar. Almohaza quæ interp̄tatur strigilis & huiuscemodi multa quæ anhelante pectore promunt. Placuit hæc recensere quia uti apud latinos accentus plerūq; aut aspiratio mutant significatum uti hora ꝓ parte dici & ora plurali ab os oris aut ora pro regione. In accentu autem occido uol occido ita & in horum simplicium lingua maxime: seruandi sunt accentus: & aspiratio ꝓmenda. De accentu supra diximus & de articulo gua. Nunc iam de adiacentibus insulis innūeris: quas immensæ tethidis nereides diximus eam comantes: notas describam⁹. A uicini ori: arethusa altera nobilitata: licet alias inutilis sit exordior. Ad miliaria a suæ tethidis littore sex: iacet paruula a nostris duas arbores antiquo nomine pretermisso appellata: quia duabus polleat arboribus tantum: quibus uicinus est fons ex hispaniola subter mare per

Quomō salutāt reguz natos.

Supsticio nominum.

q̄ heredes.

uiue sepeliunt cum uiris.

uarie pluit

De ui aspirationis.

insulas no catnereides

latentes meatus scatens. Vt ex elide in arethusã siculam alpheus. Ex ho'bis idest mirabola nis & multis arboribus hispaniolæ folia in fonte salientia quib⁹ insula caret rem testatur. Originẽ capit fons a flumine yiamiróa regiõis guaccaiari'mæ: zauanæ terræ ꝓximo. Piscaria tamen est insula: cuius circunferentia milliare uix cõplectitur. Recta ab oriente Sancti Ioannis insulam ueluti Ianuæ custodem nostra thetis habet: de qua multa alias. Auri ferax est & ubertatate soli æque fortunata ac sua genitrix hispaniola. Coloniæ sunt & ĩ ea iam deductæ auroq; legendo intenditur. Ab occidente septentrionali tergũ thetidi seruat ingens cuba putata diu continens ob sui longitudinem: longior nanq; est ipsa hispaniola. Secat mediam ab oriente in occidẽtem cancri circulus. Hispaniola uero & reliquæ meridionale ipsius latus seruãtes claudũtur medio fere spacio a tropico ad æquatorem ĩtra zonam quam ardore solis desertam multi ueterum arbitrati sunt sua illos opinio fefellit. In cuba ĩsula ditiores reperiri auri fodinas aiũt: q̃ ĩ hispaniola. Hac hora qua hæc scribo coacta esse in cuba referunt castellanorum auri centũ octoginta millia conflanda: magnũ opulentiæ argumentum. Est his australior Iamaica læta fertilisq; insula benignitate soli fortunatissima uno tantum monte contenta sationibus recipiendis aptissima ac belli studiis aspera. Nequeũt uniuersa quæ præ manib⁹ habent complecti paruo tempore. Iamaicam aliquando colonus huius rei princeps siciliæ comparauit magnitudine. Minorẽ cẽ non multo tamen qui eam exactius tractauere aiunt de illius fœlicitate nil negant. Auro & gemmis expers esse creditur. Idem in initio de cuba existimabant. Guadalupe'a insula caraque'ira prius dicta: gradus ab australi latere hispaniolæ quattuor propior est equinoctio: circuit milliaria quinq; ac triginta supra centum. Corrosa duobus sinibus uti de britãnia maiore legimus & calidonia quæ scotia nunc est: ita ut pene fiant duæ insulæ. Portubus est celebris. Id gũmi reperere ibi generari quod pharmacopolæ animen albũ uocãt ad capitis grauedinem sua suffumigatione tollendam: cuius arbor fructum producit cariotis similem spithamalem. Aperta farinã uidetur includere dulcem. vti nostri rurales castaneas & huiuscemodi plæraq; seruãt hyemandas: ita hi huius arboris cariotas. Est arbor ficulneæ similis. Pineas hortẽses & cætera naturæ edulia cũcta de quibus late in superioribus & hi assequuntur. Imo & putant ab huius insulæ habitatoribus alias insulas tot suauiũ fructuũ semĩa habuisse. Quia caribes uagi circũuicina oĩa homocupii causa pertriuerunt: quicquid ue utile peregrinum ubiq; inueniebant: domũ portabant serendũ. Intractabiles sunt nõ patiũtur hospites: magna ui op⁹ est ad hos debellãdos. Sagittis uterq; sexus & his uenenatis ualet plurimum. Si quando foras uiri proficiscãtur: ab iniuria uenientium fœminæ ius suum uiriliter tuentur. Inde puto creditu᷑ insulas eẽ oceano: q̃ solas mulieres ferant. Vti mihi persuasit almirantus ipse colonus: & in prima nostra decade diximus. Montes planiciesq; assequitur vberes hæc insula: & fluminibus nobilis est Mella in arboribus & saxorum specub⁹ nutrit: uti de palma fortunatarũ insula quæ mella colligit inter rubeta uepresq;. Ad orientem ab hac insula iuniore uocabulo dicta desiderata ad millia passuum octodecim. concluditur millibus. p. uiginti & ipsa elegans. Ad milliaria uero decem ab ipsa guadalupæa ad meridiem circunferentiæ milliarium trigĩta iacet galanta: plana a pulchritudine sua appellata est galanta: quia hispanũ idioma elegantes galanes appellat. Ad milliaria nouẽ a guadalupæa sex paruæ sitæ sunt insulæ ad orientem uocatæ todos sanctos & barbata. Hæ scopulosæ sunt ac steriles: sed cognitu necessariæ nauigantibus. Ab hac insula guadalupæa ad septentrionem milliaria quiq; & triginta est insula dicta monsserratus. In gyro hæc millia passuum continet quadraginta: altissimo monte celebris. Insula dicta antiqua a guadalupæa millia. p. trigĩta: circuit milliaria circiter quadraginta. Almirantus ipẽ diecus colon⁹ primi repertoris filius mihi rettulit uxorem suam quã uenturus ipse ad curiam in hispaniola reliquit: scripsisse ad eũ repertam esse inter cãnibalicas insulam auro feracissmam. Ad eam nondũ itum est. Leuo hispaniolæ lateri ad meridiem portui beatæ proxima inhæret insula, altus bellus appella

De insulis circũ euntib⁹ hispaniolam

ꝑmaria caribium

de albo asc

pcurrunt oia caribes

insula desiderata.

galanta. todos sanctos. mõs serratus.

antiqua

ta. Mira ferunt de huius insulæ belluis marinis: sed de testudinibus p̄sertim. Magno ancy li scuto inquiunt esse grandiores. Quo tempore genitalis & improbus eas furor exagitat: e mari prodeunt. Egesta in profundam scrobe3 arena: ter & quatercentum oua dicitur in scrobem demittere. Geniali uulua iam exhausta remittit arenæ tantum q̄tum ad oua cooperienda sufficiat: reditq̄3 ad marina pascua de sobole nil solicita. Ad statutos illi bellux procreādæ a natura dies: pullulat uti e formicario testudinū multitudo solo calore solis sine parentum adminiculo generata. Anserina fere oua inquiūt æquare magnitudine. Carnē testudineam uitulinæ cōparant sapore. Sunt & ī numeræ aliæ īsulæ quas neq̄3 bene tritas babent: neq̄3 opus est tam tenuiter farinam hanc cribrare. satis est intelligere paratas nobis esse terras īmensas: quæ & nostras gentes & linguas & mores ac religionē aduenientibus annorum curriculis sint amplexuræ. Non teucri asiam: non tyrii libyam: non græci & phœnices hispaniam sic repente impleuerunt. De insulis autem quæ hispaniolæ latus septentrionale custodiunt: mentionem prætereo: quia licet piscationibus & culturis aptæ sint: relictæ tamē sunt a nostris tanq̄3 pauperes. Iam ualeant annosathetis nymphæq̄3 madētes ipsi9 comites: ueniat coronata superbe: australis pelagi cultrix re ac nomine diues. In libello epistolari ad Beatitudinē tuam anno superiore per propriu3 meū familiarem misso que3 tua sanctitas ipsa ip̄a audientibus plærisq̄3 sacræ sedis apl'icæ cardinalibus & amata sorore perlegit: quo die Michaelis archangeli festu3 tibi credita celebrat ecclesia: diximus uaschū nunnez balboam eorum ducem qui montes arduos superauerant ad austrum fama didicisse iacere insulam in prospectu littorum margaritis grādioribus opimam: cuius regulus potens esset ac diues:: qui bello sæpe littorales regulos ī festaret chiapen & tumachum præsertim. Scripsimus & relictam fuisse intactam ob furentes tempestates: quæ mare illud australe rabide tribus anni mensibus infestant. Nunc iam tritam habemus. Nunc mitem ex ferocissimo regulū eius effecimus. Hunc cū uniuerso eius dite regno tua sanctitas amplectatur: quandoquidē ad baptismatis lauacrū admissus est. Cuius ducis auspiciis quo ue modo res acta sit haud alienum erit ab instituto nostro commemorare. Quare quo res acta sit ordine: tua Beatitudo serena fronte ac placidis auribus intelligat.

non possūt omnia

Herolca tria'

TERTIAE DECADIS LIBER DECIMVS.

PVLSo Petro aria gubernatore: gaspari cuidam dicto morali ditem insulam adeūdi prouintia demandatur: Ad chiappem quem alii chiapeium uocant & tumácum regulos australes relictos a uascho amicos tendit. Amice magnifice q̄3 suscipiuntur nostri. Classem instituūt qua traiiciāt ad insulam. Hanc ditem insulam appellant non autē margaritam licet margaritis habundet: quia margaritā uocarunt prius aliam quæ proxima est ori draconis in paria regiōe & ip̄am margaritis uberem. Sexaginta tantum traducat gaspar armatos ad insulam. Non licuit transmittere plures q̄ essent nauigia quæ ipsi culcas appellant exigua. Ferox horridusq̄3 fit nostris obuius regulus. Huius nomen non didici. Minabundus prodit cum armatorum familiariū magno comitatu. Guazzauara guazzáuara ī pugnæ tesseram inclamitant: & una' uibrāt missilia: non arcubus hi pugnant. Guazzáuara sonat idem quod certamē inimicū. Quattuor inuicem guazzaúaris idest pugnis consertum est. nostri superiores euaserūt: una cū crapeis & tumacheis insularis reguli hostibus: quia ex insperato regulum adorti sunt. Studebat regulus cogere maiorem exercitum: sed persuasus a uicinis littoralibus ne ultra cōfligeret perniciem & florentis regni excidium illi exemplo sui & aliorum ostendentibus monstrantibusq̄3 nostrorum amiciciam sibi suisq̄3 amicis gloriā & utilitatem parituram: quid ponchæ: quid poccorrose: quareq̄: chiappæ: tumacho: & reliquis conserere manum uolentibus acciderit anno superiore recolunt. Cessit ab armis regulus. Nostris uenit ob

Insularis reo. fugru roel

uiam. In atrium ducit. Id ferunt miris esse modis ornatū & bene regium. Nostris ubi primum ingressi sunt eius regiam: canistrū arte summa laboratum margaritis plenum dono dat. Octuncialium librarum decem supra centum ea fuit unionum summa. Habitis e nostris rebus sertis uitreis puta: speculisq; ac tintinabulis orichalceis delectatus est: & forte securi aliqua ferrea quas hi multo maioris faciunt q̄ auri cumulos. Nostros derident qui rem a deo grandem & utilem pro ulla auri summa præbeant: cum sit securis ad hominum multa cōmoda utilis: aurum autem ad lasciuiam tantum faciat non necessariam. Alacer ergo lætusq; nostrorū cōmertio manu præhensum & prætorē primarios ad eminentē atrii turrrim qua dispectare licebat pelagus uniuersum ducit: & occulos circūuoluens ait. En apertum mare infinitum neq; sole terminatum: & dextrā protendit ad orientē pri⁹. Versus de hinc ad meridiem & occidentem in īmensum distendi terras quaruz uastæ magnorum montium moles uidebantur insinuabat. Propius demuz sese recipiens inquit. En insulas a dextra læuaq; nostræ huic Regiæ collaterales nostro imperio parentes. Omnia opima: beata omnia: Si beatas eas uos appellatis terras quæ auro & margaritis abundent. Auri apud nos est parua copia: sed margaritis plæna sunt omniū quæ adsunt insularum profunda littora. Ex his quotquot appetiueritis a me habebitis: modo in amicicia inita mecum persistatis. Prouentibus uestris magis ego fruar & delectabor q̄ margaritis. Propterea haud quaq̄ me a uestro cōmertio discessurum dubitetis. Hæc & huiuscemodi multa inter eos acta sunt. Volentibus iam nostris inde reuerti pacti sunt ut quotānis præparet regi magno castellæ donandas unionū libras octunciales centum. Postulata suscepit libens: nec magni quidē fecit: nec se uectigalem propterea effectū putauit. Apud hūc regulum tanta est ceruorum & cuniculorum copia: ut e domib⁹ liceret nostris quotquot optarent sagittis transfigere. Laute ibi uitam agunt & affluenter. Gradū uix sextum ab æquatore distat ea regia. Radicalis & maizii panis ac uini e granis & fructibus eadē est ratio: quæ comogro: quæ cæteris tam continentibus q̄ insularibus. Baptizatus Beatissime pater hic regulus est cū suis omnibus. Ad tuos ergo greges hæ oues additæ sunt cum suo pastore. A nomine gubernatoris petrus arias uoluit nominari. Amice conuenerunt amicius secedunt: suorum naualium culchis idest lintribus monoxylis aliorū modo fabrefactis nostros iuuit: quo cōmodius redirent in continentez. Comitatusq; nostros est ad litus. Margaritas allatas: quinta parte magistratibus regiis præbita: inter se diuiserunt. Mirum im modū preciosas esse aiunt. Ecce uno argumento quanti fiant quæ ab insula dite feruntur. Candidas & pulchre: ornatas auelanam & aliquid maius æquantes multas tulerunt. vna præcipue margarita quā manu bartholdi mediolanensis cuiusdam affinis mei Summus pontifex paulus prædecessor tuæ Beatitudinis a ueneto emit mercatore precio quattuor & quadraginta millium ducatorum mihi memoriam suscitauit. Inter nanq; allatas ex insula: una reperta est mediocrem æquans nucem. Venum sub hasta posita: fuit empta precio mille ac ducentorum castellanorum auri inter dariennenses ipsos. Ad manus tandem petri ariæ gubernatoris aduenit. Hanc eius uxor de qua discedente cū marito mentionem aliquando fecimus honoratam apud se habet. Arguimus præciosam necessario eē debere quæ tanti constitit in ea margaritarum multitudine: ubi nō iam singulæ coemuntur: sed libratim & quando tenuius unciatim. Neq; uenetus ille mercator paulinaz magno emit in oriente. Incidit demū in tempora huiuscemodi lasciua: propterea nō defuit eluo margariteus. De conchilibus pauca nunc dicamus. Non præterit beatitudinem tuā aristotelem pliniūq; aristotelis in hac ratiocinatione sectatorez uaria sensisse de margaritarum gn̄atione. Igitur hi pedem: & una in re tantum sistunt nil assentientes in reliquis: neq; q pelago uagentur: neq; ullo unq̄ tempore moueantur: ex quo natæ sunt fateri uolunt. Esse in maris fundo prata gramen thymosum quoddā gignentia uolūt: & ea se uidisse affirmant. Generari. ali: coalescereq; ibi & ut in ostreis uidemus circū se multiplices natos nepotesq; procreare inquiunt: neq; marinorū canū comertio delectari cō

margarita rū canistrū donat nouis.

ofo reguli

amicus regulus.

Paulina margarita

nucē equat una.

de cōchilibus.

chilia: neq; uno esse aut tribus & quando numerosus quatuor unionibus contenta prædi cant: centum vigintivniones fuisse uno conchili repertos in insularis reguli prædiis quos gaspar ipse morales dux & comilitones eius diligenter annumerauerunt. Regulo nanq; placuit nostris præsentibus piscationem fieri per urinatores suos. Gallinæ loculis quib9 oua generantur innumera: conchilis matricem comparant: & sic eniti conchile. E labiis prodeuntes margaritas ut maturas & iam genitricis oscitantis aluo egredientes reperie bant has: alias subsequentes ut paruo successuro interuallo soluerentur & ipsæ. In uentre medio clausas esse margaritas animaduertebant: quo prius nutritæ coalescerēt veluti sug gens ubera matris in aluo infans priusq; e latebris uteri unio ꝑmoueatur: & si quæ inter= dum conchilia: uti ego ipse uidi ostrea in diuersis maris oceani littoribus: arena inuoluta in littore quis uiderit: ea raptata esse tempestatibus e fundo dicunt non ipsa ultro uenisse. Quod rore nitido matutino candescant ꝙ turbido flauescant ꝙ sereno cœlo gaudeant ꝙ tonante torpescant & cætera huiuscemodi: non sunt ab his literarū ignaris ad unguē quæ ritanda. Pingui res tractant minerua. Maiores tn̄ margaritas iacere profundi9 mediocres altius: minimas in supercilio: fatētur. Sed a rōne reliquorum deuiant. Non esse in insecta belua torpenti rationem hanc arguunt. In animo sic & industria halituq; urinatorū. Grā diores propterea non uagari sed creari nutririq; in profundiori loco ꝙ pauci ꝙꝙ raro au deant urinatores ad eas legendas ad ima sese immergere: tum poliporum metu inter con chas uenatus causa nagantium quia sunt carnium concharum auidi & monstrorum for= midine aliorum. Tum etiam ne deficiat in longo tractu halitus: unde datur conchis pro= fundi maris hospitibus crescendi copia. Quocq; grandior concha est annosiorq; eo ferūt in eius capatiori uulua maiores generari margaritas propterea e grādioribus paucas adi piscūtur. Emissas ĩ ꝓfundo maturas: putant escas fieri piscium: recenter nāq; solutæ mol les esse creduntur. Differunt hi etiam a maioribus in timpano. Negant esse unione3: qui senescens conchæ cohæreat: sed esse in concha ipsa uerruca3 quæ lima rasa una facie rotun da lucidaq; contenta sit: nec preciosam quidem: puta quæ naturam conchilis habeat non margaritæ. Pati appellat hispanus timpanum. In scopulis se aliquas uidisse conchas fatē tur cohærentes: sed raras ac minime utiles: Credendum est indicas arabicasq; ac erythre= as aut taprobanicas conchas eo regi ordine quo scripsere uiri adeo celebres. Neq; horu3 sententia penitus abiicienda est: puta qui longo iam tempore in hac agitatione uersati sūt Iam satis de marinis his beluis & earum ouis gallinaceis & anserinis ex humana luxuria inepte carioribus: particularia quædam extra texeram memoremus. Descripsimus late a lias urabæ sinus fauces & uarias intersectas ipo mari sinuali regiones esse ualde dissonas. De occidentalibus oris in quibus nostri domicilia statuerūt in dariensis ripa nil habeo de recenti quod referam: de orientali autem nuper hoc didici. Orientalem sinus regionem inquiunt a protento cornu in mare ac labio uenientes maris aquas suscipiente ad usq; os draconis & pariam generali uocabulo caribanam appellari terram uniuersam: quia cari= bes sic appellatos a regione caribana in uniuerso tractu illo reperiantur: sed unde particu larem habeant originem: undeq; natale solum deserentes sese tā late diffuderint: uti mor bosa contagio dicendum est. A prima fronte producta in mare in cuius tractu fogedam diximus fixisse pedem augulum uersus iacet caribanæ uicus ad milliaria nouem nomine futeraca. Ab eo ad milliaria tria uicus urabá unde sinus uniuersus nomen sūpsisse credi= tur quia fuerit aliquando uicus is regni caput. Ab hoc uico ad milliaria sex est feti. A feti ad milliaria nouem zerenìæ. Ad duodecimum ab eo soraché populis plenos hos uicos nostri reperere: qui omnes homocapiis inuigilant: & si hostes desint: quibus cum bella gerant: in seipsos sæuitiā cōuertūt: & prostrant aut fugāt: inde tāta labes fluxit ĩ mise

opiniones iuniorū de vnionibus

quare sint ĩ fūdo maio res.

cōparatio ueterū ꝛ no strorum

pagi cari banæ

ros & continentis & insularū habitatores. Aliud meo iudicio nō magis tacēduȝ intellexi. Legum peritus quidā dictus corrales dariēnēsiū prætor urbanus inquit se occurrisse cui dam fugitiuo ex internis occidentalib⁹ magnis terris: qui ad regulū repertū a se profuge rat. Is legentē cernens prætorē insiliuit admirabūdus atq; per interpætes: qui reguli ho spitis sui linguam callebant. En quid & uos libros habetis? en & uos characteres quibus ab sentes uos intelligant assequimini? orauit una ut apert⁹ sibi libellus ostēderetur putās se litteras patrias uisurū. Dissimiles reperit esse. Mœnibus septas urbes & uestiri ciues aiebat suos legibusq; gubernari. Sed quid colant non didici: recutiri tñ disspreputiariq; ab exē plo & sermone fugitiui cōpererūt. Quid hic dices beatissime pater? quid sctissim⁹ præsa git animus tuus sub cui⁹ throno tēpus hæc oīa subiiciet. Immisceam⁹ nūc magnis parua quædam. Prætereunda minime puto quæ ioanni solisio acciderint: qui tētaturus australe latus putati continētis ex portu loppe parū distanti a gadibus in oceano discessit cū tri bus nauigiis quarto idus septēbris anni superioris. 1515. quæue Ioanni pontio quē dixi mus electū ad caribes siue caniballes antropophagos humanarū carniū helluones debel lādos: Quæ ioanni aioræ: quæ etiā gonsalo badaiocio duci alteri & francisco bezerræ alii atq; iterū alii dicto ualleio. Solisius infauste prouinciam sumpsit. Caput siue frontē sancti augustini: de qua millies: traiecit. Meridionale latus putati cōtinentis captans trans æqui noctialē circulū. Dixim⁹ nāq; septimū ātarctici gradū frōtē ipsaȝ ptīgere. Sexcētū lequas processit. Reperit scti augustini frontē adeo in latū distēdi ad meridiē trans æquinoctiū: ut trigesimū āpli⁹ gradū antarctici pħenderit. A tergo iā capiti draconis & castellanæ pa riæ iacentiū ad boreā & arcticū inspectantiū nauigabat qñ incidit in obscœnos & antropo phagos caribes: de quibus late alias. Hi tanq; insidiosæ uulpes signa pacis uidebantur in nuere: sed animo lautū aliquod cōuiuiū gestabant: & uisis a lōge hospitib⁹ ganeonū mo re saliuā deglutire cœperunt. Descēdit ipe miser solisius cū sociis quotquot ingredi maio ris nauigii scapham potuerūt. Salit ex insidiis incolarū multitudo ingēs. Fustib⁹ ante so ciorū oculos trucidarūt oēs. scaphā raptatā in ictu oculi dilacerarūt. Euasit nemo. Truci datos & in frusta sectos in ipso eodē littore: sociis e mari horrendū spectaculū prospicien tibus pararunt ad futuras epulas. Cæteri atroci exēplo perculsi: nō ausi sunt descendere: neq; de sui ducis & sociorū ultione cogitare. Crudelia hæc littora deserūt. Nauigia cocci neis truncis onerant: diximus uocari ab italis verzinū ab hispanis brasilū ligni gen⁹ id ad lanas fucandas aptū rediere cæteri in patriā. Hæc breuiter mihi scribenti relata sunt p lit teras. Quid aliud ægerint aliqñ particularius intelligemus. Ioannes aūt pontius fuit & ip se a caribibus in insula guadalupea reliquarū insularū caribiū primaria reiectis. Visis nan q; nr̄is ab alto mari latuerūt in insidiis caribes: unde descēdentes quirēt inspicere. In ter rā transmisserūt lotrices fœminas & pedites paucos ad subuculas & linteamina fricanda. neq; eniȝ ex insula ferrea fortunata ad eam usq; insulā spacio milliariū quater mille ac bis centum terram uiderant ullam. Vacuus est eo spacio insulis oceān⁹: quo dulces aquas asse querentur. Insiliunt ex īsperato caribes: fœminas raptant: pedites disturbāt. Trepidi eua dunt pauci. Territus pontius nō ausus est īpetere caribes uenenatas uerit⁹ sagittas: quas homo cupes hi nudi figūt certissimis iactib⁹ ī quēcūq; locū niderit. Ita re īfecta & sine lo tricib⁹ bon⁹ pōti⁹ terga uertit caribib⁹: q̄s sub tecto ī tuto posit⁹ iactāter se deleturū mi nitabatur. Quo inde tetēderit qd' ue noui reperit nōdū ītellexi. Solisii⁹ uitā: pōti⁹ honorē īsumptis pūiciis amiserūt. Veniat ali⁹ q eodē & ipe āno male rē gessit. Ioānes aiora ciuis cordubensis nobili genere ortus missus pro ptore uti alias diximus auri magis cupidus q̄ rei bene gerendæ amator aut laudis: nactus occasiones in regulos spoliauit: multos & cō tra ius fasq; aurum ab eis extorsit & crudeliter ut aiunt tractauit: ita ut ex amicis facti sunt hostes infensissimi & animis desperatis iam quacunq; datur ui aut insidiis nostros peri

Nūci⁹ de ve stitis & urbi bus & lr̄is.

de recutitis mentio

solisii ducis horrid⁹ ca sus.

o' spectacu lū atrox

Io. pōtius electus.

munt. Vbi pacato cōmertiabantur & uolētibus regulis: nūc armis agēdū est. Multis auri pōderibus hoc modo coactis uti fertur aufugit: sumpto furtiv ut uulgo dicitur nauigio: neq; ad hanc usq; horā qua hæc scribo: quo sit appulsus itelligimus. Nō desūt qui petrū ariā ipm gubernatorē eius fugæ assensisse arbitrētur: quia sit hic ioannes aiora historici regii frater gonsali aioræ uiri & eruditi & rei bellicæ periti amici gubernatoris adeo: ut fere liceat inter amicorū paria pauca ipos numerare. sum utriq; deuictus & ego intima necessitudīe: sed ignoscat uterq;. nil mihi æque displicuit in uniuersis oceaneis agitatiōib9 ac istius auaricia: q̄ pacatos regulorū animos ita pturbauerit. Tragic9 ueniat gonsali badaiocii ac sociorū casus: quorū psperis initiis successus acres subsecuti sūt. Gonalus mēse martio āni supioris. 1515. cū uiris armatis octogīta discessit ex dariene. Recta tētēdit ad occidētē neq; ullibi pedē fixit: donec partē illā prǽhendit quā gratiā dei diximus alias appellatā a nrīs. Hæc distat ab dariene millia. p. circiter centū octoginta: dicūt lequas sexagita. Ocio se ibi dies aliquot ægit: quia neq; precibus neq; precio aut minis potuit unq̄ eius terræ regulū ad se trahere: cui rei auide studuerat. Interea dū sic ociatur: ad eū ueniunt alii quīquaginta uiri ex dariene missi duce ludouico mercado qui ex dariene in Kl'. maii discesserāt: ut una tentēt eius terræ interna. Vbi ubi cōuenerūt inito consilio traiicere mōtes ad meridiem: & australe pelagus iā repertū captare constituūt. En mirū in tanta uastitate lōgitudinis vnū tm̄ & quinquaginta milliaria repererūt interesse ad australe pelagus. Inquiunt lequas septēdecī. A milliaribus hispani nūq̄ cōputant. lequam tm̄ aiunt cōstare milliarib9 terra dico mari quattuor inquiūt. In culmine montiū & aquarū diuortio regulū reperiūt nomine Iuannam. Regnum huius & ipse coíba dicitur: uti de carcta diximus: sed quia Iuanæ regio sit auro ferатior: coíbam ditem eam uocitarunt: vbicunq; enim fodiebant siue in sicco siue in riuorum alueis aquosis egestam auro mixtā reperiebant arenam. Aufugit iuanam nostris aduentantibus. Adduci nunq̄ potuit. Vniuersam ipsius regiæ uiciniā depopulati sunt. Auri parum habuerunt. secum nanq; suppellectilem omnem abstulerat. Mancipia ibi adepti sunt acribus signata stigmatibus. Ex osse siue spina stilo confecto foramina mancipiis in faciem efficiūt: & mox pulueris quodam genere foramina inspergunt ac nigranti succo uel rubpti madefaciūt. Tenax adeo est ea materia: ut nullo unq̄ tpe color aboleatur. Secū abduxere mācipia. Aiūt eē succi ei9 acrimoniā adeo torquētē: ut p̄ nimio dolore non liceat mancipiis per dies aliquot comedere. Mancipiorum opera & reguli captores & nostri utuntur ad aurum quæritandum & sementes curandas. Ex iuanæ regia secuti delapsus aquarum ad austrum ad milliaria decem reguli alterius dicionem intrant. Hunc senem appellarunt nostri: quia senex esset: nil de uetere ipsius nomine curantes. In huius reguli etiam regno tam fluuialibus q̄ aridis ubiq; aurum reperiebatur: & flumina celeberrima & tellurem uberem atq; amœnam regulus hic possidebat. Abeuntes inde desertam repere terram intercapedine dierū quinq;. Putant intestinis odiis depopulatos eos agros eo q̄ sint maiori ex pte uberes sine habitatoribus & culturis. Quīto die duos uidēt ex trāsuerso venīētes a lōge īcolas onustos. ad eos tēdūt. capiūt. sacculos ferebant humeris maizio pane plenos. Ab his intellexere duos esse in eis tractib9 regulos: littoralē unum nomine periquetē: continentem alterum dictum totonogā qui cœcus erat duo illi piscatores erant ad periquetēm a totonogā rege suo missi cum sacinis piscium: & ea permutatione panem referebant. Prouentuum nanq; permutatione commertiātur non lethali pecunia. Duobus illis ducentibus totonogām littoralem australis pelagi ad occidentale sancti michaelis latus regulum petunt. Ab hoc regulo castellanorum auri millia sex tum rudis tum affabre laborati habuerunt. Inter eos rudes grumos vnus reptus est duorum ponderis castellanorum: qui arguit ubertatem auri. Idem littus sequentes ad occidentem ad regulum tendunt: qui dicitur taracurū: a quo pesos habuerūt octies mille Diximus pesum appellari pondus castellani non decussi. Ad huius reguli fratris dicionem qui dicitur pananomē transierunt. Aufugit pananomē: neq; usq; apparuit ultra

Marginal notes: iuāna reg. — senex reg. — periq̄te. re. — totonoga — taracuru r. — pananome reg.

ditem auro esse prædicant pananome'si regionem. Regiã eius depopulati sunt. Ad sex in de lequas ad alium qui dicitur tabor. Inde ad regulũ cheru. Is amice suscepit nostros: de ditq; libens pesos quater mille. Is cheru salinas possidet egregias: & auro tellus eius abun dat. Ad milliaria inde duodecim ad regulum eunt: qui dicitur anata. Ab eo pesos habuere quindecies mille: quos ipse adeptus fuerat a finitimis regulis bello stratis. Combustũ q; erat id aurum: quia ex incẽdiis domorum hostilium ereptum fuerat. Sese inuicem & spo liant & trucidant: ac uicos sternunt: & depopulantur uniuersa. Barbare bella gerunt ad in terniciem usq;: ac ultimum excidium sæuiunt: cũ uicerint. Vagatus est solutis habenis ad hũc usq; regulum bonus gonsalus badaiocius cum sociis: & a regulis auri aceruos cumu lauit egregios. Octoginta millia castellanorũ auri congesserat: in braculas: uectesq; mu liebres pectorales ad mamas sustinendas si cadant: in elicteres ad aures: in galeas etiã ac torques aliaq; monilia tum rerum nostrarum permutatione: tum ui & armis: quia transi tum uetare ac reiicere nostros plæriq; tentarunt. Quadringenta quoq; mancipia quorũ opera in præsentiarum ad uiaticum & reliquarum rerum sarcinas importandas utebãtur pro iumentis onerariis. Ad infirmos etiam & longis itineribus atq; inedia fatigatos pro derant subleuandos. Per scoriæ reguli dicionem ad reguli regiam qui pariza dicebatur: ueniunt. Nil tale timentes nostros pariza adoritur: circuit cum ingenti bellatorum multi tudine. Sternit incautos & pallantes. Armorum capiendorũ non data est copia. Septuagi ta sauciat aut trucidat: reliquos in fugam uertit. Quicquid auri quicquid mancipiorum fuerant assecuti deserunt. Pauci ueniunt ad dariene. Falsa esset beatissime pater sapientũ omnium sententia de rerum uicib⁹ & inconstantia casuum humanorũ: si cuncta secunde fœliciterq; succederent. Ordo est imutabilis: ut qui radicibus eruendis inuigilãt dulci mo do glycirizæ: amaræ modo zizaniæ occurrãt. Veh tamen parizæ. Nõ diu securus dormi tabit. Sumetur propediem de tanto facinore vindicta. Gubernator ipse cũ delectis militi bus tercentũ quinquaginta ad id proficiscebatur. In aduersam deciditvalitudinẽ. Eius lo co progreditur cum potestate prætoria peritus legibus licentiatus gaspar spinosa iuris di cundi dariẽnensibus prætor. Eodem tẽpore ad insulã ditem appellatã: itum est ad exigẽ dum margaritarum regulo impositum tributum. quæ succedẽt: colligemus. Tentarũt alii duo trãssinuales icolas. Per angulũ sin⁹ & dabaibæ fluminis fauces tranãs frãcisc⁹ bezer ra cũ duobus aliis primariis & uiris centum quinquaginta optime instructis: ad bellum caribibus in ipsa caribana gerendum uersus uicum turufy: de quo alias in aduentu foge dæ mentionem fecimus. instrumenta etiam bellica secum tulerunt. Tormenta quæ ouo grandiorem iactant plumbeum globum tria: sagittarios quadraginta: sclopetarios etiã quinq; ac uiginti: ut eminus queant caribes ferire qui uenenatis certant sagittis. De hoc nulla mentio quo se applicuerit: aut quid egerit: uerebantur in dariene ne sinistris auib⁹ iactaretur quando naues discesserunt in hispaniam uenturæ. Alius autem dux noĩe Valle ius anteriorẽ sinus partem pręhendit: sed alia uia traiecit a bezérra. Initiũ nanq; hic sum psit caribanæ: ille calcẽ. Valleius regressus est: sed e septuagĩta uiris quos trãsuexerat: octo & quadragĩta reliquit trucidatos ĩ caribiũ potestate. Hæc aiũt qui ex dariene referũt. hæc refero. Pridie idus octobris hui⁹ ãni. 1516. roderic⁹ colmenares de quo supra & frãcisc⁹ qui dã dict⁹ dela puente ad me uenerũt. Frãcisc⁹ hic vn⁹ fuit e decurionib⁹ ei⁹ cateruæ: cui⁹ erat dux gõsalus badaiocius: qui e manibus parizæ reguli pfligatoris euasit. Colmenares aũt e dariene post profligatorũ aduentũ ad nos uẽtur⁹ discessit. Ambo referũt: hic audiuisse: ille uidisse uarias eẽ ĩ australi pelago ĩsulas scti michaelis & ditis ĩsulæ sinui occidẽtales: ĩ quarũ pluribus aiũt pcreari coliq; arbores fructus gignẽtes eosdẽ quos terra collocutea gi gnit. Est collocuti una & cochini & camemori portugalẽsiũ nũdiaria aromatũ terra. Inde arguũt nõ lõge abesse aromatũ oĩ3 initialẽ tellurẽ. A littore illo nr̃o australi: plures ex iis q tract⁹ eos pcurrerũt: dari solũ ueniã postulãt. Impẽsa ppria sese offert nauigia paraturos & prouĩciã q̃ritãdæ illi⁹ regiõis aromatariæ ãplexuros. Nauigia debere fabricari parariq;

tabor chc ru
anata.
bezerra
vallegius.

in ipso sancti michaelis sinu censent: non aūt per sctī augustini cuspidē capiendā eē uiam quæ longa nimis est ac difficilis & mille discriminibus plæna: ꝑtendiq; dicitur ad grad⁹ antarcticos quadraginta amplius. Dicit idem franciscus: laborū & periculorū cū gonsalo particeps se reperisse inter discurrendum terras illas: ceruoru3 & aprorū agmina: cepisse q; multos incolis demonstrantibus artem per fossas egesta terra in eorum semitis factas: & ramis coopertas. Hoc nanq; modo incolæ feras quadrupedes fallunt. Volucres autem uti apud nostros fit. Palumbes puta cū domestico mitiq; palumbe inter arbores uolitan=te ligato tamen: ad quem uenientes sui generis uolucres sagittis transfiguntur: aut in pur gato arboribus solo cum retibus esca in gyrū sparsa palūbe medium tenente. De psittacis aliisq; uolucribus idem: sed psittacos aiunt adeo simplices esse: ut ad crocitantem psittacū ex arbore in cuius ramis auceps latet: multitudo ingens conuolitet: capiq; facile patiūtur Nil enim uiso aucupe terrentur: sed ut laqueo trahantur ad collum coniecto expectant: neq; aufugiunt alii uno raptato & in mantica qua præcinctus est uenator ipsis cernentib⁹ reposito. Aliud est aucupii gen⁹ īauditū hactenus & narratu facetissimū. Apud īsulares hispaniolæ præsertim diximus uarios esse lacus: uariasq; stagnātes lacunas uadosas. Per uadosa stagna solet aquaticarum auium multitudo uagari quia herbas in fundo gignant: & ex ea humente limositate pisciculi: milleq; ranarum: culicum & insectorū genera procre entur: solis calore ad ima ad corruptionis & generationis opificiū ex artificis fabricatoris prouidentia facile fūmeante. Volucrum autem per eas stagnantes aquas natantiū diuer sa sunt genera. Anates: anseres: cigni: fulicæ: gauiæ: mergi: & multæ huiuscemodi. Dixi=mus & in hortis arborem coli magnarū cucurbitarum altricem. Ex cucurbitis igitur il=lis per uadosa proiiciunt plærasq; bene clausas ne admissa per rimula3 aut foramen aqua trahat illas in profundum. Perpetuo uagantes cucurbitæ tutas reddunt uolucres. It ergo auceps magna cucurbita uti galea iuxta oculos pertusata contectus faciem laruatus: & te nus mento stagnum ingreditur: fluminibus enim assueti a cunabulis minime recusant in aquis uersari. E cucurbitis natantibus putant uolucres unam esse eam quæ insidiantem incolā cooperit. Passim ad uolucrū natantiū agmē ꝑficiscitur auceps. Cucurbitarū palpi tationē capit imitando undulasq; uento agitatas sectādo ꝓxime ad uolucres tēdit. Exerta sensim dextera uolucrē incautā cæco raptu ꝓhēdit pedib⁹: & demersā subtrahit ī manticā ad id paratā. Cæteræ uolucres sua spōte subnatasse comitē arbitratæ quærēdi uictū causa uti solēt oēs: nil solicitæ suū iter ꝑsecūtur in aucupis & ipæ īsidias cadūt. Aucupia venat⁹ q; sūt a me tracta ī mediū quo stomacū hisce mitib⁹ sermonib⁹ sedem⁹ a cōcepto cruētarū narrationū horrore. Pauca iterū de nouis opinionib⁹ fluētis ad occidētē pelagi pariēsis. De mōetiā colligēdi aurū ī aurifodina darienis a me rēceter ītellecto. & his duab⁹ minime tragicis reb⁹ dicem⁹ tuæ btitudini fœlicissimū vale. Andreas ille naucler⁹ & ouied⁹ de q=bus supra: me domi cōuenerūt in oppido matrito qđ putam⁹ mātuā eē carpetanā. De tor rente: me astāte orta est īter eos cōtētio. Qđ se īuicē ꝑpetuo nexu āplectātur hæ terræ ca=stellanæ cū septētrionalib⁹ a tergo cubæ atq; aliarū insularū hispaniolæ cubæq; septētrio naliū p occidētē ābo assentiūtur. S3 aliter hic: illæ alr cōtendūt accidere. Naucler⁹ īpetū il lū aquarū ī gremiū terræ putati cōtinētis q̄ sic uergit uti dixim⁹ ad septētrionē vult recipi ut obiectu illo īcuruato uiā capiāt ī gyrū & circūagātur ad cubæ aliarūq; insularū lat⁹ septē trionale q̄ cācri circulo excludūtur. ubi āplitudo maris uenīētes ex āgustis gurgitib⁹ aq̄s absorbeat: petulātēq; cursū illū reprimat: est nāq; spaciosū illic mare ac mītica pax. Aqua ticis īcilib⁹: q̄s dicit vulg⁹ canales molarū: rē ego cōparo. Si ex incili āgusto in āplū lacū furētes eas aquas recipi cōtingat repēte spargūtur aquæ & īpetu sedato lāguescūt: q̄ pau=lo pri⁹ suo strepitu uelle obuia cūcta ꝓstrare uidebātur: nec iā qua fluāt ītelligitur. Interro gatus a me almirāt⁹ ipē dic'c⁹ colon⁹ primi reptoris coloni hæres filius q iā q̄ter ea maria iens ac rediēs uerrerat qđ sēserit iter nauigādū ait: dificilē eē reditū si uia capiatur ea q̄ itur Sed qñ uastū capitur pri⁹ mare septētrionē uersus q̄ ꝓra ī hispaniā dirigatur: sensisse se ī=

aucupiū nū ꝙ auditum

varie opini ones de tor rente.

buit plærunq paruper trudi ab aquis: sed putat accidere id ex fluxu & refluxu ordinario: non autem ea circunactione iuuari. Apertam ee terram & portam iter utranq putat qua torrentes exeant ad occidentem: quo liceat impulsu cœlorum circumagi per uniuersum. Ouiedus uero de clausura idem refert quod andreas nauclerus sed neq cõcutere terræ occidentalis gibbum & impelli ad uastum pelagus arguit. imo ait se diligentissime animaduertisse q ab alto mari currant ad occidentem: proxime uero ad littora uelificando cum paruis nauigiis asseuerat cursum dirigere ad orientem ita q eodem in loco uersis concurrant uestigiis. Hoc in fluminibus accidere sæpe uidemus: ex obiectu nanq riparum uortices plærunq insurgunt uarii: unde si palea aut lignorum genus aliquod proiiciatur in fluuium similibus in locis: quæ medio labuntur alueo secundo feruntur flumine: quæ uero in obliquos incidunt sinus & riparum incuruos margines: aduerso uidemus alueo uehi: donec obuia fiat quæ sic uagantur integro lapsui fluminis. Quæ dant accipimus scribimus quæ uarii uarie sentiunt. Certam rationem tunc amplectemur quando certam habuerim⁹. Opinionibus inhærendum est dum ueniat statuta dies punctusq polaris qui secretum hoc naturæ patefaciat. Satis superq de torrente pelago: de aurifodinis dariẽnensium pauca nos ab hoc labore liberent. Ab dariene nouem diximus distare milliaria collium latera planiciesq aridas: in quibus aurum tum in sicco tum in fluuiorum alueis acri pis legitur. Cuiq auri legendi cupido: ex ordinario statuto quadrata per metatos mensura duodecim passuum destinatur ad eligentis arbitrium: in solo tamen haud quaq occupato uel iam a sociis deserto. Sic electa terræ parte ueluti ĩ templum ab augurib⁹ lituo designatũ sua in eam includit mancipia: horũ enim opera diximus uti christianos ad culturã & aurũ quæritandũ. Partem eam retinet quoad libuerit. Si uero exigui aut minuti auri argumenta cernit: alteram sibi assignari duodecim passuum mensuram postulat. prima derelicta uertitur in commune. Hunc ordinem in auro legendo dariẽnenses seruant: puto & alios sed non cæteros interrogaui. Compertum est aliquando. xii. passus illos octoginta castellanorũ sumã electori suo tribuisse. Sic uiuitur ĩ sacra fame auri explẽda: sed quo pl⁹ effodiendo manus replent: eo auidiores efficiũtur. Quo plura foco ligna iniiciunt eo furiosius concrepat ignis. Sitim existimans turgidus hydrops extingui potando posse: in ardentiorem sitim demergitur. Multa prætereo quæ ad temp⁹ citabo si tuæ sanctitatis cœlorum pondere pressis auribus & in supræmo humani generis fastigio positis casura ingratiã cognouero: neq enim ego hæc animi causa collegi: sed tuæ beatitudinis obseruantia hos amplecti labores me impulit. Fœlices multos annos fabricatoris vniuersi prouidẽtia beatitudini tuæ impartiatur.

FINIS.

AD LECTOREM DE QVIBVSDAM LOCIS LEVITER DEPRAVATIS

CANDIDE LECTOR. AVDISTIN ALIQVANDO IN FABVlis centocularē quendam argum olim fuisse? Audisti quidē & legisti forte. Intellexisti præstigiatorem iuuenem talaribus alis armatū dulcisso na lyra & soporato caduceo centū eius oculos omnes ut illi creditā subtraheret iuuencam conclusisse? Et hoc quidem inquies: neq; em̄ nostra hæc manu caperes legenda si expers adeo litterarum esses ut de argo te præteriret. Sed quid dices? quo tendis Martyr isthac tua fabulosa narratione? pbeto aures attentas & rem intelliges. Quod argo sit oculatior Antonius nebrissensis hispaniarum lumen neminem latet. Is meæ laudis amator pygmeas decades has libellis epistolaribus in mea officina decussas paucis principibus contentas prælis subiecit impressorum: posteritati se uelle consulere inquiens: posteritate dignas amico animo deceptus nostras nugas existimans. Nequiuit e chalcographorū manibus īmunis pœnitus euadere: quin oculorū partē argo deturbauerint. Deprauata quædā relicta sunt uti colligere licuit qn̄ ad me delatū uolumē fuit. leuia tamen & parui sunt momenti: puta quæ magis indecētia sint q̄ sensum inuertant. Minime lethali nos uulnere conficiūt. Non magna vibice opus erit ad ea restituenda. si plæraq; alia forte reperies: tenuia erunt: ut puta. r. pro. t. e. pro. c. uel. n. p u. & ecōuerso uel alicubi non geminatū. l. aut. n. ubi geminādū est q̄ te haudquaq̄ legētē detinebūt exempli gratia.

Quaternio. A.

In nebrissensis præfatione est horretur pro hortetur. in linea. 12. A. 3. linea. 27. in aliquibus deest. n. in concussit. verso eodē folio linea. 32. est. u. pro. n. in inciderunt. A. 4 linea. 4. est cum pro eum. linea. 37. est duricei dic duricici. verso eodez fo. linea. 20. deest n. in promontorio. A. 5. verso folio. linea. 16. est. q. pro. g. in guadalupeam. linea. 25 est. n. pro. u. in uti. linea. 36. tolle. a. in dictione methimnæ.

Quaternio. B.

B prima. linea. 39. est. c. pro. e. in earum. B. 2. verso folio. linea. 25. loco michaelis: pone nicolai quia sic dicitur: ille portus hispaniolæ non michaelis. B. 3. linea. 3. tolle. u. de causula. linea. 10. vbi est duos & triginta: pone duodeuiginti. li. 36. lege equante linea. 27. est astrum. dic austrum. paulo inferius est gabi superfluū in dictione nauigabilē li. 27. lege lignandi. B. 4. linea. 24. est. e. pro. a. in detardarent. 30. li. spirare eis: lege spirare ex eis. uerso folio li. 25. infestare pro infestare. B. 4. in ultima. li. infico. p infiсco. B. 6. linea. 19. cūmodior pro cōmodior. verso fo. in prima li. lege his cū aspiratione. li. 11. libri. 5. lege præterea. linea. 16. eiusdē libri. le. conquererentur. B. 7. li. 36 lege troicus. verso fo. lege capessenda. B. 8. linea. 16. est si pro sic: uerso folio. linea. 24 lege facinorosorum.

Quaternio. C

C prima. linea. 32. deest cognouerunt post cultā. C. 3. li. 34. tolle. n. in castrametat9 C. 4. li. 5. est cius. lege eius. penultima. li. lege. portui. Et. C. 7. li. 45. tolle primū. e. in diocesi. C. 8. lin. 2. lege urbem nō uibē. verso. fo. li. 12. le. deperisse.

Quaternio. D

D. i. li. 7. lege sinebat. li. 9. lege ingenium. D. 3. li. 44. le. armatum ubi est aromatū verso. fo. li. 21. tolle q; copulatiuū. D. 5. verso fo. linea ultima. lege arcem. D. 8. verso fo. li. 27. libri. 4. lege peruios.

Quaternio. E.

E. 1. li. 6. lege milliaria. E. 2. verso fo. li. 24. lege addictum. E. 8. li. 22. le. ægyptiū verso fo. li. 7. præposteratum est furibundo sequatur nanq; q; precedit. li. 15. pone ut añ humeros. li. 21. lege uidem9. li. xliii. lege efficitur. li. vlti. lege aquarum.

Quaternio.F.

F.2.li.xxxiiii.deest.a.añ bufonũ. li.z8.verso fo.le.uenit.li.penul.at pro atq; F.3. li.7. lege is sine aspiratione.li.20.lege itaq; ubi est itaq;.li.28.lege possint ubi est possit.linea penul.lege ex alpinis promontoriis. fo.iiii. verso fo.in princi.libri.2.lege differre li.7.eiusdem libri.lege ad earũ ubi est ed earũ. fo.6.uerso fo.li.12.lege anfractus.li.27. leg.interrogantur. fo.7. verso fo.li.20.le.sesquipalmũ.lin.32.scrobe. fo.8. linea. xliiii.lege post ferendam.

Quat.G.

G.i.linea.28.lege dedit ubi est dedi.li.sequenti lege fultam.g.2.uerso.fo.li.10.lege cœpe rant. g.3. li.37.lege interuallis. g.5.uerso fo.li.22.lege quo ubi est in quo.paulo inferius lege nauibus refectis. g.vi.li.vi.lege uno ore. g.7. verso fo.li.ii.lege alicu bi.linea sequenti leg.æstate. g.8 .li.xl.lege.parte vbi est patre paulo inferius lege re-uerenter.uerso folio.li.31.lege nudi ubi est undi.

Quaternio.H.

H.i.verso fo.li.xxviii.inter uocabula & experior deest uerbũ receperũt.paulo inferius ut ĩ horũ lege & in horũ:paulopost dabahon lege dahabon.ulterius est p aruai.lege parua. h.ii. li.7.lege quod longissime. h.iiii. ultima.li.lege referamus.verso fo. li.xii.lege deuenere.li.30.lege intenderunt. h.v. li.11.lege incuria ubi est iiuria. h.viii. li.xxv lege traduxit ubi est traducat.uerso.fo.li.8.lege prætorẽ & primarios.

Quaternio.I.

I.i.linea.i.lege numerosius.li.sequenti est uuo pro uno.li.inferius.xxxii.lege tesseram. I.ii.li.xxviii.le.vel rubẽti.li.xli.le.sarcinis ubi est sacirnis.li.ulti.lege usq;.

FINIS.

Ne lectoris ingenium barbara nouarum nationum uocabula confundant: fuit consiliū ex uniuerso uolumine cuncta huiuscemodi barbara decerpere in huncq; ordinem redigere: quo lectoribus facilior pateat aditus ad eorum intelligentiam: licet cuiq; suo loco datus sit eius significatus. De latinis autem dictionibus nulla fuit cura: neminē enim uiuentium arbitror latinam linguā profitentem qui non sentiat quid sibi uelit latina uocabula planius & apertius q̃ ego ipse queam patefacere: pauca reperientur e barbaris sparsa per uolumen quæ hic non sint collecta per ordinem alphabeti: haudquaq; tamen examusim subsequentibus litteris omnibus positis per ordinē in omnibus uocabulis: maiori tamen ex parte seruatus est ordo. Vale lector & nouas perdisce uoces ac noua nomīa simul cū nouis mirādisq; rebus. Ad uocabula ueniamus.

Incipiunt dictiones barbaræ.

Abibe'iba regulus est darieni proximus quid autē sit darien suo loco dicemus.

Abra'iba regulus superiori finitimus.

Abenemache'ius utriq; finitimus

Aburc'maregio ē ī littore crediti cōtinētis

Adelantatus officium est.

Accaté'ba regio est

Aguane'o ubi ē fōs uital alias baiu'ca īsula

Agueigabón est lacus salsus hispanolæ

Aguaiu'cco regio est

Aiaguitín regio est

Altobe'lus insula

Almirantus præfectus maritimus

Alfonsus fogéda dux vrabe'

Amaia'una ātrum a quo dicunt exiisse genus hominum

Amaguei regio hispaniolæ

Anabori'æ sunt mercenarii quorum opera aurum colligitur

Anci'sus prætor regius

Anacao'na regina prudens in hispaniola

Anata' regulus

Annuici' regio

Antropo'phagi comestores hominum

Antiqua est insula

Anigua'mar battatæ nomen

Aramana' regio

Ara'bo regio

Araguitín regio

Arethu'sa est fons in una insula de qua infra dicemus

Archipelagus est multitudo insularum

Are'ites dicuntur rithmi

Attibu'nicus unus e quattuor fluminibus æque diuidentibus hispaniolam

Attibunius regio a nomine fluminis

Attibunic'ix battatarū nomen

Attabe'ira nomen est matris dei

Attebeanequén puella sua pulchritudine famosa q̃ cū uiro beuchio se uiuā sepeliuit

Attame'a uilla aurifera

Attic'i regio

Azua' uicus in hispaniola

de littera .B.

Babare'o lacus est

Babo'han fluuius ē salsus ī bainoa

Baino'a una ex quinq; prouinciis hispaniolæ

Bahaboni' fluuius in hispaniola

Baiu'cca alias aguaneo insula ubi est fons uitalis

Bahabo'n regio

Babareo lacus

Bauru'co regio

Baguanima'o regio

Bácca regio

Barbáta insula

Bartholome⁹ colon⁹ adelātat⁹ hispaniolæ

Baino'a parua: est regio

Batta'ta radicis generale nomen

Battatie'i regio

Beuchi'us nomen regis

Berágua flumen & prouincia

Bernardus mesa nomen episcopi

Bellus portus in continenti

Bintaite'lles est nomen simulachri in iouanabo'ina

Bononia'ma regulus

Bo'a dicitur domus

Boi'us dicitur uicus sine uilla

Boihaguaígua regio
Bonaúm: regio & opidum hispaniolæ
Boiítius siue bouitus: sacerdos & medicꝰ hispaniolæ
Bonauentura: una de fortunatis insulis
Buebucá: nomen reguli
Buiaicí: nomen regionis
Buriquéna: insula

de littera .C.

Cabaióos: nomen radicis
Cabotus: nomen naucleri
Cazacubaná: regio
Cazábi: panis radicalis
Cacibaxaguá antruȝ a quo dicunt exiisse homines
Cadamustus: nomen autoris
Camailabá: regio
Caiacoá: regio
Caraquéira: insula
Canoá: dicitur scapha
Cannóa: per geminū.n.est regio
Cahamú: regio
Camaíe: regio
Catiaí: regio
Cauchiétum: regio
Cannolaixa: fluuius
Caiguaní: mons
Cacacubanó: regio
Canabáco: regio
Caiacoá: regio
Caicimú: prouincia
Caribes: sunt antropophagi
Cānibáles: idem qui caribes
Caribaná: regio aqua caribes
Camoteíia: prima domꝰ cōdita ī hispaniola
Caspius: lacus salsus
Carametél: regio
Cazacubaná: mons
Caracaracóles: homines habentes manus callosas
Caréta: nomen reguli
Caunabaoá: nomen reguli
Cáuni: dicitur aurum
Camemóra: regio maragnoni
Cáuta: rupes ex cuiꝰ antris dicūt exisse genus humanum
Cerabaró: latus unius magni portꝰ
Cemácus: regulus est dariensis
Cíba: est calculus aureus
Cinátus: iratus
Ciámba: Cipánga: Cibáo: nomina montium & regionum
Cherú: regulus
Chizédus nomē procuratoris dariensis
Chirará: regio in continenti
Chiápe: regulus
Chitazá regio in continenti
Chiacónes: nomē generale regulorum
Chiauáca: nomen reguli
Chícus: dicitur scapha
Chiurízus: nomen regis
Codégo: insula
Copéi: arbor habens folia scriptibilia
Coquéra: regulus est
Cotoí: regio
Chohóba: herba inebrians
Coíba: regio carete iuannæ alia
Comógrus: regulus
Corocótus: simulachrum coronatū
Cotócus simulachrum
Conceptio: oppidum in hispaniola
Cohéi: regio
Cúba: insula
Cumaná: regio
Crux sancta: insula
Cuhábo: regio
Cubigár: fluuius
Curiána: regio
Cuchibacoá: regio

de littera .D.

Dabaíba: regulus & fluuius & fœmina habita pro dea
Dabiaguá: regio
Dahaboniá: regio
Daiágo regio
Darién: fluuius
Daguáuo: nomen montis
Deseáda: insula
Diues insula: ī austro
Dicheroá: regio
Diaguó: regio
Diaguáo: prouincia
Diécus nicuesa: prefectus classis
Doctor.io.deza episcopus
Duæ arbores: insula arethusæ
Dueniquén: interpretatur diues fluuiꝰ
Darúbba: fluuius

de littera.E.

Capileguanitta: simulachrū quadrupes
Cembigar: regio in continenti

De littera. F.

Feti: locus in sinu urabæ
Futeraca: locus in sinu urabæ

de littera. G.

Galana: insula
Gaspar badaiocius: dux militum
Gaspar spinosa: prætor urbanus
Galeacius: nuncius apostolicus
Gaira: fluuius Garsias padilla: Eps
Gomera: insula fortunatarum
Goruala'nus dux militum
Guacca: lacus est in hispaniola
Guaccaiarima: prouīcia hispaniolæ
Guaccanarillus: primus regulus quem inuenerunt in hispaniola
Guaccaraca: species battatæ
Guaccaraica: species battatæ
Guacarapita: nomen matris dei
Guadaluppe: insula primaria caribium
Guaczauara: inimica pugna
Guababba: regio hispaniolæ
Guahagua: regio hispaniolæ
Guaibba: idest uade
Guaiana: arbor est
Guamana: regio hispaniolæ
Guamaretus: simulachum & regul9
Guamechina: dicitur dominus
Guananaguax: species battatæ
Guanahini: insula
Guanahonocon: no. dei uti iocanna
Guananala: arbor est
Guãnabba: fruct9 quo dicūt vesci mortuos
Guananima'o: regio est hipaniolæ
Guannassa: insula
Guaniba'n: lacus hispaniolæ
Guanines: sunt bullæ aureæ pectorales
Guaninicabo'n; flu. cadens in caspium
Guaragua: regio hispaniolæ
Guarabana: arbor est
Guaraguei: species battatæ
Guarapitta: simulachuʒ est
Guaregua: radix ut tubera
Gaureri: radices ut pastinacæ
Guarianexius: regulus
Guaccanarilli vicinus
Guaraccacca insula in lacu salso
Guaruco: regio hispaniolæ
Guaurabo: flu. cadens in lacum salsum
Guarabo: lacus hispaniolæ
Guimazo'a. no. matris creatoris

de littera. H.

Habacoa: regio hispaniolæ
Haiti: nomen mōtis & hispaniolæ horrores & asperitas
Hazoa: regio est hipaniolæ
Hazua: regio hispaniolæ
Hebeterc: regio continentis
Hiainagua: lacus hispaniolæ
Hibahamo. no montis hispaniolæ
Hibuero: arbor cucurbitalis
Hisabella: vrbs prima cōdita in hispaniola
Hisabella: boadilla: uxor: gub. dariē
Hispaniola: insula est oceani regina
Hobin: idem quod rex
Hobos: arbor quæ fert mirabolanos
Home: dicitur homo
Homocupium: idest homīes capere
Hoppa: interpretatur accipe
Honoru'cco: regio
Hozama. flu. Sancti dominici
Huhabo: prouincia hispaniolæ
Huhiho: dicitur altitudo

de littera. I.

Iaches. flu. principalis hispaniolæ
Iaguana regio est
Iaguanuco: mons est
Iamaica insula ē
Iamaici: regio inguacaiarima hispaniolæ
Iaquimo regio
Iaia: de primis primariis hispaniolæ
Icela: nomen matris dei
Inicui: mons Ioannes: ruffus archiepiscopus nuncius apostolicus
Ioannes cabedo ēpus dariensis
Ioannes cursius orator florentinus
Ioannes poncius: dux classis
Iocauna: idest deus fine carens uti guanahonocon Ionaunaboina: antrum unde solem & lunam prodiisse dicunt
Ianna: serpens est Iuana: regulus
Iucca: radix ex qua efficitur panis
Iureche: una de quinq; villis auriferis incariai

De littera. L.

Lagartus: fluuius est continentis

Lanzalo'ta: insula est fortunatarum
La'res: uilla est in hispaniola
Limo'nes insula est in latere cotinentis

De littera. M.

Maccazi'na: regio est
Macoa'nes: radices sunt ut cæpæ
Machaiti': mons est
machine'ch: regulus est
Macheo'ael: simulachrũ est hispaniolæ
Macon'xi: populi sunt hispaniolæ
Magua': regio est Maguacoqui': sunt qui scindunt uno ictu homines
Magua'na: regio est Maguei': herba ẽ vt semper uiua
Maguei': genus est tympani
Ma'ia: regio est Maiagariti': regio est
Maizium: granũ ex quo conficitur panis
Maiobane'xius regulus est
Mamalu'chi: serui sunt soldani
Mame'is arbor est
Mamo'na matris dei nomen
Manabaxa'o regio est
Manobaho' regio est
Manacapa'na: regio est in continẽti
Mana'ti piscis & lacus salso dulcis est
Manicara'o: regio est Mansus: eps est
Margarita insula est
Mariatamba'l: regio est in maragno'no
Mari'en regio est
Machabu'ca dicitur quid ad me
Matini'no: insula est
Me'cca locus est sacer maurorum
Meibaima'o regio est
Michae'lis sinus pars maris australis
Mirabola'nus: insula est: & fructus
Mons serratus: insula est
Mora'les: dux militum
Mora'les: alter nauclerus est
Moro'bꝰ: simulachrũ ẽ .i antro solis & lunæ

De littera. N.

Naibaima'ho regio est
Na'iba: fluuius est primarius hispaniolæ
Ni'ger fluuius est cadens in dabai'bam
Ni'maca regio est Niza'o: fluuius est

De littera O.

Occoa': fluuius est cadens in caspiũ
Ola'nus: decurio nauis
Os draconis fauces sunt magni fluminis

De littera. P.

Pa'cra regulus est
Palma: insula est fortunatarum
Pananoni'e regulus est
Pa'ria magna prouincia est
Parico'ra: regio est maragno'ni
Pari'za regulus Periquete' regulus ẽ
Pigna': fructus est mirabilis saporis
Pintigna'nus: nomen reguli est
Poccorrosa: regulus est
Polo'mus: regulus est
Pōcha: rægulus est
Porrus platæ: in hispaniola est
Portus regalis: portus hispaniolæ est
Pure'n: villa est aurifera in caria'i
Portus carthaginis

De littera. Q.

Quare'ba: fluuius Quare'qua regulꝰ
Quattuor: tempora insula est
Quicuri': regulus est in continẽti & regio in hispaniola
Quiriqueta'na: regio

De littera. R.

Ra'ia in riuo nigro decurio
Regalis portus in hispaniola
Rehi're: regio in hispaniola
Rodori'cus: colmenares dux militũ
Roldanus: dux militum

De littera. S.

Salso dulcis lacus est
Seluate'rra colonia ẽ hispãiolæ
Sãcti dominici urbs primaria hispaniolæ
Sancti ioannis ĩsula hispaniolæ ab oriẽte.
Sancti iocobi colonia hispaniolæ
Sanctæ mariæ rotunde insula
Sanctæ marthæ: portus incontinẽti
Sancti mathei pditorũ fluuius in cõtinẽti
Sancti martini insula prope hispaniolam
Sancti nicolai portus in angulo hispaniolæ ad occidentem
Sãcti christophori colonia hispaniolæ
Sco'ria: regulus est in continenti
Sene'ga fluuius in itinere portugalensiũ
Se'nex: regulus Serranus: nauclerus
Soli'sius: dux classis est
Sorache' lacus est in sinu urabæ
Starei': idem est quod relucens

De littera T.

Ta'bor; regulus continentis

Ta'ía:regio est Taíno nobilis est
Tatacurí: regul9 Tatenaza'bo: regio
Teao'ca regulus
Te'cheta:interpretatur multum
Tenerífe :ĩsula Teno'ra ẽ margarita
Terecotus:fluuius Tichirí:regulus
Tírma:símulachruʒ in canaria
Toatoa':mama mama
Todos sanctos :insula est
Togonoga':regulus
Tubós:species battatæ
Tuma'cus:regulus est
Tumanamá:regulus
Tunna':species battatæ
Tureí:aurum Ture'igua idest resplen dens utí aurum
Turusí:regulus & uilla

De littera.V.

Vagonío'na:de primis hoĩbus hispaniolæ
Vadi'uia decurio darienensiuʒ
Valeius:dux militum
Vascus nunnez balbo'a prefectus australis pelagi Vmbriia: p̄fectus nauis
Vesputius:nauclerus
Vibba': regio in continenti
Vincentius annes :dux nauium
Villanoua: colonia in hispaniola
Vagonío'na simulachrum est
Vrába:prouincia & uilla
Vrira': fluuius
Vru':schap ha siue cymba

De littera X.

Xachoe'i:fluuius cadens in salsum
Xaguaguara regio
Xaguá:regio hispaniolæ
Xamana':regio
Xagua':regio ultima hipaniolæ in prouincia guaccaiarima .hic ne mireris lector ꝙ prouincias appellauerĩ partes amplas in diuisione hispaniolæ regiones autem partes particulares in ipsis prouinciis .Hoc factum est ut apertius ipsius insulæ cosmographiam intelligant qui eam sunt tractaturi:nec tamen absonum uisum fuit prouĩcias appellare quandoquidem regulis earuʒ subactis procul uictæ sunt.

De littera.Z.

Zahora'n :fluuius
Zazaue'ros :species battatæ
Zerenic':locus in sinu urabæ
Zobrobá:fluuius est

Cura & diligentia uiri celebris Magistri Antonii Nebrissensis historici regii fuerunt hæ tres protonotarii Petri martyris decades Impressæ in contubernio Arnaldi Guillelmi in Illustri oppido carpetanæ prouinciæ cõpluto quod uulgariter dicitur Alcala pfectũ est nonis Nouembris An. 1516

Incipitur Legatio Babylonica.

Sanctissimo Leoni decimo pontifici maximo. B. M.

VANDOQVIDEM BEATISSIME PATER E NOSTRI orbis noui ternione partes sibi duas tua sanctitas vendicauit: Ioanne ruffo foroliuiensi Archiepiscopo consentino & Galeacio butrigario tuæ sacræ sedis apostolicæ legatis ac Ioanne cursio florentino suæ illustris rei pub. oratore ut ea colligerem tuæ Sanctitatis nomine poscentibus: Accipiat vná legationem hanc meam babylonicā paululum reformataꝫ ab ea quæ inepto caracthere me inconsulto cuꝫ prima decade impressa vagabatur. quo intelligat vtrū mihi creditū a peregre proficiscenti dño vitale talentum in nostra religione suffoderim: an exercuerim. & an ego de tui gregis ouibus vna virentia tua prata depastus impune fuerim. Huius legationis epistolares archetypos lituratos proieceraꝫ in angulum tanꝙ rem nude compactam de ipsius editione nil penitus curans: quia nihil ex his quæ domi aliquando cuderim: sine rubore ac metu emisi unꝙ: quoniam quid ex mea officina prodire queat: aperte cognosco. Multo enim magis occipitalem eruditorū castigationem timeo: & inuidorum tela perhorresco: ꝙ amicorū applausibus erigar: aut vlla cōmendatione ob sumptos labores exhilarari animū sentiam. Dormitabat igitur iacebatqꝫ in tenebris derelicta mea hæc a gadibus ad nilum vsqꝫ peragratio: quādo hispaniarum & cardinalis & primas Toletanus archieps noster hic patronus Frāciscus ximenez in præsentiarum castellæ regnorum moderator: carolo rege catholico absente: vt e lateribus illaꝫ educerē efflagitauit. Prodiit eius nomine. En illā secūdo chalcographorum plis suppositam. uenustioribus tamen caractheribꝰ fucatam: magisqꝫ vere ꝙ elegāter scriptā. Quæ si taꝫ sereno vultu suscipietur: ꝙ nostri agelli primiciæ āno superiore de orbe nouo ad te qui vicarius dei vices in terris geris missæ: cui rerū omniuꝫ decimæ primitiæqꝫ debentur: susceptæ fuerunt: obtusum ac torpens ingeniū meum excitabitur: & multa quæ de orbe nouo restant litteris mādabit. Vale pater beatissime ante cuiꝰ sacros pedes animo: si nequeo corpore: prostratus opto dicoqꝫ fœlicitatem.

Petrus martyr ab angleria Mediolaneñ.

Petrus Martyr ab Angleria Mediolaneñ. Fernando & Helisabeth regibus qui eum ad venetos & soldanum: oratorem miserant.

Egio a conspectu uestro catholici principes cum destinatus orator ad venetos: deinde ad soldanuȝ babylonicuȝ discessui me accingerem: ut quæ memoratu digna sese offerrent: quæ ve mihi acciderent: & latine retroscriberem imperastis. Quãobrem vestri imperii memor breuibus epistolis tribus ex itinere quædaȝ ex iis quæ mihi occurrebant: vobis significaui. Nuncvero cum in hac urbe Alexandria sim dies aliquot ociosus moratur⁹ ob galeaceas quæ me aduexerunt: barbarorum cauillationibus implicitas nullum ꝙ sperem aliud posse mihi nauigium offerri: quo me credere tuto prius queam: fuit cõsilium nolle tempus incassum terere. Præterea cũ existimem accidere posse in natura: ut magnorum aliquando regum ueluti priuatorum negocia uel intercipiantur: uel tempestatibus includantur: est animus scribendis ea cõmiscere: quæ hactenus exaraui. Sic igitur exordiri intendo. Si memores estis catholici principes ex vrbe granata quam de barbarorũ mahomethæorum potestate bello nuper eripuistis: Idibus augustis anni a salute nostra primi & quingentesimi supra millesimũ ad hoc munus oratorium mihi demandatum a uobis dimissus sum. Cum abire iam pararem dominicus pisanus qui apud uos suã remp. venetam orator refert: ut ꝓperarẽ vehementi monitu persuasit. Solere sæpi⁹ ad orientis oras his temporibus venetarum galeacearũ classem: genus nauium a piratarum incursib⁹ & tempestatũ ac ꝓcellarũ rabie tutissimũ: traiicere inquiens. Huius ergo verbis impulsus: longis itineribus hispaniã vtrãqꝫ. galliam vniuersaȝ. quæ herculeo mari adiacet: italiãqꝫ totam a lygustico ad adriaticũ sinũ percurri. sed per loca inuia. ꝑ montium anfractus. ꝑ deserta siluarum ꝓficiscens: sub dio ad euitandum pestis horrendæ periculum quæ laletanas ac narbonenses vrbes & oppida miseranda contagione uastabat: sæpe comedens & quiescens. Nec liber tamen ab ea cœli intemperiæ penitus euasi. Tres enim ex antiquis meis familiaribus pestifera febri correptos a tergo mœstus reliqui. Venetias tandem pridie calendas octobris circiter noctem intempestam perueni. Postero die veneti senatores de aduentu meo certiores effecti: nobiles qui me ad se comitentur mittunt. Per nuncios enim illis vestro catholico nomine quædam me relaturum significaueram. Adiui. vestro nomine salutaui. imperata retuli. Quibus auditis delectatione affecti sunt summa. Sed tunc præcipue cum qualis sit erga eos futurus vester animus aperui. si quid in ipos quisqꝫ moliretur aut si noui aliquid de quo suspicabantur: emergeret. Colloquiis vtrinqꝫ iam peractis regias vestras porrexi litteras: quibus ipsos vt de me vlterius ad magnũ soldanum babylonicum processuro curaȝ gererent: hortabamini: & summa cum diligentia dirigerent rogabatis: gratissimum uobis facturos innuentes. Litteris libenter perlectis responderunt: se per celeres tabellarios ab oratore suo qui isthic assidet: dominico pisano de mea ad soldanum profectione ꝑsciuisse. inde ut animo sim alacri suadent. Iter mihi tutissimuȝ successurum ꝑdicant. Moxqꝫ de primariis & senioribus vnus his me verbis allocutus est. Ab huius nostræ urbis initio quæ vti vides: aquis vndiqꝫ circunuallata & intra marinos fluctus fundata nulli⁹ rei ꝑ se copiã tenet: ita semper fuimus ĩstituti ut ciuiũ nostrorum pars maior maritimis cõmerciis intẽta exterarũ

Instituta venetorum

regionum: quacunq; iter pateret: prouentus ad nos deportare curarent: cæteris quibus vel senio confectis vires desunt: vel rerum experientia aut doctrina pollentibus prudentia inest: regendæ vrbis onus incumbit. Quare longa nobis annorum curricula hoc genus nauium quas nos galeaceas appellamus aptius: cōmodius: tutiusq; esse reliquis nauigiis ostenderunt. Quibus quidquid nobis est fortunarum: quotquot ve nobiles nostra hæc vrbs procreat: nos posse tuto credere arbitramur. Opportune igitur & fausto sidere aduenisti. Nouem enim scito galeaceas commercii causa: quattuor berytū damasci Syriæ portum: Alexandriam autem ægyptiam quinq; destinatas. Ex his octo dudum uela in altum dedisse. Vnamq; tantummodo esse in portu tibi significamus: quæ ad colligendas aliarum sarcinulas postergatas permansit: nilq; aliud iam præter aduentum tuū & secundos uentos operitur. Reliquas octo galeaceas ī polæ urbis nostræ portu in illyrico assequeris: in quem lignandi & aquandi gratia sese ex veteri nostra consuetudine recipiūt: altum ve capturæ conueniūt. Propterea te quātocy9 poteris accingito: ne si forte uenti consurgant optati diutius morentur. Ingruit enim iam hyems & durū est post hac credere se ventis: propter varias quæ ex insperato in hoc præcipue vadoso nostro sinu: exoriuntur tempestates. Huic ego quacunq; me hora nautæ uocauerint: præsto fore respondi. His itaq; peractis eius galeaceæ: quæ adhuc stabat in anchoris præfectuz senatus ad se iubet accersiri: meq; illi summopere cōmendat: utq; honorifice &commode tractet: imperat. Domum igitur lætus reuertor: & interea loci dum per familiares meos lecti: cæteraq; ad eā nauigationē necessaria comparantur: hunc diem: qui calendarum octobris est: cum salutationibus eorum qui mihi in hispania oratores noti erant: intentus tū perquirendo aut exarando consumpsi. Ex iis qui ad me veteres amici salutandi gratia venerunt: cum venetos Senatores ad principem eligenduz in prætorio cōclusos repererī: quo ordine is deligatur percūctatus sum. Cum primuz dux eorū hoīem exuit: comitia: ad quæ nobiles omnes ab anno trigesimo cōueniūt: per præcones cōuocantur. Neq;.n. de populo inter eos ad imperii habenas quisquam admittitur. Nobiles aūt circiter quingentorum supra mille numerū attingūt. His aggregatis deargentati globuli intra pyxidem clausi numero totidem: quot ipsi astant: afferuntur: quibus triginta tantum deaurati cōmiscentur. Ita ueluti agmine bene composito ꝓ cuiusq; ætate: Honos enim inter ipsos ueterum romanorum more senibus exhibetur: ad pyxidem ꝓcedunt: manuq; ꝓpria singulos globulos latentes ex obscuro singuli extrahunt. Qui in deauratos forte īcidunt in prætorio permanent. Cæteri dimittuntur. Triginta vero hi nouē inter se per suamet suffragia sortiuntur: reliqui abeunt. nouem his ita electis: de quibuscunq; nobilibus absētibus vel p̄sentibus quadraginta per sua suffragia liberū est p̄ponere. Ab his quadraginta duodecim iterū de suomet numero deliguntur. Quibus duodecim: cæteris domū redeuntibus: alios extra se quinq; & viginti nominandi potestas præbetur. Hi quinq; & viginti de seipsis nouē iterum per suffragia deligunt. Extra suū collegiū hi nouē iterū quīq; & quadraginta quoscūq; libet sortiūtur. Ex horū turba iterū undecī qui cæteris discedentibus alios vnū & quadraginta deligunt. Hi vnus & quadraginta iam tandem vndecim electoribus suis domum dimissis in prætorio permanentes post tanta ac tam varia scrutinia de nouē sancti Marci ꝓcuratoribus eū: quem iureiurando adhibito ad rei pub. gubernaculū aptiorem fore crediderint: ducem sibi retinēt eum qui in suffragiorū vni9 & quadraginta benigna cessione: quinq; & viginti ad se directa suffragia habere cōperietur. Ducis aūt venetorū ita electi potestas paulo maior est mea sententia: q̄ eius qui apud Romanos princeps senatus appellabatur. Neq; enim is habet sine decemuiratus: qui ipsi semper assidet in rebus pertractandis: consilio non modo vitæ aut necis: sed neq; in re vlla solus aliquam potestatem. Monetæ tamen huius carathere signatæ cuduntur: ipsiusq; nomine litteræ conscribuntur. Non deerunt hoc loco arbitror catholici Reges: si ad aliquorum manus hæ nostræ litteræ peruenerint: qui subsanna-

Tuta galeacearū nauigatio

Ordo eligēdi principē venetum.

Ducis venetorū potestas

re & meæ huic eorum iudicio inutili curæ detrahere p̄sumant: qui ad tantos ac tantis re
gnorum ponderibus pressos Reges minuta quedam & inculta oratione ociosus enarre.
His ratio ipsa catholici principes aperta fronte respondebit: Prudentum sibi ac sapien=
tum nomina solos eos reges peperisse: qui multarum rerum scientiam continua & stu=
Qui sit exi mii reges.
diosa inquisitione indagarunt. Nec magnis principibus semper res celebres datur per
tractare: nec sola ea sunt magna a quibus dulce aut utile: quæ duo vitam versant huma=
nam, decerpantur. A paruis etiam arbustis fructus interdum non inutiles: & ab incultis
rubetis odoratæ rosæ colliguntur. Propterea cum sitis mihi sanctissimi duo consortes:
non penitus ignoti: cum a clarissime gestis prudentia uos uiuentes omnes antecellere
sit compertissimum: fuit consilium hebetare aures: & quacunq; vobis satisfactum iri cre
didero: calamum dirigere. Redeundum igitur est ad primum institutum. Ab iisdem qui
apud me eo die uersati sunt: quod genus galeacea nauigii sit adeo: vt ipsi prædicant: tu=
Forma ga leacee
tum: quibus autoribus conficiatur: quo ve modo regatur sciscitatus sum. Genus aiunt es=
se triremium: nec alio a triremibus fabricari discrimine: q̄ magnitudine. Impēsa vero &
ærario communi ab eorum met fabris nauticis: quos habent & enutriunt continua exer
Descriptio naualiũ
citatione in suis naualibus innumeros: construuntur. Venetorum naualia principes se=
renissimi pulcherrimum est videre. Vrbem munitissimam uelut a propinquis hostib9
mirifice custoditam se ingressum arbitrabitur: qui intra eorum naualia admittetur. Mœ
nibus enim turritis circunsepta: præsidiis & excubiis perpetuis custodiuntur: ne quis ma
leuolus igni supposito: ut aliquando euenit: introeat. Ibi fabrilia omnia fiunt. ibi malle=
orum strepitus vix ferre potest quisq;: cum inter fabrorum ferrariorum officinas iter fit.
Alii anchoras diducunt. alii enses. hastarum cuspides & gladiorum omne genus formāt.
alii ballistas conflant & scorpiones. Alii clauos: secures: ligones: & cætera: quæ ex ferro
fabrefieri solent: instrumenta cudunt. ibi etiam fœminarum nentium texentiumq; ac
omne āplastre parantium multitudo ingens degit. Ibi molæ uersatiles quibus tormen=
tarius conficitur ac teritur puluis: nunq̄ quiescunt: deportatas huc fabulosas vulcanias i
sulas uestræ siciliæ suburbanas cum suis vulcano & cyclopibus me perambulare quasi exi
stimabam. In his demum naualibus oĩa quæ ad nauigationem: terrestreq; bellum atti=
nent: conficiuntur. Galeaceis igitur cōpactis atq; etiam instructis per p̄conem in compi
tis ac triuiis omnibus certam galeacearum copiā ad alexandrinam aut aliam expeditio
nem esse paratam edicitur. Diuersarū. n. merciū comparandarū gratia ad oēs has regio
Quo galea cee ad naui gent.
nes veneti quot ānis quendā galeacearū numerū mittere consueuerunt: Ad tanaim scili
cet in scythiā aliquas: alias Berytū damasci portū in syriam; alexandriam ægypti empo
rium alias: ad africana littora plærasq;: quasdam in hispaniam: in angliam: Britanniam
maiorem: & ad glacialis oceani incolas etiam nōnullas mittunt: Bizantium quoq; con=
stantinopolim in thraciam priusq̄ turcarū bellis vrgerentur: vnde tapetum ingentem
copiam referebant. Audito igitur sui principis & senatus per præconem edicto: nobiles
hisce negociationibus exercitati in prætorium conueniunt. Ibiq; præposita ad auctio=
nem galeacearū locatione: singulas singuli conducunt. Facta dehinc pro ipsorum vete=
ribus decretis diligenti inquisitione: an cuiusq; galeaceæ cōductor idoneus sit: cum om
ni: vt ita dixerim suppellectili amplustriq; recenti: ad nauigandūq; paratissimas condu
ctoribus suis nobilibus galeaceas obsignant. Populariū nanq; galeaceam conducere ne
Quanti ca paxsit gale acee.
mini licet. Harūq; conductores patronos appellant: & a patroni conductoris cognomi=
ne nomen sibi quæq; galeacea in posterum retinet. Galeacearum quamlibet cuparū qui
Quot ho mines gale acee cuiq; sint necessa rii.
gentarum subtegmine: indetecto autem totidem pondus deportare inquiunt: cupas ve
ro singulas ponderis mille librarum computant. Et quoniam longe secus atq; onerariæ
naues aut alia q̄uis nauigia gubernantur: non erit absurdū quonam modo illas regant
recensere. galeacearum quælibet ducentorum fere hominum ministerio stipēdio cōdu
ctoruz indigere videtur. Ad remorū ac velorū administrationē centū quīqginta addicū

tur:tot enī remos q̄libet ipsarū: quāuis ob nauigii magnitudinē remis parū vtantur: af-fert. Nā solo tpe malachiarū: vt ꝓximū aliquē portū ingrediātur & exeant: aut vt se ī alī quā ptē mutēt & cōuoluant: remis agitur: quos hn̄t in quolibet transtro ternos: ꝓpterea triremes merito appellabūtur. Hi centū quīq̄ginta a remis remiges dicūtur. His dignio res duodecī iuuenes agillimi assignātur: q haud secus: vbi opus est: p malos ac rudentes & antennarū cornua ascendūt descendūtq; etiā rugiēte tēpestate: ac si essent tabrachææ simiæ: aut petauri leues. hi gagliardi id est vi rib⁹ pollentes appellantur. Quorū hume-ris siue industriæ & laboris ī fremitu tēpestatū siue in certamīe nautico: si quid occurrat: totū onus incūbit: & veluti decuriones alios nautas regūt. Sūt p̄terea duo directarii: quo rū cōsilio duodecī gagliardis comitib⁹ cura est vicissī quacūq; pupis uertenda sit temo nē regere. Est & his superior gubernator generalis: cui alius addicitur cōsiliarius. Oībus autē patronus ip̄e galeaceæ cōductor īperat. Insunt etiā oīm artiū ad rē maritimā neces sariarū opifices delectissimi e publicis naualib⁹ educti in eis a teneris educati cū suis quis q; ministris & fabrilibus instrumentis: vtputa lignarii: ferrarii: stipatores: ballistarii: ar-cuarii: tormentarii: & reliqui id gen⁹. Sunt & coci cōplures: dispensatores: mēsarii mini stri: quattuorq; portæ custodes vocati: qui sub vnius tabellionis īperio: cui merces oēs as signantur: curā gerūt eruendarū īponendarūq; merciū: ne ue quis subtegmē p portam nisi sit bene not⁹: ingrediatur: qm̄ ibi oīa p̄ciosa includūtur. Sed cæteris omissis operep̄ ciū ē nouū illud īstitutū ab eorū maiorib⁹ a prima urbis origine inuētū: legeq; sancitū: & religiosissime apud eos ad hæc vsq; tēpora seruatū cognoscere. Vt labentib⁹ paupta-te nobilib⁹ cōsuleretur: lege cautū est: vt galeaceæ cuiusq; patron⁹ octo nobiliū paupe-rū filios ad quācūq; partē ꝓficiscantur: cū septuaginta nūmorū aureorū stipendio secū ducat: illisq; victui necessaria: qualia nobiles habere decet: īpartiātur. simul vt aromatū libras quater mille sine nauli ullius solutione & gratuito īportare singulis pmittat. Ita & aliena impensa hoc tempore viuūt: & multi q egestate oppressi torpescerēt: exerciti pe-detentī: ni sint ignaui penitus & inertes: emergūt. Cuiq; tamē īporū ītra galeaceā suæ stationes: ad quas tutandas vna cū duodecī comitib⁹ cōcurrāt: si qua vis hostilis ingruat obsignātur. Sed p senatus suffragia hi nobiles de multis pauperibus supplicantibus de-liguntur. Galeacearū ex ægypto p̄cipue vel syria redeūtiū ducētorū interdū milliū duca torū sūmā singulæ reportare credūtur. Inde nāq; gēmarū: aromatū: arabicorū odorū oē genus: & quicqd lasciuiæ huiusmodi est in natura ad effœminādos hoīes: simul & me dicamētorū copiā ingētē per totā europā dissemināḋorū. Ex quarū rerū portuariis & ve ctigalib⁹ publicū ditatur ærariū & eorū respublica p ciuiū cōmercia īdies magis augetur. Ad syros aūt & ægypitios vnde ista sibi. ociosorū & lautorū opiniōe: p̄ciosa cōquirūt. Ar gēti & æris maxīa ipī pōdera īportāt: q̄ ex vtraq; pānonia & germania aromatū: lapillo-rū: ac medicamētorū pmutatiōe exhauriūt. De galeaceis iā satis. De qb⁹ cū eēnt mihi in ter fluct⁹ & tēpestates futuræ p vetita tpa dom⁹: examussī me vestigare oportuit. Scio mi nuta q̄q; vos sēp voluisse itelligere: ac via vobis satisfactū iri puto. de cæteris nihil mihi curæ. Quo nā vero modo suæ ī ciuitatis gubernatu sese habeāt veneti īstituta romanorū interdū imitātes: ī plærisq; fugiētes: ne p licētiā suorū ciuiū animi īsolescāt: dignū esset mēoratu. Sed qm̄ tp̄is breuitas pauca mihi de hisce reb⁹ cognoscere pmisit: ī aliud narra tionē hāc differre sati⁹ eē duxi. Ope p̄ciū āt ē & fere miraculosū: q̄uis p̄ter labēdo a frōte tm̄ ista cōspexeri: domorū a deo nouas structuras ītra aq̄s vias nauigabiles: cymbarū tra ducētiū multitudinē: ornatū & cōmoditatē cernere. plateas ī mari multas & īgētes miro labore īpensaq; laterib⁹ cōstratas intueri. Templa magnificētessima īnūera: ditia: ī mo-dum arcium erecta atq; oculos caligantia circunspicere. E quidem sub sole visu mi-rabilius hōinum industria compactum stare nihil existimo. Nec plura his: quia mone bar vt sole primum exoriente præsto essem: licuit vestigare. Sexto igitur nonarum

Afflictorū nobilū grā de remediū

mira de do mib⁹: viis ac plateis.

Octobris die mare ascensurus: ex his quædam ad vestras maiestates nocte Calendarum vrgente ab vr be venetiarum retroscripsi.

Legationis Babylonicae. Liber secundus.

Uale mihi catholici Rex et Regina a nobis proficiscenti ex vrbe Granata iter acciderit: superuacaneum esset velle repetere. scripsi enī ad vos quæcūq; ad eā vsq; horā: qua venetiis discedere parabā: occurrerūt. Nunc cū Alexandriā ægyptiam īgressus soldani cum cogar mandatū expectare: sitq; velox quoddā venetū nauigium in europā venetias ꝑpediē reditiurū: īperii vestri memor calamū sumpsi: Sexto nonas. octo. uti iā significaui: Polā Illyrici maris vrbē: in cui⁹ portu galeaccæ reliquæ nostrā operiebātur: petiturus mare conscendi. Polam vix centū millia passuū distātē añ diē sextū Iduū ipi⁹ octobris prehendere ꝑpter aduersantes ventos minime potuimus. Ibiq; vna cū cæteris oibus qui nos expectauerant: flantibus ex aduerso nunc euris: nunc austris furentibus: interdū etiā propter malachias: continuos egimus cum ingenti molestia septē dies ociosi. Quo tpe a duobus theatris antiquis & vetustarū rerū plurium epitaphiis illustratarū vestigiis nobilē fuisse vrbē polā cognoui. Quapropter cū in mētē venisset: splendidissimā vestrā curiā iuuenib⁹ ingenio pollentibus & antiquitatū studiosis esse omni tēpore ornatā: nō absonū mihi visuz fuit ex epitaphiis aliqua colligere: quorū plæraq; vetustate collapsa: alia fragmentata iā sunt. De manibus etiā polensium quædam extorsi: aliqua & prætermisi. Est de polæ vrbis huius portis vna: quæ ratta dicitur: vbi triūphalis extat arcus: qui h o c epitaphio inscriptus est.

Est aucto: ī alexandria

SAluia. Postumia. Sergi. de. Sua. PEcunia.

Eodem in loco.

C. Sergius. C. F. AED. ii. Vir. Quiq.
L. Sergius. L. F. Lepidus. AED. TR. MIL.

Eodē in loco. (LEG. xxxx.

SAluia. POstumia. SErgi.

Post altare sctīmatthei extra mœnia polæ.

SEX. Palpelio. P. F. VelHistro. LEG. TI.
Claudii. CAES. Aug. PRocon.

Alio in loco.

Pr. Tr. PL. x. Vir. S. T. T. L. Iu. Dic. Tr. mil.
LEG. xiiii. Germaniæ. Comiti. TI. CAES.
Augu. Dato. A. Diuo. Aug.

Sit tibi terra leuis.

Alio in loco.

C. Prerius. Fœlix. Neapolitanus. Beneficii.

Apud ecclesiam sctī Germani.

I. O. M.

C. Iulius. Chrysogonus. Ex. Voto. Fecit.

In sacello Octauiani Augusti.

Romæ. & Aug. CAES. Inui. F. PAT. PAT

Aenigma in quodā tumulo.

Pater. Cum Filia. Frater & Soror. Socer &
Nurus. Hic. Tantum. Duo. Iacent.

In quodam sepulchro

Sergia. FLA. Lusiana. Mihi. & Q. Fla. Lusiano. Dulciss. Nepoti. Ex Filio. Coniugis.
Q. Meo FRatri. AMAntiss. Fui INtegra.
Monumentum. Constitui.

Eodem in loco.

Euticus. &. Enoria. Nata. H. Sedē. S. V. P.

D. M.

A. Actius. CA. Archiater. . S. ET. Iuliæ. P.
Coiugi. Incōparabili. V. S. P.

Ibidem

TOciæ. Nisidius. Capito. Maritus. PArui
TEmporis.

Ad sanctum Ioannem.

Marco. Lurio. Hiallisso. Patrono. &. Luriæ
LIB. ET. M. Lurio. ZOSimo. M. Lurius.
Zosimus. LIB. F.

Apud sanctum Martinum.

Iuliæ. Chrysantidi. ANn. xxxi. Men. iii. D.
xxxix. F. Lusidienus. Nestor. Aug. POL.
CON. Incomparabili. Cum Qua. Vixit.
ANN. xvi. Sine. Vlla. Querela. B. M.

In quodam sepulchro

D. M.

Papiria. Prima. Viua. Sibi. Posuit.

Apud sanctum Vicum.

AVR.SOter.ET.AVR. STEphan9. Aur. Sotiriæ mri. Pietis. Religio. Iucife. metuēti

Eodem in loco.

C.BAsilides.EQ.R.&.AVR. Vibia Vibiane matronæ. PArētes. FIL. Kariss. V.F.F.

In quodam monumento.

D.M.

AVre.RVfinæ. Alūnæ. Pientiss. & INcōparabili q̄ vixit. An. xxvii. M. x. d. II. Fide Cognita. Memor. Obsequii. Eius. Aurelia. Soteria. PIET. PLena. P.

Iuxta amphiteatrum. D.M.

Aurelio. Timacho. Aspasia. LIberta. V.F.

In quodam sepulchro.

MAnilia. Paula. De Patrimonio. Suo. Sibi & AVrelio. PAulino. Cōpatri. SVO. DOmum AEternam. P.

In quodā horto apud sanctū stephanū

Auidia Maximina. Domū. Aeter. V.S.P. si q̄s. Aliq̄d. Corp9. Suppo. Det Fisco. ccc. mil.

Apud amphitheatrum.

Aur. Eripin9. Aur. Victoriæ. Cōpater. Eius De Patrimonio. Suo. Domū. Aeter. V.S.P.

In cathedrali ecclesia.

M.BAruius. Soter. BAR. ASclepidoræ. Filiæ. PIientissimæ.

In sepulchro quodam.

IVlia. Matrona. Aurelio. AQuilino. Cōp. Cum. Quo. VIxit. ANN. xxii. SIne. VLla. QVerela. B.M.P.

Apud pratum magnum.

DOnatius. AVG. LIB. & ANnia. Primitiua. Hanc. SEdem. FRuctum. LAboris. Sui. Viui. Sibi. POsuerunt.

Apud montē amphitheatri.

VIbiæ. Athenai. DuL. HeRAcli. PA. SOCR. P.B.M.

In domo Iacobi fabri.

LOC.MON.IN.FR.P.XVI.IN.AG.P. XX.H.M.HERE.S. Loc9. Monumenti. i frōte. pedes. xvi. i agro. pedes. xx. Hoc Monumētū. Heredes Sequētur

Sub cāpanile ædis pontificiæ.

Imperatori. CAES. Pio. Fœlici. Inuicto. AVG. RES. P. POL. DN. MER.

Eodem in loco a tergo.

MAX.TRIB.P.VI.CON.II.p.P.M. Aurel. MEnophilus. ORnatus. IVDicio. Eius. Equo. PVBL. Sacerdos. Tusculanus. EDIL. POLEN. Cum. Menophilo. Patre LIB. AVG. NN. EXPRocurat. INdulgentiss. L.D.D.D. Loc9 Dat9 Decreto. Decurionū

Iuxta ædem diui mathei in tabula marmorea.

C.HELVIVS. Iulianus. IVLiæ. FORtunatæ. CONIugi. CAstiss. ET. INCOMPARABILI. SPLENDIDISS. ORDO. Aquileiensium.

Hæc dum ita conquirerē: venti iam tandē satis placidi: nostroq̄ itineri non dissoni sese nobis ostendunt. Anchoras igitur eruimus: portu egredimur: quatuor galeaceæ berytū in syriā ꝓfecturæ discedunt a nobis. Inter quosdā nos scopulos in huius port9 faucibus eā noctem egimus. Altero die uela damus: sed infausto sidere. Nā vix ad milliare trigesimū aberamus a portu: quū adeo fera tēpestas exorta est: vt magistri gubernatoresq̄ nauium quid consilii caperent: penitus ignorarent. Dū sic omnes musitant: ecce vis venti maiorem galeaceæ: qua ego vehebar: antennam nō longe a malo disrumpit. Vela a summo ad imū lacerat. Antēnæ ps in mare a ventis deportatur. Galeaceam fere secū trahit. Et quidē: nisi celeres illi. xii. iuuenes gagliardi comites appellati parti velorū laceratæ fortiter innixi eā summa vi astrinxissent: nauim inuertisset. Intra galeaceā igitur illi lacertorū viribus & robore vela reducūt perdita. Ventorū fremitus furiosus augetur. Aliæ naues suū iter a ventis & ipē raptæ prosequūtur: nos deserūt. neq̄ eñ: & si cuperent: laborantibus nobis opē ferre potuissent. millia passuū circiterviginti retro cedim9. In statione quadam sub scopulo qui nos aliq̄tisper abvndarum incursu tutaretur: anchoras iacimus. Ibi dies egimus duos: duasq̄ teterrimas noctes aut rudentū aut anchorarū rupturam vt intra scopulos quibus proximi eramus: illideremur in horas expectantes. Verebamur etiā ne fluctuū ictibus nauis aperiretur. Toto eni eo tempore nauis nostræ latera non aliter vndarum tumida rabie concussa tremebant: q̄ ab hostibus quassata oppugnando tormentis hostium mœnia. Votis precibusq̄ singulis horis deū sanctosq̄ om-

nes fatigabam9. In nostra galeacea quatuor pegrinos ad diuersas orbis partes mittēdos uouimus. Plena metu omnia. oïa horrenda. sed secūda nox formidolosissima. sæuiebant ab alto rabidi fluctus. mugiebat a pfundo pelagus: vndarū cumuli spōdas interdū superabant: modo apupi: a prora modo vexabamur. Tertia die tādē quieuit hyems aliqtulū: itercp nostrū Dalmatiā versus capimus. Intra cuius puinciæ scopulos quarta ab inde die reliquas galeaceas: quæ & ipæ maiora passæ fuerāt incōmoda q̄ nos: errātes assequimur Quāuis afflicti inuicē tn̄ sublatis clamoribus sese e pupibus nautæ: ciues vero nutib9 alacres salutant. Aduersantibus iterū ventis Iaderā quā appellant veneti zaram dalmaticā vrbē illustrē vna oēs retrogradimur. Ibicp cū deicendissemus e nauibus: sua quisq pericula iactitabat. Hic derelictas sibi ruptis rudētibus anchoras: ille spondarū munitiones attritas: alius remigiū cū cadis remisq abrepta cōquerebatur. Sed p̄ter cætera ex illis quattuor quæ nos deseruerant: fracta maiori anchora furibūdus quidā vortex in aliarū conspectu vnā detorsit ab oculis oïm: illā semi absorbendo: cōcutiendo: cōuoluendo ī horæ momento asportauit: cæteris tribus pari fere modo laborantib9. Hi ablatos a se miseros socios tanq̄ iā voratos æquore deflerūt. Intra vadosa enī Apuliæ littora: quibus ipsi tunc erant proximi: piectos pculdubio arbitrabantur. Sed minoribus anchoris statim iactis cū magna rudentū copia p̄ter omniū opinionē violentiæ illi restitit: & euasit incolumis. Expurgatis iam langore & metu fatigatis afflictorum pectoribus: vrbem perlustramus. Vbi multis veterū monumentis illustratā Iaderaz comperimus: ex quibus sculpta marmoribus hæc epitaphia annotaui. & multa p̄terea q̄ nō licuit colligere.

Finis tēpestatis zara est iadera.

In vrbe Iadertina.

In templo diui donati.

Iunoni augustæ apuleia. M. FIL. Quinta suo & L. Turpilii Brochii nomine.

Iuxta portam qua itur in agrum.

IM. Cæsar. F. Aug. Parens Coloniæ murum & turris dedit. L. Iulius optatus turris vetustate consumptas impensa sua restituit.

In exteriore parte templi diui chrysogoni.

Q. Delius. Q. F. Fuscus. vi. vir. Augusta. F. sibi & suis. infr. P. xx. in ag. P. xx.

IBI etiaz beati Simeonis prophetæ corpus: ut iadertini multis testimoniis probāt: honorifice sepultū atq adhuc integruz salutaui. Admiratusq sum tanto tempore simplex sine myrrha aut balsamo cadauer: quod nullo medicamento fucatum est: potuisse incorruptum seruari. Altero vbi primum eluxit die: neq enim diutius iaderæ morati sumus: iter nostrum claudicando tn̄ altū capere conantes psequimur. Ea nocte ex trāsuerso nauigiolū quoddaz gripus ab adriaticis maritimis appellatus nobis ex apulia obuium efficitur. A cuius nautis: qui fere latus unius ex nostris galeaceis inuiti tn̄ abraserunt: accepim9 galeaceas beryteas: quæ a nobis pola illyrica discesserant; in appuliā tēpestate abreptas transcurrisse: summaq pericula nec nostris inferiora fuisse perpessas. Dalmaticuz tandem littus simul & epiroticum per ingentia discrimina & immēsos labores aut latera semper aut proras uentis uertentes: præterlabimur. Quum exalto nos prope dyrrachium: quā miserā urbem nuper turcarū exercitus occupauerat: tempestas cōpulisset: per butroti littus Corcyram insulā alcinoi & phæacum patriam apprehendimus. Neq intra diē tertiū & trigesimū quod iter sæpe intra septimū aut octauum a dicessu ab urbe venetiarū hæ galeaceæ percurrere solebant. Corphu hanc insulā nunc dicioni uenetæ subiectā appellant. Quāquidem ex soli ubertate & citroruz copia amœnā fuisse ueluti prædicatur constat. Sed dignitatem illaz quam ei antiquitas tribuit: turcarum uicinia & alienū imperium sustulerunt. In deterius enim & in præceps: cum ad exteras ma-

nus deueniunt: alta quæq; in dies collabuntur & corruunt. Autoritas autem ornat9 & opu lentia imperii sedem sectantur. In corcyræ bene munito quidem & duarum arcium præ sidio satis tuto emporio biduum: cum omnia iam nobis alimenta deessent: commorati sumus. Inde montes ceraunios uersus cimeriacos ab incolis nostra tempestate nuncu patos: qui a corcyra distant passuum millia sexaginta: nauigauimus. A quibus quum iam illis proximi essemus; occurrens nobis a prora rabidus auster nos intra corcyri acos in oppidi conspectu quosdam scopulos rugiens reiecit: vbi nos aduersi flatus dies vndecim interceptos detinuerunt. Inde corcyra iam tandem per ceraunia littora a ter go relicta: cephaleniā Vlyxis quondam insulam: in qua same erat: paucis ante dieb9 per vestrum & venetorum exercitus a turcarum potestate ereptam prehendimus. Hæc insu la frumento: vino optimo: serico: murice: gregibus atq; armentis ob ingentia pascua a liisq; humano victui necessariis prouentibus abundans est: sed & ipsa nunc incursioni bus infestata male culta & hominibus parum frequens est. A tergo sames græciæ conti nentem versus iacet Dulichia sinusq; laertiacus: quem his etiam temporibus golphum larte veneti nominant. post triduum quo stetimus in anchoris in littore samico a ven tis aduersantibus detenti discedimus: duosq; illo die scopulos quos dicunt striuales ver gilianas strophadas præterlabimur: Zacyntho insula quæ nunc zantus dicitur a septen trione visa quæ sexaginta millia passuum ab insula Same distat. Sed quum a zacyntho & strophadibus iam circiter millia centum nauigauissemus: maris ira coacti zacynthu3 regredimur. Ibiq; intra portum qui dicitur natte semper fluctuantes dies egimus in an choris quattuor. discedimus tandem: & littus abradimus arcadicum: peloponesiacum ve & argiuum loca omnia ob turcarum incursiones & crudelitatem: sed nunc præcipue inculta deserta & miseranda: quum venetorum vires expugnata vrbe modonensi: habi toq; in deditionē corono græco oppido his temporibus ditissimo: perfregerint. Sic na uigando beatæ catherinæ die: quem vti non bene faustum nautæ formidant: sole ad oc casum vergente: in insulam citheræam incidimus: in qua adhuc extant celeberrimi tem pli vestigia: vbi superueniens ventorum nimbus cum tenebroso ac uiolento pluuiarum lapsu nos anchoras iacere vix passus est. Sequens vero dies in pupim nobis ventos ostē dit. quare eleuatis anchoris ultimo iam peloponesi angulo quem nautæ itali caput an tiquo nomine maleum nocant a tergo: ægæoq; mari cum reliquis: præter abrasas cycla dibus insulis a sinistris relictis: altu3 capimus: & hora circiter eius diei meridiana fabulo si iouis quondam insula creta a citheræa millia paulominus centum distans nobis appa ruit. Cuius emporium urbem candidam intramus nonis decembris: quod iter a corcyra intra diem octauu3 hæ galeaceæ sæpius peregerant. Ibiq; quāuis ab omnibus pelagi mi nis portus sit tutissimus: tredecim continuos dies inclusos aduersi nos uenti ne egrede remur detinuerunt. Interea loci de insulæ rebus hæc pauca notaui. Ex insulæ uiridariis rosarum & uiolarum manipuli natiuæ ambrosiæ alligati cœli benignitatem testantes ad me cotidie ferebantur. Vrbs autem candida ad orientem sub idæis montibus posita vi cinū sibi habet alium a meridie montē altissimū: qui nostra etiā tēpestate mons iupiter ab incolis appellatur. De minoio uero labyrintho de quo poetæ tā multa fabulantur ex amussim percunctatus: extare illū reperi: esseq; subterraneā specū cauatā intra montem quinq; & uiginti passuū millibus in internis insulæ ab urbe candida distantē: sed maiori ex pte uetustate collapsa3: pluribusq; in locis dirutā asserunt: ex industria etiā plures adi tus clausos: & lege cautū aiunt ne quis introeat nisi illū senex aliquis indigena q meat9 illos bene cognitos habeat: accensa face introduxerit. At tñ quid aliud sit pter spelūcam quis illū struxerit: q ibi ex pasiphae natus minotaur9 fuerit: & manu thesei interierit: mi nime sciūt. Natos aūt apud ipsos saturnū: iouē: reliquosve simplicis ac fabulosæ antiqui tatis tyrānos ignorant. neq; enim est quisq; in tota insula qui litteras didicerit: aut quicq;

Quare i be terius rubit omnia.

De prouētī bus cefale nie vlixee.

De zacyn to strophadibus

De cithe rea.

De creta

De labyrin tho.

scire aliud curet: p̄terq̃ de vineis aut gregibus & armētis ex quibus vini & casei copiam exhauriūt imensam: quorū prouetuū p̄mutatione cætera sibi iucūda aut necessaria cō parāt. Siluas cretenses habere cupressinas ita peculiares: vt domorū oīm trabes: cōtigna tiones. tabulataq̃ oīa ex illis arboribus: atq̃ etiā naues cōstruāt: q̄q̃ apud eos cupressi in cisæ renascātur mihi cretenses affirmarūt. Noxiū præterea veneno aut rapax aīal vt puta lupū aut vrsum siue vulpē vel huiuscemodi aliud vllū: q̄uis in lacunis colubræ procreē tur: insulā pepisse nunq̃ p̄dicāt. His paucis de insula creta iuxta doctorū scripta collectis: candidæ portū sexto decimo Kl'. Ianuarii iā tandē egredimur. Rhodoq̃ casu ac carpato reliquis ve multis insulis adiacentib9 a sinistra relictis alexandriā ægyptiā versus q̄ Cre tæ australis est: proras dirigim9: quē maris tractum quadringentorū milliū passuū dime tiuntur. Id nō pauciorib9 q̄ sex diebus peragrare p̄ tēpestates licuit. e prora eni interdū: a lateribus plærūq̃ nos fatigabant: sed eo præcipue die quo Alexandriā attigimus: nos tumidissima p̄cellarū rabies comitabatur: contra alexandrinorū oīm opinionē plenis tectis ac pinnis nostri accessus exitum expectantiū sole ad occasum vergente decimo Kl'. Ianuarii portū apprehēdim9. Multa ibi eo die rara nauigātib9 ex veterū nautarū sermo nibus acciderunt. Vndarū cumuli qui sese nobis interdū eleuabāt medii: socios a nostris & nos a sociorū oculis surripiebant. nos dixi: Immo & plærūq̃ non modo naues: sed & nauiū malos penitus abscōdebant. Salientiū vndarū spondas percutiētiū adeo magna moles interdū erigebatur: vt semel atq̃ iterū ad aliā galeaceæ partē tanq̄ densa nubes in mare caderet: pedibus insistere vix quisq̃ poterat. Vidi ego præterea ac dimensus sū: fluctibus egredientib9: sinistrā nostræ galeaceæ spondā duos & semis cubitos sub aqua i terdum delituisse. dextra eñ ab occidente venti furebāt: sed eius nauigii ita bene forma ta est & cōpacta cōtextura: vt qua ipsamet vnda īgreditur: eadē regrediatur. & si tota sub aquis ipsa nauis sūmergeretur: veluti anguila aut agiles delphini eadē vi vndarū impul sa qua obruitur: emergit. Nocte igitur supueniēte: in captato alexandrino portu nouo se ptentrionali: aliū eñ habent antiquū tutiorē: quē nemini xp̄iano videre fas est occiden talem: anchoras summa cū lætitia demittimus. Alacri ve animo ab ægyptiis p̄pter varias nō minus gratas q̄ vtiles quas ad eos merces īportant: sed auri argenti atq̃ æris p̄cipue: galeaceæ recipiūtur. Ego vero habita descēdēdi e nauibus ab alexandrīo prorege venia. neq̃. n. aliter captare terrā fas est cuiq̃: a barchinonensi quodā philippo de paredes his panorū & gallorū in in ea prouincia cōsuli iudiciario hospitio suscipior. Tabellariūq̃ ce lerem: vbi sum ingressus alexandriā ad soldanū de aduentu meo significatū cairū quæ ē babylon nunc ægypti: idumeæ: & syriæ regiā sedē mitto. Mos. n. est vt edictū prius solda nicū quicūq̃ eas oras attingat: expectet: q̄ ad eum iter capere ausit. Interea igitur dū edi ctum operior regiū: tertium esse alexandriā a meroe iter climata considerans quid a no bis distet alexandria animaduertebā. hyematū alexandriā hirūdines: miluos: quos rega les in hispania appellatis: cæterasq̃ volucres pontū hyeme aduentente a nostris regioni bus europæis transuolantes tendere cognoui: floridas & habebāt arbores ac viridaria de cēbri & ianuario mensibus. In sextū ab ingressu meo die impatiens ocii alexandriā per ambulaui. Proh dolor: illustrē. maximā: habitatoribus refertissimā: pulcherrimā: opulē tissimāq̃ quondā ptolemæorū sedē alexandriā: collapsam: dirutā: maiori ex p̄te desertā miserando spectaculo deploraui. Heu infœlicē q̄ & quāta mœnia: quales & q̄ amplæ eius vrbis stratæ viæ: q̄cōspicuæ domorū frontes ad cœlū tendentes: qui portarū fornices: sed in cinerē versa domorū interna oīa p̄tereuntes conspiciebamus. Vñ hæc tā lachrymosa ruina emanarit: variæ mihi sunt rōnes adductæ. alii pestiferæ contagioni rē ascribebant: alii bellis ac ciuiū seditionib9 attribuebāt: sed regū sæuiciā post transportatā trans nilum imperii sedē & alienigenarū tyrannidē truculentā: potentissimā eius depopulatiōis cau sam fuisse nōnulli arbitrantur. Quotquot enī soldani creātur: alexandrinos incolas: quō sit alexandria: excepta damasco: regnorū omniū soldanicorum emporiū & negociorū

Nullū aīal noxiū i creta

q̄ tota sit galeacea

Mittit nuncios ad soldanum.

Vbi hirundines hyement

sentina:expilant & tanq̃ mercenarias oues pro libito excoriant. Neq; abest quin a plæ-risq; per cruciatus & tormenta delatorũ susurris admoniti: pecunias extorquere soleant: nulla alia ratione media pterq̃ volumus pecunias. Quapropter quicũq; mercatores aut alteriusmodi incolæ diuites eas inhabitant prouincias: dic noctuq; suã perniciẽ ob diuitias quas possidere creduntur expectantes: tremunt: curisq; ingentibus cõfecti vitam degunt infœlicẽ. Inde est q̃ hac tẽpestate tenuia sint cõmercia: nullæq; gemmæ vl' paucæ reperiantur. pauperes em̃ se esse mercatores omnes simulant: & parce viuũt ac vestiũtur: oĩa parcius solito ne in suspitionẽ incidãt. de his iam satis: ad nos redeamus. Dũ igitur edictũ regiũ quo me accersat: sollicitus operirer: nullã esse soldano curã non mõ de edicto ad me mittẽdo: verũ etiã esse iratũ: aduentũq; meũ ægre tulisse renunciatũ est. veritus nãq; est defectionẽ: sed iræ causam inde nac9 est: verã dissimulãs: q̃ paucis comitãtibus me adire: nullaq; dona ad illũ afferre iudæi: mauri: hæreticiq; a vestris regnis eliminati: quorũ nõ parua copia ad eas regiones cõfluxerat: malo animo retulissent. Dedignãtur enim & se barbari illi negligi & floccifieri arbitrantur: si audeat vlla potẽtia oratores ad eos sine opimis muneribus destinare. Opprobrioq; & ludibrio fieri ducũt: nisi miss9 orator longo ordine comitũ accesserit. Quib9 intellectis tũ beneuolentiæ captatiõe tum perfricata fronte opus esse animaduerti: quum superbissimũ & summe barbarũ hoc genus hominũ eẽ perpenderim: quapropter duos illos franciscos fratres barbatos: quos viæ comites mecũ habebam: qui meo suoq; nomine Soldano talia dicta referant ꝑperãter mitto. O summe mahometh æorũ ĩperator: catholicorũ regis & reginæ hispaniarũ oratori: qui iam intra tuæ dicionis limites terrã tenet: relatuꝫ fuit: obtrectatores scelestos ꝗ ac nefarios hoĩes tũ mendosis tũ dolosis animũ tuum delationib9 perturbasse: teq; q̃ nulla ad te munera tulerit q̃ ve paucis comitantibus ad te venire arbitreris: iratũ esse aduentũq; ipsius te paruifacere ꝑsciuit. Sed si vtriusq; rei sereno vultu & paccatis aurib9 rationem admiseris: fore vt tibi satisfiat ad vnguem existimamus. Regius hic orator potentissime rex: dona vti alios oratores cõsuescere ꝑdicatur: se nõ mõ tanto principe digna sed nec vlla quidem vel minima nõ tulisse fatetur: quoniã a suorum regũ moribus cuiq̃ regi dona mittere alienũ eẽ perhibet: quod vos honorificũ esse ducitis: id inter occidẽtales principes pro iniuria habetur. Attamẽ si vestros mores vetereq; hanc apud vos cõsuetudinem tãtopere viguisse cognouissent: q̃ nullus scilicet orator vos adeat sine muneribus: libenti & ipsi animo opima ad te dona illi dedissent: cũ vos in amoris argumentũ nõ aũt arrogantiæ vel auariciæ causa id cupere videamini. Quod aũt perfida gens hæc pacis & cõcordiæ regũ inimica seditionis & discordiæ seminariũ: a catholicis suis regib9 veluti perniciosa cõtagio eiecta: ipsum nõ decenter comitatum ad te tantũ imperatoreꝫ venisse retulerit: inuidiose ac falso delatũ inquit: & nos qui mortẽ potius subire q̃ mentiri in tenui ꝑsertim negocio sumus edocti: itidẽ fatemur. Vidimus enim uidimus ipm triginta uiris ornatissimis ꝑter eos quos itineris lõgitudine valitudinarios defatigatos in diuersis reliquit regionibus comitatũ incedere. Mittito igitur serenissime mittito: eũ ꝗ accersiri iubeto: & si aures dictis eius faciles ꝑstiteris: haud quidẽ te postea illũ admisisse audiuisseq; pœnitebit. His itaq; soldano per meos nũcios relatis ipsius trucimano primario auide referente: quẽ vestris maiestatibus deditũ esse cõperi: soldanus bene persuasus ad me procul habita omni mora: edicti regii chirographũ mittit: quo me tuto ad se ꝓficisci posse: neue quis mihi sit impedimento imperat: cũ duobus qui me ad se comitetur de suis palatinis equitib9. Quare octauo Kl'. februarii regiũ mihi per hos equites chirographum porrigitur. Nec me nũciorũ meorũ litteræ pterruerunt: quibus mihi significarant mauritaniæ: totiusq; africæ regũ oratores: eiectorũ granatensiũ rogatu ad soldanũ missos fuisse cũ vehementibus q̃relis: durũ nanq; mihi in agone certamen paratũ & multiplicibus alexandrinorũ sermonib9 & eorũ qui a soldano veniebãt ꝓferebatur. Soldanum enĩ ut me inspectante de christianis grãdis aliqua uindicta sumeretur impellere

Soldanus iratus

Oratio nũtiorũ quos misit ad soldanum.

nitebantur: meq; vestro nomine cũ primũ adiissem male tractaret: non leuiter instabãt sese supremis iniuriis & cõtumeliis fuisse a vobis affectos proclamantes. Ego vero quos fortunatissimos semp fuisse cognoui: pro quibus etiam mori est viuere: vestro fato omnia mihi bene successura confidens contra nili torrentẽ ad nauigatur9 q̃ celerrime possum accingor. q̃ succedẽt si vixero: in tertiũ librũ cõcludẽtur. valete interea duo hac nostra tẽpestate lumina orbis terrarũ & christiani nominis propagatores.

Liber tertius.

EX VRBE Alexandria ægypti reliquarũ ve regionũ soldanicæ dicioni subditarũ emporio primario catholici rex & regina: cũ iam iter in interna prouinciæ ad soldanũ facturus essem: q̃ mihi ab vrbe venetiarũ discedenti ad eũ vsq; diẽ calamo digna visa fuerant: breui cõpedio exaraui. Nunc aũt q̃ a septimo Kl'. februarii die quo ad soldanũ accersit9 pedẽ moui: sese mihi obtulerunt: q̃ breuius q̃ ve dilucidius potero: psequi studebo. Septimo Kl'. februarii hora ante lucana cairũ eius imperii caput q̃ alias babylon ẽ ab ĩcolis alterius euphrateæ babylonis quõdam habitata: pfecturus discedo alexandria hispanis negociatoribus oĩbus quot quot cõmerciorũ causa Alexandriã conuenisse reperi: comitat9. hos enĩ mecũ adducere curaui: ut eũ cateruæ numerũ implerẽ: quẽ mei nũcii ad soldani animũ disponẽdũ per me missi adduxisse me soldano retulerũt. Roxetũ quõdam canopũ nili ostiũ ab alexandria circiter quadraginta millia passuũ distans per iter arenosũ. incultũ. desertũ. in quo neq; domiciliũ vllũ neq; arborẽ: præter alicubi palmas vllã reperimus: altero die fessi venimus: dũ niliaca nobis nauigia parãtur: alimẽtaq; necessaria coemũtur circiter integrũ diẽ cõmorati nilũ ingredimur: neq;. n. christiano cuiq̃: propter arabũ grassationes & rapinas terrestre iter patet. Hi nanq; non modo ægyptum sed africã vniuersam ab oceano atlantico ad niliacas ripas asiæ ve partẽ continuis incursionib9 infestãt. De quib9 cũ satis ocii mihi suppetat: non ineptã fore digressionẽ existimans plæraq; aggressus sum disserere. Gens hæc est ĩnumera. vaga. sine domibus. sine statione. sine quiete vlla subdio semp versans. semp in motu. camelorũ dorsis vxores. filios. & quicquid supellectilis assequitur portaus adusta solis ardoribus: bellicosa tñ sz sine certo imperatore. Plures habent dispersi arabes inter se duces: sed discordes & factiosos. hinc est q̃ imperio ipsi qui liberi sunt nõ potiãtur: cũ sibi inuicẽ capitali semper odio insidientur. Imperatorẽ cui obtẽperare studerent si arabes inter sese eligerent: de seruorũ manibus sceptrum facile abriperetur. est enĩ errantiũ arabum multitudo ingens: mameluchi vero. i. serui regii quorũ opera soldani ad regni gubernaculũ & bellorũ summam vtuntur: numerũ non exceddunt. x. milliũ. Sunt præterea arabes oĩz incolarũ & eorũdẽ mameluchorũ sententia nobiles & industrii: mameluchi aũt maiori ex parte ignobiles. montani apiratis e mõtibus ut plurimũ sythicis supra euxinum & meotidẽ raptati emptiq; a soldanis & eorũ principib9: vnde serui de quibus latius infra dicemus. Nunc autẽ ad iter redeamus. Contra nili fluenta pridie Kl'. februarii bullacũ cairi suburbiũ cũ advesperasceret ad nauigantes prehẽdimus. Ibiq; in naui pernoctauimus. neq;. n. ausi sunt duo illi comites mihi ac ductores dati palatini me credere barbarorũ perfidiæ: attamen ex ipis vnus ad soldanum celeriter pcurrit me bullacum aduenisse nunciatũ. Quapropter cũ primũ eluxit: ecce mameluchis reliquis ve indigenis implẽtur visendi studio littora niliaca. raro enim ad ipos nostratiũ aut diuerso habitu quisq̃ admittitur: præter paucos aliquando mercatores. Sed prior accedit trucimanus: in nauiq; ad me descendit: & qs nam: cuias: quo ve fato huc sit appulsus: ad eũq; deinde statũ peruenerit petẽti mihi enarrat. Se esse valentini cuiusdã ciuis ludouici pratensis noie filiũ; in oppidoq; ipsi vestræ

Ingredit nilum.

Arabũ vagãtiũ vita

Quare nõ potiãtur imperio arabes

valentiæ finitimo mōblanco natū ꝑdicabat.tēpestate autem quū adolescentulus ꝑ ea maria patroni cuiusdā nautici famul9 nauigaret: in littus cū cæteris oībus q ea naui vehebātur naufragio ꝓiectū ad soldani man9 ex ei9 ꝓuinciæ statutis deuenisse .quotquot.n. ꝑ ea littora naues frāgūtur: ex veteri eorū instituto & cōsuetudine ad fiscū cū hoībus bonisq; oībus deuoluūtur: si ꝑserti piratica vel alterius modi nō mercatoria nauis esse reperiatur. Sed triennali tādē carcere durisq; vinculis & vrgēti in edia se defatigatū. Christū verbo abnegasse: mahomethico ve more se disꝑputiari passū fuisse: & mutasse nomē: tangaribardinūq; vocari grauiter suspirando fatebatur: nec abesse tñ qui catholicā fidē aīo seruaret: christumq; supplex iis q̇bus solebat orōnibus cotidie coleret & adoraret. Ad eū aūt inter eos barbaros splendorē sua industria & laborib9 ascendisse dicebat. De optimatibus.n. soldanicis vn9 est cū redditib9 septē aut octo milliū auri drachmarū. Dū hæc mecū truciman9 tāgaribardinus colloq̄retur: primates alii duo palatini trucimano potentiores ordīeq; superiores aduētāt: sunt.n.apud eos tres optimatū grad9 veluti apud nos quos vulgo dicim9 comites: marchiones.duces. Tūc e naui trucimano duce ad illos egredior equūq; regiū quem ipimet secū soldani noīe mihi donādū regio apparatu ornatū duxerāt: ascendo: vrbē versus iter vna oēs capim9: nec breuiore q̄ duarū horarū spacio interiecto trucimani domū q̄ mihi intra vrbis mænia hospitio fuerat obsignata: attigimus: attamē ꝑ hortos & interspar sa ꝑdia ac viridaria nō aūt per cōtiguas semꝑ domos ꝑficiscebamur. In Kalendis igitur februarii anni quīgētesimi secūdi babyloniā ægyptiā: a qua magn9 hic barbarorū iperator soldanus babylonic9 vulgo appellatur: a iuniorib9 aūt cairū nūcupatā vrbiū populosissimā ingredior: falso plærīq; vrbē hāc carras appellant: quia carrarum vrbs est :in arabia: in assyria vero altera: in ægypto nulla. Ibi cæteris omnibus qui me fuerant comitati domum dimissis cum truci mano q̄[illegible]to studio possum ago: vt det operam & incumbat totis viribus: ne meus ad soldanum accessus differatur. nā si forte fortuna galeacex quæ me aduexerant negotiationib9 suis pactis sine me reuerterentur: fore vt sero postmodū cōmoda mihi renauigatio sese offerret: quū neq; ꝑsto sint alia tuta in illis littoribus in europā redditura nauigia: & turcaru3 piratis sint maria referta. Truciman9 aūt cui9 est emergētia cūcta soldano referre: obsequii vr̄i cupidus paucis repetitis ad soldanū eq̄tat: illi quid petieri referat: vt q̄ primum sibi ꝑ ociū liceat nos audire velit meo nomie rogat. Qui ve quales & quāti sitis patrio affectu longis sermonibus aperit. Annuit dictis soldan9 tantorū regū oratorē visendi studio incensus vt me vbi crastina dies effulserit ad se ducat Tangaribardino iperat. Is domū læt9 reuertitur: q̄ acta sunt enarrat. postero die qui erat nonarū februarii quart9 primo mane: aū ortū nāq; solis aut cū tardi9 iā exorto soldani ex veteri cōsuetudine senꝑ audituri ꝓdeunt in publicū: ad regiā ꝓficiscimur. Hæc est haud sec9 super edito colle oblongo ad latus vrbis erecta: q̄ romæ sacrū summi nr̄i pōtificis palatiū: aut ꝓpiore simulacro vr̄æ granatēsis alhābræ de maurorū manib9 cū regno siml' ereptæ per similis. Vbi enī paulū ascendimus: in læuā cōuersi portæ occurrim9 altis ac imensis turribus munitæ: in cui9 vestibulo veluti in vr̄æ alhābræ ingressu e regione podiū extat eminēs aliq̄tisꝑ. Ibi primū ex optimatibus quēdā cui erat arcis eius custodia multis mameluchis circūstipatū sedētē inuenimus. Dextrorsū deinde nobis iter capientib9 longa sese via stantibus vndiq; referta mameluchis ostēdit: ꝑ quos medios cū ꝓgrederemur: eius adeo barbaræ enutritæ multitudinis ordinē ac taciturnitatē admiratus sū. neq;.n. eorū quisq; obstrepuit aut loco cessit vnq̄: vt nos vlterius vti in similib9 sit spectaculis auidioribus oculis intuerentur. Ita ꝓcedentibus nullū vnq̄ sese nobis obtulit impedimentū. In eo fere medio spacio senes circiter triginta iberbes macilentos in quibusdam foribus veluti postici sedentes cōspiciens: eunuchos esse soldanicos vxorū eius & pellicū custodes didici. Soldanū tandē in impluuio grādi super tribunali quattuor graduū reductis sub se nr̄arū fœminarū more loco sedis pedibus sedentē iuenimus. totius.n. gentis eius mahome

Jt babilonē

Jt orator ad soldanū

Quō sede et soldan9.

thicæ mos est eo pacto sedere :ac solo veluti aīalia bruta capite inclinato vesci: atq̧ subsidio ad se venientes audire. Soldanus tū sui trucimani & meorū nunciorū verbis: tū alio tū per eius regiones cōmercia tractantiū relatu q̃ta sit vestra potentia:q̧ magn9 ī vobis animus: q̧ pollentes sitis virtute bellica edoctus: glīæ ac saluti suæ cōducere non mediocriter a tantis regibus oratorē ad se mitti cognouit: in ea præsertī fragilitate in qua ipse vt infra dicem9: versabatur. Propterea vt ego intra tapetes a media versus eū impluuii parte stratos cōtra morē suorū maiorū admitterer : neq̧ ego quater ꝓstratus terram vr̄o noīe vti cæteri solent oratores oscularer: æquo aīo passus est. Est.n.horū barbarorū catholici reges arrogantia tanta vt qm̄ inuitis oībus christicolis nr̄æ religiōis initialē locū possideāt: ipsos adorare quicūq̧ adeant christiani cogātur. Tangaribardino igitur cui9 est ad soldanū oratores ducere eorūq̧ postulata interpretari: referēte nr̄o noīe soldano salutē īpartior. Is gratissimū sibi fuisse nr̄um aduentū respondet: seq̧ suaq̧ oīa læto vultu offert. Porrectisq̧ illi vr̄is lr̄is & per trucimanū q̄ optie adhuc idioma patriū callet aptis: iterū a soldano ad me cū nouis redit oblationib9. Atq̧ iterū ego gratiarū actiones vestro noīe q̧ me ita pacato aīo & serena fronte suscipiat remitto: qd aliud q̧ mea dicta illi Tangaribardin9 referret propť loci distātiā ꝑcipere nō poterā. a soldano enī passus meo iudicio circiter viginti distabā. sed nimirū cum patrio adhuc amore feruens & vestri obsequii cupidus ad beneuolū nobis reddendū soldanū: alia q̄ eius auribus benesonabāt: meis dictis interiiciebat. Id ego q̧ illius sermonib9 attentissimū alacriorēq̧ paulatī fieri soldanū cōspiciebā: suspicatus sum. Tertio atq̧ iterū cit9 ad me reuertitur. vt bono hilariq̧ aīo sim: vt si qua mihi intra soldanicæ dicionis terminos grata fuerint: petā a soldano reportat. Illi ego ne ista incassū gesta sint: ne ue ista vnq̧tā inusitata apud ipsos humanitas in quēq̧ de vestra memoria ꝓlabatur: me daturū operā polliceor. Ita salutationib9 gratiarū ve actionib9 & pollicitis vtrinq̧ multiplicatis tp̄is aliq̧tulū triuim9 nec aliud quicq̧ hoc primo conuentu peractum est. Negocia.n.in diē dn̄icū sequentem remittuntur. Soldanū interea dum tangaribardinus illum meo noīe alloq̄retur: ego aūt otiosus quid relatur9 esset expectarē: diligenter inspexi. Is est vir natus āuos circiter qnq̧ & qnquaginta: patrio more barbatus: nec densa tn̄ aut oblōga nimium barba: vultu iucūdo. facie pingui suffuscula. aspectu ferox aliquātulum. oculis reductis. paruis. graui motu. statura vti a sedente colligere potui: plusq̧ mediocri. Oriūd9 aūt escythia ex mōtibus quos vulgo ciarchesos vocant: inde nāq̧ et ex ruxiæ regionibus pars maior mamelucharū rapta per soldanica regna venū ducitur. Indumētū vero ipius eo die ex glauco serico raso forma cōmuni. neq̧.n. varias hn̄t superiorū vestiū cōcisuras: pterq̧ in manicis quas optimates curtas & breues ferūt: cæteri aūt vsq̧ ad digitorū extremū ꝓductas: est nimirū superior illorū vestis paruo discrimīe ab aliis quas vestri granatēses algiubbas vocāt: hispani aūt marlotas. mamelucorum talares oēs quas solo cingulo leuiter stringūt: de cætero discincti. neq̧.n. illis vestes interiores corpus aliter p̄mūt: q̧ illa superior neq̧ caligis vtūtur: sed nudis pedibus crepidas tātū3 nostrorū franciscorū more gestāt. capitis aūt velamīa valde diuersa. p ea nanq̧ nō modo iudæi & christicolæ soldano subditi qui vestiū eadē genera ferūt a populis mahometicæ legis: & a mameluchis: sed simplicium mameluchorum ab optimatibus & optimatū inter se discrimen cernitur. Mahomethæus populus velamen fert multis gyris lineis quemadmodum & iudæus & christicola insinuatum; Sed christicola glauco: iudæus croceo: mahomethæus albido coloribus discernuntur . Mameluchi qui soldanici sunt ministri pileum ferunt laneum aut cymatilem spitama altiorem: valde ponderosū durū: duob9 cōsutū colorib9: viridi ab imo a superiore nigro: cæteri aūt qui aut sunt aliorū principū aut soldanico tantū stipendio censiti: nec aliter ministri: galero rubro villoso cubitali. diademato quasi a lateribus plano dignoscūtur. Principū vero duorū ordinū inferiorum velamē lineum est: sed a velamento populi valde dispar . populus enim suum simpliciter in rotundum implicat &

Oblatiōes soldani.

Soldani descriptio.

Uelaminū varietas.

conuoluit: isti autem arte compactum & mire compressum in aliam ve formam in diadematis modum constructum ferunt. Summi ordinis ipsorum a quo soldani veluti ex nostris cardinalib9 sūmi pōtifices creantur capitale tegumentū diffonū est. & maxime ridiculū. Ex linea & ipm tela tenui sed rhinocerotici opus cumuli. Ex sexagita nanq̧ & interdū septuaginta vlnis in circunflexiōes varias. in gyros diuersos. in cornua demuȝ desinens cōfectū est. A sede velaminis q̄ infigitur capiti cornua sex quorū quattuor nō lōgiora spitama sed magno lacerto crassiora prodeunt. duo vero alia veluti adiacentia scopulis ꝓmōtoria de medio breuiū q̄ttuor: cubitalia fere ī cochleæ cornuū similitudinē surgunt. nec medius fidius aliunde sibi hos barbaros q̄ꝫ a vernali cochlea ea subsanatoria cornua sumpsisse arbitrari possū. Rē nāq̧ alteri cuiq̄ꝫ similiorē cōspexisse me nūq̄ꝫ puto. Idē habebat soldanus eo publici spectaculi die cornutū capitis tegumentū. Neq̧ eniȝ postq̄ꝫ supmū gradū ascendit: diffonū ab optimatū ornatu de quorū ordine creatus est habitū sumit. Cur tanti pōderis tāti ve īpedimēti struē sibi iniicerēt: qua īplicitī vertere vix caput imoto corpore valēt: a tāgaribardino prius sciscitat9 fuerā. Is duas mihi rationes adduxit: ne scilicet leuiter caput mouēdo a virili grauitate fœdo aut stulto gestu aliq̄ discedere possint. ne ue illi oneri assueti galeā postmodū qñ bellū ingruat ferre fastidiant. His ita actis & cōsideratis a soldano dimittor. a quo quū domū rediturus iā terga verterē: id spacii quod a soldani cōspectu ad primū arcis ingressū iacet: vtriq̧ statib9 mameluchis circūuallatū vt passib9 metirentur nec min9 vt astantiū mameluchorū copiaȝ dinumerarēt his qui me sequebātur: iussi. Mameluchorū numerū circiter quattuor millium affuisse passuū autē circiter octigentorum spacium ntercessisse cōpi. neutrum tñ examussiȝ quisq̄ꝫ circunspiciendi studio dinumerauit. Quū āt a soldano duas iā custodias regredientes trāsegissem9: quorumdā hoīm diuerso aliquātisp habitu ab ægyptiis cuneo efficimur obuii: qui postq̄ꝫ in me toruis oculis. rugosa frōte. furibundo supcilio. rabida maledicta submurmurādo detorserūt: trugimano q̄dā arabico idiomate mauritano sublocuti sunt. Quibus trugiman9 parump minitās vt tacerēt innuisse vis9 est. Inter eūdū q nā essent quid ue q̄ritarēt: q̄ꝫ solliciti: & cur ita angerentur mihi tāgaribardin9 apetuit. Oratores eē illos numidas & mauritanos de quib9 in calce libri secundi mentionē fecimus: significauit. Qui qm̄ nō modo in me cæteros ue christicolas soldanū nō sæuisse sensissent: uerūetiā honorifice ab eo fuisse susceptū didicissent: aīo cruciabātur. & mētis turbulentiā pallore uultus oñdebāt. Hi pmanēt in foribus mœsti: nos domū reuertimur. Interea loci dū negociis ptractandis assignatus mihi dies aduētet: ne tempus ullū frustra mihi de manib9 vt vulgo dicitur euadat: de regionis natura. de īcolarū morib9. de seruorū īperio cæteris ve rebus q̄ memoratu mihi digna visa sunt: ꝑ tpe scrutat9 sū. Quare neq̧ absonū mihi videbitur si eorū q̄ collegerī plæraq̧ breuib9 enarrauero. Prouincia est ægyptus: satis āple lateq̧ a chosmographis & historicis depicta. Vrbem auteȝ ꝓuinciæ nr̄a tēpestate caput cayrū incolæ appelāt. Hæc est in asia trās nilū alexādria vero citra. ꝓpterea in africa. Nil9. n. serenissimi prīcipes Asiā dirimit ab africa. Vrbs ea primaria popl'osissima: īgēs: de cætero ꝓuīcia ciuitatib9 aut oppidis īfrequēs Quū sit p̄ter eas q̄ inundāti æstate nilo partes irrigantur arenosa: arabū ve cōtinuis incursionibus infestata. Præcipue tñ ob seruorū sæuā tyrannidē opressa. de quorū initio moribusq̧ priusq̄ꝫ ad alia progrediar: pauca ptingā. Vnde ad seruorū man9 tā magnæ molis īperium venerit: qui ægypto. syriæ. arabiæ vtriq̧ ac idumeæ vniuersæ dñantur varia referūt. certā vero historiā minime se habere dicūt. ægyptias fœminas in maritos deficientib9 liberis ad īperii gubernaculū sibi tūc seruos suffecisse: q̄ꝫdo ꝓceres oēs iudaicū populū moyse duce fugientē insequētes cū suo pharaone mare rubrū absorbuisset: plærique autumant. neq̧ id publice recitare hæsitāt. sed lōge ābages. ægyptios alii sua spōte: vt se accepti a ioseph iacobita beneficii q pharaonis seru9 ægyptū vniuersā fame pibundā vaticinio libe

De seruoꝝ imperio.

raffet gratos ostenderent: ad seruos ĩperiũ detulisse ꝑdicãt: sed priore fabula meo iudi-cio fabulosius. Qui vero p̄sentium ratione moti de ignotis iudiciũ faciunt: verisimili9 rẽ differũt. Seruos quodã iũptis ĩ dños armis ĩperiũ sibi pñtis cuiusdã exẽpli argumẽto c docti occupasse cõiectãtur. Caytbeo nãꝗ soldano viuẽte qui fœlicissimo ductu tres & tri ginta annos sceptro potit9 est: mameluchorũ seruos æthiope quodã duce trans niluʒ a dñis armatos secessisse: multorũ memoria ꝓdebatur. Est.n. subseruorũ ĩgẽs multitu do: quũ nullus sit mameluchus q domi nõ habeat duos aut plures ꝓ cuiusq; gradu mini-sterio addictos indos: aut æthiopes famulos p̄cio emptos. Horũ defectioni magno ex-ercitu cõparato caytbei9 ĩpe occurrit seruilemꝗ ĩpetũ armis opp̄ssit. aliter.n. de ĩpo et mameluchis oĩbus actũ ea tempestate fuisset. Prudẽtiores igitur interẽptis quodã dñis ĩperiũ seruos vsurpasse ꝓ certo hñt: quũ nullus fuerit vnq; hoc caytbeio potentior: au siꝗ fuerint sub eius ĩperio cõtra dños insurgere. Quæ vero ex variis ego autoribus col legeri altius aliq̄̃to rẽ trahẽdo non inutilia dictu vr̃a maiestas accipiat. Ab anno septin gentesimo quarto a salute nostra & christi natali: ægyptii de mahometico genere regeʒ vt se a græcorũ seruitute liberarẽt: sibi crearũt: qui caliphus appellabatur. Ab huius ca-liphi noĩe reliqui oẽs ægypti reges caliphi sunt appellati ad annũ vsq; tertiũ & quinq gesimũ supra millesimũ. Tũc nãꝗ almerico xp̄iano hierosolymorũ rege caliphũ bello vrgente sultani syriæ regis auxiliũ caliphus implorat. Mittitur a sultano syriæ sarraco dux militiæ. Calipho succurrit. Almericũ & xp̄ianos pellit. Ast calipho in vincula con-iecto regnũ sarraco vsurpat: seꝗ iubet sultanũ a sui principis noĩe nõ regẽ vocari. En soldanorum initiũ anno ab hinc nono & quadragesimo supra q̄drĩgẽtesimũ. est nãꝗ hic ann9 quo ego hæc ex itinere scribo secũdus & quĩgentesimus supra millesimũ. Nõ multos post annos sultanatus hic ægypti9 ad melechsalaʒ ꝑ successũ venit. Is melechsa lam a tartaris ꝑ mercatores magnũ seruorũ nũerũ q comani dicebãtur: in antiochiæ fi nibus bello victorũ coemit. Ita seruos melechsalã instituit; ut eorũ opera liberis abiectis bello & pace & in ꝓuinciis gubernãdis & ꝑtractãdis armis uteretur. Melechsalaʒ dñm serui trucidãt. De se ĩpis tuquemeniũ sultanũ creant & regno insidẽt serui. Ita in seruo-rũ seruitutẽ ad hæc vsq; tempora redacta est ægypt9. Ex horũ collegio bõdocadar sulta-nus ãno octauo & sexagesimo supra millesimũ ducent. a xp̄ianis vniuersã syriã & pale stinã abstulit p̄ter ptolomaidẽ: quã deinde melecastraphus sultanus post annũ tertium & vigesimũ a bõdocadar victoria xp̄ianis ademit: sancto tñ sepulchro oẽs barbari pe-percert. Ad caytbeiũ a quo digressi sumus iã reuertamur. Hic est ille soldanus cuius au-spiciis turcarũ copias ingẽtes parua mameluchorũ manu sæpi9 effusas audiuim9. Nec eorũ disciplina militari ꝑcognita: sum quidẽ admirat9. Nã vbi primũ e mõtibus vt plu rimũ scythicis venũ allati sunt: ĩ quib9 inediæ & frigorib9 assueti pene nudi obduruerẽt: in domos suas hi barbari principes rudes illos ẽptos adducũt: die noctuꝗ nulla in re a-lia tp̄s vllũ terere q̃ in ꝑtractãdis armis ĩpos patiũtur. Ad quos erudiendos quilibet op timatũ: ꝓ cuiusq; opibus stipendio cõductos domi magistros gladiatores habet. quib9 nuper ẽptis veluti sessoribus equi domãdi obsignãtur. Ex quorũ ferula si in strenuos euadunt milites: in mameluchos censentur: alias famulantur semp. Mameluchorũ or-do equestris est cũ stipendio militari pinguissimo. cuilibet.n. ipsorũ pecuniari9 census ꝑ singulas lunas: a luna nãꝗ mẽses cõputant: drachmarũ auri sex & quadrãtis p̄betur. ali moniæ vero quotidiana mameluchi portio tatũ est ordei quãtũ duobus equis sufficiat alẽdis. carniũ autẽ libræ eorũ more tres ĩ singulos diuidũtur: rotulũ ĩpi librã vocãt. ea ẽ nr̃arũ vnciarũ duæ de viginti: panis vero ea datur portio q̃ ĩpi & tribus ministris sup-petat. Vnde quũ nulla sit his alia p̄terq; de armorũ exercitatione cura: sintꝗ virib9 pol lentes & laboribus sẽper cũ egestate a suæ gentis natura enutriti: nec apud dominos le-ctis ꝓcumbant: imo & duro solo storia tantum supposita vl̃ tapetulo aliquo veteri cõstra to quiescãt: mirari desino potuisse tales viros nũerosiores hostiũ turbas aliq̄n ꝓfligare.

-ĩni tio ĩperii ve risimilior.

Quo anno scribit au-tor.

Mamelu-chis stipes

Hic sermo serenissimi principes de veteribus est mameluchis. Iuniores nanq̧ sunt numero pauciores: neq̧ illa quam nunc recitauimus militari disciplina instructi vigent: veteres enim exortis post caytbeium inter principes hos factionibus mutuis gladiis cōsumpti sunt. Recentiores vero ex eorum scholis quas vocant tabachas non maturi armis: vt mameluchorum numerus aliquis impleatur: educuntur. Horum tamen opera qualescūq̧ sint ad regnorum regimen & præsidiuȝ soldanus vtitur. Nec alterius modi cuiq̧ summa rerum creditur. Mameluchi ex christianis deliguntur. Hi mahometæ sectam abnegato christo diuitiarum & imperii cupiditate pellecti amplectuntur. ex alia gente vlla censent neminem. A iudæis nanq̧ fieri quēq̧ mameluchum vetant: quoniam dolosos esse & capiendis armis minime aptos iudæos putant. Ex mahometicæ quoq̧ legis viro aut fœmina genitos in mameluchos conscribere præ timore recusant: atq̧ id apud ipsos suis decretis & consuetudine tantum inualuit: vt neq̧ proprios filios quoniam ab ipsis postq̧ mahometici effecti aut ex mahometica muliere orti sunt: armis īstruere uel ad honores & magistratus euocare liceat. fas est tamen pecunias. domos. supellectilia quæq̧ aut prædia natis legare. Ex mameluchis proceres: ex proceribus Soldani creantur. Quare quonam pacto a christianis hoc genus hominum originem trahat: quanta ve cum nostræ religionis ignominia: opprobrio & dedecore hi barbari dominentur: catholici principes iā colligere potestis. Expergescimini aliquando: & rē christianam capessite: non deerit sibi christus. Gens autem ipsa incolarum est imbellis: effœminata. inermis. discincta. mollis. timida. mechanicis tantum artibus aut mercaturæ intenta. vitam silentio præterit ingloriam: nec aliis legibus a mameluchis gubernata q̄ absoluto iudicio. est præterea mameluchi cuiusuis tanta in incolas vniuersos potestas: ut claua lignea quam manu gestat semper quēcunq̧ incolam obuium ferire pro libito uel leuissima occasione sumpta liceat: q̧ scilicet ipsum transeuntem tetigerit: aut uenienti non assurrexerit: vel minus honorifice salutauerit: aut non citus loco cesserit: interdum etiam nullam nactus causaȝ dū aut tumulentus aut insanus uel alias iratus incedens per vrbem mameluchus occurrit incolæ: ipsum quotquot ictibus libet percutit: nec musitare miser audet: neq̧ in eius auxilium vel labium mouere quisq̧ intentat: q̄uis pater filium aut filius patrem a mameluchо cedi conspiciat: æquo tamen uultu patiatur necesse est. Nam perimere incolam in auxilium alterius ut ipsum de percutientis manu eruat accurrentem: uel percussum: clauaȝ ne feriat ulterius manu aprehendentem mameluchо impune fas est. Multos quippe nisi caput illis voluminibus implicitum de quibus mentionem fecimus ferrent incolæ mameluchi passim occiderent: cum neq̧ se defendere cuiq̧ liceat: neq̧ in mameluchis vlla interdum pietas vigeat. Incolæ cuiq̧ arma vlla uel gladiolum quidem acuta cuspide uel recta apud se habere equo uel ambulare uetitum est. Redituum autem præter ordinaria vectigalia lex est principum voluntas. exigunt. expilant. extorquent. & ad ossa vsq̧ excoriant. Propterea & si animus ad uindicandum se in libertatem a tam impia seruitute adesset: uires tamen deficerent: cuȝ pecuniæ quæ sunt nerui belli illis desint: exercitiq̧ minime sint armis. Fœminas utraq̧ gēs quotquotlibet si alendi facultas inest: assummit sibi. Voluptatibus omnifariam dediti futurorū omni cura post habita uiuunt: suoq̧ mahometæ se magis gratum facere tunc arbitrantur: quādo ardentiūs delectationibus incūbunt. A uino tamen abstinere mahometica illis lege præceptum est: sed mameluchi duȝ uinum assequūtur: multo auidius q̄ nos illud bibunt. fœminæ per uias brachatæ viri nudis usq̧ ad genua cruribus ambulant. uestes tamen viri fere talares induunt: mulieres aūt surarū tenus tantū: sed fœminæ caligatæ. Insanos. deliros. lymphaticos ve homines sanctos eē ac diuino spiritu afflatos arbitrātur & colunt. Iudicate igitur serenissimi reges q̄ infausto sidere regiones hæ gubernentur: in quibus serui dominantur: liberi seruiūt: graues opprimūtur: stulti extollūtur: ubi nulla fides: nullū ius: nlla pietas: misericordia rara Incolaruȝ seruitus

auaricia immensa.in domibus summa ob multas vxores discordia: foris ingens inter se odium. Viget enim inter ipsos principes ob diuersas post caytbei mortem factiones exortas incredibilis inimicicia: nec in re vlla magis inuigilant: vel ingenia atterunt: quam alter præcipitio ac ruinæ alterius. Quare vnde hæc tam diuersa in vna gente studia emanarint: vnde sibi hæc adeo rabida simultas initium sumpserit: operepreciuni erit aperire: sed aliquanto altius vt res ipsa planius intelligatur: repetendum est. Anno a nomine christi quinto & sexagesimo supra quadringentesimum ac millesimum: ab eorum vero seductore mahomete octingentesimo sexagesimo secundo vel circiter. ad vnguem eniꝫ colligere id nequiuimus: quoniam diuerso a nobis ordine computant annos. Imperatorem sibi caytbeium virum scytham hi serui ꝙ antiquior: ꝙ ve & magistratu summo & auctoritate polleret: elegerunt. Hic fuit ingenio & virtute bellica præclarus: tenuitꝗ imperium annos tres & triginta. Quapropter ea diuturnitas imperii mameluchos fidos illi effecit: ꝙ ipsos sua pecunia fere omnes coemerit: suoꝗ pane nutrierit: veteribus vel ætate vel bello aut variis morbis maiori ex parte consumptis. Inter hos vna disciplina. vno pane sub eodeꝫ domino educatos: duo de lautioribus ac opulentioribus pricipibus quorum alter Acbardinus: campsous campsomia alter nuncupabatur: inimicicias inter se capitales etiam caytbeio viuente exercebant. Quum enim ambo scythæ essent: amboꝗ a paruulis de ciarchesis vulgo montibus rapti: eodemꝗ pago oriundi dicerentur: campsous Acbardinum rusticitatis arguebat: præinuidia ꝙ faciliores Acbardino Soldanus aditus ad se præstaret: ꝙ ue potentiores ꝗ̄ ipse magistratus assequeretur acbardinus: animo Campsous cruciabatur. Ita vt fit inter omnes ventosos ambitionis afflatus affectantes perniciem alter alteri semper machinabantur & astruebant. Quapropter cum grauiter iam ægrotante caytbeio inclinatos ad erigendum aduersarium suum ad imperium ob maiores pecuniarum & magistratuū copias mameluchos campsous campsomia sentiret: caytbeium adhuc integro sensu laborantem mœsto vultu & obortis lachrymis cuꝫ dictis adit huiuscemodi. Imperator optime tanta fuit erga nos omnes tua semper humanitas & clæmentia: ꝙ nisi maiorem tui hominem exuentis: ꝗ̄ apud nos uiuentis rationē haberemus: ingratissimos nos omnium seruoruꝫ erga optime de se merentes dominos & summorum beneficiorum nefario immemores fateri cogeremur. Hunc enim ꝗ̄uis nobilem paupertate tamen summersum. Illum e siluis: alium e pecuduꝫ custodia ab horrendis scythiæ frigoribus & vrgenti fame ac demum ex miserrimis magalibus ad summas diuitias ad præclara palatia & altos rerum cardines euexisti. Constituimus igitur imperator maxime ne ingratitudinis detestabile nomen subeamus: filium tuum mahometem: quem uti tui deficientis simulacrum ueneraremur: in imperatorem nobis eligere: bonorumꝗ omnium hanc scito firmam esse sententiam. Caytbeius autem longa rerum experientia sapiens Campsoi mentē apte cognoscens: qui non sui filii causa: sne impium ad inimicum acbardinum perueniret: talia moliretur: Campsoum a ꝓposito diuertere conatus est. Sensit em̄ id potius filio pniciē ꝗ̄ fœlicitatē pariturum: hortatusꝗ est toto ingenio Capsoum ut impatoris electionē ordine suo ueteri ꝓ institutis maiorum ꝓcedere pateretur. Se uno animo ipsos filiorum loco habere quos ita fidos semper cognouerit: quos ue suo pane a teneris educauerit. Paucis repetitis Campsous discedit. Caytbeius aūt non longo post animā exhalauit. Campsous uero campsomia q̄ apd caytbeium egerit enarrans: caytbeiūꝗ sibi ut filiū eligerent dixisse ementiens: de mameluchis quoscunꝗ pōt subornat. mahometem mameluchis auxiliantibus in castellum ubi regia est: locat. Impatoreꝫ creat. is est eo tempore adolescens annos nondum natus sexdeci. A summo eorū pontifice māmetes cōfirmatur. habēt. n. & ipi sūmū pōtificē: ad quē huius impii machina si ægyptii hoīes essent ptineret. Ius suum vt cæteri cōsueuere: māmete cairi regiam tenēti triū milliū auri drachmarū p̄cio pōtifex vēdit. is califfus dr.

Caytbeius soldanus

Campsoi & acbardini pricipū simultas

Orō campsoi

E tribunali soldano stati pedibus vitæ necisq; liberā potestatē pstat. Ipse descendit. seipsum spoliat. Soldanū imperaturā induit: Abit priuat9 pmanet in impio māmetes. Qui petulās & iprudens tanta ve mole iplicat9 lasciuire: sanguine gaudere: pecunias optimatū sitire: necē illis moliri cœpit. occasionē nact9 quosdā obtrūcat. cæteris cibus ficto generali cōuiuio insidias parat. matri cōsiliuz aperit. Ea fratrē suū: qui cābso ciarchesus nomine de optimatib9 & ipse vnus erat iugulādus monet: ne eo die quis iuitatus accedat. eius nepotis filii sui mentē detegit. Cambsous ciarchesius nepoti irat9 qui talia machinaretur: optimates cōuocat. Imminēs periculum enarrat. sibi consulant edicit. Optimates vbi adolescentis animū quo tēdat intelligunt: cābsoo ciarchesio magna ob propalatū facinus pollicētur. rē dissimulāt. Acbardin9 iterea & cāpsous cāpsomia potentissimi duo primates alter pecuniarū amplitudine: beniuolētia fretus amicorū alter sese inuicē duabus pugnis apto marte & collatis signis ita psternunt: vt vitæ tædio confectus acbardin9 mortē obierit: Campsous autē cāpsomia domo. bonis. patria. extorris lateat icertum an viuat. ab his duobus diuersa inter ipos studia diuersæq; factiones q nunc eos exagitant: exortæ iuut. Indeq; est vt intra sextū a caytbeio annum quinquies iam soldanicam sedē euacuarint: & sese inuicem mameluchi veterani suis quiq; partibus fauentes telis cō sumpserint. Ad iam pturbatos optimates redeamus. per tomūbeium quendam armoruz ducem inferioris inter principes ordinis cui etiam māmetes necem fuerat minitatus: insidias māmete parant. Māmetem simul & duos eius amitinos quoruz consilio regebatur: structo intra tentoria castrensia conuiuio in agro iuxta viam qua facturum māmetē iter ad quædam lasciua pulpamenta didicerat: inuitatum obtruncat ex insperato tomūbei9. Hic fuit infœlicis adolescētis exitus triennio nōdum pacto a prē dum moreretur puisus. Principes vero tum vt amicorum māmetis aīos mitigarent: tum etiā ut accepti a cāpsoo ciarchesio beneficii se gratos ostenderēt: campsoum ciarchesium eius auunculum tomūbeio nepotis interfectore tractāte coronant. Tomūbeius ī proditionis mercedē emirchebir creatur. Is est magristratus prim9 post soldanum. exercitib9 nāq; preest. Rebus sic stātibus: zāballat9 qui Damasco syriæq; perat: creationi nō assentitur: arma cōtra soldanuz parat. est em̄ eius gubernatiōis magna potētia. Tomūbeius sese debellaturū zāballātum offert. Soldan9 Tomūbei pditoris versutiā noscēs quis timeret: dissimulat tn̄: vtq; fideliter ac fortiter se gerat cōtra hostē: remq; pagat prudēter hortatur. suadet. rogat. multa pollicetur. sed in cassum oīa. colligit exercitū tomūbeius. in zamballatū mouet. in syriā pficiscitur. cōuenit zāballatū. nouā pditionē astruit. colloquūtur. fœdus ineūt. cairū veniunt. cāpsoo chiarchesio regnū abripiunt. prehendunt Alexandriā intra munitā arcē custodiis fidis traditur. Imperauit hic mēses tm̄ vigiti. zāballatū sceptro pficiunt. Nemini parcere zāballat9 cœpit. optimatū quosdā diuersarū partiū strāgulat. alios i exiliū mittit. plærisq; pniciē machinatur. venetos. genuēses. cæterosq; mercatores ī soldanicis regnis cōmercia tractantes expilat. in carcerē & catenas trudit. tormētis vt ab eis pecuniā extorqat: affligit. nullū deniq; sæuiciæ gen9 ptermittit. In odium ppterea pricipū & mameluchorū oīm incidit. Qua ppter eodē tomumbeio cuius ductu emerserat moliēte pceres a zāballato deficiunt. intra castellum regiā domum illum obsident. In diē nonum capitur. alexandriam & ipse victus vt fraus fraude puniatur custodiendus mittitur. in ipso carcere post tertium vix mensem vita strangulatur. Imperauit hic menses non integros nouem. regia in Tomūbei potestatem venit. sedem capit. coronatur. Tomumbeius cuz primum sceptro potitus est: non modo in diuersæ factionis pceres & mameluchos quorum arma vereretur: sed etiam in populum crudelitate media sese impaturū existimans sæuire cœpit. nouas exactiones excogitat: sed pter cæteras vnam immoderatam promulgat. taxari domos oīs tam incolarum q pcerum & mameluchorum impauit. p cuiusq; domus valore locationē exegit semestrē: qua exacta iterum psolui aliam voluit grauiorez. quanto enim qlibet domus huic rei ppositorum arbitrio decē mensium tpe locari si lo-

Mores noui soldani.

canda foret cōpeteret: tm̄ extorsit. Audite aliud intolerādum. Hic tam suæ legis hoīm q̄ christicolarū & iudæorū quoscūq̄ diuites fama esse didicisset: de medio tollere quæsitis occasionib9: nitebatur. cūq̄ ꝓscriptorum domos integras aliquādo deprædaretur: supellectilia bonaq̄ omnia quæ de miserorū thesauris rapiebat: ad mercatores & ciues diuidēda mittebat cū mandato: vt illa duplo coemerēt. quod si primo edicto recusassent: nō minorē ī eos sæuiciā exercebat: q̄ si in crimen læsæ maiestatis incidissent. Consilium igitur ꝓceres oēs inierunt. Arma capiūt. castellum sepiunt. tomūbeiuȝ obsident. qui die septimo de victoria ob scelerum conscientiā desperans per cuniculos e castello descendit. itra vrbē aufugit. dies latitat quadragīta. ꝓdit us tādē a suismet affeclis a zāballati familiaribus quē strangulari iusserat: trucidatur. Ita octauo nondū mense peracto generalis pernicies gladiis inimicorū confoditur. Conueniunt ꝓceres vt imperatorē deligant: omniumq̄ suffragiis stat Cambsoum gaurū: qui tunc deudarius id est curiæ prætor erat imperatorē creare: tum quoniā tomūbeio deuinctus erat intima necessitudine: vt tomūbeiæ factionis ꝑturbatos animos pacarent: tū q̄ is neq̄ vafer vir esset: neq̄ potentia pecuniarum pollens. quare deiecturos se illū facile post sedatos tomūbeianorū furores arbitrabātur. Cambsoum igitur gaurū adeunt. sceptrū offerunt. renuit gaurus. vt se coronari patiatur: hortantur. Inclamitando iterum recusat. Instant hi. abiicit ille. Se nullo pacto idem onus subiturū: nolleq̄ se huic tanto periculo addicere frendens prædicat. Imperitū. impotentē. ineptū se huic tantæ machinæ regendæ fatetur. ex aduerso illū stimulant: & quo acrius sumere prouinciā abnegabat: eo auidius illi vt prouinciā sumeret: persuadere conabantur. Id cū assequi ab eo minime possent: pensilem illū & illatavi in castellū portāt. In solium locant regiū. pontificē qui eū sceptro coronaq̄ muniat adducunt. Is iterū ast9 & simultates collegarum ac perfidiā noscens nihil sibi minus q̄ quod aliis acciderat ꝑtimescens: conqueritur cogi se qui minime diues sit ad imperiū capessendum: cū naffacā idest donatiuum mameluchorū minime potis sit persoluere. Vetus est enim apud ipos consuetudo: vt quicunq̄ assumuntur in regni habenas: singulis mameluchis drachmas auri centū in strenas: ꝓceribus vero pro cuiusq̄ gradu diuersa millia impartiatur. q̄d donatiuum ipsi uocant naffacá vltima acuta. Nec ꝓditionis nota illi mameluchi aut optimates taxantur: qui contra eū soldanū arma cœperint: a quo pecuniarū hanc summā nō habuerint. quæ nūmorum copia excedit. interdū decies centena millia drachmarū auri soldanos cogit plærūq̄ eas extorsiones exercere. Ad hoc proceres suo mameluchorūq̄ priuatorum nomine Gauro respondēt: bono animo sit. octo se menses donec ex regnoruȝ prouentibus pecuniā colligat expectaturos suuȝ quisq̄ naffacā pollicentur. Sedet igitur q̄uis inuitus campso Gaurus: isq̄ est quem vestro catholico nomine legatus adiui: sed in regno securior cæteris q̄ iisdem artibus sibi nō parauerit imperium: q̄ ve ipsis benignitate ꝓcellat. Ast vti solet in reliquis inter mortales fortuna vices nostras cōmutauit: quādo paratissimas habiturum mihi soldani aures arbitrabar: tunc a primo proposito lōge alienum comperi. Multa enim tum in caput meum: tum in vestram famam oratores africos in foribus soldanicis mœstos expectare nostrum euentum supra memorauimus: cū populo & optimatibus moliti fuerant: adeoq̄ illos suo & granatensium ac iudæorum expulsorū nomine subornauerant: vt primarii soldanicæ parti inhærentes eū turbati adirint: illiq̄ ruinā īminere ꝑnunciant: quia publicis vocibus soldanū qui regū suæ legis hostiū oratorē honorifice tractauerit xp̄icolā esse: ipsiq̄ maurorū ꝑniciē placere ꝑ urbē populus vniuersus ꝓclamat. sibi suisq̄ consulat hortantur. maximū esse iā inter mameluchos diuersarū partiū ꝑcipue murmur exortū: qui vt recens capiāt naffacá rerū nouarū studiosissimi sunt: mutariq̄ soldanū quoto mēse exoptāt: nec vehemētiorē aliā emergere posse occasionē: q̄ prōpti9 mameluchi ad arma capiēda si seductor prīceps oboriatur induci queant: q̄ tutandæ mahometicæ legis vt populo gratum faciant. Soldanus his at q̄ aliis plurib9 a suis ꝓceribus auditis timens ne ipse quoq̄ ꝑceps deiiciatur: q̄uis inuitus

Tomūbei crudelitas.

Rep̄hēsio ꝓcerū ad soldanum.

trugimanum accersit.quæ proceres retulissent enarrat.vt me noctu educat ne qua popu li seditio cooriatur:imperat. Veniam a me petat:edicit.non posse sine suo suorumq; discrimine me hactenus admittere:dolens aperit.Proceres trugimano q mihi fauere videbatur: coram soldano mortem minitantur:tyrannos vos esse ac violentos & fidefragos reges:intra quorum dicionem sit trugimanus oriundus iactatis manibus & fronte rugosa despumant:litterasq; tutelares vestris catholicis nominibus ac sigillis insignitas ab eis quos ob nefanda scelera eiecistis:allatas plures ostendunt.Trugimanus igitur soldani dicto perturbatus & procerum minis perterritus:ad me saturno die pridie nonas februarii iam declinante reuertitur. Quæ gesta sint enarrat. vt me ad discessum accingam soldani nomine iubet.tutelares maurorum litteras ostendit.Ego autem ĩ trugimani pallentis faciem protentis oculis parumper hæsitans:ex intestinis vt aiunt cor fabricans frẽdere ac iactare dexteram ira concitus ad soldanum & suos proceres uerba iacere ignominiosa cœpi. Barbaros esse qui primis delationibus moueantur proclamo.potentiam eorum esse fere nullam.vestram vero immensam.posse illis quidquid emergat nocere: vobis autem neq; robur adamantinum ostendo.ipsos esse numero paucos & hac tempestate imbelles: vestros incolas innumeros & bello aptos omnes aperio . argumentum amplitudinis vestræ a Cantabris quos bizcainos & laletanis quos catalanos nuncupatis: capiant.qui cum sint vestrorum regnorum populi quidam minutissimi ab omni hominũ memoria illorum semper littora incursionibus piraticis infestarunt. Mulieres etiam interdum nostrates maurorum acies profligasse compertum est.Eant igitur eant tu⁹ hic soldanus & sui proceres nos armis adoriantur: & ulcisci si qua sit per meos reges illata mauris iniuria aggrediantur: mediusfidius tangaribardine arbitror:hac nostra tempestate qua per reginæ nostræ dotem & regis hereditarium patrimonium hispania est vlterior citeriori adiuncta:nullam esse humanam potentiam quæ nobis damnum ullum inferre potis sit. q vero nos qui in ultimis occidentis oris sedem regiam habemus: magna complecti possimus: colligere hinc potestis.a gadibus & extremis terræ oris ad vsq; vestrorum littorum prospectum imperium nostrum protenditur.Balearium enim Sardiniæ. Ebusi. Siciliæq; & aliarum plurium insularum catholici reges mei domini sunt: & quod maius est:ea neapolitani regni pars quæ adriatico mari adiacens orientez spectat: in eorum potestatem nuper venit. Quæ igitur est hæc inscitia uestra? quæ cæcitas tuos istos barbaros obtũdit?. Vt regũ tantorũ oratorẽ se abiicere posse qui aliqñ pœnas luãt: existimẽt. Adito igr̃ iterũ soldanũ: meoq; noĩe illi hæc apito: fore vt nõ multo post meũ reditũ q̃ longas man⁹ habeam⁹: q̃ ve potẽtes ad oẽm a nobis iiuriã ꝓpulsandã sim⁹: intelligat. Si vero meis dictis auscultauerit: luce clari⁹ illi ostẽdã meũ aduẽtũ salutẽ ĩpiiq; firmitatẽ ei ꝑstiturũ. De his aũt q̃ illi ꝑ eliminatos a uobis ob eorũ spurciciã sabbatios maurosq; rebelles granatẽses ad lauacrũ baptismi ꝑ clemẽtiã admissos aurib⁹ admisere: q̃uis eorũ q̃ fecim⁹ rõnẽ nemini reddere cogamur: neq; potis q̃q̃ sit a nobis eã exigere: plæna tñ mẽsura satisfaciã: & multa qb⁹ principũ suorũ aĩos sedare ac sibi ꝓniores reddere facile poterit: ĩpi me dicturũ polliceor. quare ꝑuicaciã depõat: ac ut benignas mihi aures in parua hoĩm freq̃ntia ꝓstet: si illũ amas suadeto. Postq̃ aũt q̃ dixerim⁹ ĩtellexerit: liberũ ei q̃cũq; cõstituerit: ĩpare nõ min⁹ q̃ nũc erit. Tãgaribardin⁹ meis dictis diligẽter aĩo recõditis respirãs aliq̃tulũ a cõcepto mœrore: pauca de hic mecũ repetẽs ad soldanũ inter eundũ reputãs quib⁹ modis nr̃a referẽs illũ nouo ĩduat ꝓposito ꝓficiscitur. Astu suo: est eñ sagacissim⁹ & lõga rerũ experiẽtia prudẽs: soldanũ pacat. timorẽ soluit. spẽ ꝑstat. vt ꝑ regiæ posticũ ad eũ sol⁹ ĩgrediar: cõtra morẽ maiorũ opã dat. A udit⁹ fuit.n.null⁹ vnq̃ orator ab eis p⁹ hoĩz mẽoriã secreto. statuto dñico die sole nõdũ exorto admittor. Cœptũ ẽ agi de regni granatẽsis debellatu. de iudæis eiectis. de mauris opp̃ssis mltasz de mutata religiõe mlto plura ꝑposuit. postq̃ soldan⁹ cõticuit: hui⁹cemodi ego sermonẽ exors⁹ sũ. Serenissime oĩz ĩpator mahometæorũ q̃relas minasq; ĩgentes q̃s iter ꝑs hic tu⁹ nudi⁹ ter

Laudat magnificẽ reges hispanos

minatur

ti⁹ad me detuli: q̄sq̄ tu p̄ns edicis: diligēter mēoria suscepi. Quare si mihi ut q̄ setiā tūde re possi: venia p̄stabitur: tibi & oratorio muneri meo late satisfactū iri scio. Aures se mihi daturū faciles pollicetur. quæcunq̄ in mentē venerint: loquendi venia impenditur. tunc sic edissero. Granatā multasq̄ illius regni munitas urbes catholicos reges meos tuæ legis cultorib⁹ ademisse. uictis fidē nō seruasse. p ui ad xp̄ꝫ multa maurorū millia coegisse cōq̄reris: de hic te daturū operā ut ipsos facti pœniteat: minat⁹ es. Hoc primū magne ip̄ator ut ordine utar præpostero habeto. Catholicos regem & reginā hispaniarum qui me miserunt: ut quædā hierosolymorum incolarū nomine a te impetrarē: nō vt tibi de factis eorum rationē redderē: eē ita potētes scito: ut nullas humanas uires aut arma uereantur: p̄pterea superuacaneū est existimare minas posse quicq̄ p̄ficere. In caput. n. cuiusq̄ nos ip̄etere volentis eius audacia recudetur. Est em̄ illorū imperii amplitudo ingens adeo ut ab oceano qua sol decidit: ad vsq̄ sinum adriaticuꝫ qua latus italiæ tua littora prospectat: per herculeū fretum tractu perpetuo cum sicilia & Calabria quæ magna græcia quondā appellabatur: & appulia parandis bellis aptissimis cuncta his subiaceant: q̄ innumeras possint armatorū copias quandocunq̄ opus esset comparare: q̄ strenuus sit quicūq̄ hispanias miles incolat: q̄ dominis fidus: q̄ dicto parētes suos principes qui potentissimi sunt mei reges habeant: incredibile dictu est. a summo nanq̄ ad minimum ab agricola ad auratum equitem nullus est intra orbem hispanum qui non se tunc gloriosius viuere quando emori pro regibus suis succurrerit: q̄ viuere, vitam arbitretur. De his non plura: quandoquidem meo nomine tangaribardinus tibi cætera cumulanter enumerauerit. Nunc autem quāuis nec tibi aut viuentium cuiq̄ a nobis rationem exigere posse vires sufficiant: nec vt tibi horum quæ nunc dicam quicquam præponerem: mihi demādatum sit: cum iam satis quanti sint mei reges intellexeris: quales sint & q̄ longe alii q̄ tu tibi persuadeas audito. Regnum illud Granatense qd̄ debellatum a nobis isti conqueruntur: contra Iius fasq̄ iuliano duce qui calpe & septæ aliorumq̄ plurium oppidorum in occidui maris faucibus dominus erat: cum reliquis hispaniarum regnis mauri quondam armis occupauerant. Is enim iulianus occasionem nactus ꝙ rodericus rex qui tunc vniuersæ imperitabat hispaniæ: filiam suam de reginæ nymphis vnam stuprasset: Miramamolinū mahometicæ legis monarcham cum ingenti exercitu ex mauritania in eam hispaniæ oram quæ bætica dicitur traduxit: totamq̄ profligatis ter per iulianum collatis signis roderici copiis miramamolinus præter pauca mōtana oppressit. Adeoq̄ postq̄ sibi miramamolinus hispaniam usurpauit: in christicolas omnes sæuitum est: vt relictus fuerit nullus xp̄m recusans abnegare qui maurorum gladiis non interierit. Transactis annorum iam pluribus curriculis: christicolæ tandem resipiscentes aliquantisper ab hac dira illuuie sese redimere attentarunt. Pelagio quondā nobili duce de mōtibus pedetentim descendunt: maurorum copias fœminis etiam e rupibus cum saxorum deiectione primum: deinde cum telis adiuuantibus profligant: retrocedere. montium radices deserere. intra munitas vrbes se recipere cogunt. Quare paulatim christicolaruꝫ animos necessitate. iusticia. maurorumq̄ truculenta tyrannide indies magis ac magis excutientibus: hispaniæ utriusq̄ cæteras regiones meorum regum proaui in libertatem vindicarunt. quod vero supererat ipsi nuper virtute bellica domuerunt. Affecimus igitur iniuria neminem: cum ius suum tueri: suaq̄ de iniuste possidentium manibus cuiq̄ liceat cum possit abripere. Quod uero fidefragos illos aduersa tantum parte audita ita solutis habenis appelles: victisq̄ non pepercisse conqueraris: da veniam quæso. temere factum est: nec decuit maiestatem tuaꝫ nobis inauditis in ea uerba nō rege digna prorūpere. Oro attendas imperator optime cum granatensis regni urbes in deditionem nostrā uenissent: multi a meis regibus ut in regno nataliq̄ solo suo cum liberis & uxoribus permanere liceret: alii ut discedere possent: litteras tutellares impetrabant: quas illis mei reges capitibus interpositis dummodo in fide persisterent neue quicq̄ contra eorum

Oratio oratoris ad soldanū iratū

Uicerunt granatā nostri reges

maiestatē comitterēt: ipartiebātur. Nūc aūt hi quorū plurimi scelerū cōscii aufugerāt: alii rōnis inimici. & nouarū rerū cupidi. rebelles. seditiosi. facinorib⁹ ve ibuti ad te cōfluūt: exaratas a meorū regū clemētia lr̄as ostēdunt: qd ipi admiserit occludūt. cooperiūt. tacent. fugā suā eiectionē & pfidiā appellāt. cōstabit nūq̄ de ore meorū regū verbū vllū vanū aut mēdax excidisse. Ad baptismū p̄terea granatēses oēs vi coactos fuisse tibi emētiti sunt: nihil a vero semoti⁹ viua vox vlla protulit vnq̄. Vnde q̄ perniciosum sit primis flagitiosorū delationib⁹ ad irā moueri colligito. Catholici rex & regina hispaniarū se multomagis re q̄ nomie xp̄ianos esse ꝓfitentur: xp̄ianū eū nos appellam⁹: qui christi vestigia nititur imitari. doctrinā sequi. legē seruare. xp̄s neminē vnq̄ ad se iuitū adducere aut allicere est conatus. Vi cuiq̄ vt xp̄ian⁹ efficiatur: inferri p̄cepit nūq̄: imo nr̄a lege cautū ē apte: ne quisq̄ alienæ legis vlli⁹ cultorē metu aut vi ipellere audeat: cuius rei tibi sint argumēto maurorū tot millia quot p tua regna transmearūt: ac iudæorū multitudo ingēs expulsa. Hos oēs cū sub eorū essent potestate nō ne ad baptismū coegissent: si per legē licuisset? cū igitur nō eos coegerint: cum libera illis quacunq̄ sederet aīo ꝓficisci ample sit via patefacta: q̄ leuiter falsoq̄ te granatēses obtūdāt: cognoscito. Granatēses q̄ter sūptis armis q̄ nullo modo habere quēq̄ apud se ex cōposito & fœdere cōscripto licebat: in vrbe ipa sceptratos p̄fectos: in bellefychio munito oppido plures electos milites: i rōdæ cōuallib⁹ armorū duces cū ingētib⁹ copiis trucidarunt. In mōtib⁹ vero niuosis quos alpuxarrēses vocāt: in quorū radicib⁹ Granata vrbs iacet: locorum asperrima freti natura ita furiatis animis defecerūt: vt regē ipm cū centū millib⁹ peditū quideci autē equitū ptinaciter expectarint: nec cedere vnq̄ aut arma deponere uoluerunt: donec aperto marte ꝓfligati plures interierīt. quib⁹ isti suppliciis affici merebātur? q̄ mulcta satis erat ad hæc scelera? excoriari a vertice ad pedū plantā ipi: vtq̄ filii & vxores ipōrū cū oī familia i seruitutē redigerētur: bona fisco addicerētur: ex lege ꝓmeriti fuerāt: cū in hæc sese pericula sua nimiū demētia coiectos cernerēt: emissis ad cœlos vocib⁹ baptisma baptisma ꝓclamare oēs passim cœperunt. Catholici vero dn̄i mei quibus est insitū a natura esse iustos. misericordes. & pios ad eas supplicū p̄ces cōmoti tantorū facinorū illis veniā. vxoribus ac natis libertatē: bonorū remissionē aīo clemētissimo sunt ipartiti. eo tn̄ p̄cipue q̄ nr̄a lege vti neminē cogere recusantē: ita neminē abiicere venientē sancitū sit. Eia nunc optime iperator qd si tot ab icolis tuis alienæ legis p̄serti in te ausu temerario cōmissa fuissent facinora? satis ne aīo tuo factū fuisset mahometica ipos instituta iplorasse? minime quidē arbitror: tanto maxime cū pecuniario dāno. eorū nanq̄ spolia si cū vxorib⁹ & filiis eorū bona venū fuissent exposita decēnales tuos reddit⁹ ꝓculdubio superassent. Nec te p̄tereat veli: duo eē regna valētinū sc3 & Aragoniū hæreditario iure antiquissimo regibus meis subiecta: in quibus plura mahometæorū q̄ xp̄ianorum millia oīm opiniōe degunt. Hi habere sua templa. equis ambulare. tela cum iter faciūt gestare. ædificare domos. agros colere. armenta possidere non min⁹ libere atq̄ christianis ipsis permittitur: nec minores pœnas dat christicola: qui mauru3 molestia vel iniuria afficiat: q̄ si maurus christicolam. quātū beate isti sub meorum regum imperio cu3 pacifici sint & minime seditiosi viuant: si scrutaberis: granatenses meritissimas luisse pœnas iudicabis. de iudæis autem deterioribusq̄ neophitis ex legibus quæ te cura fatigat? quid ad te? Hi sunt a meis regibus de omnibus eoru3 regnis tanquā rabida pestis eliminati: proh si scires q̄ morbosum. q̄ pestiferum. q̄ ve contagiosum pecus istud de quo loqueris sit. Tactu omnia fœdant. visu corrumpunt. sermone destruunt. diuina & humana perturbant. inficiunt. prostrant. miseros vicinos circūueniunt. radicitus expilant. funestant. vbicunq̄ pecunias eē præsentiunt: tanq̄ odori canes insequūtur. detegunt. effodiunt. p mendacia. piuria dolos. insidias. per lites si cætera non suppetunt: extorquere illas laborant. aliena miseria. dolore. gemitu & mœsticia gaudent. fœlicitati inuident. perniciē notis omnib⁹ atq̄ etiā sibi inuicē semp cum fremitu machinantur. Veh domib⁹ quarū istis secreta rimari

Rebelliōes maurorum petunt baptizari

Nota de iudeis

Sapida iudeorū epitheta

Cauēdū a iudeis.

Morbosuʒ pec[illegible] lei.

licet. Nosces aliqñ nosces: si longos annos tibi fata pstiterint: quod hoīm genus hoc sit cui tu patrociniū præstas: quod ītra tuas oues cōmisces: q̄ obscœnū. detestabile. vile. exe crandū. q̄ deniq̄ detrudi debeat ab omni humano cōmercio. sapientissimos viuentiuʒ tunc fuisse meos reges fateberis: quādo de tam reiiculo & morboso pecore exterminādo cogitarunt. Si hos amas: hos tibi habeto. Quid vis tibi referat gens hæc abiecta? latro ne aut subdolus ꝓditor si quē tu eiusmodi morte dignū in exiliū miseris: vl' tantū flagel lari iusseris: cū per alienas terras vagabitur maiestatē ne tuā laudabit? Misericordē te ꝓ pterea vl' clementē appellabit? Non quippe. quocūq̄ em̄ diuerterit te crudelē. impiū. bo norū persecutorē. se iniuste depulsum prædicabit. sua scelera tacebit. ast si in prudentem aliquē auditorē inciderit: te iniustū esse tua causa nō audita minime persuasuʒ reliquet. Quare serenissime īperator aduertito: ne hi nefarii delatores in aliquā te calamitatem cōiiciāt: si tibi cōsulueris: tuæ posthac aures limina q̄ hoīb9 huiuscemodi nūq̄ patebūt. de his iā satis multa. Nunc aūt vt ad te iā veniā: si ea q̄ sum meorū regū noīe petitur9 īpe trauero: rumores a me īpo p hanc amplissimā vrbē tuæ dicioni subiectā per trugimanuʒ reliquos etiā palatinos qui mecū versantur: spargā: aduenisse me fraternū fœdus tecū cū meis regibus initū easq̄ classes quas in Apuliæ Calabriæq̄ portub9 habent: cū delectis militū copiis præsto fore: si qua in te defectio exoriatur aut bellica vis īgruerit: vt huc vo litent in auxiliū tibi prædicabim9. Ita ī hac tuorū principū incōstantia & īperādi cupidi tate nostræ & si fictæ amiciciæ fama cū simus mari & terris adeo potētes maximā tibi po terit vtilitatē parere. Tēperatius nāq̄ de insurgēdo in te armisq̄ capiēdis tui aduersæ par tis principes si hoc suspicātur: cogitabūt. Finitimi p̄terea reges qui syriæ fœlicissimæ ꝓ uinciæ tuæ inhiāt serius te bello tētare audebūt: si nos in tui auxiliū vēturos verebūtur. Aperito igitur mentis oculos serenissime īperator & fortē quæ sese tibi obtulit: opportu nā apprehēdito: libētiq̄ aīo ea perficito: quæ mei reges exoptāt: & forte sedes hæc tua q̄ subtili vitro fragilior est: in adamātinū robur ex hoc nostro cōmercio cōuertetur. Quæ aūt petim9 summe īperator factu quidē facillima tūc tibi aperiaʒ: quando pacato ab istac iracūda perturbatione aīo ad teipm te rediisse cognouero. hæc ego. Soldanus vero dum interea ego ista recensebam: ex ore meo q̄uis ea minime caperet: meos motus tū tū ira cūdos. tū placidos. acutos. interdū graues colligēs: pēdebat. scire iā quæ dixisseʒ maiorē īmodum affectabat. Tangaribardin9 interpres inter nos tertius qui nō minus q̄ egoipse vestræ gloriæ cupidus esse mihi visus est: auido soldano affectu nō minore nō inferiore aīo. lingua nō timidiore. suo idiomate quæ præposuerā: refert. Inflatus interdū de vīa po tentia rubicūdo vultu edisserit: placido interdū sermone ac ore subrilibili solertissime de uestra erga bonos benignitate recēset: atq̄ etiā ĩterdū q̄ virtute bellica fœlices sitis enar rans: minabūdos oculos attollit. Gaudebā ego soldani intentū animū nutusq̄ dicta cōci pientes inspiciens. Postq̄ igitur tangaribardinus finē sermoni suo fecit: soldanus sese a micis oculis ad me cōuertit. & multa iterū de vobis de regnis vr̄is pcūctatur. an vera sit: q̄ ego de vestra in rebelles mauros clementia argumentat9 fuerā: interrogat. Vero esse oīa veriora quæ dixissem affirmo: posseq̄ id illi facile fieri cōpertissimū: si ad vos oratores vel secreto exploratores miserit aperio: quod si fecerit: quanti sint momenti res vestræ: quantūve stabilitati ipsius simulatæ nostræ societatis sparsus vulgo rumor cōducere po tis sit ipm cognosciturū enuncio. His atq̄ aliis pluribus ab ortu solis ad vsq̄ meridiē ita discussis. confirmatis. cōfutatis. cōclusis. vestra mādata aperio. Soldan9 ad ea oīa pficiēda q̄ vr̄o noīe petiero animū disponit. me dimittit. pricipes ꝓpter metū cōcitatæ multitudi nis pturbatos ad se iubet tā fictos q̄ amicos die postero accersiri: ne facile īproborū susur ris iudæorū & profugorū granatēsiū q̄relis moueantur: monet periculosum esse quacū q̄ in causa altera partiū tantum audita iudicare. Iudæorum fraudes. nequitiam. hostilita tem in omne gen9 hoīm meis verbis p̄ponit. Ne sit illis de tam fœtido. despecto. liuido. scabioso ve pecore sollicitudo suadet. de maurorum aūt leuium granatensiū cōquestib9

icōstantiā.defectiones.crudelitatē ipsorū.vrorū vero ducū ac militū internitionē ediffe rit. Quid foret interrogat: si talia pes suos subditos in se vllo tpe emersissent facinora: aut si sumptis armis tot in ipsos xpianorū millia defecissent: quot maurorū i vrām coro nā defecerūt. De vrorū regnorū āplitudine.de potētia.fœlicitateqꝫ vestra multa ipsemet enarrat: quātā possit regū tātorū amicicia sibi & ipis vtilitatē afferre pnūciat. Horrescūt pceres exēpli simulacro. vos admirantur.q̄ ipos angebat curā eiiciunt. Soldano vnanimes oēs ꝙ sibi ipisqꝫ a deo prudenter puideat assurgunt. grās alii fictas ex corde imo alii deprōptas agūt. Soldanus deinde pceribus bene psuasis domūqꝫ dimissis trugimano accersito iperat: vt famulos a manu regios ad me ducat: vt quæcūqꝫ ordirer ego: ipsi cōtexerēt.chirographa q̄cūqꝫ vellē: cōscriberent.ad se post modū sua manu signanda p ferrēt. Mādatū trugiman9 exequitur.ad me veniūt chirographarii. Cōsiliū ego & hierosolymitani tēplarii q ad me pcursores acciti venerāt: inimus. Petitiōes vrās cōscribim9: q̄rū ptextu vos me catholici reges ad irā horū barbarorū pacādā q se christicolas oēs orientales demersuros vrā causa minabātur: oratorē misistis. Vt hierosolymis vetustate collapsa reficere: vt ea q̄ ruinā minātur a nrīs maioribus ad xpi memoriā ædificata resarcire pmittatur: q̄ mahometæi sacerdotes nullo vnqꝫ tpe ab iperio christicolis erepto renouare passi sunt. Soldanis.n.pteritis mahometæa lege vetitum id fuisse sacerdotes psuaserant. Neqꝫ in ipsa vrbe solū sed in beryto.rama.bethleē. cæterisqꝫ locis quibus extant aliqua de xpi gestis monumēta: modo velitis iam licet reficere. Præterea vt nouæ exactiones & recentia tributa tollantur: q̄ p soldanicos magistratus in pegrinos ad intolerādū iā cumulū adaucta fuerāt: & psoluere nemo iā quiret: vtqꝫ ignominiis in peregrinos illatis puideretur: ad vetera maiorū tributa peregrinorū psolutiones redigantur: si quis peregrinū post hac molestia vel ignominia cōfecerit: grauiter puniatur: efflagito. Hæc breuib9 xpianissimi duo cōsortes & clara orbis lumia ne grauibus iplicitos longanimis orone fatigē.ad alia igitur deueniamus. Interea dū chirographa p famulos a manu expediuntur.negociis iā exsolutus si q̄ sint ægyptiorū veterū adhuc p ea loca monumenta pqrēs: duas piramides miræ magnitudinis trās nilū i agro babylonico ad milliare tñ circiter vigesimū extare cognosco: ab vrbe nanqꝫ ipa cairo apparent. Quare vt mihi liceat cōuicia lustrare a soldano p trugimanū exposco. Placere sibi sūmopere soldanus rñdet. attñ ne sine tuto comitatu vllo pacto exeā domo iperat: ppter poplm ab oratorib9 afris: a iudæis.a neophitis ex legibus & a granatēsibus ad irā ipulsū: cōfestiqꝫ duos ex palatinis sibi cariorib9 pricipib9 accersit: vt ad me veniāt: ne me vnqꝫ deserant: ne detrimenti qd mihi aut molestiæ accidat: edicit. Trugimanū qui nobis erat dux futur9 vt oia diligēt inspectet: periculis oib9 puideat: vt incolumes ducamur ac reducamur: cū animi angore & ingenti sollicitudine monet: se curā nō depositurū donec nos rediisse pscierit: enūciat. Postero die q erat septimus iduū februarii hora ante lucana facib9 accensis peūtibus ad visendas piramides iter capturus exeo: trugimano & duobus aulicis optimatibus cū ingenti comitatu me circūsepientibus. Ibi ciuitatis eius longitudinē esse immēsam hoc argumēto collegi. Trugimani domus q̄ mihi hospitio fuerat obsignata mœnibus vrbis inhærebat: a latere tñ vrbis initio aduerso nilo stadia circiter q̄ttuor. Nec vrbis ipsi9 vltimū suburbiū quod adhuc babylō ipsi appellāt: pcurrere desieram9: qñ iā sol ab orizōte nihil min9 horis duabus emerserat.alicubi tñ sine domorū frequētia plærisqꝫ spaciolis i teriectis. Vrbe igitur a tergo relicta cū primū nilū tranauim9: iter palmeta q̄ visū adhuc nobis parūp ppediebāt: sese nobis istar mōtiū elatæ i planitie vasta piramides offerunt. Has adim9.visas admiramur. Tūc bilbilitāi vatis hispani vrī martialis carmē de piramidū miraculis nō iepte platū iudicaui.sunt qdē iauditæ molis igēs structura: nec iā quæ de viginti millib9 hoīm cū vigiti annorū labore cū ienarrabili panis ceparū ac porrorum nūero & pōdere ab historicis edisseruntur: fabulosa esse cōtēdere. Ipsarū tñ altera grandior est: sed forma pares. Sunt nanqꝫ piramides oēs orthogoniæ. æquilateræ.amplæ.ab

Laudat soldanus reges nostros

piramides.

It ad piramides

Magnitudo cairi.

imo in acutū semp ad verticē vsq leniter tendētes. Est earū altitudo igēs adeo q i radice stātibus quicūq ascenderit dimidio minor videatur. p ipsarū ego rupturas q fuerūt ad alia intra vrbē ædificia cōstruenda excoriatæ: ex meis familiaribus iussi quosdā ascendere: qui caligari sibi despiciendo oculos: mariaq ac terras sese sub pedibus habere existiase retulerūt. Ab imo in modū turbinis acui videntur: sed lapideā tabulā trigīta hoim capacē q totū claudit opus in culmīe maioris iacere qui ascenderāt nobis enarrarūt. Hui9 ego ipse grandioris circūferētiā dimēsus de qttuor laterib9 vnū reperi: quīdecī supra tercentū meis passibus constare. Quare quod extra solū patet esse passuū in gyro circiter tercentū supra mille colligitur: sed lōga vetustate saxorūq fragmētis tellurē ibi plures cubitos creuisse: subrutāq nūc esse piramidē: & multo quōdā fuisse spaciosiorē cōphenditur. Nec his cōtēt9 solida ne sit an cōcaua piramis iterrogo. Tunc sic ex pricipib9 alter sermonē orditur. Ex quo structurā hāc quisquis veterū illā cōdiderit absoluit: incolarum nemini cōstitit: vnq aditū habere: aut cōcauā esse psensit. neq. n. magnæ nobis curæ ē huiuscemodi secreta idagare. nra vero tēpestate ignot9 quidā ex mauritania vobis finitima qui sibi peritiā atiquitatis arrogabat: ad nos uenit: soldanū eflagitat: vt ostiū piramidis hui9 quod se didicisse pdicabat aperire liceret: iuenturū sese abscōditos thesauros inquiēs. Venia ipēditur. huc venit. piramidis hui9 lat9 æstiuū orientale pquirit: ostiū clausum paulo differentē a cæteris iuenit: claudētē ostiū lapidē tollit: qui iacebat in ipsius lateris medio ab imo dimētiēdo ad summū. nec vir iste vsq gentiū apparuit ultra. Piramidē igitur lustrauimus: & qua maurus ille aditum patefecerat: latus capim9. ex meis comitib9 iussi: cū facib9 accensis siliceq parato ad ignē si faces extiguerētur: excutiendū itroire. Ego āt & vna mecū pricipes ex ostii faucibus despectam9. est via leniter decliuis. lubrica. marmorea. āgusta passuū. clvxx. vti aiūt q uix genib9 flexis aut ii pedib9 iclinato ad uterū capite descendere liceat. descēdūt igitur. quid ibi sit qritāt. forniceā camerā passuū forte duodeci testudineā atq penetralia duo maiori cameræ ihærētia in concauo reperiūt. ibi grandē tumulū & paruula sepulchra iacere aiaduertūt. illustrē aliquē uirū cū aut uxorū aut pellicū aut filiorū turba fuisse illic humatū existimarīt. Piramides. n. sepulchralia ueterū hītacula fuisse legitur. Structura uero ipi9 molis ex lapide marmoreo flauo aliquātisp nō āt albido æq fere mēsura cōciso qdrāgulares. n. figuli s3 nō penit9 sūt ortogoni cū ab latitudīe lōgitudo paululū distet: a lōgitudīe uero nihil differt profunditas lapidē ex illis nullū dimensus ex incuria sum. sed septipedales lōgitudine esse arbitror. Ex quodā deinde elato tumulo harenoso cū orientē australē versus oculos flexisse3: plurimos colles ad milliare circiter quīqgesimū aduerso flumīe a nobis pspicere visus: quid illud esset interrogo. piramides oēs atq ex illis grādiores aliquas eis quas ptractauim9 esse didici. Ibiq illustris vrbis adhuc extare vestigia: sed diruta serpentib9 q tātū habitata retulerīt. Quare mēphi3 eā fuisse piramidū miraculis celebratā: nō āt cairū vrbē nūc puinciæ caput vti plæriq autumāt existimo: cū hic duæ tātū: illic inumeræ sint insignes magnitudīe lōgeq distēt hæ a cairo. Piramidib9 ita plustratis ad milliare circiter dimidiū ducor. vbi marmorei colosi corp9 truncū cui iā vetustate aures erāt naresq collapsæ a pectore iacebat: cui9 fuerit: quōdā simulachrū illud minīe scitur. Id ego caput dimēsus octo & quīqginta passus eius esse circūferentiā reperi. His ita cōspectis domū reuersuri per alias ei9 niliacæ planiciei pratorum semitas virentiū: iter equorum & camelorū copias innumeras & mameluchorum tētoria castrēsia disposita regredimur. Quid nā sibi vellent ea castra tot iumētis circūsepta eo pserti anni tpe cū octaua februarii esset idus percunctat9: hæc a trugimano qui mores adhuc hispanos in hisce reb9 mēoria tenebat: habui. Soletis in hispania vos aprili & plærisq in locis maio mēsibus equos herbatū mittere: nos āt ianuario & februario mēsibus iumēta nra in pascuis habem9: illis. n. tpib9 sicca sunt iā apud nos prata oia. Nilusq ripas iterū tpe illo superare: atq puiciā oēm inūdare incipit. Expectatum igitur flumis incremētū. pns herbarū: quas adeo virentes ac flo

Quid inuenerit intra piramides.

Aliæ piramides.

Mēphis.

Caput marmoreum.

modus pabulandi

ridas in hac vasta planicie cōspicis: opportunitas: cūq; hic nullo vnq̄ tpe frig⁹ igēs vige at: sub dio in agris iumēta nūc habere coguntur. Tētoria vero in quib⁹ nrī ad iumētorū curā serui destinati sese noctu recipiāt: quotānis ita erigim⁹. Hæc ille. Ego āt inter eun dū: quod ope pciū est inspicere: quē ordinē in iumētis pascendis ne quid de pascuis pe dibus dispgatur: seruēt: delectatus sū cognoscere. Vbi primū suæ qsq; partis marginem p camelos & equos tutudit: in solo iā vacuo suis quisq; seru⁹ iumētis ad infixas terræ va cerras sudales adustas pedes alligat posteriores: vt vix ptento rostro dentib⁹ herbā quæ ant apphendere. Ea vero q̄ pximior est depasta: vacerris euulsis pedetenti ad herbā iu mēta ppius aplicāt. Singulisq; ita fit dieb⁹: donec ad vltimos herbaturæ suæ terminos pueniāt. Portiōes.n. ex illis pascuis a soldano mameluchis p cuiusq; gradu p pedatos distribuūtur: veluti cū ītra vrbē sunt de collecto ex horreis ordeo. Ita sole ad occasū ver gente Nilū traiicim⁹: domūq; reuertimur. Postridie vero ab his quib⁹ fuerat a soldano de me cura demādata peto: vt me ad eū locū vbi xp̄s latuerat: īterea loci dū herodes hiero solymis moreretur: pduceret: tū vt loci numē colerē: tū etiā qm̄ ibidē balsami arbusta cō sederāt: id exoptabā. Eū locū nr̄a tēpestate mataræā īcolæ appellāt: qui ab vrbe cairi paī suū millia circiter decē distat. Mercurii igitur die sexto idus februarii q nr̄æ q̄dragesie prim⁹ eo anno fuit: vbi primū eluxit: mataræā versus pficiscimur: palatiū prio aspectu & pria frōte regali mole cōstructū īgredimur: in īternis āt dirutū: eo q desertum ex quo balsami arbusta īteriere. Illuc.n. quo tpe balsamū colligebatur: soldani relaxādi animi grā sese quotānis cōferebat. Proh dolor adeo p̄ciosi arbusta liquoris interiere: sed incer tū an custodū incuria an fraude dolo ve & iuidia an religiōe & pietate læsa id acciderit. Quidā.n. viridarii custodes terrā irrigādo male tēperasse aiūt. ex fōte nāq; viuo putea li tū in eo loco scaturienti aq̄ exhausta arbusta illa rigabātur: eūq; liquorē quo balsamū cōdiebatur nutriebāt: neq;.n. ex sīplici illa materia balsamū cōstabat: quod non aliter ex pfractis aut concisis ramis p stirias & guttas cadentes colligebatur: q̄ ex vitiū putaturis lachrymales guttæ cadunt: cū apud nos verno tpe palmites inciduntur. Sed nullā p̄ter ei⁹ fōtis aquā trāsplātatis balsami arbustis ad hocvt nascerētur: aut adultisvt coalescerēt: pfuisse vnq̄ lōgo experimēto cōprobatū est. īmo & cū in aliud solū trāsferrētur eadē eti am aqua inde asportata parū viguisse. Rex.n. quōdā cypri⁹ noīe iaches caytbeio solda no pmittēte arbusta pauca cuppasq; ipsa aqua plenas quib⁹ illa irrigaret: ī cyprū afferri iussit: vbi neq; balsamū pcreabāt: neq; frutices diu vixerūt. Qui vero fraudē ītercessisse suspicātur: mulierē custodis ipsius horti vxorē cōsulto īteriorē textā multiciā menstruo illitā fōte īmersisse referūt: mēstrualisq; veneni vī adeo atrocē fuisse: vt aqua īfecta arbu storū radices oēs cū p illas riuuli deducerētur: cōcremauerit. Ast qui lesam pietatē fuisse credunt: ita p̄dicāt. Cautū fuit semp priscorū regum soldanorū decreto ne iudaicæ perui caciæ balsametū quisq; ingrederetur: ne quid ignominiosū in loci numē ppetrarēt: cū in eo fonte paruuli iesu quo tpe in ægypto latitauit: pānos quibus iuolue batur: maria vir go lauerit: vbiq; arbusta germīabāt: ibi soli siccandos exposuerit: beatā nanq; virginem mauri obseruāt: eiusq; nomen religiosissime venerantur. Incautos igitur ad horti custo diā soldani œconomos: iudæū qui se maurū pfitebatur: adsisse iquiūt: indæāq; vxorē su am quā intromisit: paruulū vtriusq; filiū linteaq; īfantuli in opprobriū loti xp̄i in ipso fonte īmersisse: ac lintea ibidē siccanda ptendisse: volunt. Quare terrā cuius virtute ar busta germīabant: fontēq; cuius vigore rigata nutriebātur: illico post cōtumeliā viз suā amisisse ihæsitāter inqunt. Vt cunq; sit oīa illa arbusta radicit⁹ interiere: nec vlluз ex eis extat vestigiū. Ea in roseti modū aucta intra quiq̄niū senescebant: sed ipsorū rami ī idē solū transplantati facile ad suū genus instauradū pululabāt. Est āt id balsameti spaciū paſ suum longitudine numero circiter ducentorū: latitudie vero nō multo pl⁹ dimidio: ter reis aggeribus sine calce ac lapidibus circūseptū. Dū interea ego ista p̄qrerē: sub vicino quodā tuguriolo in quo infantulū iesū virgo latens lactabat: sacris dicendis mihi altare

Matarea.

Interiit balsamum

Causę quare balsamū perierit

descriptio balsameti.

paratur: quib9 p eū q hierosolymis cœnobii beati francisci in mōte sion guardianus sum mi pōtificis p xp̄icolis occidentalib9 vicē gerit: rite peractis: duo sūmæ pietatis i hoib9 aduersæ legis argumēta ānotaui: q̄ ptermittenda minie duxi. Extat in p̄dicto tugurio in tra murū cauata q̄dā in modū armarioli fenestella ī qua puulū infantē curiosa virgo dū sibi aliq̄n foris victū q̄ritaret: recōdebat. ibi ardentē ppetuo lāpadē mauri seruant. Te nent & aliā funiculo traiecto illi arbori quā sese aperuisse trāseūtiq; iesu cessisse populus credit appensā: arboreq; ipsā reuerenter obseruāt: ficulneā ipsi pharaonis arborē appel lant. ea vero est q̄ a nr̄is sicomor9 dicitur terræ illius arbor pecculiaris. Ex hac ego ipē ficulnea q̄ ingens est: tres carpsi fœtus quorū forma mediocris est piri sed mollicie ac gu stu insipidi ficū æmulātur: nec vti cæteri oēs fruct9 arborei ex recentiorib ramulis hui9 arboris fœtus nascūtur: sed ex veterū ramorū trūcis pcreati vberti exiliūt: veluti ex vno interdū ramulo cōpssa psiliūt multa Pruna. Tres eas quas collegi: bactras ad vos feren das licet siccas seruo. prādiū interea dū ista plustram9 paratur: sub dio tñ in putealis eius dē fōtis margine qui balsametū infœlix irrigabat quōdā. Discūbim9 solo vna ex ipsius guardiani orientalis ore vice pōtificis nr̄i venia mahometæi & xp̄icolæ. Illi sed carnes: nos pisces epulamur. Minuta hæc vt quod eo die post sumptas epulas de illi9 aq̄ bonita te piculū feceri: inserere queā: recenseo: cū ex pisciū varii generis satietate igēs me sitis vrgeret: quāuis ex medicorū cōsilio aq̄ mihi esset ob quasdā valitudies iterdictū & pisci bus ter ad saturitatē vsq; quis nā in eo fōte lotus fuisset mēor: ex aqua illa ita plenis fauci bus potaui: vt hydropico similis turgidus effectus cingulū soluere coact9 fueri. Illico ve sensi mihi sūmopere pfuisse. totā pterea illius āni quadragesimā cū pisciū vsu nili flu minis aquā solā interdū: iterdū vino comixtā bibi: nec stomacho vnq; qui me sæpissime fatigabat: aut alicui corporis parti iacturā mihi attulisse cognoui. Est pterea leuitatis ac saporis aqua niliaca meo iudicio laudabilis. Quas dotes illi aquæ ex feruore radiorum solis quib9 p torridæ zonæ furētes æstus labēs decoquitur: arbitror cōtingere. Neq; n. du biū est: siue de lunæ mōtib9 vltra æquinoctialē iacētibus: siue aliūde nilus deueniat: qui p æthiopū regiones nili fluenta decurrāt: ex quorū mōtibus nilū sumere incrementum incolæ p̄dicāt. Nā cū ad nos diē productu9 æquinoctialē circulū per arietis cornua sol trāsiēs ascēdit: niuales æthiopū adurēs mōtes niues liq̄facit: quas ad imas valles cadētes nilus recipit: & æstate pter cæterorū fluminū naturā intumescit: ægyptios agros areno sos irrigat: ac fertiles reddit: qui alias ob terræ siccitatē nullū pduceret fructū: pluit. n. ra ro. Sapientū oīum de ortu atq; incremēto nili accurate disceptatiōes plegi: sed ortus ip sius ita icertus ab idigenis reliquitur: veluti ab illis hacten9. allocut9. n. sū diuersarū idiæ regionū incolas æthiopesq; plures quorū igens multitudo i cairo vrbe negociatur: nec eorū quisq; cū peripsorum terras labi nilus dicatur: credibile quicq; refert. fabulātur tñ multa. Incremēti āt certā esse atq; vnicā eā quā attulimus rationē: rerū experiētia pru dentiores & qui puiciarū naturā indagarunt affirmant. Neq; arenas in ostiis nili boreali flatu aggregatas aut etesiis vt plæriq; volunt: aut aliā vllā de allegatis historicis rationi bus causā esse q; nilus retrocedat dici patiuntur. Nūc vero q̄nquidē in hui9 flumis mētio nē incidim9: nō erit absonum de ordine ab ægyptiis circa nili tumores seruato nouis q; niliacorū crocodilorū casib9 mihi p incolas enarratis pauca recēsere. Cairi ciuitas ob lōga est: sed āgusta ad nili ripā ptenta. Intra nilū āt vrbi īsula adiacet duorū circiter mil liariū cui9 initiū īpetū nili suscipiēs muris ī acutū icipiētib9 & se ī latū statī porrigētibus munitū est. In cui9 acuta picctura turris extat lapidea: ī q̄ p alnas eorū q̄s piccos appel lāt & quartas ac digitos signa sunt circūcisa. Est eorū alna vestra hispana quā varā vester popul9 vocat: spitama grādi mior. Colūnæ huic æstate iā aduētate multi assidēt: vt q pri mus nilū crescere denūciauerit: pinguē strenā assequatur. Itidemq; fit cotidie donec tu mescere desinat. Ast fluuio ad altitudinē q̄ttuordecī piccorū idest alnarū surgente: supe rare ripas nil9 & p cāpos ac fossas manufactas sese ptendere puinciāq; inundās irrigare

De aq̄ fōtis balsameti

De aq̄ nili.

De incremēto nili.

incipit. Est nili vtilis inundatio ad mensurā vsq3 illius colūnæ piccorū duorū & viginti: si vero eā exuperet: id raro tñ accidit: dāna potiꝰ q3 vtilitatē affert. Caytbeius ꝓpterea sol danꝰ is quē senē dicūt: de quo supra mentionē fecimꝰ: fossam eduxit nouā: q̄ incremē tū illud si qñ accidat: in se recipiat: & ad desertas alias regiões supuacaneā aquā abducat: ac fertiles eo anno reddat. Infra vrbē vero p fossas diuiditur nilus antiqs quarū aliquas cæsarē cōstruxisse mēoria ꝓditū est: munitissimis aggeribꝰ a frōte ne torrētis aq̄ īpetus illas disrūpat: cōstructis. Quælib3 āt fossarū suū habet ad mare ægyptiū exitū. Prouīcias p quas incremēti tpe aq̄ niliacæ fluūt: irrigāt & pingues faciūt. In oībus ṗterea fossarū alueis auiū pisciūq3 multifariā generatur multitudo: aliturq3 sed ṗcipue in paludibus maxia. Varia ṗter pisces & aues mōstra in eius alueo nutriūtur: inter quæ Crocodilus quadrupes tā aq̄ticū quā terrestre. Quod nō habeat vnde egerat: ṗterq3 p os: q solus īter bruta lachrymetur: q fugiat: si recto illū oculo qs inspexerit: seq̄tur vero si meticulosū obuium senserit ac īterimat: aliaq3 huiuscemodi multa multi retulere: ꝓpterea missa hæc oīa facere cōstituo. Quæ āt ego īter nauigādū a b accolis nautis noua ꝑdidici: mēs est dissere re. Ab vrbe Cairo ad mare vsq3: nō semp noxios esse crocodilos referunt: ab vrbe āt ad uersō nilo quāto altius versus mōtana nauigatur: tāto violentiores ferocioresq3 aq̄ & terris esse aiūt. Plærasq3 eiꝰ rei causas mihi īterrogāti adduxerunt ī mediū. Primū q ea nili pars q̄ inter vrbē & mare iacet: piscibus tū in nilo enutritis: tū ex mari ꝓdeūtibus quibꝰ crocodili vescuntur: semp abundet. ꝓpterea piscibꝰ cōtētos ī terrā illos nō longe a ripa descendere hoībus aut q̄drupedibꝰ dāna illaturos ṗdicāt. Cū āt & inferiores crocodili & piscatorū ingēs multitudo pisciū turbas ad supna trāsire quī illos retibꝰ ītercipiant: paucas patiantur: crocodili qui supiores nili ptes incolūt: atrociori fame vrgētur. ita famelica rabie arreptos ī terrā descendere illos īquiūt: adoririq3 ac perimere quidqd obuiū fit. Quædā ṗterea ṗmii spes magnis crocodilis capientibꝰ ṗposita facit: vt multo pauciores audeāt a nili ripis longiꝰ ꝓdire. cui. ꝑ. n. ad vrbē cairū crocodilū grādiorē afferēti aurei nūmi de fisco ṗbentur decē. Quāobrē crocodilis grādibus circa vrbē vt alibi leonibꝰ. vrsis. cæterisq3 brutis aīalibus violentis ac rapacibꝰ dulci habēdæ pecuniæ spe multæ insidiæ parātur. Tūc āt crocodili noxiores sunt: dānaq3 ad vicīa rura exeūtes maiora inferūt: qñ rediit ad alueū nilus: cum nanq3 sint eo tpe nili ostia magis arenosa ob hūiliorē aq̄ in ipsis faucibus ꝓfunditatē minor marinorū pisciū copia p flueta nili ascendit. Inde fame cōpulsos cū niliaci pisces illis ad saturitatē nō suppetāt: victū ipsos terra q̄ritare aiūt. Hic euenisse ṗdicāt accolæ: q nilo ad alueū deducto sæpe lateāt in īsidiis obuoluti cœno crocodili in ripæ ora in eorū locorū vicinia ad q̄ niliaci rurales aut oppidāi fœmīas aq̄ capiēdæ grā mittūt: īmisoq3 p ācillas cātharo in aquæ decursū crocodilū inquiūt trāsilire: & fœminā dētibꝰ quos habet rapacissimos manu q̄ cātharū īmisit: rapere ac in fluuiū ī caput tractā dilacerare. Camelū. equū. iuuēcā & q̄dcūq3 genꝰ quadrupedis ei occurrit: cū ī terrā famelicus exit crocodilꝰ grandior ictu caudæ adeo acriter ferit: vt illud cruribꝰ fractis pstret: ac demū īterimat. tanta est. n. illiꝰ caudæ vis vt fregisse q̄ttuor vno ictu grādioris aīalis crura repꝰ sit aliqñ. Emergit aliud īminēs piculū decremēti tpe nilū pnauigantibus. Cū. n. cōtra nili torrētē ascēditur: deficiēte vēto sæpiꝰ cōtis q3 remis agitur: nauēq3 ascēdētē crocodili laterē sequūtur: & nautā cū crocodilꝰ videat: cōto ad expūgēdā nauē totū fixo pectore ihærere & ictu caudæ cōto acriter discusso ṗcipitē cadere ī fluuiū facit. ac vix delapsū rapit: & vorat. Spōda etiā maniꝰ appħēsa īgressū plærūq3 tētasse: aut nauī deuoluere fuisse conatos asserit. Tāta ē eorū rabies fame vrgēte. Est crocodilorū alia a q̄drupedibꝰ in ꝓgressu natura: cū. n. e nilo ī terrā longiꝰ ꝓficiscūtur: alia nesciūt regredi via q3 p ea vestigia q̄ in arena veniētes reliquerūt: ꝓpterea cū descēdisse crocodilū incolæ ṗsentiūt: celeri cursu cū ligonibꝰ & ramorū fascibus accurrūt: ī eaq3 semita fossā ꝓfundā effodiūt: ac ramis illā sup īpositis arena cōtegūt: ne rediēs crocodilus insidias sentiat. de hic ꝑ vestigia crocodilū quæritāt: sic reptū strepitu & lituorū æneorūq3 tinitu infugā

noua d crocodilis.

varii crocodilorū astꝰ

versum insequuntur. Ita in foueā delabentē aut perimūt: aut laqueis irretitū ad vrbem portant. Diximꝰ.n. decē aureorū pmiū esse grandes crocodilos viuos afferenti ꝓpositū: paucis anteq̄ ego adiissē diebꝰ: vnū allatū fuisse viuū mihi retulit magnꝰ iterp̄s. quē vix duo possēt cameli simul vti boues araturi cōiūcti tergo sufferre. Alius eodē tpe magnæ molis crocodilus in regione q̄ nilo adiacet noīe sactū: tres infantes ī quodā rure niliaco e canis raptos deglutiuit. Captus tñ mō quo diximꝰ capi solere fuit ītereptus. cuiusq̄ infantes vix adhuc exanīes fuisse sepultos referebatur. Iisdē diebus ex vtero alteriꝰ irretiti ac trucidati arietē fere ītegrū voratū ac vnā dilaceratæ mulieris manū armilla adhuc extāte ænea se extraxisse quidā accolæ phibebāt. habitos.n. qñcunq̄ curæ nō sit ad vrbē eos afferre excoriant: cū vtile ad multa medicamēta crocodilorū abdomē esse didicerit. Nec desunt etiā q coriū illorū q̄ritēt. qđ est adeo durū vt neq̄ sagitta trāsfigi possit. Testudinei nāq̄ conchilis fere duriciē æmulatur: q̄ q̄ nō eā hēat a natura corporis formā: ē qppe crocodilus lacerto quē vr̄ idioma lagartū appellat p similis: sed rostro porcino. collo reductissio. dētibꝰ albētibꝰ. feris. oblongis. dorso sq̄mis vt diximꝰ durissimis armato. cauda breui crassa in turbinē a corpore desinenti nō vti in cæteris q̄drupedibus sed vti ī piscibꝰ cernimꝰ: lacertis breuibus. vnguibꝰ rapacissimis. vrsinas diceretis crocodili manꝰ pedesq̄: nisi huic essent squāmei: illi āt villosi: colore flauo. ventre vero subalbido. nec tantæ duriciei. Crocodilos p̄terea zelotipos & amātissimos vxorū aiūt ægyptii: qđ

crocodilus zelotipus.

hoc experimēto cōprobarūt. Iisdē fere tpibus qbꝰ ego regiōes illas pagrabā: nautæ qdā ad nauigādo cū cernerēt crocodilos coeūtes ī īsula niliaca: quā fluuii decremētū siccā reliq̄rat: ad eos cū īgēti strepitu ac minitātibꝰ sīles descēdūt. Iñ masculꝰ prīo īpetu pterritꝰ relicta vxore resupīa sese ꝓcipitē ī fluuiū dedit. resupinat.n. illā masculꝰ: & ī vētrē deuoluit: cū ipa ob crurū breuitatē p se minīe q̄at: atq̄ ita relictā eiꝰ vxorē nautæ interimunt auferūtq̄. Quū vero masculus rediisset: vxore nō repta: cōspectoq̄ in arena sanguie pemptā & ablatā cōiectaꝰ: ad nauī aduerso nilo ira cōcitus veluti rabidꝰ despumās natādo pcurrit: ratē vnguibꝰ tenacissime cōphendit: oī conatu nititur sui oblitus nautas pēpturꝰ intra nauī ꝓsilire. verū.n. fustibꝰ ac telis nautæ illū in caput alii: alii in digitos qbꝰ sese suspendebat: ita cōcusserūt ut attritis manibꝰ capite q̄ssato linquere ꝓuinciā quā sumpserat: coactus fuerit. timuere tñ nautæ non mediocriter. de crocodilis & īcremēto nili iā nimis multa. Quare vt ad iter vñ vagās exilierā: rediēs eplaꝫ claudere tādē valeā: qđ mihi post hæc cū soldano successerit exarabo. Nono Kł. martii in summa ppłi corona & mameluchorū spectaculo: ad soldanū tertio vocor. Accedentē me hūanissime ac serena

Tertio soldanū adit.

frōte cōpellat: sese denuo suaq̄ oīa palā offert: vestē concordiæ signū mihi iubet afferri: oratoribus nāq̄ oībus a soldano ex ipsius arce discedentibꝰ ex more gentis: vestis exhibetur. Sed cymatilis tātū aut ex simplici serico linea tela supplicato. Mihi āt vt fraternū insolubile fœdus me faciente vobiscū iniisse astātes suspicarentur: ex auro intexto mira q̄ arte vti videbitis cum arabicis litteris insutis laboratā: arminiisq̄ cādentibus magno emptis suffultā dono dedit. Aulicis deinde suis vt sic indutū p vrbē ad vsq̄ meum cōtubernium comitarentur: īperauit. Per latā quādā planiciē ex industria inter pricipū mahometæ legis sepulchra: quæ nemini xp̄iano pābulare licet ipune: ab ipsismet ducor. Illa nō piramidea vt ægyptii quōdā cōstruere solebāt: sed haud secus ac gñales suæ meschitæ structura frabricantur. Intra hæc suo & ipsi mahometæ quē paraclitū a xp̄o vaticinatum garriunt ac fabulantur: sacerdotes īstituunt: qui suo ritu sacra ibi ī ipsorū peragant memoriā. Circumeunt āt supba hæc dñorum sepulchra clientum ac filiorum & pellicum sub dio tumuli. ad suorū ve quisq̄ sepulchra quoto quoq̄ die veneri signato is.n. est mahometæorū dies festus sacra ꝓ ritu eorum dicturus graditur: sepulchraq̄ aspgīne frigentis aquæ cū ramis frōdentibus & odoratis herbis defunctorū vmbris hæc ꝓfutura credentes suo more salutant. Ego igitur ea via domū rediens expedita p famulos a manibus quæcūq̄ postulauerā: chirographa recepi. Ad discessum me iā accingo. Impensa

soldani nauigia parantur. Nilū alexandriā versus denauigaturus tertio Kł. Martii lætus iisdē qui me adduxerāt mecū redeuntibus cōscendo: Alexandriā quarto nonas Martias prexi. A prorege honorifice suscipior. Id.n.p p̄cursores a suo pricipe in mandatis habuit: aliter nanq̃ eā minime curā fuisset cōplexus: quū nihili penitus faciant oē xp̄ianorū genus: seseq̃ solos viuere in orbe terrarū qui strenui sint atq̃ īperio digni arbitrentur: ludibrioq̃ sibi cedere ducāt: xp̄iano cuiq̃ honorē exhibere: sed attendite catholici principes cur nos barbarū ac siluestre ab incunabulis hoc genus hoīum ita paruipendat: quibus ue argumentis innixa gens hæc īperita. nullius virtutis particeps. īmersa cœnosæ libidini. detestandis erroribus īplicita. rationis penitus expers: hoc de se: illud de nobis sibi posse psuadere existimet. Quater parua manu ingentes turcarū copias mameluchi pfligarūt. propterea de se nimiū sibi credūt. Christicolas aūt oēs duab⁹ rationib⁹ penitus cōtēnunt. Quū nanq̃ mercatores qui ad eos assidue cōmeant: ingentesq̃ opum aceruos inutiliū aromatū & effœminātū viriles animos gēmarū pmutandarū gr̄a īportant: opprobriosa ferre passi ludibria: ignominias. cōtumelias. iniurias. lucri gulosa rabie captos videant: quū nacti occasionē q̄cūq̃ leuē: nobiles etiā venetos quos barbari: quia ex vicino cæteris negotiatoribus opulentiores esse cognoscūt: xp̄ianorū principes arbitrantur: catenis. carceribus. tormētisq̃ interdū vt eos expilent. cotidie premant: patienterq̃ oīa lucri causa tolerare cōspiciant: viles esse ac nullius momēti hoīes xp̄ianos oēs autumāt: sed tū p̄cipue quod in xp̄ianorū principū dedec⁹ cedit: frōte rugosa nasoq̃ adunco quātulūcūq̃ plebei p̄tereuntibus nobis irrident ac subsanāt: & eā quā sibi imbiberunt arrogantiā cōfirmant: qn̄ ipsis subit in mentē se nr̄æ fidei domū initialem nobis inuitis & silentibus sub sua dicione p tot iā sæcula impune in dies collabentē retinuisse: nec ausos vnq̃ xp̄ianos fuisse de illa e manibus eorū redimēda cogitare. Iure igitur merito nos qui rerū dn̄i quōdā esse solebamus: ab īmanissimis & truculentis barbaris ita negligimur. Hæc volui catholici principes in epistolæ calce recensere: nō quo putē orōnis meæ calcaribus addere quicq̃ posse vobis qui a primis vnguiculis de expurgāda. tutāda. ptendendaq̃ quā pfitemini religione: sentētiā induistis. Nulli.n. alteri rei magis vnq̃ post intra europæ limites stratas maurorū vires inuigilastis: q̃ de traiiciendo in mahometæos in africā exercitu: fecissetisq̃ iādudū si p aliorū insatiabilē & inexhaustā imperii cupiditatē licuisset. Sed ira cōcitus quū ista videant nr̄a accidere desidia: rēq̃ xp̄ianam in dies magis ac magis intestinis seditionibus in deterius labi cōspiciā impatiens euomo. Intercludatur tandē exūdans nimiū hic noster riuulus. Galleaceas adhuc stare in anchoris easdē quæ me transmiserāt reperi. Dū hæ sua peragunt commercia: in europam renauigante venetias versus nauigiolo cui me credere non fuit consilium; tertia3 hanc ad catholicam vestram maiestatem do. cætera ego ipse viua voce si per piratas. per maris iram. per incolumitatem licuerit: coram relaturus: fœlicibus interea viuant auib⁹ precor. Ex vrbe alexandria ægyptia quarto nonas Aprilis. M.cccc.ii.

putāt xp̄ia nos oēs viles esse

FINIS.

¶ Illustrissimo ⁊ reuerendissimo diuo fran. xi menez archiepiscopo toletano Cardinali ⁊ primati hispaniarum

T dilucidius queant reuerendissime purpurate nr̄a ꝝ nerei dū (libellorū vtpote decadis occeanee) latebras (si q̄ isint) lectores intelligere: decadis ipsi⁹ calcem hac sculpta statui tabella fulcire. Qui sibi formare horum tractuū speciem nauigationemqꝫ in intellectu desiderant: hunc ibi ordinē capiant. In extremo tabelle margine duas promontorias cuspides inspice: has hispanus vocat strecho ď gibraltar: latina lingua fretum herculeum. In leuam si te inde cōuerteris septem veluti scopulos videbis: he sunt canarie insule apđ latinos fortunate: licet non desint qui alias sentiant. e fortunatis recta itur ad occidentem ⁊ ad hispaniolam de qua pregnantes sunt nr̄i libelli. Quadrata ea que hispaniole ab oriente vicina est: sant ioānem appellant. De hac late (quia est aurifera) in epilogo perpendiculari. ab insulis autem fortunatis leuorsum tractum discurre illū flexibilem: infinitū: variū. Is est de quo multa: vbi os draconis: paria: curiana: cauchieta: cu quibachoa: vraua: beragua ⁊ relique prouintie amplissime quas continētē putatum indicum diximus. ea vero tellus que ad occidētem hispaniole primū occurrit insulis vndiqꝫ (veluti feta pullis gallina) circumuallata: cuba est ingens insula. A leua vtriqꝫ adiacet a nobis satis trita iamaica. Ad septentrionē vero miras etiam terras mirosqꝫ tractus repererūt quorū vestigia cerne dextrorsuꝫ sculpta. Canibalicas autē īsulas ⁊ archipelagus atqꝫ alia multa que adiacēt medie pretermissi: ne tabellam confunderem. Hec ⁊ cetera libelli aperient ergo vale splendidissime purpurate ⁊ nos qui excellentiam tuam obseruam⁹ ⁊ colimus diligito.

303

Impitia calcographorũ qui latinã minime callent linguã: fecit vt mihi parũ pfuerit exemplar illis horũ amici vatis operũ correctũ pbuisse: carent enĩ diphtongis & plerisq3 in locis pter orthographiã errata repi nõ pauca. e quibus hec (quia sententias peruertunt) fuit anim⁹ colligere.

A

Folio. A. secũdo. linea. xiij. lege ostedere. vltima eiusdẽ plane tolleq3. verso folio. x. linea pone verborũq3. A. iij. secũda pagina linea. xxvij. lege quisq3. linea. xxx. lege soldanũ. linea ante penultima lege. posse nõ posset. A. iiij. li. pma lege q3 vbi est vt. linea. iij. lege tibi nõ ibi. linea. xiij. adde qui post diẽ. li. xxiiij. lege manu. eadem linea obscuro. secũda pagina. linea. xiiij. a fine lege vrgerentur. ante penultima lege secus atq3. Sequẽti folio. linea. xvj. lege e publicis. Secundo libro linea. xiij. lege ingenti non tugenti. linea. xiiij. lege a duobus. folio. vij. linea sexta lege robore vbi rubore. xxvij. lege sculpta nõ exscripta. Ibidẽ lege iadertina non iaertina. verso fo. linea. ix. a fine lege veneti non viniti. linea. vj. a fine tolle. m. de in insula & lege q̃ nõ qui: folio viij. linea. x. a fine lege dimetiuntur.

B.

¶ Folio. B. i. li. xvj. lege cuiq3. a fine. linea. iiij. lege tractaret. verso folio. a fine linea xiiij. lege. e. mõtibus. paulo inferius lege nũc non hunc. b. ij. linea. xxviij. lege hãc carras appellant inferius linea. xxxiiij. lege sint alia sequenti linea lege maria. linea. xl lege incensus & crastina & ad se ducat. verso. fo. li. xxij. lege enim. B. iij. linea. v. lege mamaluchorũ. li. xxj. lege censi nõ consiti. xxviij. li. lege. rhinocerotici. verso. fo. linea xxvj. lege syrie. xxviij. quõ nõ quo. xxxj. lege ostẽderent. B. iiij. linea. xx. lege ille. nõ illi. linea. xxxiij. lege duo de viginti. linea. iij. a fine lege. sint vbi sit. verso folio linea xij. a fine lege ardentius nõ ardentiũ. paulo inferi⁹ pone viri iter bracchate & nud In fine pagine dic ingeniũ. fo. v. li. xvij. lege nobili. verso. fo. li. xij. adolescentis. f vj. vitta. vbi vita. li. xij. a fine lege naffaca. fo. vij. linea. xix. lege vt p regie. verso. fo li. ix. lege maris non mauri. li. xxiiij. superat. fo. viij. li. xx. lege satis ne. nõ me. li. xl. leg fata non facta. verte foliũ ac vltima linea lege maurorũ.

C.

Fo. C. j. linea. xxxj. lege ex solutus p exsolutis. alia plana circa medium non conderit linea. x. ppe finem lege qua nõ quas. linea. iij. a fine dic str ij. circa finem. li. xiij. lege moreretur. Alia plana lege lactabat non abla lio. iij. linea. x. lege recipit nõ recepit. prope finem exitium: non exitum. I ternionis plana pone de post fuisse. circa finem lege credere non credere

D.

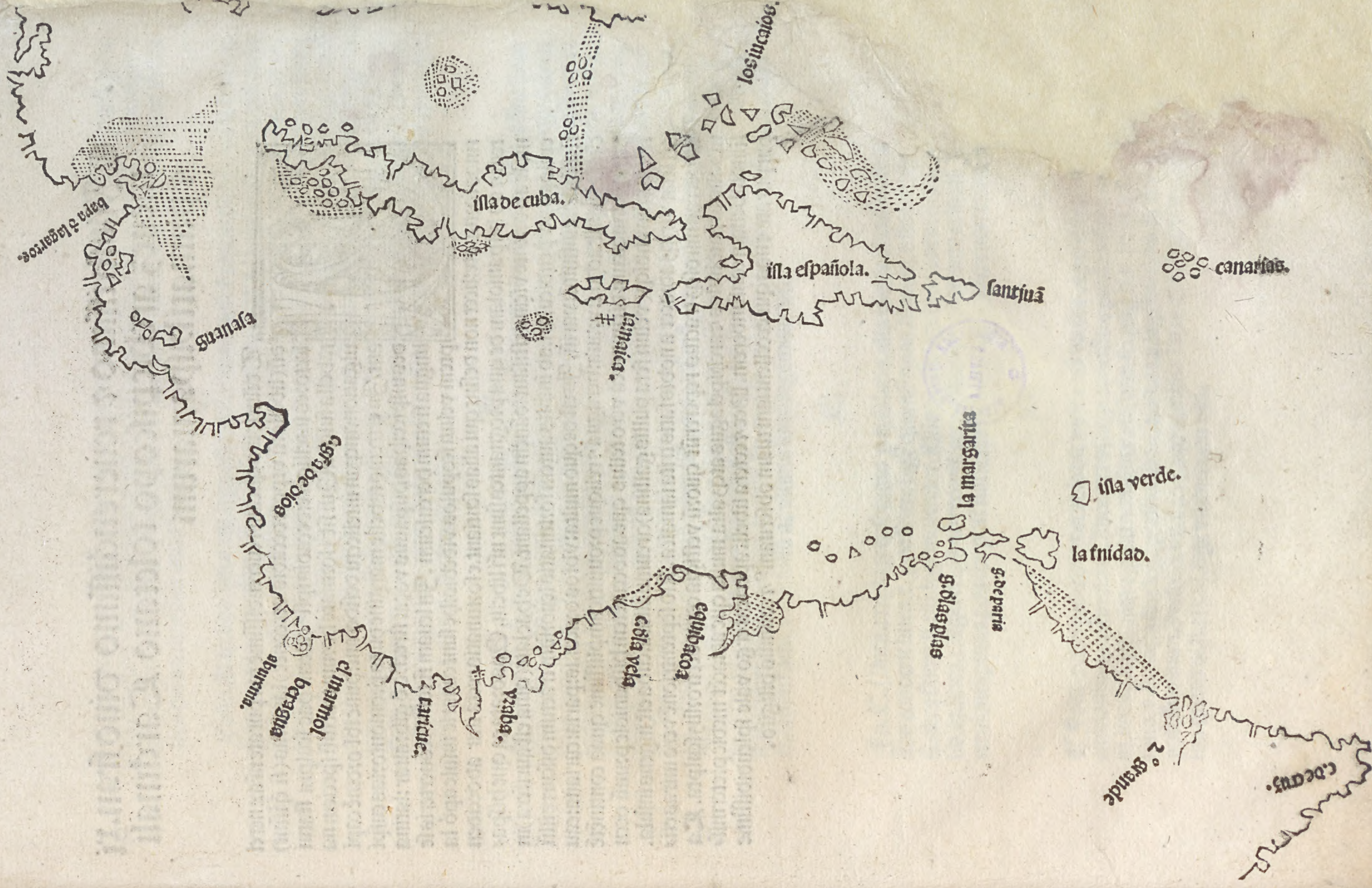
¶ Folio. d. i. in principio decadis dic viride nõ vidide. & perazia non emulantur non emalant. linea. xxxvj. lege concisis & paulo inferius i iij. linea. j. lege interroganti non aliter. eiusdem fo. pag. ij. li. xviij. a fine d folio. v. li. xiiij. a fine lege ex altis. libro. iij. linea. x. lege insulam. in fine p post flumina &. verso fo. vij. li. xvj. lege minime. linea. xxv. lege vltra. cir ius quaterni. li. xxxvj. lege vitibus non viti.

E.

¶ Folio.e.i.linea.ix.post incolarum lege essent.alia linea pone per ante eos.pagina.ij.fo.iij.circa medium lege bombice.ab hac:linea.vj.dic propterea non preterea circa finē folij.vj.lege puntam non putant.vltina plana huius q̄terni.linea.xiij.pone:q̇.ante vt.x.etiā:linea afine prosilire

F.

¶ Fo.f.i.linea.i.pagine.ij.lege ꝙ vbi est qꝫ.linea.xiij.afine ꝯflictati nō aliter.fo.iij.li.xiiij.dic os non eos.libro.x.linea.iij.lege colere non colore.folio.vj.li.xiiij.afine lege timpani non inpanit.linea vltima deducit atqꝫ non aliter.fo.vij.li.iij.lege ob id augurantes.linea.xvij.tolle sese.in epilogo.linea.vij.lege haberem in p̄ma ꝑsona.linea penultima eiusdē pagine tolle.a.post regina.fo.viij.linea.x.lege addictus linea xxxiiij.lege summā.linea.xxxviij.lege regione vltima linea huius pagine lege hic nō hinc eadem linea lege(quo de)non qd̄.verso folio linea.i.lege in senatu.

baya d lagartos
guanasa
isla de cuba.
los lucaios.
iamaica.
isla española.
santiuā
canarias.
la margarita
isla verde.
la trinidad.
g. de paria
g. d las plas
equibacoa
costa vela
uraba.
el marmol
beragua